

*****
 సంపుటము 24
 సంచిక 12
 *****

శ్రీ పల్లె పూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులు

*****
 డిసెంబరు 1947
 సర్వజన, కాశీ
 *****

గోవర్ధన సుభాషితములు

— శ్రీ పల్లె పూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులు —

ఏది యన్యని నోట దుర్వాద మగునో
 అదియె ప్రియునోట రాఁ బరిహాస మగును;
 ధూమ మగు నితరేంద్రనోద్యూత మేని
 అదియె యగ్రాదితము ధూప మగునుగాదె?

కొండగాఁడు ధనముఁ గొల్లగొట్టు కంటె
 బాధ పెట్టు మదిం గటుభాష లాడి;
 ఒడలినుండియు నెత్తుటి నొడుచుకంటెఁ
 వీడవెట్టును తెవుల గీవెట్టి దోమ.

శస్త్రజీవనులై రోజు గడుపుచున్న
 సప్తమఁ బరోపకారులే గొప్పవారు;
 శృణములే జీవనముగ వర్తించుచున్నఁ
 యులు నతతంబు దానార్ద్రకరములై గద?

ఒకట చాలు నాకర్షణయోగ్యగుణము
 నింటికిఁ బొం లిట్లుబిడ్డి ధర్మి;
 చిత వేయి లాతాతంతువుల విధానఁ
 మునిగెడు గుణము లనేక మున్న?

తాలుతురు మలినతను వైశగ్ధ్యముననె
 దీపదశయును గులయునతియు ధర్మి;
 పాలుచు దోషాళి యేనియు భూషణముగ
 విత్తమత్రేధయానకు విధుని కళకు.

సజ్జనుండు దుష్టసహవాసమునఁగూడ
 శీలసంపదలను గోలుపోడు;
 పర్వపర్వమృదు భానుఁ గూడియుఁ దొంటి
 చలువతోనె పెడలుఁ జందమామ.

ధర్మకార్యాచరణదృష్టి దుర్మతులకుఁ
 గేవలంబును బరహింసకే ఘటిల్లు;
 కాకములకు నదీస్నానకరణహంభ
 కలుగుట దలంప వర్షవిఘాతమునకె.

స్వీయకాయనిర్విశేషంబుగాఁ జూచి
 కొంచు సార మెల్ల గుంజి, తుదకు
 భుజిగి కంచుకమ్ము, భోగాంగనయు జార
 పురుషు, విడిచిపెట్టు కరుణ లేక.

కట్టబడుచు గాక శైలసంఘములచేత,
గోలుచు గాక సిరు లొక్క కొండకతన,
అయిన నేమి? పురందరు డశని యెత్త
శైలముల గాచు నెవఁ డొక్క జలధికాక?

దినములో నిగి నొక కుంటి తిరిగి వచ్చు;
క్షీణి యొక పొట్టివాని యద్గునకె లొచ్చు;
అభియుం బోతలంభ్య మే మంత హెచ్చు?
సాధుమన సింక దేనఁ బోల్పంగ వచ్చు?

గొనములను లక్ష్మి యెన్నేనిఁ గూర్చు, వాని
గంటివైచు నలక్ష్మి బల్ కంటగించి;
పూర్ణవిధుఁడు సువృత్తఁడై పోలుచు, క్షీణ
చంద్రుఁ డెప్పుడు వక్రతఁ జాటుచుండు.

శైతవస్థిగ్ధములును వక్రములు కర్ణ
లగ్నములు సతిమాలిన్యలాంఛితములు
ఖిలసమూహంబులును భోగ కామినీద్య
గంచలము లెవ్వరిని మోసగించలేవు?

స్నేహమయవీడనమునకు సిద్ధపడెడు
తిలఁఘాతికిఁ జక్ర మెందులకుఁ జెప్పుడి?
కుమ్మరికిఁ జక్ర ముండినఁ గొంత యొప్పు
ఎట్టి పాక్షివకోటి నే నిట్టై త్రిప్పు.

సంభవము కాదు కాదు రక్షణము క్షణము
సరసఁకు జన్మచంచలచరితలకును;
అనుభవింపదె హరు నుత్తమాంగమందె
గంగయంతటిదె భజంగసంగమంబు.

మధురములు మొదలక నడుమక జవరను
కిరవనహవాసము వయస్సు గ్రీష్మదినము;
అదిమధ్యావసానంబులందు నొక్క
రీతి మధురంబు నుజనసాహృద మొకండె.

కలయకుండ నెహృదయముల్ మెలఁగుటలను
గోష్ఠ్యముల దాచుటల శంకగోలుపుటలను
కలదు దగ్గటి చుట్టరికము జగాన
ఖిలులచెలిమికి ముగ్ధల కౌఁగిభులకు.

తాపమును బెంచ, మూర్ఖుల దాఁరింపఁ,
గంప మొదవింపఁ, బ్రాణులఁ గడకుఁ జంపఁ
జాలనంతటిపైకిఁ బోఁ జాలు జగతి
జ్వరవిభు తివిధాన దుర్జనవిభూతి.

చాల శోభిల్లు విద్య సజ్జనులయందు
రవయు రక్తికి రాదు దుర్జనులయందు
గ్రద్ద సతిదూరదర్శిగా గణనఁ జేసి
అగ్రతాంబూల మెవ రిచ్చి యాదరింతు?

ద్రావిడభాషలలోని కొన్ని వింత యక్షరములు-వాని పరిణామము

- శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య -

ఆంధ్ర వైయాకరణులు ఆంధ్రవర్ణ సహస్రమును మునుగూర్చి తెలుపుచు "ఎ, ఓ, ఛ, జ, ట, ఠ" - అనునది తెనుగునకు ప్రత్యేకములగు వర్ణము లని చెప్పియున్నారు. "ఆంధ్రము, తెనుగు ఒకటి కాదా, తెనుగునకు ప్రత్యేకవర్ణము లని చెప్పట యేమి" అను ప్రశ్న కలుగకమానదు. సహజముగ దక్షిణదేశీయులగు తెనుగుభాషలో సంస్కృతభాషాపదములు కొన్ని దేశీయోచ్చారణసంప్రదాయానుసారములగు మార్పుల నొందకయే చేరినవృద్ధి పట్టివానిని వైయాకరణులు తత్సమశబ్దము లని నామకరణము చేసిరి. వీనిమూలముగ దేశీయముగు తెలుగుభాషలో లేని వర్ణములు కొన్ని యందు చేరుట తటస్థించినది. వైయాకరణు లాంధ్ర భాష సంస్కృతభాషకు వికృతి యను దృష్టితోనే దీనిని వ్యాకరించి యనుకాసము చేయగడగినవారగుట చేత, ఆంధ్రభాషకు వర్ణము లేబడియై దని (ఏబది యారని కొందరు), అచ్చ తెనుగునకు వర్ణములు ముప్పది యేడని (ముప్పదియారని కొందరు), సంస్కృత ప్రాకృతములలో లేని తెలుగుతరములు ఎ, ఓ, ఛ, జ, ట, ఠ - అనునవి చెప్పినోడగిరి. వర్ణముల విషయమున వలెనే ఆంధ్రభాషనుగూర్చి తెలుపుచు, నది తత్సమము, తద్భవము, అచ్చ తెనుగు, కళియము, గ్రాహ్యము అని అయిదువిధము లనికూడ చెప్పిరి. ఇట్లు ఆంధ్ర భాష, అచ్చ తెలుగు అను విభాగము వైయాకరణులు కల్పించినదేగాని ఆంధ్రము-లేదా తెలుగు అనునది భాషాపదముగాని రెండుగా విభాగింపదగినది గాని తత్సమశబ్దములనుబట్టి-అనగా నా తరచు

లగు వాంధ్రజాతివారు దక్షిణదేశీయునకు వలసవచ్చి కృష్ణాగోదావరీమధ్యదేశమునందలి తెలంగుజాతివారితో గలిసిపోయి యచ్చట వెలగొనియుండి, కాలక్రమమున సామ్రాజ్యస్థాపకులై మహాత్మ్యమును బడసిన కారణమున నీ దేశీయభాషకు రెండు కేళ్లు కలుగుట తటస్థించినేగాని, యా భాషను వ్యాకరించి యనుకాస నముచేయునపు డీ విభాగమున కావ్యకృతయే కాన రాదు. ఇవీనలికాలమున మహామృదీయులు, ఆంగ్లేయులు నీ దేశీయున రాజ్యముచేసిన కారణమున వారి భాషలలోని పదము లీ భాషలో చేరినట్లే ప్రాచీన కాలమున సంస్కృత ప్రాకృతపదములు నిందు చేరినవి. ప్రభావలలోనివానికంటె సంస్కృతశబ్దము లిం దెక్కువగా జేరియుండునచ్చును. ఎన్ని భాషలనుండి యెన్ని పదములు చేరినను అవి యన్నియు నిందు లీనమై తెలు గొక భాషగా నేర్పినవి. "తల్లి సంస్కృతంచె యెల్ల భాషలకును" అని దానియందలి గౌరవముచే జెప్పిన శ్లోకముకూడ, "దానివలన గొంత గానబడియె, కొంత తాన గలిగె, నంతయు కేకమై తెనుగుభాషగాగ విసురికెక్క" అని తెనుగునకి ప్రాధాన్య మిచ్చినాడుగాని "ఏమె తయో కృతే ద్వికృతిః" అను భాషమును సూచించినైన లేదు ఈభాష వికృతి యని తెలుచుటచేతనే వైయాకరణు లాంధ్రమని, అచ్చ తెనుగుని విభాగము చేయవలసినవారై వారు. ఇతరభాషాపదములను గ్రహించినపుడు తమిళమువలె నీ భాషాస్వీయోచ్చారణసంప్రదాయానుసారములగు మార్పులకు లోనగునట్లు చేయకయే కొన్ని శబ్దములను గ్రహించియుండుటచేత, తత్సమభాషాపదములు, సుచ్చా

రణరీతులు నిండగవకుచున్నదిగాని, యీ భావ వాస్తవముగా ప్రాకృతమువలె సంస్కృతభాషాధవమే యైనట్లయితే, యీ దేశ్యము, అచ్చ తెనుగు-అనుదానిలో గూడ నా వర్ణములు, స్వరసంప్రదాయములు, ముఖ్యముగా వ్యాకరణరీతులు మొదలగున వన్నియు నెలకొని యుండవలసినదేగదా. దేశభాషయగు తెలుగులో నిది యన్నియు వానికి భిన్నములయ్యెయున్నవి. కావుననే వర్ణములవిషయములోగూడ ఎ, బ, చ, జ, ఆ, ఁ అనువానిని సంస్కృతప్రాకృతములలో లేని తెలుగుక్షరములని ప్రత్యేకముగా వారు పేర్కొనవలసినవారైవారు. ప్రకృతిలో లేనివి వికృతిలోమాత్ర మెట్లు వచ్చినవను ప్రశ్న కింకను వారు సమాధానము చెప్పవలసినవచ్చినది. సంస్కృతమున గానరా వని చెప్పబడిన వై వర్ణములలో మొదటి నాలుగును ప్రాకృతములలో గానవచ్చుచునేయున్నదిగావున, నదియు రెండవ ప్రకృతియని, దానినుండియే తెలుగున నవి సంక్రమించి యుండు నని యొక నూతనకూడ కలదు. ఈ వర్ణములో నేదియు సంస్కృతమున లేవనుట సుప్రసిద్ధమే. అయినచో సంస్కృతభవములేయగు ప్రాకృతములలో మాత్ర మిది యెట్లు వచ్చినవను ప్రశ్న కలుగకపోదు. విహారీయములగు ద్రావిడభాషలనుండియే కొన్నివర్ణములు ప్రాకృతములలోను చేరియుండవచ్చునుగదా. వాస్తవముగా నిది దేశ్యభాషాచ్చారణసంప్రదాయమునకు లెందినదే. సంస్కృతకేబ్బములను భిన్నాచ్చారణసంప్రదాయములు గల దేశీయులు తమ యుచ్చారణపరిపాటినిబట్టి పలుకునపుడు ఈ మొదటి నాలుగువర్ణములును ప్రాకృతభాషలలో నుద్భవించినట్లు ఈ క్రింది యుదాహరణములనుబట్టి వ్యక్తముకాకపోదు.

సం. ప్రేక్ష. లే	—	ప్రా. పిచ్చయి
,, పాగరతి	—	,, పాగరతి
,, తెల	—	,, తెల్ల
,, చైత్ర	—	,, చెత్త
,, వైద్య	—	,, వైజ్ఞ (cf-తె. వైజ్ఞ)
,, మాత్రిక	—	,, మొత్రియ
,, ఓష	—	,, ఓట్ట

దక్షిణదేశభాషలలో బి, ట అను సంయుక్తక్షరములు లేవు. అవి ఆ ఇ, అ ఊ- అని విడి యక్షరములుగనే పలుకబడును. దీనినిబట్టి దక్షిణదేశభాషలలో వలె ఎ, బ- లు ప్రాకృతములలో సహజములు కావనియు, ఏ, వి, ట-లు మొదలగు ధ్వనులు గల కేబ్బములను దేశీయు లుచ్చరించుటలో గలిగిన మార్పులవలన నేర్పడిన వనియు వ్యక్తముకాకపోదు. చ, జ లు రక్షిణ దక్షిణదేశభాషలలో లేవు. తెలుగుతోపాటు మహారాష్ట్రలోను, మరికొన్ని యాధునికార్యభాషలలోను గనబడుచున్నవి. ఇవియు కొన్ని సంయుక్తక్షరములతో గూడిన సంస్కృతకేబ్బముల నుచ్చరించుటలో గలిగిన మార్పులవలన నేర్పడినట్లే తోచుచున్నది. ప్రాకృతములో చ, జలు మాత్రమేగాక, వానికి సంబంధించిన మహాప్రాణములగు ఛ, ఝలుకూడ గానవిచ్చుచున్నవి. ఇవి దక్షిణదేశీయభాషా సంప్రదాయవిరుద్ధములగుటచే గాబోలు తెలుగులోనికీ రాలేదు.

సం. కక్ష—ప్రా. కచ్చ; అక్ష—అచ్చ, అచ్చ; సత్త—సచ్చ; నిత్త—నిచ్చ, నిచ్చ; దూత్తి—కాడ; యావన—జోవన; ధ్వని—ఝని మొ.

ఇట్లు సంస్కృతమున సహజముగలేని యీ ధ్వనులు సంస్కృతకేబ్బములలోని కొన్నిధ్వనులను దేశీయు లుచ్చరించు సందర్భమున ప్రాకృతభాషలలో నేర్పడిన వని చెప్పదగియుండగా, నవి ప్రాకృతముల నుండియే దేశభాషలలో సంక్రమించినవనుట యుక్త సహజముగా గనబడదు. ఎ, బ లు ఒక్క తెనుగుననేకాక రక్షిణ దక్షిణదేశీయభాష లన్నిటియందును ఆది ప్రాచీనకాలమునుండియు గానవచ్చుచున్నవి. సంస్కృతాదిప్రాచీనార్యభాషలలో లేని వగుటచే ప్రాకృతములలో దేశీయసంప్రదాయము ననుసరించుచే చేరినవనుట యుక్తముగదా.

ఇక కక్ష, రక్షముగాని, ఝని సంస్కృత ప్రాకృతములం దున్నట్లుగాని, వానినుండి సంక్రమించినట్లుగాని చెప్పబడెన నవకాశము లేదు. కాని యీవన అచ్చ తెనుగునకు సహజము లని క

గదా. ఇవిగాక, నన్నయభూషార్యమున గల కావ్యముల లోని తెలుగుభాషాస్వరూపమును మనము గుర్తించి నచో దక్షిణదేశీయభాషాసహజమున 'అ' అను వింత యక్షరముకూడ నొకటి యీ భాషలో గల దని వ్యక్తముకాకమానదు. ఇంతేకాక ప్రాచీనభాషలోని పదాంతనకార మొకటి కేకటరేప నూతగా గొని 'స్ట' అను మరియొక వింత యక్షరముగా మారి నన్నయభూషార్యమున గల భాషలో గానవచ్చుచున్నది. వీని పూర్వచరిత్ర నించుక పరిశీలించినచో నితర దక్షిణదేశీ భాషలలో దెనుగునకు గల సంబంధము కష్టముగుటయే కాక, యీ భాష కాలక్రమమున వెల్లువారుచు వచ్చి నదో తెలిసికొనటము ననకాక మేర్పడును. ఈ వర్ణములు కొన్ని వర్ణయకాలమునకే—లేదా నన్నయ చేసిన యనుకావ్యముచేతనే—యంతరించి, మారిపోయి యుండుటచే తరువాతి లాక్షణికుల దృష్టిపథమున బడుట కవకాశమే లేకపోయినది. నన్నయకు పూర్వము నందలి యాంధ్రభాషాచరిత్ర నశ్వేషించుటచేతను, ఇతర సన్నిహిత భాషాయాపమలలో బోల్చి పరిశీలించుటచేతను మనము వాని స్వరూపలక్షణములను కొంత గ్రహింపగలుగుదుము.

కేకటరేపము:—ఇది సంస్కృతప్రాకృతములందు లేకపోవుటయేకాక, యితరదక్షిణదేశీభాషలలోపాటు ఇప్పటివరకు ఆంధ్రమునను నిలిచియున్నది. ప్రాచీన కవులు భాషలో దీని విలక్షణత్వమును గమనించి దీనిని శ్రద్ధతో పాటించుచు వచ్చిరి. కాని మధ్యకవుల కాలములో నిది రేపముతో గొంత సాంకర్ష్యము బొందుటచే నవ్వకవ్యాదిలాక్షణికులు నీ రేపముతో గూడిన శబ్దముల పట్టికను నిర్ణయచేయవలసినవారైనారు. ఇటీవల సుచ్చారణమున దీని విలక్షణత్వము పాటించబడకపోవుటచే వ్యవహారమునను, వ్రాతలోనుగూడ నిది క్రమముగా నంతరింపకొచ్చినది. ఇతరదక్షిణదేశీభాషలలో సుచ్చారణమున దీని విలక్షణత్వ మిప్పటికిని బాగుగనే పాటించబడుచున్నది. దీనితోపాటు ముఖ్యముగా గ్రహించి పరిశీలించదగినది 'అ' స్పృశరమునది. ఇది దంత్యనకారముకంటె భిన్నమైన యగుటచే తమిళ భాషలో అన్నకర మనియు, పదాంతనకారమనియు

కెప్పులడును. తమిళమున ప్రాచీనవ్యాకరణమున 'తోల్కాప్పియము'న 'క, చ, ట, త, ప, అ' - అను వారక్షరములు 'వల్లెఱుస్తు', అనగా పరుషము లనియు, ఐ, ఇ, య, న, మ, న (పదాంతనకారము) అనునవి వరుసగా తత్త్వానీయములే యగు 'మెయ్యోఱుస్తు' (అను వానికసరశబ్దము) లనియు కెప్పులదియుండుటచేత 'అ' కారము, పదాంతనకారము నేకస్థానీయములే యని కష్టముగుచున్నది. వీని యుచ్చారణమునుగూర్చి యం దిట్లు చెప్పుచున్నది:

"అగరి మనివా అగ్గం ట్టు

అ:కా: కా: ఆయిరణ్ణం పిఱక్కుం"

అనగా జిహ్వగ్రము పైకి పోయి అగ్గమును—దంతములపై నున్న కఠినతాలువును ఒత్తినచో అకార నకారము లను రెండు వర్ణములు పుట్టునటు. దీనినిబట్టి యీ రెంటికి ననునాసికావనునాసిక భేదముతప్ప స్థాన ప్రయత్నములలో భేద మేమియు లే దని తెలియుచున్నది. ఈ స్థానమున జిహ్వగ్రముచే నొత్తుటలో కంప మించుక గలిగినచో 'అ' కారము, కంపము లేనిచో 'ట' కారమును వివచింపదు. కావుననే యీ పరుషరేపము (దీనినే 'వల్లినం' అని తమిళమున కెప్పులరు.) తెనుగులో బంధితములను జోలియుండుటచే నిది కేకటరేపమైనది. ద్వితీయమును బొంది ఒత్తి పలుకబడినపుడు 'బ్రి'వలె ధ్వనించుటేగాక, కొంత కాలమున కా ద్వితీయవర్ణము కంపమును గోలుపోయి కేవలము 'ట' (ద్వితీయకారము)వలె పలుకబడుట రుట్టించినది. ఇట్టి దంతమూలముపైని గల కఠినతాలువు నందు జిహ్వగ్రస్పర్శముచే నేర్పడిన ధ్వనులకు ప్రాచీనప్రాతికాఖ్యలలో 'వర్తస్య'ము లనియు, వాంగ్లమున 'Alveolar Scunds' అనియు సంకేతము కలదు. ఇది మార్గస్థము లగుట వర్గాక్షరములకంటె భిన్నములు. అకారస్థానీయముగుటచే నీ 'న' కారమును తమిళమున అన్నకరమందురు. అకారమునకు విలక్షణమును నీ యుచ్చారణ మీ భాషలలో చికాలమువరకు నొచ్చియున్నను, తెలుగు కన్నడములలో నీ నకారము మాత్ర మంతరించినది. ఆంగ్లమునందలి 'Then'

అను పదములో వలెనే యీ భాషలో నిది పదాంతముండే వచ్చుచుండుటచే దంత్యనకారముకంటె భిన్నమని నూచించుటకుగా దీనిని పదాంతనకార మని వైయ్యకరణులు తెలిపిరి. తొమ్మిది నపుంసకలింగకల్పములలోమాత్రమే యీపదాంతనకారము మకారముగా మారదని తొల్కాప్పియర్ చెప్పియున్నాడు. కాని యాత డా కల్పములను దెలిపియుండలేదు. అట్టి వింగతు భాషలో గల వని వ్యాఖ్యాతలు అభిప్రాయపడినారు. సామాన్యముగా పదాంతమునందలి యీ నకారము పుంలింగద్యోతకము. అవక, మగవ, వల్లవ, ఉడయవక, వోవక మొదలగు కల్పములలోని తుది 'అవ' అనునది పురుషవాచకచిహ్నము. కన్నడమున నీ చిహ్నము లోపించినది. మగ-మగు అనునదే పురుష వాచకకల్పము. ఈ కల్పము పుత్రవాచకము నైనది. కాని స్త్రీద్యోతక మైనపుడు 'అవో' ప్రత్యయము చేర్చబడుచున్నది. మగవ = పుత్రిక. 'అవక' అనునది 'అవను' అనియేగాక 'అవం' (ఇవం) అని మకారాంతముగను కన్నడమున గనబడుచున్నది. ఇదిగాక యీ భాషలో 'అవందిరు' అనున దొకటిహృద కనబడుచుండుట యొక విశేషము. (cf. తె. అవస్తు-వాస్తు-వాణ్ణ-వాడు)

ఇక తెలుగుభాషలో దీనికి గలిగిన పరిణామము చిత్రమైతి. సామాన్యముగా ప్రాచీనభాషలో హలం తములైన యక్షేకల్పము లొకకాలమున నీ భాషలో గలిగిన స్వరచలనము (Shift of Accent) మూలముగా తుది నొక 'ఉ' కారము నూతగా గ్రహించి తెలుగులో నజంతకల్పములైనవి. అట్లే యీ నకారాంతకల్పములు కూడ తుది నొక ఉకారము నూతగా గ్రహించినపుడు దానిని స్వరయుక్తముగ బలుకుటచే నీ తుది యుకారము కొంత ఒత్తిపలుకబడుట, తన్మూలమున నుపనాసికా ద్వారము మూతగడి యీ స్థానమున నకారస్థానీయమే యగు పరుషస్వర-అనగా కంపము లేని 'అ' కారము కంటిది 'వర్త్య' బకారము ధ్వనించుట తటస్థించి యుండును. అప్పు డంతకు బూర్వమున ధ్వనించిన యుపనాసికముతో నీ వర్త్యబకారము గూడుటచే స్తు-స్తు కంటి ధ్వని యేర్పడుచున్నది. ఈ 'స్తు' అను

దానిలోని 'వ' అనునది కేటరేఫుస్థానీయమేగావున వ్రాతలో దానిని నూచించుటకుగాను కేటరేఫుమనే కొంత పోలికను, దానికంటె నించుక భిన్నమైన యి కంటి నూతనలిపి నొకదానిని ప్రాచీన వేంగీదాసుకల్పలిపి కర్తలు కల్పించినారు. ఆ ప్రాచీనకావ్యములలో నీ వర్త్యము మగ్గు, అచ్చినవాన్లు, పాతకున్లు, కత్తిడిమన్లు మొదలగు కల్పములలో నకారముతో సంయోగము గలిగి నపుడే కానబడుచున్నది. ఇది వాస్తవముగా కేటరేఫు స్థానముననే పుట్టినను, కేటరేఫుమనకు గల కంపము తోనో, ఆ కంపము లేకనో 'వర్త్య' 'వ' కారముగా బలుకబడియుండును. కేటరేఫుమ ద్విత్యము కెందినపుడు 'ట్రి'వలె పలుకబడుచుండుట తమిళమున నిప్పటికిని కుప్రసిద్ధమే. అట్టి రూపములే కాలక్రమమున నందలి కంప మంతరింపగా కేవలము 'ట్రి'కారముతో గూడినవిగా తెనుగున గనబడుచునేయున్నవి. cf—చిటు + ఎలుక = చిట్టెలుక, చిట్టెలుక, చిట్టెలుక; వట్టుకురు ఇత్యాదులు. వైయ్యకరణులు వీనినే ద్వ్యగుక బకారవిధానముచే సాధించినారు. ఇందలి 'ట్రి'కారము మూర్ధన్యబకారముమాత్రము కాదు. మూర్ధన్య డకార మాకాలమున 'వ' అను గుర్తు గలదై ప్రత్యేకముగ ముండియున్నది. కావున పదాంతనకారము క్రిందవచ్చిన వర్త్య' 'వ' కారమును నూచించుటకే యీగుర్తు కల్పింపబడిన దనుటస్పష్టము. రారీమీద చెక్కు సందర్భమునుబట్టి దీనికి కల్పకేదము కలిగిన రూపము లేర్పడినవి. పాల్లరి ర్తికావనములోని 'అచ్చిన వాన్లు' అనుదానిలో నిది ఆ అను రూపము కలదై యున్నది. 'పాతకన్డవక' అనుచో ఉ నట్లున్నది. కాని దీని సామాన్యస్వరూపము ఉ యని గ్రహింపవచ్చును. మొత్తముమీద నిది యీ కాలపు మూర్ధన్యడకారమునకు 'అ' కారమునకు గొంత పోలిక గలదై యుండే ననుటకు సందేహము లేదు. కాని మనము ప్రధానముగా గుర్తింపవలసిన విషయ మేమనగా, తెలుగులో నకారముక్రిందమాత్రమే యీ చిహ్నము కనబడుచున్న దనుటయే. దీనినిబట్టి ప్రాచీనభాషలోని పదాంతనకార మీ భాషలో వాన్లు, మగన్లు మొదలగు కొన్నిరూపములలో గొంతకాలమువరకైనను నిలిచియున్నదని

మనము గ్రహింపవచ్చును. కాలక్రమమున నీ అకారము నకును, మూర్ధ్వ్యకారమునకు నభేద మేర్పడి యీ నకారముకూడ మూర్ధ్వ్యకారముగా మారుటచే వాల్లు, గుణకాభిరణులు వంటి రూపము లేర్పడినవి. పిదప 'అ' కారస్థానమున ననుస్వారము వచ్చి 'వాండు' అనియు, మరొకకాలమున కది తేల్చిపలుకబడుట, యివేల ముద్రాభావకర్యము కలిగినపిదప, పలుకబడని యా యనుస్వారస్థానమున అరసున్న నంచుటకూడ సంభవించినది. అనగా నీ భాషలో నధ్రానుస్వారోత్పత్తిగూడ నీ నకారమే కారణమైన దని తెలియుచున్నది. ఇట్టి దేశ్యకల్పములలోవలెనే రామక, కవక మొదలగు అకారాంతకల్పములొంగకల్పములలోగూడ నీ మార్పు కలుగుటచే నీ 'భాషలో' 'ండు', 'డు' అనునది ప్రభుకావిధికి ప్రత్యయముగా గ్రహింపబడుటయు దలపించినది. ఇట్లు ప్రాచీనభాషలోని అన్నంతకల్పములంతటి పదాంతనకారము పొందిన పరిణామముయొక్క ఫలితమే తెలుగులో 'డు' ప్రత్యయమని వ్యక్త మగుచున్నది. దీనిని ప్రాకృతభాషారూపములనుండి సాధించుట సుసాధ్యమని తోచదు.

ప్రాచీనమలగు తెలుగుకావనములలో నకారము క్రింద వ్రాయబడియుండిన ఆ ఈ గుర్తు గల వర్ణము కేవలము కేటరేఘముకాని, మూర్ధ్వ్యకారముగాని కాక యొక వింత యత్నరమని మొదట కనిపెట్టినవారు బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరకామ్రులుగారు. అంతకు బూర్వము తొలుదొలక యాధ్యులుని తెజవాడకావనములో కనిపెట్టబడిన 'అ' వర్ణమునుగూర్చిరనే దీనిని గూర్చియు గొంత వాదము జరిగినది. ఇది కొంతవరకు 'అ' కారమును బోలియుండుటచేతను, భిన్నకావనములలో భిన్నరీతులు గలదగునట్లు చెక్కబడి కనబడుచుండుటచేతను, ఆ పదములలో నకారమునకూతగా తేరదగిన ధ్వని స్థానాంతరతారతమ్యమునబట్టి 'అ' కారమే యగుటచేతను ఈ వింతగుర్తు లన్నియు కేటరేఘముయొక్క రూపాంతరములే యని కొందరు తలచుట కవకాశ మేర్పడినది. కొందరు పరిశోధకులు అత్తివర్మ గోరంట్లకావనములోని 'తాన్తికాన్త' అనువానిని 'తన్తికాన్త' అని యీ వర్ణమును దింత్యకార మను దృష్టితో

జదివిరి. కాని యిది తరవాతికాలమున 'తాడికొండ' యను రూపమును బొందుటచే 'వాన్తు, మగన్తు' అను వానిలోవలెనే యిదియు 'వర్తన్య' దకారమే యని నిశ్చయింపవలసియున్నది. అన్నకారమున కూతగా బడులుదేసినది 'అ' కారమే యైనను సంయోగమున దీనికి వర్తన్య 'ఁ' కారోచ్ఛారణము గలుగుట తమిళ భాషావ్యవహారసంప్రదాయమున నుప్రసిద్ధమే.

ఈ నూతనలిపితో గూడిన 'వాన్తు' వంటి రూపములు చాలవరకు పశ్చిమాంధ్రాల్లలో లభించిన తోళరాజుల కావనములలోనే హెచ్చుగా గానవచ్చుచున్నవి. 2 వ కేశాద్రి ప్రారంభమునకే తూర్పుజిల్లాలలోని చాళుక్యరాజుల కావనములలో 'వారు' అను బహువచనరూపముతో గూడిన 'మడుమవారు' వంటి రూపములకు ప్రాచుర్యము కలిగిన ట్లగువడుచున్నది. అచ్చువాన్తు, అచ్చినవాన్తు అను దిమ్మగుడి పొట్లదుర్తి కావనములలోని రూపములకు బడులుగా, విప్పర్తి, కపి కేశ్వరపురపువానివంటి చాళుక్యకావనములలో 'వచ్చిన వారు' 'వచ్చురరు' వంటి రూపములు బొడగట్టుచున్నవి. దీనినిబట్టి అప్పటికే తెలుగుభాషయొక్క పరిణామము విషయమున పశ్చిమాంధ్రమునకును, తూర్పుజిల్లాలకును భేద మేర్పడియుండుచేమో యని యూహింపవలసి వచ్చుచున్నది. చాళుక్యకావనములలోని కల్ల నిట్టి వ్రాత గనబడుచున్న కావన మొక్క అనాదనకరకావనమే. అందు కొన్లుకకో, గన్లున్లు అను కల్పములు కలవు. ఈ కావనమునుగురించి కావనపరిశోధకులకే సందేహములు గలిగినవి. ఏ దెట్లైనను భాషలో దీనికి కొంత ప్రాచీన సంప్రదాయము తగిలిన దని మనము తలపవచ్చును. కపి కేశ్వరపురకావనములో నుత్తరాంధ్ర సంప్రదాయ పద్ధతిని 'వచ్చురరు' అనియే ప్రయోగింపబడియున్నను 'తెలున్తు' అను రూపమున మాత్ర మీ వింతవర్ణము కనబడుచున్నది. ఇట్టివి ప్రాచీనాంధ్రసంప్రదాయముయొక్క చిగురు లనియే మనము తలపవచ్చునేమో. ఈ కల్పములోని వర్తన్యదకారము, నకారమును 2 వ కేశాద్రిమునందలి చాళుక్యకావనముని ధర్మవరము కావనమునాటికి 'అయ్యపరాజాతిమ్మణ్లు' అని మూర్ధ్వ్యకారదకారములుగ నే మారిపోయినవి. ఈ కేశాద్రిములో 'స్తు'

అనునది యంతరించి 'గుణకాభరణము', 'సంపన్నము' మొదలగు రూపములే బాగుగా కర్మవచరము లోనికి వచ్చినవి. సత్యనిత్యుని కాసనములో 'ఏళుచున్' అను క్త్యర్థకరూపములోని యీ వర్ణమునూడ చాళుక్యభీముని కొఱచినాసనములో 'సుఖంబున్' అని మూర్ధన్యకర్తములతో గూడినదిగానే వ్రాయబడినది. ఇక పశ్చిమాంధ్రముందలి కడపజిల్లాకాసనములోని 'నూట్లమొలుబాన్' అను శబ్దములో వర్త్యునకార డకొంకటరేఫసంయోగము కనబడుచుండగా సంతకర్త లోని పొందురుంగని అద్దంకికాసనములో 'కొట్టులు ల్పట్టెందు' అనుపదములో మూర్ధన్యకార డకొంకటరేఫముల సంయోగమే కానవచ్చుచున్నది. యద్ద మల్లుని బెజవాడకాసనములో 'పాపంబుగొట్టు' అనియే కలుగు. పై రెండు తరువాతికాలములో క్రావడికిబరులు గా కేటరేఫమే వ్రాయబడియుండుట యిచ్చట మనము గమనింపదగిన మరియొక విషయము. కినిలోనేగాక మరి కొన్ని శబ్దములలోగూడ క్రావడికి బరులు 'అ'కారమే గానవచ్చినది. "వారనాశిష్టచ్చి పాపంబు గొన్నవాన్" (కడపపెద్దముడియంకాసనము). ఈ వాక్యమే యద్ద మల్లుని బెజవాడ కాసనములో "అబ్బారవాని వ్రచ్చిన పాపంబు గొన్లు" అని కనబడుచున్నది. దీనినిబట్టి సంయుక్తాక్షరములలో కేటరేఫమే తరువాతికాలము నందలి క్రావడిచిహ్నమునకు మూలరూపమా యను సందేహము కలుగకపోదు.

ఇక 'పాపంబుగొన్లు' అనునది బహువచనరూపమే గాని దీనివలెనే 'పాపంబు గొన్నవాన్' అనునది మాత్రము బహువచనరూపము కాదు. 'కొన్లు' అను దానిలో కేటరేఫము బహువచనచిహ్నముగా కనబడుచున్నది. కాని 'అ'అనునది బహువచన చిహ్నమే ట్టయ్యె ననున దొక సమస్య. అందఱు, వేటకొఱు, మొదలగు కొన్ని శబ్దములలో గానవచ్చుటచేత, నదియు బహువచనచిహ్నమే యని చెప్పదు రేమాగాని, అందలి వేటకొండు + రు అనుదానిలో 'ందు + రు'లకు గలిగిన సంయోగమునుబట్టియే 'కొండ్లు-కొఱు' అని యేర్పడి యుండునని తోచుచున్నది. వర్త్యునకార డకార

సంయోగమే కేటరేఫమునూడ వచ్చుట చేప్పబడుటకు గారణమైయుండును.

ఒక, మూక, ముక మొదలగు నితరశబ్దము లనేకములుగూడ నీ 'అ'కారము మారగా వ్రాయించి యీ భాషలో క్రమపరిణామము నొందుటచేతనే ఒకఱు, మూకన్లు, మున్లు అయి తుదకు ఒందు, మాండ్లు, ముందు అను శబ్దము లేర్పడినట్లు తెలియుచున్నది. మున్లు, కన్లు - వానిలోని 'అ'కారము సరికే త్వము లేందుటచే గాబోలు తెలుగులో మున్లు, కన్లు-అయినవి. తమిళమున 'ముక' శబ్దమునకు 'ఇల్' శబ్దము పరమైనపుడు, ఇల్ = ఇంటియొక్క, ముక = ముందటిభాగము అను వర్ణమున మున్ అిల్, ముక ట్రిల్ అనుకల్ప వేర్పడుచున్నది. అనగా నడుమ కేటరేఫ మారగా జేరుచున్న దన్నమాట. ఇట్లే ప్రాచీన భాషలోని

కున్లు శబ్దమునుండి తెనుగున కొన్లు—కొల్లు		
ఎన్లు	—	ఎన్లు, ఎండ
రిన్లు	—	రిన్లు, రింకి
ఇన్లు	—	వాడ్లు, వాడు

అనియు,

పిన్లు నుండి కన్నడమున—పిందు		
అన్లు	—	అందు
ఇన్లు	—	ఇందు

అనియు జేర్పడుచున్నది.

ఇట్టి సకారణకారసంయుక్తరూపము తెలుగున విందుపూర్వక డకారముగను, కన్నడమున విందు పూర్వక డకారముగను మార్పునొందగా, గుళుభాషలో నింకను సరికేత్వమును బొంది 'ంజి' అను రూపము నొందినది. cf. ఒన్లు—గుళు: ఒంజి

కన్లు—కంజి

మున్లు—మూంజి.

ఇట్టి పదాంతనకార మూడివలెకలగినపుడుగాని, దానికి పరుషవర్ణము పరమైనపుడుగాని, తత్స్థానీ యమే యగు అకారము నొకదానిని జేర్చికొని, కిన్న

భాషలలో భిన్నరీతులగు పరిణామమును బొందినట్లు కర్తృక మగుచున్నది గదా.

ఈ పదాంతనకారము సామాన్యముగా తమిళ ముందే మకారముగా మారిపోవుచుండినట్లు తొల్కాప్పియమునందే నూచింపబడినది. ఆట్టివానిలో మరన్, మరన్, పులక్ మొదలగునవి కలవు. ఇది తమిళములో 'మరన్, మరన్, పులక్' అను రూపములతోనే యిక్కడు గానవచ్చుచున్నది. కాని తెలుగులో మొదటి రెండుకీబ్బములను ఇప్పటికిని 'మూను, కొలను' అని నకారముతో గూడినవిగానే యుండుటచే, తెలుగున వాని ప్రాచీనరూపములే నిలిచియున్నవని తలపెనును. పులక్ అనునది మాత్రము పాలము అని మకారముతో గూడినకీబ్బములు. ఇట్టిలే మఱికొన్ని కీబ్బములు.

త. తెక = దక్షిణము. తెన్ + ఎరల్ = త — తెన్ అల్ = దక్షిణపు గాలి. నకారము మకారముగా మారుటచే తెనుగులో నిది 'తెమ్మెరల్' అయింది. తెమ్మ + ఎరల్ అని పదవిభాగము చేయుచున్నారు. ఇది బహువచనరూపమని తలపెడుటచే దీనినుండి 'తెమ్మెర' అను నేకవచనరూపముకూడ నేర్పడినది.

త. పిన్ = పిన్ పు; కన్న. పిన్దు; మళ. పింబు; తెనుగున పిమ్మట.

త. నోన్ — నోన్ పు; క. ఈ. — నోన్ పు, నోంబు; తెలుగున — నోము.

ఈ పదాంతనకారసంయోగము లేక 'అ' కారము ద్వితీయము నొందినపుడది 'ట్టు' అను స్వని కలదై యుండు నని గ్రహించితిమిగదా. ఇట్టి ప్రాచీనసంప్రదాయమువలననే టవర్ణముతో గూడిన యనేక నూతన పదము లీ భాషలో బయలుదేరుట తక్కినవిని పోలివచ్చినది. అనగా నీక్రిందిపదములలోని 'ట' కారము మూలభాషలోని 'అ' కారముయొక్క పరిణామరూపమును నూచించుచున్న దన్నమాట.

త. పుట్టు — పుట్టు — తె. పుట్ట. చి. పురుగు.

తేలు. కేట్టు, తెట్టు — తె. తేట; తెట్ట.

గీటు — గీటు

చిటు — చిట్టి — చిటి — చిటి

ముటు — ముట్ట (ముటియ — ముక్క)

మటు — మట్టు (మరు) మట్టి

పీటు — పేట్టు (గ్రుడ్లను పేట్టు) పుట్టు

ఊటి — ఊటి

ఊటు — ఊట

పిట్టు — పిర్లు.

వటు — వట్టిపోవు చి. వటువట్టు

మిటు — మిట్ట, మెట్ట, మిట్టిపడు.

మెటె — మిట్టు — మిటుమిట్టు.

విటె — విట్టు — విట్టు...

కొన్ని ప్రాచీనకీబ్బములలోని కేకటరేఫము, దానికి మూలమున 'అ' కారము వర్ణవ్యత్యయము మూలముగా, నా కీబ్బములలోని తొలివర్ణమును క్రాంతితో గూడినదానినిగా తేయుటకు దోడ్పడినవి.

తోటు (= దర్పన) — తోటు + త > తె. త్రోవ.

పుటు (< పుటు) > తె. పుచ్చు; పుచ్చి

ముటుంగు — > తె. మూగు.

కొలునెల — > తె. కొన్నెల.

పలున్ — > తె — పాత.

కాల్ — కాయ, క్రక్క.

కుటె — కుర్లు.

కొలుప్ప — కొప్పు.

కీల్ — క్రిందు...

ఇట్టి వాకములు గలవు.

ఇట్టి పదాంతనకార, కేకటరేఫముల వలననే, ప్రాచీన భాషలలోని మరియొక వింతయక్షర మనదగిన 'అ' కారముకూడ ననేకవిధపరిణామములకు లోబడి, తెలుగుభాషలో క్రి. క. రెండవ సహప్రాద్వినుండి యంకిరించినను, అం దనేక దేశీయకీబ్బములలోని అ, ర, క, డ, ద, య మొదలగు ధ్వనులకు గారణమై యుండినది. అట్టి పదములలోని యీ వింతవర్ణముల చరిత్ర ప్రాచీన తెలుగుభాషనములలోని భాషతోను, ఇతర దక్షిణదేశ భాషాపదములతోను బోల్చి పరిశీలించినగాని. తెలియరాదు. దీని చరిత్ర, పరిణామముల యన్వేషణము విషయమున ప్రాకృతభాష లేమియు తోడ్పడకలవు.

అనంతామాత్య కవి

✽

- శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ -

అనంతామాత్యుడు భోజరాజీయ మను
కావ్యమును, రసాధరణ మను సాహిత్య
శాస్త్రమును, అనంతచ్చందమని ప్రసిద్ధిగొన్న
భందశ్యాస్త్రమును రచించిన తెలుగుకవి.
ఇతడు కాండీన్యగోష్ఠిడు. ఇతని వంశమునకు
మూలపురుషుడు సంకరాచార్యుడు. ఇతనికి
సత్యమంత్రి, త్రిపురాంతకుడు అని యిరు
వురు కొడుకులు. వీరిలో సత్యమంత్రిన
యిలు ముగ్గురిలో బయ్యన్న కొడుకు ముమ్మ
డన్నకు అనంతామాత్యుడు మనుమడు.
అనంతామాత్యుని చిత్రాత బయ్యన 'వేద్య
లందు చతురుడై, రాజసభలయందు బూజ
వడిసినవాడట. ఇతనికి తిక్కనసోమయాజి
'భవ్యభారతీయని బిరుదు వుచ్చినట్లు—

"క్షీరగ్రంథకర్తృశామహిమః

తేజోని పంచన కేదమైన భా

రతమః దేవంగురాన నభి

రామముగా రచియించితి యి

న్నతవిశిష్టండు తిక్కన

నాయకుఁ డాడట పెచ్చి 'భవ్యభా'

రతీయనఁ జేరఁగొనె

రన్నము బయ్యనమంత్రి యల్పఁడే?"

అను వద్యనూపలన చెలియుచున్నది.
బయ్యన కీరతన్నుట. అతడు రచియించిన
కావ్య మేదియో, బొగ్గటియు మన కింత

1. C. P. No 3 of 1934-3; J. B.
O. R S Vol XX (1934) పుటలు 260 మొదలు;
భారతి (1934).

2. C. No. 23 of 1922-23

వరకు దొరకలేదు. అనంతామాత్యుడు తన
తండ్రి ని ట్లభివర్ణించియున్నాడు:

"విలసిలంబుల కృష్ణకాన్తా మలాపహా

రిణి భీమరథినా భక్తియందుఁ

దనరు నదీత్రయాంతికేయల పావ

న కేత్రమన శోభనముల కెల్ల

ధర నివాంబుల పెరుమయూరిపురంబు

నంగు విద్యజ్ఞనానం మైన

జీవశక్తికేతకఁ జెన్నించి వంశక

ర్వైశ్యంపత్రిఁ బ్రకృత్య ముం

నెమ్మిఁ బ్రశ్నకుపరమ పదమ్మంగ

నొప్పు శ్రీకామశ బున కాడయఁడైన

యం ధాల్లభారినేన నలరుచుండఁ

తెమ్మభంగుల ముమ్మకి తిక్కనిభుడు."

ఈ వద్యము ననుసరించి అనంతా
మాత్యుని శ్రీకాకుళప్రాంతీయు లనియు,
అనంతుని తండ్రి ముమ్మడి తిక్కనిభుడు భజం
చుచురచ్చిన యంధ్రవంశుభుడు శ్రీకాకుళపు
తెలుంగురాయ డను దేవుడే యనియు స్పష్ట
మగుచున్నది.

మలాపహకు శాసనము లందు
మంఘ్ని యనియు పేరుకలదు. ఈ నది
కావయనాయకుని ప్రోలవరముశాసనము
నను', రెడ్ల శాసనములందును వచ్చును.
కావయనాయకుని ప్రోలవరము శాసనము
లోని మంఘ్నియే అనకేమారెడ్డి జజ్జవరము
శాసనమున మలాపహ యని వ్యవహరింప
బడినది. ప్రోలవరము, దృజ్జవరము (జజ్జ

హము), కోడూరు అనునవి మగావహనది తీరమున నున్న గ్రామములు. ఈ కడటి గ్రామమైన కోడూరును అనవోతారెడ్డి తక్ వర్ణము ౧౨౦౦ లో బ్రహ్మజుకు దానము చేసెను. కోడూరు జుద్దవరిములును, ప్రభుల వరమును కృష్ణాల్లలోని గుడివాడతాలూ కాలో నున్నవి. ఇక భీమరథి కూడ అచ్చటిదే. అనవోతారెడ్డి "ఉచ్చగల్లు" కానన మని ఒక తామ్రశాసనమును శ్రీ శేషాద్రి రమణకవులు శారదాపత్రికలోను, ఆంధ్ర పత్రిక ఉగాదినందికలోను (౧౨౦), గ్రంథాలయసర్వస్వములోను ప్రకటించిరి. ఇది శాసనశాఖవారు ౧౯౦౨లో సంపాదించి తమ నివేదికలో నిచ్చిన కొమ్మి దవ నెంబరు శాసనము. శాసనశాఖవారు, శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులునుగూడ దత్త గ్రామమును ఉచ్చగల్లునియే చదివి యున్నారు. ఈ గ్రామమునకు భీమరథి దక్షిణపు వరిపాడు. దీనికి నడిపాద్యలుగా

3. A forgotten chapter of Andhra History—by M. Somasekhara Sarma, appendix III, pp. 113-14, Ep. Rep. 1934-35, p. 74, para 52.

4. సం. II, పుట 570 మొదలు.

5. కాననశాఖవారి ఆఫీసుకు చెల్లి మాపరింటెం డెంటుగారిని ఈ కాననమునకు ప్రతినిధిములు పరికిలన నియతము కావలెనని కోరిరిని. ఈ కానన పడివరకే మూడవోట్ల ప్రకటితమయినది ౧ మక విషయమును గురించి పరికిలించవలసిన యాశ్చర్యము లేకపోయెను. మాపరింటెం డెంటుగారు దళితో ఆ కానన ప్రతినిధి ములను పరికిలవార్థ విచ్చినందుకు వారి కిందుమూలమున నా కృతజ్ఞతాపూర్వకందనములను దెలుపుకొను చున్నాను.

6. శ్రీ కొమర్రాజు కంకటలక్ష్మణరావుగారు ఈతని నివాసమునగురించి యిట్లు వ్రాసియున్నారు..

చెప్పిన గ్రామము లన్నియు గుడివాడ తాలూకాలో నున్నవి; కాని నాకు ఉచ్చగల్లుమాత్రము గుర్తించగలేదు. అటువంటి పేరతో గ్రామమే లేదు. దానిమీద నాకు సాక్షిహము కలిగి కాననప్రతినిధిమును బరికిలించి గాదత్తగ్రామమును దెలుపు స్థానమీ విధమున నున్నది :

"ఈకాడ్డే గుణవత్త రాష్ట్రరవిరే
రాడే కళాంగ్రహ
ప్రాజా క్షేమయ -న్న కేసపుతరి
శ్రీవీరవాహయణ
గ్రామం బాశ్వపృథ్వీకై రథవృతం
విచ్చిన్నరాగం శిరా
ద్వీప్రకృష్ట తన 'రీప్య'లలితా మ
వామ్నా జనైః కీర్తితా."

ఓరుగంటి పతనానంతరము ఆంధ్రదేశము తురహాక్రాంతమైన కాలమున పూర్వపురాణాలు బ్రహ్మజుకు చెప్పిన యీ గ్రామ ముహృతము కాగా, అనవోతారెడ్డి దీనిని పాఠించి మరల బ్రహ్మజులకు త. ౧౨౯౩లో కానముచేసెను. అందు వల్ల గ్రామముపేరు ఈచ్చగల్లు (పునర్-ఈచ్చగల్లు) కాని ఉచ్చగల్లు కాదు. ఇది ఈచ్చగల్లునికృతి. ఈచ్చగల్లునికి అపేరుతో గుడివాడతాలూకాలో నున్నది.

ఈ పై చర్చ ననుసరించి మలావహ, భీమరథి యను నదులు రెండును కృష్ణాల్లలోనే యున్నవి. ఇవి కృష్ణయననదులు. ఈ కారణమున ముమ్మడి తిక్కనిభాదును, ఇతని కొడుకు అనంతమాత్యుని కృష్ణా మండలవాసు లని నిస్సందేహముగా నిశ్చయించవచ్చును. వీరిది పెరుమగూర. పూర్వచాళుక్య కాననములలో వచ్చు

పెరువంగూర్కగామమే పెరుమగూరని నా
నమ్మకము. గుణగవిజయాచిత్వం (111)
అనంతరము పూర్వచాతుర్యసింహాసనము
నధిష్ఠించిన మొదటి చాతుర్య భీమ మహా
రాజకాలములో రాష్ట్రకూటరాజులు వేంగి
దేశము మీదికి దండెత్తి వచ్చినప్పుడు

“ఈ పద్యమున బట్టి (విలసిలంబగు... లిక్క
నిభుడు) చూడ, నీ కవియొక్క కండ్రి కృష్ణవేణా, భీమ
రథి, మలాపహా యనఁబడు నదులు కలిసిన యంతర్వే
దిలో మండెనని-అట్టి స్థల మాతని స్వస్థానమని-తెలియు
చున్నది. అట్టి స్థలమెట్టి? కృష్ణవేణా యనగ కృష్ణ,
భీమరథి యనగ భీమ, మలాపహా యనగ మలప్రభా నదు
లమట స్పష్టము. కృష్ణానదియు, మలప్రభా నదియు
నైజాము రాజ్యమునకుఁ బ్రవీణు సరిపాద్మకొద్ద
బొంబాయి రాజధానిలో గలిసినవి. ఇది యిప్పుడు
కన్నడదేశము. కృష్ణయు, భీమయు నైజామురాష్ట్రము
నందు రాయచూర్ పట్టణమునకు బ్రవీణమున బదారు
మైక్లూడ గలిసినవి. ఇది తెలుగుదేశమని నెప్పువచ్చును.
కావున నీ కవియొక్క నివాసస్థలము నైజాము రాజ్య
మనం దుండె నని మన మాహింసపవచ్చును” అనియు,

“అంధ్రనల్లభవారిసేన నలరుయందు” అనగా
నీతడు అంధ్రరాయనివద్ద మర్యాదగా మండెనని కొండ
రక్కము చేసికొనియున్నాడు. కాని యది పొరబాటు.
“అంధ్రనల్లభవారి” యనగా నాంధ్రవిష్ణువు; క్రీతాంశ
మలోని శేవుడు. అతని సేవచేయుట యనగా నతనిని
భక్తితో భజించుట. ఏ గ్రామమునం దే దేవుడుండునో
అదేవుని ఆ గ్రామాధిపతిగా శిష్యుల భక్తుల గూఢార
ముగా నున్నది. ఇట్లే యీ కవియొక్క “రసార్థక”
మందలి “క్రీనిందం భ్రువపట్టణాధిపున కిచ్చం భక్తి
పూర్వంబుగా” అన్న పరణముకాచి కొండ రీగంధ
మును భ్రువపట్టణపురావన కిచ్చెనని భ్రమపడు
చున్నాడు. అచ్చులను భ్రువపట్టణాధిపు డనగా భ్రువ
పట్టణపు దేవుడని యర్థము. ఈకవి తన గ్రంథ మేది యు
నరాంశము చేయలేదు” అనియు వ్రాసియున్నాడు.
కాని ఇది సరికాదు.

ఇతిమత్తిగండ దను అతని కుమారుడు.
పదునారేండ్ల యీడువాడు కృత్రువు నెదు
ర్కొని నిరవద్యపుర, పెరువంగూర్కగామ
రణక్షేత్రములలో మహాయుద్ధము చేసి
చివరికి హతుఁడయ్యె నట. ఈ పెరువంగూ
ర్కామము ముమ్మడి లిక్కయన్వగ్రామము
పెరుమగూరే. ఇది గుడివాడతాలకాలోని
ఇప్పటి పెనుమకూరు కావచ్చు నని నా
యభిప్రాయము. ఇదే అనంతామాత్యుని
స్వగ్రామము

అనంతామాత్యుడు—

“భూమతిరీ ముమ్మడి వి
భండు మదగజాఁ దేమ వైక్లవ
ధ్యానపహాపాతామ్యుడన
నంతసూఖ్యుడ నాడు తమ్ముల
జ్ఞానవిదూరు లక్కనయు
నక్కవి చిట్టనయు వివేక వి
ద్యానిధి రామచంద్రుడను
దారుడు లక్ష్మణరామధేయుఁడ గ.
ఈ యార్యురు నొక్కొక్కడు
జేయిండ్లకి మొదలుగాఁగ వెలయుదురని కా
దే యరులెల సేరితి
రీ యన్వయమునకు నేవ్య మెఱిగిన కెద్దర.”

అని చెప్పటచేత వీరందరు అరుగు
రన్నదమ్ములని తెలియుచున్నది.

అనంతామాత్యుని కాలమునుగురించి
మనము పరిశోధనచేసి అవును, కాదని బాధ
పడనక్కరలేకుండ అతడే తన రసాధరణ
మున ఇట్లు చెప్పకొనియున్నాడు:

“కాకొండక కిక్క మల్ యుకుర
జ్వాలెందులై యొప్పు న
య్యానందాబ్జమునందు మాళుమునఁ గృ
ష్ణకాదకి భామయ

గ్రామకర్మకార్య విధి యను
కావ్యండు సమ్మగ్ని

శ్రీ నింకా ధృవపట్టణాధిపతిః
చైత్యో భక్తిపూర్వకః॥

అనంతమాత్యుడు రసాభరణమును కళవర్ణము ౧౩౫౬ అనందనందనర మాఘ బ. ౧౧ మంగళవారమునాడు (క్రీ.శ. ౧౮౩౫, జనవరి, ౨౫) ధృవపట్టణములోని దేవునికి సమర్పించెనట. ఈ ధృవపట్టణము బృందావనపురమువంటిదే - దేశీయనామమునకు సంస్కృతీకరణము. ఈ ధృవపట్టణ మేదో తెలియవచ్చుట లేదు. పట్టణ మని యుండుటచేత ఒకవేళ నిది నిముద్రతీరస్థమయిన శేవుపట్టణ మేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. ఇటీవల పురము, నగరము, పట్టణము అనునవి పర్యాయపదములుగ వ్యవహరింపబడుచున్నను, అసలవి పర్యాయపదములు కావు. ఇనే కాదు, మన మిప్పుడు పర్యాయపదము అనుకొనున వేవియు పర్యాయపదములు కావు. పురము వేరు, నగరము వేరు, పట్టణము వేరు. అర్థములో ఈ చచ్చేదనును చెలుపుటకే ఈ పదములు పుట్టినవి. ఒక భావమును చెలుపుట కొక పదమే కాని అనేకములుండవు. అది భాషా సంప్రదాయము కాదు; కాని జనవ్యవహారములో ఆ భేదము పాటించబడక రానురాను ఆ పదము లిప్పుడు పర్యాయపదము లయినవి. ఈ సాంకర్యము అనంతమాత్యుని నాటికి వచ్చినదో, లేదో తెలియదుకాని, పట్టణ మన్న సముద్రతీరస్థ గ్రామ మను సంకేత మప్పటికి పోనట్లే తోచును (మాడుడు : శ్రీనాథుని 'కాల్పట్టణాధీశ్వరః' అను ప్రయోగము). సముద్రతీరస్థ గ్రామము లన్నియు పట్టణములు కాక పోవచ్చుకాని పట్టణములు మాత్రము

సముద్రతీరస్థము లని యూహించుట కవకాశము కలదు.

అయితే, అనంతమాత్యుడి రసాభరణమును తన జీవితకాలమున ప్రాగర్థమున రచించినా, పరార్థమున రచించినా యన్న ఈ క్రిందివిషయము లీ సమస్యను పరిష్కరించుటకు దోడ్పడగలవు.

అనంతుడు తన విద్యాగురువును, అతని పుత్రులను ఈ క్రిందిరీతిని దన కృతి భోజరాజీయమున వర్ణించియున్నాడు:

“భూవభోవారిదంతపూరితశక్తిర్ని
కాశీ తిర్థ్యాంశచక్రవర్తి
సకలసాత్వికకుశలకరసత్వలపూర్ణ
సమాకార మళఘరిచక్రవర్తి
ఘనతరాజ్ఞానాంధకారవిఖండిన
చందాంకుర బలశచక్రవర్తి
నానార్థిజఃచారకామానధనశృష్టి
జలదంబు శ్రీ దేవచక్రవర్తి
యనగ శ్రుతివతుష్టయముతో నెనయునట్టి
యగ్రకాలతోపః బుట్టిన యస్పదీయ
గురునిఁ దిరుమల నల్లనువరతనూకః
దలఁకు గోవిందచక్రవర్తుల ద్రియమున॥”

తిరుమల నల్లనుచక్రవర్తుల కొడుకు గోవిందచక్రవర్తి అనంతమాత్యుని గురువుగారట. తిరువెంగళచక్రవర్తి, అళఘరిచక్రవర్తి, బలశచక్రవర్తి, శ్రీదేవచక్రవర్తి గోవిందచక్రవర్తుల అన్నింట. నల్లనుచక్రవర్తి కాసేములలో నల్లాండిచక్రవర్తి యని వ్యవహరింపబడెను. అందువలన నల్లను అనునది కాక, నల్లాచిచక్రవర్తి అను యామే సాధువని తోచును. నల్లాచిచక్రవర్తికుమారుడును, అనంతమాత్యుని గురువు నయిన గోవిందచక్రవర్తి కాసేము గుంటూరుజిల్లా,

పల్నాడు తాలూకా, కారెంపూడి గ్రామములో నున్నది. అది శకవర్షము ౧౩౧౩ నాటిది. ఇప్పటికిని నల్లారి చక్రవర్తల వంశము వారు కారెంపూడిలో నున్నట్లు విన్నాను. వనంతోత్సవసందర్భమున జరుగవలసిన కుమార్యాదల విషయమున బడిగుంవారి, నితరులకు వివాదమున, కనుగొని గోవింద చక్రవర్తులవారు మధ్యస్థులై ఆ వివాదమును పరిష్కరించిన విషయమును చెలుపుటకు కారెంపూడి శాసనము పుట్టినది. గుంటూరు జిల్లా, నరసారావుపేట తాలూకాలోని కొంపి చెర్ల గ్రామములోని రెండు తేదీలేని శాసనములలో గోవిందచక్రవర్తులవారి తండ్రి నల్లండిచక్రవర్తులవారి దాదాహ్మనులైనారు. ఈ శాసనముల ననుసరించి చూడగా ఈ చక్రవర్తులవారు శకవర్షము ౧౩౭౩ కి చాల పూర్వమే వచ్చి గుంటూరు జిల్లాలో ఉండి వైష్ణవమతమును వ్యాపింపజేయుచుండినట్లు ఊహింపవచ్చును. నల్లండిచక్రవర్తులకుమారుడు తిరుమేగళచక్రవర్తి శాసనము ఒకటి చియ్యవరములోని నున్నది. ఈ శాసనము శకవర్షము ౧౩౭౭ పౌర్ణమిసంవత్సరము నాటిది. విజయనగరమహాసామంతులలో నొకడైన సులత ఎఱకంపరాజు పద్దర్శన స్థాపనాచార్యుడైన నల్లండి చక్రవర్తి కుమారుడు తిరుమేగళచక్రవర్తికి పౌర్ణమి సంవత్సరములో చియ్యవర ము గ్రామమును దానముచేసెను. పూర్వోక్త శాసనమీ విషయమును చెలుపునదే. అనంత మాత్యుకు శాసనాహారశకము పదనాలు

గవ శతాబ్ది ప్రారంభమున విద్యాధికశతో నుండిన క్షాహారవచ్చునేమో.

అనంతమాత్యుకు భోజరాజీయమున వర్ణించిన అన్ని వంశావతారాన్ని ను పరికించినచో అతని పూర్వ లండరును శైవులుగా గనబడుదురు. వారి కుమారునియొక్క వంశబంధమైనవే— తిన్న (తిరుగంతకుడు), బయ్యన్న (బైరువుడు), నందన్న మొదలైనవి చూడు. వంశకర్త నందనార్యుని కొడుకు తిరుగంతకుడు చాల గొప్పవాడట. అనంతమాత్యు డతనిని గురించి యిట్లు చెప్పచున్నాడు:

మాతాం కెయైన మారాంబ పత్ని గాఁ
గనియె వార్యుల వంశకుల గుఱుల
నిశ్చలధ్యానైకనిష్ఠానిష్ఠుడై
మద్యాపములు పుష్కలముల చేసి
మావంశజుల యింటి మాత్రాలమునకైన
నరకంబు లేకుంపరము విడిచి
కడలి పునర్యాత్మగర్భంబుఁ జొరకుంపఁ
బ్రతినిఁ గ్రొని బ్రహ్మపదంబు పొందె
ననిన నతని కిద్రి యభిలక్షితుల
గప్పకొట వేఱు కెప్పకెల
విభలపుణ్యనవహఁ ద్రిపురాంతకప్రహ్లా
జోలఁగలరె యితరపురుషులల్లె?

ఈ వంశమువారు వైష్ణవులగుట అనంతమోనే ప్రారంభమేమో! ఎట్లయినను ఇది అనంతనికి చాతరములకు బూర్వముమాత్ర మయ్యు డడు. ఈ వంశమువారు చద్వైష్ణవస్థాపనాచార్యులు; చక్రవర్తివంశమువారి ప్రభావముననే, వారిలో సాహచర్యము లభించిన యనంతరి మే వైష్ణవులయియుండవచ్చును.

అనంతము తన మూడు కృతులలో భోజరాజీయమును ఆహారబలన్యసింహ

8 Ep coll No 556 of 1909
9. Ep coll, Nos. 300, 301 of 1915
10. Lec. Res. Vol XL p. 516

స్వామికిని, రసాభరణమును భవప్రకాశిత్వము
నిలిసి అంకితముచేయు. భవప్రకాశిత్వము
విష్ణునే యును యుడుటకు సందియము
లేదు. ఆ కృతిని మాఘబహుళ ఏకాదశినాడు
స్వామి కంకితము కావించుట ననుసరించియే
యది విష్ణువు కంకిత మొనగబడె నని తెలి
యును. ఏకాదశి విష్ణువుకు ప్రియమైన
దినము. ఇక మూడవ గ్రంథము ఛందో
దర్శనముకూడ విష్ణువు కంకితమియబడి
నట్లే కన్పట్టును. దీనికి అనంతచ్ఛాద మని
పేరు గలిగినది. అనంతమాత్యుడు వ్రాసెను
గావున దీని కా పేరు వచ్చి యుండ
వచ్చును; లేదా ఇది అనంతచ్ఛాదనాథ
స్వామికి గాని, అనంతు డను పేరు గల
విష్ణుమూర్తిగాని అంకితమిచ్చినందువలనను
గలిగియుండవచ్చును. ఈ కారణముననే దీని
కి పేరు కలిగినదేమో యని నా యను
మానము. ఏలన, ఈ గ్రంథారంభమున
గల పద్యము లన్నియు అనంతుని
స్తుతించునవే. అనంతస్వామిపేర చెప్పిన,
ఆ స్వామి కంకితమిచ్చిన గ్రంథ మగుట
చేతనే దాని కనంతచ్ఛాద మని పేరు
కలిగినది. ఈ కవయము ఛందోదర్శనము
లోని ఈ క్రిందిపద్యమువలన రూఢిమగు
చున్నది:

“ప్రసిద్ధి చక్రకర్త సుఖ

శిఖరప్రార్థకటాక్షలబ్ధము

జ్ఞానః కనంతధీమణి ల

సన్నిధి భోజనరీత్ర చెప్పి ల

క్షిపరపింహుః సూర్యవ ప్ర

విష్ణుః కేతుః తో కావ్యా ఛం

దోమతయోగి హృత్విరుల

తో జజ్జమా ర్తి కనంతమూర్తికా.”

ఈ పద్యమువలన అనంతమాత్యుడు
భోజరాజీయము రచించిన యనంతరీమే
అనంతచ్ఛందము వ్రాసె నని స్పష్ట మగు
చున్నది. రసాభరణ మెప్పుడు వ్రాసి మ గిం
చినదియు మనకు తెలియ వలెలియును.
అది శకవర్షము ౧౩౭౧ నాటిది. వ్రాయక
ముగ నిది అనంతమాత్యుడు రచించిన
కడపటి గ్రంథమేమో.

అనంతమాత్యునిది లలితమైన
చక్కని కవిత్వము. భోజరాజీయమునం
వన్నియు భోజరాజునకు సంబంధించిన
వింతికథలు. ఈ కావ్యమును గురించి శ్రీ
కందుకూరి వీరేశలింగముపాతుల గారు
తమ కవుల చరిత్రమున నిట్లు వ్రాసి
యున్నారు:

“ఈతని (అనంతమాత్యుని) కవి
త్వము నలక్షణమయి యనర్గళభార గల
దీప్తమనోహరముగ నుండును. కవిత్వము
మాత్రమేగాక భోజరాజీయమునందలి
కథలు మిక్కిలి యింపుగా నుండును.
కవిశ్రయము వారి ప్రయోగముల కంటె
భిన్నములైన ప్రయోగము లీ భోజరాజీ
యమున గానవిచ్చుచున్నను మొత్తము
మీద నిందలి కవిత్వము నిర్దుష్టమయి
కాఘ్యముగ నున్నది.

ప్రాచీన భూగోళము

✱

- శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి -

పురాణములను పఠించినచో దీని ప్రసిద్ధి 1. ప్రతి పురాణమునందును పురాణముల పట్టిక కలదు. కొన్ని పురాణములలో కొన్నిటి పేరుకలదు, కొన్నిటి పేరులేదు. కొన్ని పురాణములలో శివ పురాణము పేరు లేదు. కొన్నింటి వాయుపురాణము పేరు లేదు 2. శివ పురాణములో వాయువీయసంహిత కలదు. మత్స్య వారహియములలోని పురాణపట్టికలో వాయువీయసంహిత కున్నది. కలకత్తా, కాశీ, బొంబాయి శివపురాణములకు పురాణలక్షణము సమగ్రము కాదు. కొందరు దీని నుపపురాణ మందుకు 3. వాయు పురాణము కైవము కాశ్యప శివపురాణమునందలి వాయు వీయ సంహిత వాయుపురాణమునకు రీజ మని కొందఱును, వాయు సంహితకే వాయుపురాణ ముకర మని కొందఱును వ్రాసిరి.

మూడితమగు వాయుపురాణమున గుర్తంతము కనుకను రాజుల వర్ణనము కలదు. వ్రాత ప్రతులయందుండును లేదు. ఈ కారణమున వాయుపురాణ మంతయు వాఙ్మనిక మనరాదు. కొందఱు కొంగ్ల విమర్శకులు అట్లనిరి. ప్రాత దేవతమున బాగుచేసి దానికి ముందొక మండపమును, ప్రక్క నొక మట్టుపల్లిన కట్టించిన త మాత్రమున దానిని నూతన శైలిముగా భావించువారుందురా?

బ్రహ్మవిద్య - కూసువిద్య

సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో సంహితావ్రాహ్మణానుగతములను, భగవద్ బోధకములను బోధితి స్వంహితా ప్రతిపాదితములు నగు రహస్యము లిందు కనబడును. "రహస్యము అని అనినంతనే ఎవరికిని చెప్పదగనివికాబోలు, అట్టి పున్న సేమి లేకున్న సేమి?" అని పలువురనుకొనుట విమరువాము. అది లెప్పుకాదు. జ్ఞాను లందఱును "మొందు నీ మనమును కనుగొనుము, విదప నిన్ను కనుగొనుము" అని చెప్పుదురు. మనకు మనసే దొరకదామో; ఇక 'సేమి' దొరకని టెచట? ఇట్టివే రహస్యము లన్నియు, మన అధికారమునకు వినించినది రహస్యము. మనకు తెలియనిది బ్రహ్మవిద్య; తెలిసినది కూసువిద్య.

గాలి పురాణము

చాలకాలమునాటి తత్వవేత్తలయొక్క పండితులయొక్క, పామరులయొక్క ఎఱుకలో నిన్న విషయముల విత్తనములు ఈ మూడు పురాణములందును గలవు. ఇందలి సంగీతకాస్త్రబీజములు హరివంశమున చిగురు పెట్టెను. ఇందలి ప్రతిమాలక్షణము మత్స్య, విష్ణు పురాణములలో స్ఫుటమాయెను. ఈ రీతిగా వ్రాయుచు బోయినచో పది ఒక గ్రంథ మగును. ఈ పురాణము

1. మర్త్యయం భర్త్యయం వైవ బ్రాత్రయం వనకువృత్యం. ఆ నా ప లింగ మా స్పాది....

2. కాశీ కలకత్తా బొంబాయి పూనాలో అచ్చయిన వాగరలిపి పురాణములలో వరపురవేదములు బోవు. చెప్ప వట్టలము మొదలగు బోట్ల అచ్చయిన తెలుగు లిపి పురాణములకును వానిలిపి భేము కలదు. ఈ భేములు వ్యర్థములు. కొన్ని ముద్రణములలో కొన్ని భోగములును కొన్ని రాగములును లేవు. ఇట్టివానిని ప్రక్షిప్తము అని ఈసారి వచ్చింది. కాని ఈ భేదములకు కారణాంతరములు ఏమేని ఉన్నవో లేవో నిర్ధారించుట ప్రక్షిప్తాదిలో వివిధ వంపేయరాదు. 3 ముదిగొండ నాగవీరయ్య కాష్ఠికారు (కీలందూబాద్, దక్కన్) మొన్న మొన్న ఈ శివపురాణమును మనోహరముగా తెలిగించిరి. వీరు కాశీ బొంబాయి న్రుకులు ఎఱుగుదురు. చూ. వారి పీఠిక. వారిది బొంబాయి ప్రతిక అనువరణము. వారు వాయువీయ సంహితను వాయువీయ అంధముగా మార్చిరి. వారే పీఠికలో అమాట చెప్పి ఉపకరించిరి. పురాణపరిశ్రద్ధుస్థిలో సంహిత పేలు, అంధము పేలు.

3. చూ. పేజీ లగవక.

వర్షపు కుత్తరమున మాలవదేశమున ప్రసిద్ధునియి యుండ వచ్చు నని యేర్పరచుచు వ్రాసిరి. దీనికి జన్మస్థలము గురువాయూర్, అనగా గురువాయుపురమున బాహుబలి కులం. కాని రత్నావలి యను మాటుపేరు కల దృష్ట ద్వారావరమున కల వాయుపురము దీనికి అభిజనదేశమని వా. ౫౯ అధ్యాయము. వాయుపురాణము గా రిహులల పోగు ౩ అని కొందఱు అందురు. కట్ట బ్రహ్మయనకు వాయువు వాహకమని అభిప్రాయము.

మత్స్యపురాణము

ఇదియు శైవము. మన కిప్పుడు కనబడు వా. వి. మ. పురాణములకు మత్స్యక వీధి తిండివలయు నను దివా కాధారములు కల వను మాట పాఠకులకు గుఱు శుండుట మేలు. వాయుపురాణమున ప్రతాపికులు తక్కువ. దీని తక్కువ. వైత్రాహవాన్యవాదు పార్వతికుమారి భేదించుకొని పదానుకు పుట్టె నని యందు కలదు. భారతమున “కార్తికామావాన్యవాదు, లేక అగ్రహాయణ శుద్ధ ప్రతిపక్షవాదు కేరవణున కుమారోత్పత్తి” యని కలదు. దీక్షపనగ్ని శక్తి విషయ మున మత్స్య భారతము లొకటి.

కాశీదామనకు కుమారసంభవకావ్యరచనలో శివపురాణముతోపాటు ఇందలి కుమారకథనాన అలలి అధారము.

ఇందలి క్రాంత్యలు ప్రాచీనము. క్రాంత్యనకు ద్రవిడులును, కోకలును (అనగా కాకలులు) గిద్ది ద్దులు. ఇందు త్తందేశములయందు లేని దేవాలయ గోపురములయు, దేవదాసీకలయు ప్రపంగ మున్నది. ఇందు ఐదు విష్ణ్వరతారముల ప్రకేస కలదు. ఇందఱు వా గినములను విషయము తెన్ని, ఎప్పుడు చేరినో కర్ప ణువ నరిది. కాని క్రీస్తుకే మాజన కితాల్లో ప్రక్షిప్త ప్రవేశమునకు భరతివాక్య మని తోహించునను. ఎటు లనిన క్రీ. శ. ఆఱవకతాల్ని పుట్టిన దని ముఖపుర విమర్శకు లొప్పుకొనిన నాందీయమునందు మత్స్యము నందలి భవిష్యద్రాజనూచిక కలదు. “మత్స్యము

వారవపురాణము నుదాహరించెనే? అని ఏకే వచగు దురు. అది బృహత్కల్పమునందలి వారవ పురాణము. అనిగా అది మాలవారవపురాణము కావలయు. “యత్రాహ వారదో భర్తాన్ బృహత్కల్పాక్రియాణి (?) చ” (స. ౫౩ అధ్యాయము) దీని భవిష్యద్రాజనంకము కలదు. ఎవరో ఇటీవలి పురాణములలోనో, ప్రాచీన పంచాంగములలోనో ఉన్న గుప్తరంకమును చేర్చి ముద్రించియు దు రని చాలమంది అభిప్రాయము. ఒడ్డ దేశమునందును, వంగదేశమునందును పంచాంగకర్తల రాజనంకమును చేర్చు వాచారము నూతనండ్ల క్రిందటి వరకును కలదు.

విష్ణుపురాణము

ఇది వైష్ణవము. ఇందు ఆ అంకములు కలవు. మొదటి వాలు గంకములు వాయుపురాణమునకు పంగ్రహము. వాయుపురాణ శైలి వదులువదులుగా నుండును. విష్ణుపురాణమునం చా శ్లోకములే రూపాంత రము నొందెను. ఇది కావ్యమునకెన్నో తక్కువపట్ల ఉప నివృత్తవలెను ఉండును. ఈ పురాణమునందు ప్రతాపాలు లేవు. ఇందలి ఐదవ అంకము శ్రీకృష్ణుని చాల్కీల. ఇక ఆఱవ అంకమున ఆతే అధ్యాయములు.

ఆఱవ మొదటి వాలు గంకములే కల వని తోచును. ఐదు, ఆఱు అంకములు పదవటి చేర్చు. వారద మతమున విష్ణుపురాణోత్తర భాగము పేరు విష్ణు భగ్నోత్తరము. దీనియందును భవిష్యద్రాజనంకము కలదు.

విష్ణుపురాణము భాగవతమునకు మూల మని చెప్పు వచ్చును. విశిష్టాద్వైతస్థాపనవాద్యులు రామానుజా చార్యులవారి శ్రీభాగ్యమున ఎదటి చూచినను విష్ణు పురాణమే.

శింశు మారము

తైత్తిరీయారణ్యకము (౨ ప్ర. ౧౯ అ.) శింశు మారపు విద్యలను భూమిగణ, క్రిదలను భక్తుగిమ, మీ జెక్కిరిని బ్రహ్మగణ, క్రిజెక్కిరిని యజ్ఞయగన,

4. బాహువిష్య ముగించుకొని తన గ్రామమునకు వచ్చినపుడు వాయుపురాణక్రవణము జరుగుచున్నది. చూ. హద్దవదిక.

5. మత్స్యపురాణ మను పేరితో హరిభట్టారకుడు దీనిని తెలిగించెను. కవిక అను వత్రికలో విష్ణువర్మోత్తరము ౧౯౧౨ పాఠుల అచ్చయినది. అది మత్స్యపురాణము కాదు. వీని గద్యగ మత్స్యపురాణ అందెమగు విష్ణువర్మోత్తర మని కలదు. హరిభట్టారకునకు దొరికిన ప్రతిలో ఎటు లుండియుండును. దీనివలన వా. వి. మ. పురాణముల విషయ కనెగెను. మత్స్యపురాణము వెర వదుగగ అచ్చముగానే దీనిని వా కొనగని విచ్చిత్తిపురు మధునాపంతుల వక్కనార యుల కాప్రిగారికి కృతజ్ఞుడను.

హృదయమును విష్ణువును, బ్రహ్మమును సంకల్పర
ముగను, ముందు కార్త వర్ణముగను, నడుము అతి
గను, నెవకకార్త మిత్రావగణుగను, తోక ముంటి
భాగమున అగ్నిని, రెండవభాగమున ఇంద్రుని, నూడవ
భాగమున ప్రజాపతిని, నాలుగవ భాగమున అధియ
ముని బ్రహ్మమును భావన చేయుచున్నది 6.

నక్షత్ర ప్రజాపతి

తెల్లరేయి బ్రాహ్మణము (౧ కాంక, ౫ ప్ర.
౩ అ) వక్షత్రప్రజాపతి వాస్తవమే వాస్తవము, చిత్ర
రేల, వ్యాధి హృదయము, విశాఖ తోడెలు, కార్త
అమరాధ అం భాగం మున్నది.

వాయు ముగ్ధి గుప్త భాగవతము లీకల్పవలను
కొంచెకొంచెముగా మార్చి విత్తము చేసెను.

వాయు వర్ణమును "మిక్కిలి ఉత్తవ
పొడవు, వెను కిక్కిన మిత్రావగణులు, ఆ నము
మిత్రుడు, ప్రజాపతి (ప్రజాపతి" అని చెప్పి, తోక
మీద ౧ అగ్ని, ౨ ఇంద్ర ౩ మరీచి, ౪ కశ్యప,
౫ భువలను చూపి "యీ నలుగురును ఎత్తుడు" అస్త
మింపగు" అని వర్ణించుచున్నది. (నా. ౫౩.౯౦. ౫.
మ. ౧౨౩.౨౧.౪) ఇందరి మరీచి సంస్కర్తల
చేరకేమ! మరీచిలో బదుగు రగుచుకాని నలుగురు
కారుకవా! ఇందరుకాక విష్ణువుగాను మరీచిని
చెప్పలేదు. మిగిలినవాని నన్నిటినిచెప్పి. (౨-౧౨-
౩౧, ౪)

భాగవతము విష్ణుప్రాక్తమును, బ్రాహ్మణా
ణ్యకప్రావర్తము ఎగు కాక్యరముగ క్యము ఎగు నీ శింశు
మారుమునే తీసికొని ఆ కాళమువంటి పేరి చుక్కల
నన్నిటి నందు జొనిపి భగవదాకాంభావన చేసెను.

చుక్కల అస్తమయము

వై యారణ్యకము శింశుమారుపు తోకమీద గల
చుక్కల అస్తమయము చూచు లేదు. కాని శింశుమారు
మును "ప్రవక్త స్తమసి, ప్రవక్త స్తమసి" అని
అనుచునది.

ఈ చుక్కలు మేగుప్రాంతమున అస్తమింపవు.
మఱియు మధురా ప్రాంతమున అస్తమింపవు. మేరు
ప్రాంతమున నివాస ముసంభవమై చాల కాల నుడును.
కావున మధురా ప్రాంతములం దీ పురాణాశ్రమ రచన
మయియుండవచ్చును.

మనుతార

కొంచటి నాలుగు చుక్కలలో నొక చుక్క
మనుతార అని అందురు. మనుతార శ్రీ. శ. మొదలు
మేగువునకు ౧౬౦ అంశల దివ్యన నుండెను. విదవ
శతాబ్దిలో ౧౦౦ అంశ. దివ్యన నుండెను. అంగ్ల తారా
పటమున మనుతార Alpha Draconis.

పురాణాశ్రయశ్రవణము

వాయుపురాణమున —

వృశచివర్తమును దిక్రాంకుడు అవపను
లేజాడు అగ్నిచక్రమును ధర్మము ననుసరించి పువవి
యేలుచుండగా నైమిశారణ్యమున ధర్మక్షేత్రమున కురు
శే.త్రయందు ద్విపదవ్యతీనదీతీరమున అరజమ్మలను,
కాంబులును, దాంకులును, సంకతాత్ములును, సత్య
వ్రతులు నగు ఋషులు కాస్త్రావిహారముగా దీక్షితులై
ఒక దీర్ఘపత్రమున మొదలిరిరి. అపుడు పారాజిగోత్ర
మడిచి, నూతనలవాడును నగు లోమహర్షణుడు
వారల వాముల కచటికి వచ్చెను. అతని పలుకుల వలన
విమనాశి పుకలైతైవలు. అతడు వేదవ్యాసులవారి
శిష్యుడు. చాల మేధావి. త్రిలోకవిక్రతుడు. అతనిలో
విదవ వేదము మూర్తీభవించెను. అపుడా సత్రమున
గృహపతి ఋషుల కుతూహల పెరిగి "నూతా! నీ విరి
వేదములయు పురాణములయు గుణించి వ్యాసు నుపా
సించితివి. ఇచట నన్న ఋషులందఱును పురాణము
వివశోరుచున్నాగు. నీరు వానా గోత్రములవారు. నీ
రందఱును నీవన తమతమ పెద్దల సంస్కృతాంతి పెఱు
గుచును. ఈ మేమా యజ్ఞారంభమునకు మునుపే నిన్ను
తొప్పెట్టిది." అని అడిగెనట్లు కలదు. ఈ అధిపతి
కృష్ణునికే అధిపామృష్టు డని పాకాంతరము.

6. 'మూ. ప్రవక్తే యవ. ప్రవక్తే వ్య. ప్రవక్తే ధూమృ. వ్య. ప్రవక్తే బ్రహ్మకోకం ప్రవక్తే మృతం
ప్రవక్తే మృతకోకం ప్రవక్తే దత్తకాం బ్రహ్మకోకం యం మృత్యు ర్వావక్తే తం ప్రవక్తే దేవా ప్రవక్తే దేవ
పుత్రం ప్రవక్తే పరివృతో పరివృతో బ్రహ్మదా వర్షదా హం రేచసా కశ్యపనః. యస్యై విమ ప్రవిరో రగ్నో మూర్ధావం
బ్రహ్మోత్తరా హను ర్భౌంధా నిష్ఠు స్థిరాయం సంకల్పరః ప్రజవని మర్త్యవో పూర్వపాద వక్త్ర ర్మర్మం మిత్రావేరుదా
వ. రసాదా వగ్నిః పు స్య స్రవతుః కంఠం రిం ఇంద్ర వక్త్రః ప్రజాపతి రథయం వత్సర్వమ్. — వ వా ఏవ దివ్యః
కశ్యపః (౧౦) మార స్తం హా. మొదటి వాక్యమునందలి "దత్తకాం" గమనింపదగినది. తోమేది వాడుగు వక్షత్రములను
ఇన్నియును మొదలగు వాడుగు కోములు అని భావకము. ఈ భావనను అన్ని పురాణములను వదిలి నమగ్రభావన
విధించి భారతము.

మఱియు కొంచెకొమ్మిదన అధ్యాత్మమున—

“ఇత్రుడు కర్మాశ్మకమును, మహాయశ్మకము ను
అధిసేయకృష్ణుని ఏలబడి, ద్వావ్యతీతరమున దుష్ట
మున దీని ప్రతము మొదిలికి గెంచేందు దాటెను.....
కాంచును అధిసేయకృష్ణుని తీవును తేను” అని కలను.

విష్ణు మత్స్యములందును ఈ అధిసేవకృష్ణుని
మాట కలదు.

అధిసేవకృష్ణుడు

ఈ ప్రాత్రకృష్ణుడెవడు?

పరిశీల్తుకొనుచు జనమేజయుడు, వాని కొడుకు
కెతాకికుడు, వాని కొడుకు అశ్వమేధస్తుడు, వాని
కొడుకు అధిసేవకృష్ణుడు. కాగా ఇతడు పరిశీల్తులకు
వాలవవాడు. మరుసఁగ్రామ సంవత్సరమున పరిశీ జన
నము. కాత్రున పరిశీల్తునకు నుమాదు నూతొండ కిదివ
ఈ వాయుపురాణక్రొణము. మరీయు కొంత రచనము.
పురాణము లన్నియు పూర్వకాలమున నెవ్వరో ఒక్క
సారి అవిధ్యంబున నని అనుకొనవారు పరిశీల్తుల
మున గూడ పురాణరచనము కలదని వినుతో వింత
పొందురు. విష్ణుపురాణము పరిశీల్తుకృష్ణులను చెప్పిగొని
వచ్చి “ఇల్లిర తీవుడు ఈ భూమండలము నఖండాయతి
ధర్మముగా ఏలించువాడు” 7 అని చెప్పెను. వాయు
మత్స్యములు చెందును అధిసేవకృష్ణుని పిమ్మటి రాజ
వంశమును, విష్ణుపురాణము పరిశీలనంతర రాజవంశ
మును వర్ణించెను. మత్స్యపురాణముకొనకుడు కెతా
కికునకు యమాతి చెరియు చెప్పెనని కలను. విష్ణు
పురాణమున—

“ఎన తీవుడు తేదో, అతనికి నలుగురు కొడు
కులు పుట్టలరు పెద్దవాడు జనమేజయుడు. వాని
కొడుకు కెతాకికుడు, వాని కొడు కశ్వమేధస్తుడు.
వాని కొడు కధిసేవకృష్ణుడు”.

అని కలదు. కాత్రున పరిశీల్తులమున విష్ణు
భాగవత పురాణములును, జనమేజయుని కాలమున భార
తేతిహాసము, కెతాకికుని కాలమున మూలపురాణము
నందు కొన్ని అంశములును, అధిసేవకృష్ణుని కాలమున
వాయుపురాణమును, తిదనంతరమున మత్స్య పురాణ
మున విశ్వకేయి యుయుండును.

పురాణ వక్తలు

“తేదవ్యాసులు తేదములను కథించెన ద. పెట్టి
చెల కేంపాయన తెచ్చిని కుమంతులు అను నూపు
రను తేదపారసులను ప్రావీకునుగా తేనెను. కిదన
అతిదు నూకలమున బొందిన గోమహర్ష యనకు ఇతి
హ. మున్ను పురాణములను చెప్పెను” 8 అని విష్ణు
పురాణము.

ఈ వినుగురు కిష్కలకును కలవురు కిష్కలు
కలరు. లోమహర్ష యనకు అజుగురు కిష్కలు. వాలో
మూలరు గురువు చెప్పన సంహిత నవంబించి మూడు
సంహితలు కేడిరి. ఈ రీతిగా నురువు గారి దొకటియు,
కిష్కలవి యాడును గలిపి వాలున సంహిత లాడును.
ఈ వాలున సంహితల సాగిమే విష్ణుపురాణము 9.
తేదవ్యాసులు భారతసంహితను, పురాణ సంహితలను
తేప్పిరి. వారు చెప్పిన సంహిత లిపుడు దొరకు నుసా
యలు లేదు. కాని వారి పురాణసంహితలకు మూల
ప్రంథకర్త ఒకటి యుటవల్లము, లేక పలువు రయినను
వాగ్మి భటులకు మూలము తేదనను, నూనంబ్రయా
మును, జంతురీ యు ఒకటియే యుటవల్లము భారతమునం
దును, మిగిలి పురాణములందును భేదముకంటె బిడ్డమే
ఎక్కువ కావలయును. పరిగోళము లయింపని యం
దిను ఈ విశ్వము చెడలేదు. బ్రహ్మసృష్టియు, ఋషి
వంశమును, రాజవంశమును, భూవిద్యాస వర్ణనమును,
కౌన్దిగొప్పకర్తనమును, మన్వతర వర్ణనమును,
సంభుగ యోముల వర్ణనమును, ఇంకక చాల విష
యములు వాయు విష్ణు విశ్వకేయ పురాణములందు
అవికలముగా ఒకటి ఈ మాటను ఈ విశ్వము తీదితో
ఈ మాటికిని మూల మొకటియే యని అనుదించుటకు
ఏలులేదు. చెకకటి మాట ఏమోయని అనుకొన్నను
అసగము ఈ విషయములు తేదవ్యాసుల వాటినుండి
యొనెను సమానముగా వచ్చుచున్నది.

పురాణముల మూలము

తేదవ్యాసువారి! ఇన్ని పురాణములు చెప్పట
కుపరగ మెనటిది? పురాణకథ లన్నియు కాపు.
అల్పకాలమునకు సంబంధించినవియు కాపు. అనివతో
దీనికి ప్రత్యుత్తరము పురాణములాదే కలదు. వ్యాసు
దొకడు కాదు. వ్యాసవాసు మొక శిష్యా. అసగా
పురాణకర్త లందఱును తేజు తేజు పేరు లున్నవి.
తేజు పండితులు రామకృష్ణి, హేమకృష్ణి యని 10

7. ౪-౧౦-౫౦. గోమహర్ష ప్రతి. 8. ౩-౬-౧౦. 9. ౩-౬-౧౦. 10. ఈ సమానము దత్తమని విశేషణ విశేష్యణ
విభాగము అను నూత్రము మీది మహాభాగ్యోద్యోగమున వాగేను. పితృవిశేషణభావము కాదు అనిది దీనికి నిజము

వ్యవహారించుకొనుచున్నటులు వాడు పురాణగ్రంథకు 'జయవ్యాస' 'శక్తివ్యాస' 'కృష్ణదైవపాయన వ్యాస' ఈ రీతిగా వ్యవహార ముండెడిది. ఆయా యా యుగములం దాయాయా వ్యాసులు పుట్టిరి. వారు జేదసంహితలను, పురాణసంహితలను జేసిరి. గత వ్యాసుడు కృష్ణదైవపాయనమును, ఇతని తిరునాథ ఇంక వాడు ఇప్పటికి మఱి పుట్టలేదు. భట్టహాపు క్రాణి వ్యాసుల సంకతి మనము చెప్పవలయు. దైవపాయన వ్యాసుడు పూర్వసంహితలను గురువుకడ నోట చెప్పకొనుగాక, లేక వ్రాసినవానిని పఠించుగాక. సంకల్పముగా గ్రహించి వానిని వ్యాసపఠించెను. వ్యాస మనగా విపులము, లేక విభజనము. సమాన మనగా సంగ్రహము. సరియ. ఇతనికి మూల మెచట? విష్ణుపురాణమున—“దీనికి వక్త పరాశరుడు, శ్రోత మైశ్రేయ్యుడు.” అని కలదు. పరాశరుడు దైవపాయనని తండ్రి. మైశ్రేయ్యుడు పరాశరుని శిష్యుడు. మఱియు జాకబాట ఆ విష్ణుపురాణమునందే వామనకడ పరాశరుడు ఉనినటులు కలదు కావున పురాణములు పరాశరుని కడకు, అతనిమత్తత వసిష్ఠునికడకు నుట్లుపెట్టెను॥ విద్యారంభమున వసిష్ఠునకు కృష్ణదైవపాయన దీక్షవది యుటవలనవాడు (మా: వా. ౧౦౩-౫౩, ౬౬) దీనిపట్టి చూడ ఈవసిష్ఠుడు పరాశరునకుతాతగాని మత్తతగాని కాదు. అది యటుండె. ఆ వంశమున పుత్రపాత్ర పారం పర్యముగా పురాణ విద్యయు, వానికి మూలమును బ్రహ్మ విద్యయు వచ్చుచున్న దనిన ఇం దసంగత మేమున్నది?

లోమహర్షణుడు- అధినీమకృష్ణుడు

పరిశీత్కాలమున దైవపాయనని మహారుడు మకు డుండెనను. మఱియు దైవపాయనమును ఉండవలయు. కాని దైవపాయనని తండ్రి ఎటు లుండగలడు? ఒక వేళ వాటిని బ్రతి యున్నాడా?

భాగవత ప్రథమశ్రోత పరిశీక్షు. వక్త మకుడు. మకుని కాలమున లోమహర్షణుడు కలడు. అతడు పరి శీత్ ప్రప్రపాత్రుడు - అధినీమకృష్ణుని కాలమున నున్నాడా?

పరిశీత్కాలముననే లోమహర్షణుడు లేడు. ఒక సత్రమున నెరిడు పురాణము చెప్పించుడగా బల లేవు యిదికి వక్తను. ఋషు లందఱును లేచి నిల

చుండిరి. మారుడు లేరలేదు. బలరాముడ కిది మాకుని కునిమెనుగదా. అపుడు మరణించిన లోమహర్షణుడు పరిశీత్ ప్రప్రపాత్రుని కాలమున నున్నాడా?

ఈ ప్రశ్నలకు అంగీకరములకు సమాధానము దొరకుట బిడి. వారందఱు నిట్టి విషయములు ముమాచి నంతమాత్రమున నిది యిన్నియు అసంభవము అని త్రోసి జేసిరి.

ఈ పై కేంకలకు సమాధానము కడు సులభము. దైవపాయనదే ప్రథమ సంహితాకారుడు కాదు. అతని తండ్రి పరాశరుడును సంహితాకారుడు. అతని తాతయు సంహితాకారుడు. కాని, దైవపాయన దోష రించిన సంహితలనే అతని శిష్యులును, ప్రశిష్యులును ప్రచార మొనరించిరి. ఒకటి రెండేమి ఎన్నియో సం హితలు ఇంకను మిగిలిపోయియుండును. వానిలో నొకటి మూలవిష్ణు పురాణమున కాధారము. తక్కువ దైవపాయనని తండ్రి పరాశరుడు.

అధికరణ గ్రంథధర్మ

ఆ కాంచువారు పర్యవంధులు. వారు క్రి యి కిర్రుల ద్రవ్యమును దొంగరించువారు కారు. వారు ప్రాసనవిషయములను కొన్నింటిని పరివర్తిం చియు, మారనవిషయములను కొన్నింటి ననువర్తిం చియు మూలమును మించువారు కారు. సంహిత కాది కర్త పరాశరు డయినచో వానికి సంస్కరణములును, లోపములును, గ్రంథపాతములును, ప్రశ్నములును, అంతిస్థాపనములును, ఇట్టి వెన్నియో జరిగినను కర్త మాడదు. అతడు పరాశరుడే. తియ్య తినుకను గురువు లలో లయము చేసికొనగల భక్తి యీ శిష్యులకు గలదు. శేవలము పురాణముల మాటయే కాదు. అన్ని దర్శనము లందును ఇంతే. పరాశరు డివుడు మనకు కనిపించు విష్ణు పురాణకర్త కాదు; అతని శిష్యులశిష్యు డెవడో. పరాశరు డాది సంహితాకర్త కావున సంస్కరణములచే బలవన నేటి : ణ్ణపురాణమునకును అతికికర్త. - డి పరా శరోపజ్ఞుడు. కావున నతిదే వక్త. అతని శిష్యుడు పరిశీత్ కాలమున నుండవచ్చును. అందు అసంగత మేమియు లేదు. లోమహర్షణుని సంకతియు సూచ

నిందించు. పిటూడ ముగ్గున్నవాడు వసిష్ఠు. వ్యాస
పితము పట్టినవాడు. లోమహర్షులుడు. 12

పరిశీల్తు పేరును, అధిపతి కృష్ణుని పేరును
తెప్పి అధునాతిను దొకడు దీనిః పురాణత్వము
కల్పించె నని కొందఱు తలపోయినవచ్చును. మఱియు
ఇంతమంది వ్యాసులనంటి అనర్థము, ద్వైపాయను
దొకడే నిక్కము; అతని కిదేమిటి ఎంతోమంది
వ్యాసులు అనికొద గ్రహ్యములవలె బహుమండలి కొన్ని
పురాణములు రచించి దైపాయనుని కంటగట్టి యుం
డురు అని ఎంతో బుద్ధిమంతులు ఎన్నో వికల్పములు
చేయవచ్చును. ఇట్టి వికల్పములకంటె ప్రాచీన లోన
ర్విన బహు 13 వ్యాసావిష్కార వాదము దొడ్డది
కాదా? మఱియు వ్యాసు దొకడే పరుసెనిమిది మూల
పురాణములను చెప్పవచ్చును. దానకేరీ బృహత్కాయ
ములు గల పిని యెన్నింటికిని వ్యాసులే అదికర్త. ప్రకృ
తము మనకు కనుపట్టు నీ పెద్ద పెద్ద సంస్కరణము లొక
వాటిని కావు.

పరాశరాదు రక్త యని విష్ణుపురాణమున కాచి
తిమి. అతడు వసిష్ఠునికడ విశేషము. అత డెవనికడనో
వినియుండవలెను. అతడు ఇంద్రునికడ, అతడు
మృత్యువుకడ, అతడు సురకడ, అతడు బృహస్పతికడ,
అతడు కుబ్రునికడ, అతడు వాయువుకడ, అతడు
బ్రహ్మకడ విశేషము. ఈ రీతిగా ఇది అనాది. వేదము
లనాది యనినతో ఈ చింతాధారలో తార్కికుని
మునుస్సుకూడ వెదురు తిరుగు. వారికి పూర్వము ఎన్ని
పురాణములు, ఎన్ని వేదములు, ఎంత విజ్ఞానము ఉం

డెనో ఆ సంకలి తపోగమ్యమా? ప్రపంచ మనాది.
జ్ఞాన మనాది.

సూతులు

మహాస్మల్గును ఋషులయు, రాజులయు వంశ
చక్రమును భారణపట్టుట సూతుల పని" అని వాయు
పురాణము 14.

పూర్వము భరతఖండమున ఎన్నియో దేశము
లుండెడివి. ఒక్కొక్క దేశమున కొక్కొక్క రా
జుండెడివాడు.

ఋషులును, రాజులను రెఱుచు యజ్ఞములు
చేయుచుండెడివారు. రాజు లందఱిడను సూతు
లుండెడివారు. వారు తమతమ వీరికల రంశచరిత్రమును,
యశశ్శలాపమును గానము చేయుచుండెడివారు.

తెలుగువాడులో భట్టాజులు మాగు లను
కొందును. భట్టరాజు భట్టమూర్తి భట్టవర్తికూవాము
మొదలగు పదముల చరిత్రమును తిలచి చూచినది.

ఈ రీతిగా సూతులు State Historians.
యందములందును, వివాహములందును తమ రాజుల
మత్స్యవాము కలిగించుట ి సూతులు తమ చుట్టు
ప్రక్కల నున్న ద్వాదశరాజుమండలము చరిత్రమును
గూడ కంఠస్థము కాంచుకొనెడివారు. అట్టియెడ
సూతులు పరిశ్రమరహితములని పురాణము చెప్పను.
వీరప్పటి Department of Imperial records.
కాని, వీ రింజనము చేయకమానరు. కావుననే
'బూతు వొగడినట్లు వొగడెను' అని భారతము,
సభా. ౨-౪౮.

12. వసిష్ఠులు పయ్యెను, మూంపురుషుం పేరనే వృక్షుల చరాచరణి. ఉపవృక్షులయం దీ వ్యవహారము బహిశము.
ఈ వ్యవహారము నేటికిని ఉత్తరదేశములలో గలదు. మనలో కాకతండ్రిం పేరే అస్త్రకోపామి బహిశముగా సంక్రమించు
చున్నది. వై రీతిగా వసిష్ఠగ్రామ వారందఱును వసిష్ఠులే. ఇంతియకాక ఇంకొక గోత్రంబా దయినెను వీరి వేర్వీర
యెడల వారు వసిష్ఠు. నేటి వైరోహికులకు వసిష్ఠు వ్యాయాపకము. మొదటి వసిష్ఠుని బ్రహ్మబావనవృక్షుడు. ఆ నృసిరి
యాచిరముగా నేటికిని మనము రక్షించుకొనుచున్నాము.

13. వైవస్వతమన్వంతరమున బ్రత్యేక ద్వాపరయుగముల మహర్షులు వేదము విప్పటికి ఇరవది ఎనిమిది మూఱులు
విరచించిరి, వారికి వ్యాసు లని పేరు. ఆ వా ములు వీరు—వ్యయంబున బ్రజాపతి కుఱుడు బృహస్పతి వనిత మృత్యువు
ఇంద్రుడు వసిష్ఠుడు వారన్వకుడు బ్రహ్మ శ్రీఘకు ధర్మదాతా ఆంతరిక్షికు పరి క్రయ్యాయుడు ధవంజయుడు క్రతుం
జయుడు జముడు భుద్వాతాను గొండురు హోమకృ వాణశ్రవుడు కృంబిండురు ఋషికు (వీరికి వాటికి యిదియు
పేరు) ౪ క్రిమి గొండు జాతుకర్తుః స్వప్నద్రేపానుడు. (హ. విష్ణు. ౩.౮. ౯....౧౯.)

14. సరస్వతి ఏవ సూర్య వ స్పృష్టిః పూరితః. దేవతా ముషితా చ రాక్షాం రామితశేషామ్, మగానాం
తారణం కాంసం కూనాం చ మహాత్మయః. సనా వేదే వ్యరీతాః. పృథ్వి త్పూర్వకృ ద్వి కే. వైవస్వత హి మగో ర్మతే
వర్తమానే మహాత్మనః. మన్యాయా మభవ త్పూర్వః. బ్రహ్మం వృవైవ్యం. —వాయు—౩-౩౧.....ఇటీవలి నృసిరులో
సూతమాగదులు ప్రతిరోమ జాతివారు.

యజ్ఞ సభ్యత

ఆ కాలమున యజ్ఞములకు అందఱును వెళ్లి వారు. యజ్ఞములు పిలవని కేరంటలు. మన యా సభ్యత యజ్ఞ సభ్యత అని యోగము అవరన్నియ. నూతు లందఱును ఆయా యజ్ఞముల కే. తము సంక్రమించి తెచ్చిన చక్రీత మంతియు వెచ్చించుచుండెడివారు. కొందఱు ఋషుల చక్రీతము నంతయు వ్రాసియుంచెడి వారు. ఋషివంశములను, రాజవంశములను పురాణములలో నిలుపు లివిబద్ధ మాయెను.

పురాణము జగచ్చక్ర

పురాణ మంగ్రహ మెన్ని తల చేంద్రుండటి మంతియో జరుగుచు వచ్చుచున్నది. ఇది ఇంటంటను ఉన్న మ్యూజియము. పురాణమున కేలు కేలు కాలముల యందు కేలు కేలు విషయముతో పురాణములను పూరించుచు వచ్చిరి. వారు వింతలగు పుష్టి విలాసములను మవ్వంతరముతో సమర్పించి వారి పృథ్విని కాపాడిరి. మవ్వంతర నిర్దేశ మనగా కాల భ్రమ. పుష్టి పీఠి లయను లోక భంజుల ఆస్పతిములను అని పురాణఋషుల మతము. ఎ.తో కాలమునకుగాని ఇట్టి యోగ్యత ఒకటి జరగదు. వారు పుష్టి మొదలుకొని ప్రలయమువరకును జరిగిన వివిధం లగు ఘటనలను కాలముతో తోడించి సంక్రమించిరి. పంచలక్షణములను పరిశీలించుచుండు. పురాణము జగచ్చక్ర. కేక కేక కాలముల చక్రీత. ఈ చక్ర సరింపకుండుట కిమియు!

ఎత్తడో జరిగిన ధూళి పములు, నదీవిలయములు, అంగాంగ్ధాములు, పర్వతపాటనలు, కాంపు కునికిపాటులు, దేవారు యుద్ధములు, తోగ్ధి ర్భండలచక్రీతములు మొదలగున వెన్నియో కల యా పురాణములకు నూతులు అవ్యక్త మగు ఆశ్రయము. నూతు లనిన ఋషులకు మెలితని గారవము.

అధికారము

కేదనాపాకలు ద్వీపాలు. పురాణ వాహకులు నూతులు. నూతులకు వేదాధికారము లేదు. అధికార మనగా తెలిసికొను కల్ప.

తెలిసికొనగల బ్రాహ్మణులకు వేదము. తెలిసి కొనలేని బ్రాహ్మణులకును. స్త్రీకిని, కూడ్రునకును పురాణము. స్త్రీ కూడ్ర ద్వీపబంధువాండ్రియిన క్రుత్తిగోచరా.

తెలిసికొనగల కూడ్రున కి యధికార మేం లేదు! తొట్టి పాంఘి క్ష్యాంధలో కూడ్రునకు కర్మలో నేర్చుచును. చావు లో కర్మాణము నేర్చుటాచును. ఆత్మమను సేవ్యములో బడి కొట్టకొనువానిక, వచ్చెడి మఱకును కల్పించి, చచ్చెడి వఱకును గలుగు తుండుకొన దిగిన కేదలునెరుగార, బుద్ధిజనున దెలిసికొనగల వేదార్థమునకుగాని ప్రవేశ మవ్యాధివికము. అట్ల గ్యుతిమ కర్మలలో మెలగుచు జ్ఞానమును కూడ్రు తెందతో కలరు. జనకుడు మొదలగు త్కీర్తియులును, బాబలి మొదలగు వైశ్యులును, ధర్మవ్యాసదు మొదలగు కూడ్రులును, వామదేవదులగు రిదితీరులును జ్ఞానలు, ధర్మలు. వారి బ్రహ్మీధూళులు. వారికి మ్రొక్కవల యును. 'దైకర్మ సుప్రాజ్ఞాందమే' అను నీతివిది మధునూడన ఎరవ్వతి చూడవిది.

కూడ్రు లవాగ్య అని వలపుగు న్నాసిరి. ఇందు మించుగా యజ్ఞము లొరించుట మరెది మొదలు కొన వాతుర్యక్ష్యణ లో గలిగిన అచారక్ష్యావోచకుల మాగ్నవేద వారిలు బాహి చియుండగ. క్రుతిపురా ణముల బట్టి ఇట్లు చెప్పవచ్చు కదు. కూడ్రులు మొన్న కేలు మెన్నటి ఇంచ కజ్జముల చేయవార. వారు కొన్ని ఇంద్రములలో బ్రాహ్మణులాయెడి వారు. (మా-కాత మూత్ర)

ధనివృ

ఈ మాడు పురాణములకును మూలమున ఏ పురాణము కలదో దానిని తెచ్చిన పాశీరుని కొడుకు కృష్ణ ద్వైపాయను డను వ్యాసుడు భారతసంగ్రామము వారి వాడు అది మూడు మున్నగుపిండ్రుండె. కాన వ్యాసుడు. వాటివాడు. మొదటి ప్రకరణమున సంగ్రహ మువిదులు విరువేల్చింద్రుండె వ్యాసుడున్నాడని కలరు. కాని యాదిత్య పాతుపురే మూడు మూడు తల పిండ్ర వెనక నున్నాడని చెప్పవచ్చును. భారత సంగ్రామకాలమువాటికి పరాకరు డుండిన నుండె వచ్చును. లేకున్న లేకపోవను వచ్చును. కరు సంగ్రామ కాలమునుగుంచి విడిగా ఒక వ్యాసము వలయును. ప్రాచీన విషయములకాలము నిగ్గించుటకు కరుసం గ్రామకాలనిర్ణయము కర్మక యంత్రము.

ఈ మాడు పురాణములందును ఆశ్రేషధమున దక్షిణాయన ప్రవేశమును, సప్తమి ఉత్తరాాయన ప్రవేశ మును కలదు. పురాణకర్త కాక పుష్కరద్వీపవంశలో ఈ సంగతి తాను చూచిన చందముగా చెప్పెను.

వేదాంగశ్లోకమునూడభివ్యక్తి ఉత్తరాయణ ప్రవేశము చెప్పెను 15.

“పూర్వకాస్త్రములందు అక్షేపార్థమున దక్షిణాయనమును, భరిష్ఠాదిని ఉత్తరాయణమును అమోచిం” అని కలవరి బృహత్సంహితలో పరాపా 16 వివరించును. “ఈ పూర్వకాస్త్రముల పరాకాండలు పెక్కివి” అని భట్టోక్తము. “సామ్యకాగ్ని త్వాత్వాత్సం గ్రీష్మః” అని పరాశరసంహితనుండి అతని ఉద్ధరణము 17.

ఇతడు అగ్రాధిలో ఉత్తరాయణ మంత పగులున్నది. కాటికిని కేటికిని అయినా 24° వక్షాత్రములు వెనుకబడ్డవి. ఇంత వెనుకబడ్డవి 33౬౦ ఏండ్లు వచ్చును.

అగస్త్యుడు

అగస్తీగుణింది ఈ మూడు పురాణములందు గలదు. బృహత్సంహితకు వ్యాఖ్య వ్రాసిన భట్టోక్త లుడు పరాశరుని గ్రంథమునండి అగస్తీ ఉదయాస్తమయముల గణనము నుదాహరించెను—“రవి పాస్త్రలో చొరబడుదు అగస్తీ ఉదయము. రోహిణిలో చొరబడుదు అస్తమయము.”

రోహిణిలో 18 రక్కవేసి “శ్రీ. వె. ౧౩ వ కథాధ్యాయ” అగస్తీ ఉదయాస్తమయ ఇటులు జరుగును” అని చెప్పెను.

11. మామతక్రమవన్నవ్య పౌష్యవృషమాపినః, యుగవ్య పంచవర్షవ్య కాంక్షానం ప్రకటితే. వే. శ్లో. ౫. అ వాగ్ధరో మామ త. పౌష్యుని ఉగరి. మామ ౧౫ మమ. దానికి ౧౪ వక్షాత్రముల వెనుక కలిగిన. దానికి విరవ రవివృష. మామపౌష్యమని వెనుక ౧౪ వ రవి రవివృషలో వుండును. రవిష్ఠాదిని దక్షిణాయనము ముగియబో నదిను ౯౦ అంశాల వెనుక విమలము. ౯౦ అంశములు అదిని వెంట ౬౪° వక్షాత్రములందును అంతే. కావున వేదాంగ శ్లోకమునందు రవివృష మంది అమలముగా విరవరగు రుచి కేవలపాదమునందు విమల మాయెడిది. ‘ప్రవణానం ప్రవిహితాయానం ప్యుత్పాంత వ్యాఘ్రి’ వాయు—౫౩.

12. అక్షేపార్థాక్షిణ. ముత్తర మయనం రవే క్షరస్థాప్యమ. మానం కదాది దాని ద్వేనోత్తం పూర్వ కాస్త్రేషు. —బృహత్సం.

17. మృగశిర మెదరేమండి అక్షేపార్థమనవల గ్రీష్మము. ఉత్తరాయణాంకముతో గ్రీష్మాంకము. రవి రక్షిణా నుండి ఉత్తరాళ వరోహించుట ఉత్తరాయణ మదియు, ఉత్తరాళనుండి రక్షిణా కవరోహించుట ఉత్తరాయణ మదియు ప్రాచీనము. కాని యీ రెంటియు మే. రోహిణి ముందిలేదు. కలది కాంతు కరుణాక విమలంబుత్తమనకు ఉత్తర రక్షిణముల రవిక్షయము క్రమముగా ఉత్తర రక్షిణాయనము లది వ్యవహారములోనికి వచ్చెను.

18. శ్రీ రోహిణిలో గ్రీష్మకు వెనుక ఉన్న కథాధ్యాయ చాంలేక — ‘అ. వర్ణనాన. పరాశరు కేమిటి ఇంత ప్రాచీన కేమిటి. అని గుండెను బాదుగిది. ‘అక దే పూర్వం మామవో గ్రంథకము కేవలమునున్నది.’ అని వ్రాసెను. కింత్రిత వారు గ్రీష్మ వెనుక కాంతు లే దుండును.

శ్రీ. వె. ౧౩౩౨వ అబ్దుమున భరిష్ఠలో ఉత్తరాయణ ప్రవేశము. దానికి ముందరి మహా శేవముల మాటలూ మాటలు ఉన్నది కాని భరిష్ఠకు విరవ అయిన ప్రవేశముమాట లేదు. కావున పరాశరాదులు, ఈ మాట మాటమును శ్రీ. వె. పురుషాంశున కేరార్థి చెందినది.

భరిష్ఠ శ్రీ. వె. ౧౩౩౨లో ‘మృగశిర-శ్లో. ౫. విభాగ ౨౩౦°-౦’ మన ఉన్నది. భరిష్ఠ Alpha Delphini కాదు, మఱి Beta Delphini. ఇది కార్యమిహిహ మార్గశిర్ధాంతములకు కొంచెము భిన్నము. దానికి ౫౦ అంశ త్రివిస్సూచి విడిగా వ్రాయవలసియున్నది.

భాగ్య శాస్త్రము

భారతమునందలి పండితులు భాగ్య శాస్త్రము గణనము, కావుననే భాగ్యశాస్త్రము అయినది యుండ లేదనియు, శ్రీమదేవమునందలి హిక్షేయోక్త అను బండితుడు జగత్తులో పెల్ల మొదటి భాగ్యశాస్త్ర యనియు, అతని పనులును శ్రీ. వె. ౫౫౦-౪౭౫ అనియు కొండలు కలెకును. పరాశరుడు భాగ్యశాస్త్రమునే కాక, భగ్యశాస్త్రమునే కాక, కొంత లతో కూడ బ్రహ్మాదచిత్రమునే మన మనఃపూర్వముల వివాద చిత్రించెననియు, అదియు గ్రీష్మకు పురుషాంశున కేరార్థుల వెనుక నదియు పాశులు గట్టిగా కలిపిరిని

యందురు. మఱియు భూగోళానుసార మాలయములు రమ్యము, ప్రశస్తి ప్రఖ్యాతము నాయెను. కాన భూగోళ కట్టట సంప్రదాయము. ఇది వెలుగని చిత్రము కదా 19.

ముక్కారు పంట

ఈదశ పురాణముల చాల ప్రాచీనములు. మూలపురాణము మూడువేల అర్శులతోండై వెనుక రచితమై పదపటి వేయేండ్లలో నొకమాటును, ఇరువది రెండువేల ఏండ్లకింద రెండవమాటును, పదేనువందల ఏండ్లకింద మఱొక మాటును పరివర్తితమును, సంస్కృ

తమును, ప్రశస్తి ప్రఖ్యాతము నాయెను. కాన భూగోళ రచన ముఖము ౩౩౦౦ ఏండ్లకింద ఎంతో వెనుక మొదలై శ్రీ. శ. ౪౦౦ ఏండ్లకంటె క్రితమై మఱుచు వచ్చెననిన అసంగతము కాదు. ఇందలి పాఠభేదముల క్రిందు కారణము కనుగొనట మిగుల కులభము.

మొదట భూమి చతుర్దీప్త, చతుస్సౌగర. నదుమ సప్తదీప్త, సప్తసౌగర. చరమకాలమున నవవర్ష, బహు వర్ష, అష్టాదశదీప్త, అనంతదీప్త. బహుసౌగర, అనంతసౌగర.

18. '... వడలిగి గణపతిగారి కుమారుడైన ఈ గణపతిగారి హయాములో ఏన్నచోదరాజు వేనాదివక్త్యం వహించి ఈ దేశానికి ప్రభుత్వం చేసి కాలమును అతను చేత్రోయలో తొగోళ ప్రకారంగా కివాయం కట్టింది చోదేశ్వరుడనే లింగ మూర్తిని ప్రతిష్ఠచేసి, ఆ దేవునికి ఈ గ్రామం కా.క.గంగం నందు యానాం యిప్పింది శ్రీవీరభద్రేశ్వరస్వామివారి ఆలయం కాగుగా కట్టించినాడు.' పెరింటల్ వాయ్. ౧౪-౨౨.

ర వ వ్యాసములో సవరణ

౪౩౫ పుట. రెండవ దశము, ౨౩ పంక్తి—'నూర్యచంద్రుల ప్రకాశము—నూర్యచంద్రుల అప్రకాశము' అని దిద్దుకావలెను.

అష్టమ సర్గ

[కథావళము]

- శ్రీనివాసాంకరకావ్య -

వృక్షము కురచదము లేదు. కాని పశ్చిమదిక్కునుంచి జ్వరవాయువు వీస్తున్నది. త్వరలోనే వాన పడుతుంది. ఆకాశం త్వరత్వరగా పొరున్న మేఘాలు నిండుగా ప్రవహిస్తున్న పీఠానదీవక్షుమహిద భూపరచ్ఛాయ చేస్తున్నది. నీప్రాసదీ తూర్పుఘట్టమున అనేకశిలా సోపానములు కట్టి ఉన్నవి. వాటివక్కన జలధార నదీగర్భాన ప్రవేశిస్తున్నది. అక్కడ నీరు నుడి తిరుగు తున్నది.

ఘట్టాన ఎవరూ లేరు. మరొక కోణం అయితే పొన్నముచేసీ స్త్రీలగుంపు కలబడేదే. ఇంతలో ఒకా నొక యవతి వచ్చి ఆకాశమునంక చూసి కలకము నిండా నీరు నింపుకొని తొందరగా వెళ్ళిపోతున్నది. ఒక కన్య మంచరములు మోగుతుండగా పాదస్యాసము చేస్తూ చేగిరము పొన్నముచేసీ పూర్ణ ఘట్టము చంకన ఎత్తుకొని సోపానము లెక్కి వెళ్ళిపోతున్నది.

ఒకానొక పురుషుడు జలపాతము దగ్గర చింతా మున్నుడై కూర్చున్నాడు. అరినిః రమారమి, మువ్వయి అయిదు సుందర్పరా లుంటుని. కిరీరము కరిగిపోసిన బంగారమువలె ఉన్నది. యక్షోపవీతము కనబడుతున్నది. లలాటమున ధరళీచందన త్రిభుండ్రము. పేఘున్న మైన ఆ వర్షానింధ్యాకాలపు మనకలోకూడా ఖడ్గము వంటి అతని నాసిక, వికార శీత్రములూ కనిపిస్తున్నే ఉన్నవి. ఆయన మధ్యమధ్య ఆకాశముకేసీ, నదీతరంగ ములకేసీ చూస్తున్నాడు.

అతని ముఖము చింతాక్రాంతము. రెండురోజుల నుంచి ఒక జటిలప్రశ్నకు సమాధానము దొరకక ఆయన

అలోచనలో పడ్డాడు. అలంకారకావ్యము తిరగలేనీ నాడు, సమాధానము రా లేదు. అవంతి ప్రభువ్రా, ఆయన పరివత్సర్యులైన రసికులూ సమాధానముకొనము వ్యగ్రతతో ప్రతీక్షిస్తున్నారు. అతని బేదానీవ్యయూ, పరధ్యావయూ చూచి ఇల్లాలు పండితులముచ్చురాలు అయింది. ఆమెకు వినిప చింతలవల్ల రాత్రి నిద్ర పట్ట లేదు.

ఇంతలో కొంతమంది కొనులాంటలు మంచీర ధ్వనులతో సోపానాలు దిగివారు. అతనిని గమనించ లేదు. ఉత్తరీయములూ, కలకములూ మెల్లమీద ఉంచి నీళ్ళలో దిగి జలప్రియ చేస్తున్నారు. కొంచెము దూర ములో ఉన్న ఆ పురుషుడు ఉలికిపడి వారివైపు చూచి తల వంచుకొని వారి ఆలాపములు వింటు న్నాడు.

“నిన్న మీ ఆయన దేకాంతరమునుంచి వచ్చాడు. కాబట్టి...” మిగిలిన వలుకులు హాస్యధ్వనులలో రీత మెవ్వాయివని.

“ఏమిటి, ఏమిటి, ఏ మయింది!”

“ఏమీ లేదు. చెప్పను!”

“...పాపం, లాలకు ఎంతకష్టం! ఆమె భర్త ఇంతవరకూ తిరిగి రాలేదు. ఎవరికి తెలుసు! యక ద్వీపము ఎంతదూరమో చెప్పకలవా?”

“సింహాశ్రమ చాటిపోవాలి. అరుమాపాల ప్రయాగము. కష్టం చేస్తుంది లాలకోగము!”

“చూడు, మేఘాలు తూర్పుగా కలుగుతున్నవి.”

“అవును. ఇది అలంకారము వెళ్ళివు.”

పురమును చెవులు నిక్కించి వారిమాటలు విసరాని! యిట్టిచివాడు. కాని అట్లే వివరించెను. యువకులు స్నానము చేసి పోషానాలు ఎక్కివారు.

అందులో ఒక కరుణి పురుషుని ను గ్రహితి చప్పున వస్త్రము చుట్టుకొని “మయ్యారీకా, ఒక్కమాటు ఇలా రావే” అన్నది.

ఉలిపిపి అందరూ అటు చూచి కొంచెము నిర్భయిపడినారు. ఉత్తరీయలు గలగల కన్నులొచ్చారు.

మయ్యారీక మందరస్వరాన పురుషునిపేరు ఉచ్చరించింది. నిమగ్నములో కనుసంజ్ఞ కలిగింది. కర్వాక రేరులు లంత కొంతంగా ఆయనదగ్గికి కలిసిలుచున్నారు.

“ఢట్టమహాకరులు మా అందరి ప్రణామాలు స్వీకరింతురుగాక!” అని మయ్యారీక చేతులు జోడించింది.

“అయ్యవ్వో భవ! మీ రందరూ ఏదో అనుకొంటున్నారే” అని ఢట్టు చిరునవ్వుతో అన్నాడు.

యువకులు ఒకరి ముఖము ఒకరు చూచుకొన్నారు. ఆ మాటలు పురుషునికి— అందులో ట్టమహాకరునికి, చెప్పడము ఎలా! !

అందరిలో కాస్త ప్రశంసలూ లయన మంజరికా కురుచుండుటొప్పిస్తో చూచి “ఢట్టమహాకరూ, ఈవేళ మేమూలు తూర్పుదిక్కుగా వెళ్తున్నవి. ఉత్తరాన ఉన్న అలకాంకికి వెళ్ళ వని అక్షేపిస్తున్నాము” అన్నది.

“అందుకొనము అక్షేపించాలా!”

“మహాపత్ని విరహాశ్చదతో కాలము గడుపుతున్నది. యేదోని వృత్తాంతము తెలియలేదు. అందుకని—”

“మీరు వేళుమత కావ్యమునంగలి అంటున్నారు. మంచిది; కావ్యములో సత్తురరాంధ్రవరే కనబడుతున్నారు. నా ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్తారా?”

“నెల వియ్యంకి” అన్నారు చేతులు జోడించి అందరూ. ఢట్టు అలాచించి కిరణంపము చేసి “అది చాలా కాల ప్రశ్న. మీరు వెళ్ళలేరేమో” అన్నారు.

“అయినా నెల వియ్యంకి అర్యా!” అని మంజరిక అనునయముతో అన్నది.

“మంచిది. వినండి. కావ్యములో నాయక వాయకులకు వివాహము సమకూడితే, కవి ఇంకా చెప్పవలసినది ఏ మయినా ఉంటుందా?”

ధట్టమాటలకు అందరూ ఆశ్చర్యముతో నిశ్శబ్దముగా ఉండిపోయినారు. తమవంటి అపరిగతజన్మలయిన యువకులను కావ్యమీమాంసానివయ్యే ఆయన అడుగుతాడని వారు భావించలేదు.

చివరకు మయ్యారీక వెల్లిగా “అర్యా, నాయక వాయకుల సమ్మేళనము కాగానే కావ్యము సమాప్తమయినట్లే. ఆ కర్వాక కవి చెప్పవలసినది ఏ ముంటుంది?” అన్నది.

“నేను సమ్మేళనమునంగలి చెప్పలేదు. వివాహము మాట అన్నాను” అని ఢట్టు భేదము నిరూపించి వాడు.

మంజరిక ఆశ్చర్యముతో. “అందు ఒకటే కాదా?” అన్నది.

“ఇదే ప్రశ్న!” అన్నాడు ఢట్టు చిరునవ్వుతో. యువకులు ఆరేని భావములో మర్తము గ్రహించలేక మానము వహించారు. ఢట్టు బొమలంముడిచి చింతాన్వితుడయివాడు.

అందరిలో! చతురరా లయనది అరుణిక. ఇంత వరకూ ఏమీ మాటాడనిది, ఇప్పుడు ముఖము రిప్పి “ఢట్టమహాకరూ, ఈ మాట ఢట్టిని మహాకాయమ ఎన్నడూ అవగతదా?” అన్నది.

ధట్టు కొంచెము అదిరుతో ఆమెకేసి చూచాడు. ఆమె కోదాధరమమీద మందహాసరేఖ అడుకున్నది.

“లేదు. ఆమెను అడిగినట్టు జ్ఞాపకములేదు. ఈ వేళ ఇంటి! కల్పిన తరువాత అడుగుతాను. మీరు విలంబము చేయండి. ఇళ్ళకు వెళ్ళండి. పొద్దు పోతున్నది” అన్నాడు ఢట్టు.

ఇందులో వక్ర! అందరి! గోచరించలేదు. అరుణికమత్రము గ్రహించింది. ఢట్టు వృధువుగా అప్పు రేర్పినాడని తెలుసుకొన్నది.

అంతట యువకులు చేతులు జోడించి “ఆర్యా, ఆశీర్వాదించండి” అన్నాడు.

భట్టు నవ్వి “ఏమి ఆశీర్వాదించను! నేను కంకర కింగరుడను. న్యాయంగా కంకరుని కేక్రువు మీకు పతో యాడు! మంచిది. ఆశీర్వాదిస్తాను” అని తుణుకుతో అగి, మేఘగంధీరవ్వరముతో “మా భూ దేవం తుణుకుపి చ లే ప్వామివా నివ్రయోగం!” అని పలికినాడు.

కపోతపాస్త్రములతో అందరూ ఆశీర్వాదనము కరపా వహించారు; ప్రభుత్వస్థానములతో శ్రీశ్రీ ప్రముఖముఖములతో శ్రోణీకలశభారమంభరగమనము లతో బయలుదేరినారు.

౨

భట్టు అక్కడనే కూర్చున్నాడు. యువకుల మాతృభక్తులు ప్రభుక్రమంగా చెవికి దూరమయిపోయి నవి. భట్టు మళ్ళీ ఆలోచనాపరుడయినాడు. ఏమి చెయ్యవలె! నాయకనాయకునివాసామతో కవి కర్తకర్మము పూర్తి అవుతుంది. కాని అతని మనస్సు కుదలు పడలేదు. కావ్యము ముగిసింది. కవి ఇక కాస్త రచన చేసినా ప్రతిష్టాభంగమవుతుంది. నాయక ముఖాన లక్ష్మణానికహంసము అంకురింప జేయడము ఉచితము. అక్కడ అగిలే రసభంగమయిపోతుంది. కవికి ఏమీ పాలుపోవడము లేదు.

పాద్ము పోతున్నది. సంధ్యాకంధనముసంగతి కవి మంచిపోయినాడు. లేతా మని భట్టు ఇటూ అటూ చూచినాడు. కలకము వట్టుకొని ఎవరో యింతటి వస్తున్నది. ఆమెను చూచి భట్టు మళ్ళీ చరికిలబడి నాడు.

ఆ తరుణి విచారముతో నడుస్తున్నది. ఆమెకు కేరీరపూర్ణాగ్రములేళ్ళ అలంకారాలు లేవు. ఆమె తల దువ్వుకొనలేదు. మెరికగా చుట్టిన కేశపాళము బుజాన వారి ఉన్నది. కళ్ళకు కాటుక లేదు.

భట్టు ఆమెను నుర్తు కట్టినాడు; చిన్నరృతి నుంచి ఆమె బాగా తెలిసిందే. అయితే కొంతకాలము నుంచి ఆ యువరి కంబుడము లేదు.

కవిగట్లు చెమ్మగొట్టినవి. “లోలా!” అని ఆమెను కదిపించినాడు.

ఆ సీయభక్తల ఆమెనంద్యము నొలిగింది. ఇప్పుడిగా వచ్చి ఆమె కవిసమాపాన ఆధోమధిగా నిలుచున్నది.

“నీవు నావిక గైవరమని భార్యవు కావా?” అన్నాడు కవి. ఆమె తల యెత్త లేదు. పెదవులు కంపించినవి.

కవి మళ్ళీ ఆమెతో “నీ భర్త కనగమిత్ర శ్రేష్ఠిని గతసంవత్సరము యాద్యపాని? తీసుకువెళ్ళలేదా? ఇంకా గాలేదు కాదా?” అన్నాడు.

లోల కన్నులనెంట్ల వామ్మలు రాలినవి. ఆమె తల అడించింది.

భట్టు మండపాసముతో “భయము లేదు. గైవరకుడు తేను మీ” అన్నాడు.

లోల విచారదృష్టితో అతని ముఖముగిసి చూచింది.

“ఈచేత దర్బాదుకు తెలిసింది; గైవరకుడు పడవలతో సాగరసంగమప్రదేశానికి వచ్చాడనీ, త్వరలోనే ఉజ్జయినికి వస్తాడనీ, నీవు నిర్మింకిగా ఉండు” అని అడవయవచనాలు పలికినాడు కవి.

లోల మెదడు కొంగు చుట్టుకొని, అశ్రువులు ఊరుతున్న శీత్రాలతో కదిని చూచి ప్రణామము చేసి గడ్డకంతముతో “స్వామీ, కుమకు మహాకాలపాపము నమస్తజయములు ఇచ్చునుగాక!” అని దుఃఖము అనుచుకొని “ఈచేత ఏ మయినా కృతార్థము తెలిసినదా?” అన్నది.

“తెలిసింది.”

“అంతా అపాయము లేకుండా ఉన్నారా?”

“అ. లోలా, నీవు పాటి లేనిదానవు. గైవరకుడు వస్తే అతనిని నాగర్దన పంపించు. అతనికి నీ సంగతి చెపుతాను.”

కన్నీరు కుడుచుకొని కుమ్మహాసముతో, అమ్మటవ్వరముతో “చిత్తము” అన్నది లోల.

సన్నచిహనులు కడదము ఆరంభించినవి. భట్టు లేచి "లోలా, దుఃఖాంతమున సమ్మోలనము మధరము. నేను కుమారసంభవములో ఉమాదేవి! సమహృద్వి న దుఃఖాన్ని నురించి కలుచుకుంటే సుందరి అదిరిపోతవి. చివరకు ఉమాదేవి! అభివృద్ధి అయింది. మదమడు మర్చి జీవము పొందినాడు. ఏవుమాదా గారీదేవతల సౌభాగ్యంతో భవ! శత్రు అమృతానికి పూజ చేయించు" అని సన్నహముగా అన్నాడు.

లోల చేతులు జోడించి ఉన్నది. కవివాక్కులు బాగా గ్రహించలేకపోయింది. కాని ఆమెవృద్ధ యాన ఏదో చల్లదనమూ, సంతోషమూ ఆవహించినవి. భట్టు ఆమెరక్కుమీద హస్త ముంచి, ఆకర్షణించి పోషనములు చాటి త్వరితముగా వడిచినాడు.

3

కవి కొంచెము దూరము వెళ్ళినాడు. కల్ల కాంతో కట్టిన మహాన్నే ప్రాకారమూ, మహాకాం నాథ స్వామిమందిరశిఖరమూ ఎదురుగా కనపడినవి. నాలుగడుగులు వేసేసరికి మహాఘంటారవము వినబడ్డది. హారతివేళ అయింది. మందిరాంగణాన అనేకులు సుమి నూడి ఉన్నారు. కవి లోపలి! వెళ్ళకుండా అక్కడ నుంచే భక్తితో చేతులు జోడించి ఇష్టదేవతాస్తుతి చేసి నాడు. కంభిధ్వనులూ, ఘంటా నివాదములూ చెవు లలో మోగుతున్నవి. కాలానురుధూప, సుగంధ వాస నలు నాలుగుపక్కలా వ్యాపించినవి.

హారతి కాగానే కవి బయలుదేరినాడు. సన్న చిహను పడుతునే ఉన్నది. చీకటి పడివది. మాగ్గాలకు ఇటూ అటూ ఉన్న మేడలలో దీపాలు వెలుగుతూ ఉన్నవి. అక్కడక్కడ తెరచిన వాతాయనములవెంట వెలుతురూ, జాతీ, కదంబ, కేకరీ, యూధి కా మిశ్రమైన మహానలం పొంఘులను పరవతులను చేస్తున్నవి. కవి వడిచిపోతున్నాడు.

ఉజ్జయిని నగరములో మాగ్గములు చాలా పంకి ల్లములు. భట్టు పోయి పోయి, దీపాద్వానిక సౌధ తోరణసమీపాన అగినాడు.

సింహద్వారానికి కొంత వెనుక వైపున పెద్ద సౌధము. దీపావళి కాంతి అందులోనుంచి కడుస్తున్నది. అంగణములో పెద్దమునుపుల రథాలు, మేనాలు మొద లయినవి నిలిచి ఉన్నవి. సౌధములోనుంచి మధుర నాదములు వినబడుతున్నవి. ఈ వేళ ప్రియదర్శికా సౌధములో సమాపానక మః, తనకు ఆహ్వానము ఉన్న దని ఆతనికి జ్ఞాపకము వచ్చింది.

భట్టునదనము హస్తోత్థుడు మయినది. తనప్రశ్నకు సమాధానము ఈ ప్రియదర్శిక వల్లనే రావాలి. ఆమె చతుష్పత్తికళలలో నిపుణురాలు. అలోకసాహస్య అయిన గణికామణి. తన రచనలలో ఉన్న రామణీయ కము అందరికన్నా బాగా గ్రహించింది ఈ ప్రియ దర్శిక. ఈమెవంటి కలాభిజ్ఞ అవంతీరాజ్యములో లేదు. మహామండలేశ్వరుడుమాదా ఆమె రూపము గుడు మూత్రమే కాక ఆమెసకలకల ముఖ్యముగా ముగ్ధుడై ఆచరిస్తాడు.

భట్టు అంగణములో ప్రవేశించినాడు. అప్పుడు తన యిల్లాలు కనిపెట్టుకొని ఉంటుందని జ్ఞప్తికి వచ్చి కొంచెము విమణ్ణుడయినాడు. తనభర్త ప్రియదర్శికా సౌధానికి వెళ్ళుకుంటూ దని ఆమెకు అసంతృప్తి. అప్రియ వార్తలు వ్యాపనచేసేవారికి కొదవ లేదు. తన భర్తమూ, గణికమూ గూఢానురాగ మున్న దని ఆమెకు అనుమానము మాదా కలగక పోలేదు. గణికపేరు వినిపిడే ఆమెకు కష్టముగా ఉంటున్నది. అర్ధరాత్రుమధురమౌ భట్టు గణికా గృహములో జరిగే గోష్ఠిలో ఉండక తప్పదు. చాలా చిక్క!

భట్టును ద్వారపాలికలు మధురకంఠాలతో "కవీంద్రా, స్వాగతము! పండితప్రవరా, లోపలి! దయ చెయ్యండి. అర్ధప్రియదర్శిక తమ అగమనముకోసమై ఎదురు మాన్తున్నది. దయచెయ్యండి మహాభాగా! మీరు రాకపోవడముచేత సభానవరత్న హరికలో నాయకరత్నము కొరతపడ్డది. స్వాగతము!" అని పలికారు.

పాలిక లందరూ సుందరయువకులు, రసీకలు. వారు పువ్వుమాలికలతో, పూర్ణకంఠములతో, సుగంధ ద్రవ్యములతో నిలిచి ఉన్నారు. ఆదిఘంట వారు

సమస్తావ్యయముగా అవ్వజును. కవి! చాలా మధురముగా పావ్యకము చెప్పినాడు. ఆయన గృహవింక మాని కల్లముతో లోపలికి బయలుదేరినాడు.

కవి : బ్రతుపోషణము మీద నిలకగానే ఒక పరిచారిక ఆయనపాదాలమీద నీరు పోసింది. ఇంకొకత పాద పన్నిధానములో నూచుని కాళ్లు కడిగింది. మరొకత కెల్లరి కార్యావముతో పాదములు కుడిచింది. ఉజ్జయినినగరములో ఈ కవిత్వరునిమీద నాగరమలకు ఉన్న అదరానురాగములు మరియెవరిమీదా లేవు. ఆయన సేవాభాగ్యముతోపాటు అందరూ వ్యగ్రతతో ఉన్నారు.

ఇందవత్తగిన్న పనికత్తె అందించే సరి! కవి తేలితో గంధము తీసుకొని, బలాటమున తిలకము పెట్టుకొన్నాడు. ఒకత పుష్పమాలికాదీపమెడలో వేసింది.

"మరొకనా, ఇది యేమి! నా మేవలో పూల మండ వేసిరావే!" అన్నాడు కవి.

మరొకన మణిలహసముతో "కబీరా, ఇక్కడ మేమంత ప్రయత్నకా చేసి ప్రతినిధులము" అన్నది.

కవి చిరునవ్వుతో ఉద్యానము వెంట నడిచి పాదములోకి పెల్లి నాడు. వెంట నాట్యకాల చూచి, అనంతరము. సేతాభిట్టు కథ చెప్పుకున్న భవనము దాటి, కష్టాంతరాలు గడిచి వీలవినాంకుళము. కప్పిన పీకముమీద కూర్చున్న ప్రయత్నకను చూచినాడు. ఆమెకు ఎదురుగా పీకము మీద, వరాహమిహిర చారిత్రము చేతుల విప్పుతూ తీర్థస్వరముతో మూలాడు తున్నాడు. ప్రయత్నక అతని భోరణి తప్పించుకో లేక చిక్కిన పసిపట్టు కవి గ్రహించినాడు.

ప్రయత్నక కవిని చూచి మండహాసము చేసి కన్నులతో అవ్వనించింది. ఆయన వారి వద్దకు వెళ్ళినాడు. కవి పురుషుని చూచి "ఏమిటి! వరాహ... మిహిర భట్టుమహాకయలా!" అని, ప్రయత్నకతో "ఈ జ్యోతిర్వికారదులు నీ భాగ్య విషయము తెలుపు తున్నారా?" అని మండహాసము చేసినాడు.

ప్రయత్నక : విని అప్పడే చూచినట్టు ఆధి నయించి చప్పున రేచి ప్రజామము చేసింది. ఆమె కర్ణ

భరగమై నీలకాంతవజీరూపణము ఉపసరించింది. ఆమె మధురగంధముతో "కాలిదాస కవీంద్రా, పావ్యకము! నీకు తిను పాదార్థముగల్గి మా గృహము భవ్యమయింది. కనుక అలంకరించండి అగ్రముహాకయ! వకురా, కవీంద్రునికి పానీయము పట్టుకు రావే!" అన్నది.

కాలిదాసు వరాహమిహిరభట్టుతో "అచార్య, ఏమిట! ఆలోచన చేస్తున్నారే. జ్యోతిషవిషయమా? నా అదృష్టము ఎలా గున్నతో గుణించి చెప్పగలరా! ప్రస్తుతము చాలా చిక్కులో ఉన్నాను" అన్నాడు. విహిరకు నవ్వి "కబీ, నీవు ఋతుసంహార కావ్యము ఒకటి యేలాగో రచించావు. నేను వివరిస్తున్న విషయాలు గ్రహించడానికి చాలా కష్టమయి నవి నుమి" అన్నాడు.

ఇంతలో వకుళ స్థితికావ్రలో అనవము తెచ్చింది. ప్రయత్నక వ్యవహారంతో అందించగా కవి పానీయము పుచ్చుకొని పాత్రిక పరిచారిక కచ్చి "అచార్య, ఎందుకు గ్రహించలేము? ద్వాదశరాసులు, ఇచ్చెయ్యేడు నక్షత్రములు, నవగ్రహములు—వీటితో గదా వ్యాపారము?" అన్నాడు.

"మన అపారమేయ కౌశ్ర్యముమీద ఆర్యావీక యవనికవిద్య బలాత్కారంగా వచ్చి కూర్చుంటున్నది. తికమక అవుతున్నది. భవక్రము రథచక్రము కాదు. గ్రహతారామండలవ్యవస్థము నిరంతరఘోర్ణమాన—"

కవి అచార్యుని మాటకు అడ్డుతగిలి "అచార్య మహాకయ, పారపాటు! ఆకాశచక్రము నిజంగా రథ చక్రమే. నిరంతరము తిరుగుతున్న దానితోపాటు మనమూ తిరుగుతూ ఉన్నాము" అన్నాడు.

వరాహమిహిరకు నవమలము నిందిస్తూ మళ్ళీ ఉప వ్యాసము ప్రారంభించినాడు. కాలిదాసు నమ్మడిగా రేచిచెక్కుతూ ఉంటే ప్రయత్నక కవివైపు దీపముగా చూచింది. గ్రహించి కవి చెడిపోయినాడు. ఇంటికి పోదామా అనుకొంటున్న కాలిదాసుకు కష్టాంతరములో అమరసించాడు కనిపించినాడు. కవి అతని దగ్గికి వెళ్ళి "మహాకయ, ఒంటరిగా కూచున్నా రేమి?" అని అడిగినాడు.

“ప్రియదర్శితో మాటాడారి. ఆ పాపండా మహారథుడు ఆమెను విడిచిపెట్టకుండా ఉన్నాడు” అన్నాడు అమరకు. కాలిదాసు అలాచించి “మహా కథా, నేను విడిచిపెట్టిస్తాను. పృథ్వీకి అమ్మి కగతి ఉన్నదని మీరు అంగీకరిస్తారా! చెప్పండి” అన్నాడు.

“పృథ్వీకి అమ్మి కగతి ఉంది, ఉండక పోదు”

“అలా కాదు. వరాహమహారథుడు ఈ విషయము అంగీకరించడు.”

“అలాగా! అయితే నేను తప్పకుండా విశ్వ సిస్తాను!”

కాలిదాసు వెంటనే వరాహ మహారాచార్యుని వద్దకు వచ్చి “మాచారా! అమరసింహుడు ఆర్యభట్టు సిద్ధాంతము మంచిది అంటున్నాడు. నైగా అమ్మి కగతి నూతనముగా అనుభోగములో చేరస్తాడట. దానివల్ల ఆర్యభట్టు సిద్ధాంతము—” అంటూ ఉంటే, వరాహ మహారథుడు లేచి “ఉన్నప్పుడు! బడబడ్డి! ఏదీ, ఎక్కడున్నాడు?” అని కేకచేసినాడు.

కాలిదాసు చిరువత్సవో కరసంజ్ఞతో గడిచాచిందగా వరాహమహారథుడు గంభీరమైనట్లయినాడు.

౪

ప్రియదర్శితా కాలిదాసుల అవ్యోగ్యముఖాన లోకనము చేసినారు. ఉభయలకు అంతరంగిక గ్రహణలే! ఉండడముచేత మాటాడకుండా ముఖాన లోకనమువల్లనే పరస్పరభావములు ద్యోతక మవుతవి. కవిమనస్సులో ఉద్వేగము ఉన్నట్లు ప్రియదర్శికకు గోచరించింది. ఆ సంగతి యెత్తకుండా ఆమె అమ్మల కాళిసర్వముతో “కపింద్రా, అలలగ్యభావిమోదనము వల్ల పుణ్యము కలిగితే, అది మీదే!” అన్నది.

కాలిదాసుపూర్వములో అవిర్యవీరుణుకాంతి ఉడయించింది. ఈ గణితకారత్నమును చూపడమువల్లనే ఆయన ప్రసన్నుడయినాడు. కవి పర్యవకముమీద ఆర్థకేయానుడయి ఆమెవంక చూచినాడు. ప్రియదర్శిక అతని బాహువులంద ఉపధానములు ఉంచింది.

ఉభయలూ అభిముఖముగా పరస్పరముఖాన లోకనము చేసినారు. కవి కాంచనివృద్ధయినాడు. గణిక మాత్రము ఉపద్యోచితచిత్ర అయింది.

ప్రియదర్శిక అకారితవదన అయి తాంబూలకరండము కనియిందర కట్టి “భట్టినిశేష లేమిటి?” అన్నది.

కవి కొంచెము చలించి తాంబూలము గ్రహించి బోముమీసాటుతో “భట్టినిశేషులు ఏమీ లేవు. ఆమె ఇంటిలోనే ఉన్నది” అన్నాడు.

ఏదో వ్యభాషాను ఆమెముఖాన తీగ మాత్రము గోచరించి వెంటనే తోలిగిపోయింది. గణిక మందహాసముతో “అహా, కవీశా, సప్రదీపకము ధర మీ నీలగణముగ! కాని మీ గృహిణీ మాత్రము మీ గుణగణాలు గోచరించలేదు” అన్నది.

“గోచరించలేదా! కాని ఆమె నన్ను—”

ప్రియదర్శిక అతని మాటకు అడ్డువచ్చి నిడు చూపు అతని ముఖాన నిలిపి కంఠాన ‘వ్యభాషాతో’ “నాకు అమ్మి తెలుసును కవీశా! నావద్ద గోపన ప్రయత్న మెందుకు?” అని, స్వరము మార్చి “ఆ సంగతి పోవ్వండి— నేడు కవీసుని లలాటమున చింత తేలి గోచరిస్తున్నాడేమి? ఏ కార్యము పూర్తి కావడానికి అట్టి విలంపములేదని అందరినీ ఉరిస్తున్నారో ఆకావ్యము పూర్తికాలేదా?” అని అడిగింది.

కాలిదాసు లేచి “ప్రియదర్శితా, చాలా చిక్కులో పడినాను! మూడురాత్రులు పనిగా నిద్ర లేదు. నీ సలహా కావాలి” అన్నాడు.

ప్రియదర్శిక ఆశ్చర్యముతో “ఏమి సంభవించింది?” అని ప్రశ్నించింది.

“నేను రచిస్తున్న కార్యమును గరించి ఏమీ స్థిగము చెయ్యలేక పోతున్నాను. నీ ఆలోచన అనవరము.”

ప్రితితో ప్రియదర్శికవదనము ఉత్పల్లిమయినది. “కవీశా, మీకు నేను అలాచిన చెప్పవలెనా! ఎందుకు నన్ను నిద్ర పాలు చేస్తారు!”

ప్రియదర్శికానామ్ర అంగులితో పైపొద్దు కవి “అవంతి రాత్రులలో నికంటే ఎక్కువ సమయం ఎవరు! చాలామంది మధురకల్ప ముగ్ధులు బాహ్య

సాందర్యాన్ని మును రచనాగ్రములో అక్షరము ముట్టే వాడు లేడు—నీవు తప్ప!" అన్నాడు.

ఆనందరావు పూర్వ కేత్రములలో ఘటితాంజలితో ప్రియదర్శిక "కవీశ, మీనిమ్మ ఏమిటి? కావ్యము పూర్తి కాలేదా?" అన్నది.

"కావ్యము పూర్తి అయిందో కాలేదో తెలియడము లేదు."

"కావ్యము పూర్తి అయిందో కాలేదో మీకు తెలియడము లేదా? చాలా ఆశ్చర్యము!"

కాలిదాసు ఆమెకన్నః కరి అక్షరముతో ఇలా పలికాడు: "ఇంతకంటే ఎవరితో చెప్పి విషయము? కేత్రములలో చెబుతున్నాను. కావ్యనామము మహారాష్ట్రము. మహేశ్వరుడే కథానాయకుడు. పాఠ్యరీతిని నాయక. కావ్యవిషయము తారకాసురడు పెట్టేవాడని ఒకరికే దేవతలు ప్రహ్లాదనిర్మితి జల్పినారు. మహాదేవుని కొరసత్తుక్రుడు మహారాష్ట్రము తారకాసురము చేస్తాడని ప్రహ్లాదని సంతోషపరచి పంపివాడు. పరిచయ దహత్యాగము చేసివరకావ్య మహేశ్వరుడు ధ్యానమున్నుండినాడు. సరి హిమవర్షులికగా జల్పించి ఉమానామముతో పెరిగి కేంద్రము, మహేశ్వరుడు తపస్సు చేస్తున్న ప్రదేశము వేరి పరిచర్యలు చేస్తున్నది. దేవతలు మహేశ్వరకవీభంగము చేయడానికి మదమని నియోగించినారు. మన్మథుడు మహాదేవునికి కొద్దిగా చలనము కలిగించివాడు; కాని ఆత్మికేత్రుని ఫాలాగ్నిలో భస్మమయి వాడు. మహేశ్వరుడు ఆ ప్రదేశము విడిచిపెట్టి వెళ్ళినాడు. ఉమాదేవి మహేశ్వరప్రీత్యర్థము ఘోరతపస్సు చేసింది. ఆయన క్రమంగా సుప్రసిద్ధుడై ఆమెకు ప్రత్యక్షమయినాడు. తర్వాత మహావిధిగా వారి వివాహమయింది."

ఇంతకంటే చెప్పి కవి వివరించినాడు. ఏకాగ్రతతో వింటున్న ప్రియదర్శిక ముఖము పై కెత్తి చూచింది. మహేశ్వరుని ఇలా అన్నాడు: "గౌరీయగుల వివాహముతో సప్తమనగ్గ సమాప్తమయింది. కవచపూర్వకము లజ్జ అందుకొంది. మదమడు ఉత్తరమును దేవునాడు. మహారాష్ట్ర కావ్యములో ఏది ప్రతిపాద్యమో అది ప్రతిపాదక మయినది. కావ్య

కావ్యకలానుగుణముగా గ్రంథము సమాప్తమయినట్టేనా?"

ప్రియదర్శిక ప్రశ్నోత్తర విషయక ఆకలివంతముగా ఉన్నది. తర్వాత కవి "కావ్యసారముగా కావ్యము ఇంకటితో సమాప్తము కావడము ఉచితమనిపిస్తుంది. అయినా సందేహము లేదస్తున్నది" అన్నాడు.

"ఏమని సందేహము?"

"కావ్యము ఎందుచేతనో కావ్యము. ఉమానామేశ్వరుల పూర్వగామ్య, కలాగ్రామ్య వర్ణించినాడు. కాని కావ్యానికి మూలధార మై కథ చెప్పిన లేదు. ప్రియదర్శిక, నీవు ఏమనిపిస్తున్నది? దేవదంపతుల వివాహసంతర కవచము వర్ణించడము కావ్యకలాపంగతమేనా?"

"అలంకారకావ్యసారముగా కాదు. విషయాది రీత్యవర్ణన వాగ్భాషావ్యయములూ, జగన్మాతృ జగత్పితృ దాంపత్యకవచవర్ణన చాలా గర్భావయములూ."

"అయితే, నీ మతప్రకారము వివాహముతో కావ్యము ముగించడము మంచి దన్నమాట."

ప్రియదర్శిక చెట్టుల చెయ్యి చేర్చి కొంచెము నేత్ర ఆలోచించి "కవీశ, అలంకారకావ్యముగంటే సక్రియమే ఘనమయినది. సత్యానువరణములో కావ్యమును ఉల్లంఘించినా వాడ లేడు" అన్నది.

"ఇందులో ఏది సక్రియమంటావు?"

"ఉమానామేశ్వరుల సమ్మేళనమే సక్రియము."

"అది జరిగిందా కదా?"

"జరిగిందా?"

"జరగలేదా?"

"ఏమయినా నేను చెప్పలేను. అది కవి ఆంతర్య విషయము."

కాలిదాసు కొంచెమునేత్ర ఆలోచించి "నా ఆంతర్యము నాకే తెలియలేదు. నీ ఆభిమత నీమిటా తెలియజిక్కు."

"నా ఆభిమతము వింటారా?" అంటూ ప్రియదర్శిక మందిరసము చేసింది.

"అ"

"మంచిది. మీరు ఇప్పుడు ఇంటికి వెళ్ళండి. ప్రాద్దు పోయింది. శత్రు ఉపాయానికి మీమనస్సులో ఇంకా సంకోచము నిలవకుంటే, నాఅభిమతము తెలియజేస్తాను" అని ప్రియదర్శిక లేచి నిలుచున్నది.

కనిక కొంచెము నిరాశ కలిగింది. అయినా ఆయన ఏమీ అనలేదు. ప్రియదర్శిక కనివి తోరణము వరకూ సాగవంటి, వెలపు తీసుకొనేటప్పుడు "మీసార భట్ట, అమరసింహాలనుంచి దూరముగా ఉండి, రాక్షసివయము ఆలోచించండి" అన్నది. ఉభయబాధభవులొచ్చారు.

౫

కాలిదాసు ఇంటికి వెళ్ళేసరికి అర్ధరాత్రి కావచ్చింది. చీకటి. తలుపు వేసిఉన్నది. కని బాగయ్యాక తో వివదానికి ప్రయత్నించివా ఏమీ వివదపలేదు. అంతా నిద్రపోతున్నారని తలుపు తట్టివాడు.

"ఎవరు?" అని లోపలనుంచి కంఠస్వని.

"నేను—కాలిదాసును" అని కని మందముగా అన్నాడు.

ఇంకలో తలుపు తెరిచినారు. భయపడుతూ కని లోపల ప్రవేశించివాడు. స్వయముగా దీపము చేత తుయ్యకొని గృహిణి యెదురుగా నిలుచుని ఉన్నది!

"వచ్చారా! ఇంక పొద్దుపోయేదాకా ఎక్కడున్నారు?" అన్నది కార్యం.

కని ఇంటిలోకి వెళ్ళి ఇలా అన్నాడు: "ప్రియే, నీవు ఇంతవరకూ మేలుకొనే ఉన్నావేమి? దానితో—"

"మీరు ఇంకాకా ఎక్కడున్నారు!" అని గృహిణి కఠినస్వరాలన అడిగింది.

"గోష్ఠికి వెళ్ళాను."

ఇంతవరకూ అయిదుకున్న కోపము ఒక్కసారిగా పైకి ప్రకటించింది. నివృత్త కమ్మతున్నకళ్యాణి కని కార్యం "ప్రియదర్శికయింటికి వెళ్ళారా! అలా చెప్పండి! సిగ్గు లేదు. చివాట్లు పెట్టేవాళ్ళు లేక! మీరు మనోహరితురీ, రాజాస్థానకవులే, ధర్మనిరత బ్రాహ్మణోత్తములే, రాత్రి పోయియింట్లో కాలయాపన చేశారా! సిగ్గు లేదు చెప్పడానికి!" అన్నది.

"ప్రియే!—"

"చీ! నన్ను ప్రియ అని సంబోధించడానికి సాహసించున్నారా! ఎవరు మీ ప్రియులు? నేను కాను. సహస్రభోగ్య ఆ ప్రియదర్శిక!"

కని ఏమీ మాటాడకుండా నిలుచుని ఉన్నాడు. ఆయనమానము పత్నికోపానికి ఇంకన ముయింది.

"చీ! లంపటా! ఎందుకు ఇంటికి రావడము? అక్కడే రాత్రి గడవలసింది! వేళ్ళొప్పుకల్ల అప విశ్రమైన భర్తగృహము తాకినే బులాంగన మెలపడుతుంది. స్నానముచేస్తే కాని మర్నీ కుచికాదు. వెళ్ళండి. మీకు ఇంట్లో ఏమి ప్రయోజనము! ఇంతనేతూ ఉన్న చోటికి దయచెయ్యండి!" అని కేలువేసి కనిపత్ని కేయనాగారములోకి వెళ్లి తలుపు దిగించుకొన్నది.

కని చీకటిలో నిర్మలముగా నిలుచున్నాడు. ఇది ఆయన యిల్లు. ఈమె ఆయనభార్య; పురీణి, సచిక, ప్రియకవ్య! నిట్టూర్పు విడిచి కని తాను కార్యకరమ చేసే గదిలోకి వెళ్ళి దీపము వెలిగించి పాదప్రక్షాళనాది కము చేసి వ్యూహర్యము పరుచుకొని కూర్చున్నాడు. కొయ్యటిటమీద పెట్టిన కుమారసంధన గ్రంథముమీద అతని దృష్టి పడ్డది. వెంటనే మెరుపుతీగరల భావము ప్రసరించింది. ప్రియదర్శిక చెప్పినమాట నిజమే. ఉదయానికి ఏమీ తోచకలానే అప్పుడు ఆలోచన చెల్లతానన్నది. ఇప్పుడు సంకోచము తీరిపోయింది. కార్యతో ముఖాముఖి అయినమీదట అంధకారం తొలగింది.

కని లేచి దీపదండము తెచ్చి దగ్గరపెట్టుకొని తలపత్ర గ్రంథసమేతముగా కొయ్యటిట ఎదుట ఉంచుకొని తర్వాత లేచి మసీపాత్ర, లేఖని తెయ్యుకున్నాడు.

క్రమంగా కాలిదాసు ఆలోచనామన్ను దయ లేఖని నుప్పిట పట్టి, తాళపత్రమును పరిశీలించి కెమ్మడిగా "అద్వైత స్మృతి" అని వ్రాసివాడు.

అనంతరము కాలిదాసు నిర్మి సేవనయశాలతో గవాక్షమువెంట చూచివాడు. వెలుపల చీకటి. టప టప నురి చిమకలు పడుతున్నవి. అది వర్ష ఋతు మునస్సుటికి కాలిదాసుచిత్తములో వసంతేయుతుల ప్రాదుర్భవించింది.

ఇంకలో కాలిదాస కనిండుడు అవసరతదనుజై తాళపత్రముమీద వ్రాయ నారంభించివాడు. మంద స్వరముతో లేఖని తాళపత్రముమీద సాగిపోతున్నది.

"పాణిశీదవనిభేరవంతకం

తైలరాజమహితుర్మరం ప్రతి

* * * *

[రంగమాత్యక నమవించి]

నాటకరచనకు నాపూనిక ఎందుకంటే?

ఈ మధ్య నాటకరచనలో వచ్చిన మార్పులు
రచయిత లవలంబిస్తున్న కొత్త మార్గాలు

నేనాటకరచనకి ప్రాముఖ్యతగానికీ కారణం చెప్పడం సులభం కాదు. నాకు చిన్నతనంనుంచీ నాటకాలంటే ఆసక్తి సరదా. కథలూ, నవలలూ కంటే నాటకాలంటే ఎందుకు ఎక్కువ ఇష్టమో చెప్పలేను. బహుశా నాకు నాటకాల్లో దీపం ఎక్కువగా కనబడుతుంది గనుకేమో. “ఓం ప్రభువుంగా” ఎప్పుడు ఏ నాటకం వ్రాశానో జ్ఞాపకం లేదు కాని రంగస్థలం ప్రదర్శింపబడిన నాటకాల్లో మొదటిది “తప్పేరగిడి”. ఈ నాటకం కి. శి. రాఘవాచార్యశాస్త్రి వ్రాశాడని లేకపోలే వ్రాసియుంటును. గూడెం లో మద్రాసులో మొదట ప్రదర్శించారు మ్యాజియం థియేటర్లో. అనాటి నా మినోభాషలు నా జన్మలో మరిచిపోలేను. ఒక పీటు ఖాళీలేకుండా క్రిక్కిరిసిపోయారు జనం. ఎంత చెప్పినా ముందర కూర్చోలేదు. ఎక్కడో వెనక ఒకమూల కూర్చున్నాను “తప్పేరగిడి కాదు. నాదే” అన్నట్లు. నిజానికి నా కా నాటకం నచ్చలేదు. ముఖ్యముగా భావ. కృత్రిమభావలో వ్రాశాడు ఆ నాటకం. పద్యాలటూ, వ్యాసాలటూ, పౌరాణిక నాటకాలటూ ఆభావ ఉపయోగిస్తే ఏమోగాని వర్తమానజీవి తానికి సంబంధించిన నాటకాల్లో సంభాషణకి ఆ భావ ఉపయోగి చడం అనుచితం అని అభిప్రాయం కలిగింది. ఆ నాటకం తప్ప మరి ఏ నాటకమూ అటువంటి భావలో వ్రాయలేదు. తర్వాత వకీయగృత్తిమూలాన్ని పెద్ద నాటకాలు ఎక్కువగా వ్రాయడానికి ఆపకాగం

లేకపోయింది. ఆ కారణంచేత చిన్ననాటికలూ, ఏకాంకాలూ వ్రాయడానికి ప్రాముఖ్యమైనవి. నాటిలో నా అభిమాన నాటిక “దియ్యాల లంక”. నేను రచించిన నాటకాల్ని రంగస్థలంపై ప్రదర్శించినపుడు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తప్ప పాధారణంగా నాకు శృప్తి కలుగలేదు. “నేను శృప్తించిన పాత్రలు వీరేనా” అని సంకేపించేవాడిని. ఇందుకు ముఖ్యకారణం ఏమిటంటే, నటించే వారు ముందుగా పాత్రవ్యభావం అలోచించి, అర్థం చేసుకోకపోవడం. నాటకరచయిత పాత్రల్ని శృప్తిస్తాడు; నటులు తన శృప్తి చెయ్యాలి.

ఈ సందర్భంగా ఇంకాక గొప్పగానం నాకు కనబడ్డది. నాటకప్రదర్శనకర్తలూ బాగా ఎరిగిన మూల్రధారుడు లేకపోవడం. నాటకం రాయారు చెయ్యడంలా, నడిపించడంలో ఎంతో ఉంది. ఒక చిన్న రత్నమూలాన నాటకం అంతా నడిపించడం సంభవిస్తుంది. తెరదీపవంతలో ఒకనిమిషం ఆలస్య మంటువల్ల నాటకం నీరకమైపోవడం నా క్యూత అనిభవంలోనిదే.

ప్రేక్షకుల్లో కూడా ఎంతో ఉంది, నాటకం జయప్రదం కావాలంటే. ఒక రకమైన నాటకాలు చూచి ఆనందించే ప్రేక్షకులకు ఇంకో ఒకమైన నాటకం నచ్చును. ప్రేక్షకుల ఆహేదం, ఆదరం లేకపోలే నాటకం రక్షింపబడు.

పి. వి. రాజమన్నార్

* మొన్న నిజయధిమినాడు ఆరిండియా రేడియో-మద్రాసు కేంద్రంలో జరిగిన ఆంధ్రనాటక రచయితల సమావేశం తయారు ప్రసంగాలు. రేడియోవారి అనుమతిని.

నేను నటపట్టికూడా అవడమే కారణము నేను నాటకరచనకు పూనుకోవడము. ఆ రోజులలో ధనా శేఖరేశాక కళారాధన చేస్తూన్న బృందముతో నాకు నా విదహారక ఏటానే పరిచయం కలిగి వారే నన్ను మొదట రంగాని కక్కించారు. నటపాఠ్యశాలమునైన పారిప్రసాదరావుతో అప్పుడే నాకు సాహచర్య భాగ్యం లభిస్తే, కీర్తిశేఖరైన శ్రీమంత్ నంగీతరపు కృష్ణమచార్యురహస్యములు ఆ రోజులలో నాకు బీజకంపెత్తులుగా ఉండి సమాజం పడిపిస్తూ ఉండే వారు. నాలుగు ఐదేళ్ల నాటక పరిచయంలోనే నాకు యక్కించితే భాషాప్రవేశం కలిగింది. నాకు పద్దెనిమిది సంవత్సరాల వయస్సు ఉండే సమయంలో ఉండేవాడిని. అభ్యాసవిమిత్రము ఏ రెండువందల పద్యాలో శ్రావణకాని 'బాలకవి' అనే బిరుదు వహించడానికి సాహసించలేదు. కాని ఏదో ఒక నాటకం వ్రాసి మా సమాజంవారిచేత ఆడించామనే ఆశయాత్రం ఉండేది. ఆ ఉదబలాటం నాటకరచనా కార్యతనకూడా నన్ను గుర్తించివచ్చింది కాదు. కాల్యక్రమంలోనే వచ్చిందామ 'బుద్ధిమతీవిలాసం' అనే నాటకము. నటపాఠ్యశాలముడు కథానాయకుడు, నేను కవయోగిగా చాలా పర్యాయాలు ఆడాము ఆ నాటకము. నా గ్రంథముకూడా ౫, ౬ మార్పులు వెలువడినవిచ్చింది. కాని ఇరవై ఏళ్ల యీ మధ్య రంగస్థలం ఆ నాటకాన్ని నేను చూడలేదు. రెండేళ్లక్రితం కాటోలు సికింద్రాపూరు ఒకరు ఆ నాటకాన్ని యెడితేర కక్కిస్తూ మని సంప్రదించి, చదివాను. పనికిరాదని పంపించివేశాను. నాటకాన్ని మళ్లీ చదివి వత్తుకు నాకు కలిగిన మనోభావా లివి: సంవిధానంలో చక్కదనం లేకపోవడం; నాటకాన్ని చాలినన్ని సంఘటనలు తక్కువనడము, సంభాషణలు దీర్ఘంగా ఉండడము; గద్యంలోనే చతుర్మూర్తంగా నడిపింపగల చోట్ల పద్యాలు చొప్పించడంవల్ల కథా గమనాన్ని నిరోధించడము. ఆ నాటకమే ఇప్పుడు తిరగరావడమే తటస్థిస్తే ఆ లోపాలను కొంతవరకైనా పరిష్కరింపని తోచింది.

'పారిశ్రామిక' నా రెండవ నాటకం. కొంత సంస్కారం కలిగిన వ్రాసినది. ప్రాతప్రతిగా నుండ

గానే మా సమాజంవారు ఎన్ని పర్యాయాలులో ప్రదర్శించారు. ౧౯౧౧ లో మొదట వెలువడిన ఈ నాటకము ఇప్పటికిఎంతలేదన్నా యనలేవేల కానీలు అచ్చెనవి. కాని, ఈ పారిశ్రామిక ప్రచిత్రం సర్వాంగముందర మని చెప్పలేను. ఇందులో కాటిపీఠమూత్రం దేశంలో అభిజ్ఞాన చాలామందిని ఆకర్షించినది. ఈ పీఠ పాఠంగానే కదిరింది దని నా అభిప్రాయం. ఆ రంగం వ్రాసేటప్పటి నా అవధివంశాత్రం నేను ఎప్పుడో కురువలేను. ఒక మోక్షరు కవికాపీఠంలో వ్రాసినదే అవచ్చు. కాటోలుకు వెళ్ళిలుతో వ్రాసినా, కన్నీటిభారతో వ్రాయడంవల్ల విరాళో వ్రాసినట్టే తయారైంది. మా సమాజంలోనే నటించాము. పారిప్రసాదరావు పారిశ్రామికమైనా, నేను నటశ్రీకునిగాను కొన్ని రెండల పాల్గొన్న ప్రదర్శించాము. కాటికాపరిగా, మరాఠాండము వెత్తుకొని రంగస్థలం ప్రవేశించు ఆ నటపాఠ్య శాలముడు—ఆ ప్రకారంభిరమూర్తి ఇప్పుడు నా కన్నులలో ఆడుకున్నాడు. అన్ని విధాలా తన పాత్రను అర్హతతో ఒప్పించే పారిప్రసాదుని నటనలో లీనమైపోయిన ప్రేక్షకులు తాము నాటకము చూస్తున్నామనే మాటే మరచిపోయేవారవడం అతి కయోక్తి గాదు. నా రచనలోని ఉద్దేశం సంపూర్ణంగా నెరవేరిందనే నేను సంతోషించేవాణ్ణి. కాని, ఈ రోజులలో, అవగా ౧౦, ౧౫ ఏళ్లలో, రంగస్థలంమీద కవిరచనోద్దేశం పూర్తిగా కొనసాగక పోదానికి కారణాలు ముఖ్యంగా సంగీతసాహిత్యాలకు సానురస్థ్యం లేకపోవడం, ప్రక్కవాద్యాలఘోషంలో పద్య గీతాలలోని కల్పాలు వినపడకపోవడం, అతిపిరిమైన ప్రేక్షకవర్గాన్ని ఆకర్షించడానికి చాకరకపు హాసభావ చేష్టలు, తాను చెప్పిన నాటకమే, చేసే అభివయానికి పాత్రు మదరకపోవడం.

బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతం

* * *

పాఠకులనూ, ద్రవ్యమూ రసానుభవం కలిగించి, తన సందేశం క్లుప్తంగా వినిపించాలంటే, రచయితకు, తక్కిన కావ్యాంగంటే నాటకం చాలా మంచి

సాధనం. కాని, నాటకరచన చాలా కష్టమైనది. కావ్య సామాన్యం రచించేటప్పుడేకంటే నాటకం రచించేటప్పుడు రచయిత గొప్ప బాధ్యత వహించ వలసివుంటుంది. తన జాతివారికి సర్వత్ర ఆలవడతేయ దేమా, అది తప్పిపోకుండా చూడడేమా—ఇదే ఆ బాధ్యత. కవి: ఇంత కత్తి, బాధ్యత ఉందని తెలుసు కన్నప్పుడు, కత్తి ఉందా, లేదా అని చూసుకోకుండానే నేను నాటకరచనకు పూనుకున్నాను. నేను మొట్టమొదట రాసిన నాటకం—అంటే, నాకు నేనై రాసిన నాటకం—“నారకాంత.” కాని, దాని కర్తృత్వం నేను మరిచిపోతున్నాను. నా నాటకాలలో నేను చెప్పుకోగలవి “ప్రేమపాశం”, “విగళబంధనం”, “రాజరాజు”—ఇవి. వీటిలో ఒకటి రంగస్థలం ఎక్కలేదు. చదివినవారూ ప్రాంతం అనుభవంగానూ, ప్రతిభాలోగానూ కూడా మాట్లాడారు. కొన్ని ఏకాంకికలన్నూ రాశాను. వాటిలో నాకు మిక్కిలి ప్రీతి పాత్రం “కలంపోటు.”

శ్రీపాద స్మరణాన్వితాశ్రితి

* * *

అబద్ధం అని మనకి యాభీగా తెలిసిన పాత్రల వల్లా, సంఘటనలవల్లా ఏకకాలంలో చాలామంది చిత్రకర్తలు యథార్థంగా కలిగిపోతుంటాయి; గనక అగణ్యకావ్యత్వం మూచించగల కళ నాటకరచన ఒకటే.

అపొంతకర మమకారాలూ, తన స్వత్వమూ వదులుకుని అన్యత్వం సిద్ధిపడేసే నటుడి కృత్తికే కౌరవ భారం నాటకరచన. ప్రత్యేకత్వం కలిగిందవడే దేశ సిద్ధిచింతనకు నాటకరచనయొక్క వ్యాప్తి మరి దేనికి ఉండదు. బహుముఖాల కృతాంతం కళ్ళకి కట్టి నట్లు తెలియవరుస్తూ చదువురానివారైనా సైతం రంజింప చెయ్యడానికి తోడ్పడేది నాటకరచన నేనువలె ముఖ దుఃఖాలూ, మానవస్వకౌశలయొక్క కన్నతల్లికూ పరిస్థితుల్ని బట్టి మానవస్వకౌశలయొక్క పరివర్తనా చాలా తక్కువ నూటలన్నుకో విడంవెయ్యాలిది నాటకరచన. మంచి పాత్రలైనావరే, చెడ్డపాత్రలైనా

వరే, ఆయా పాత్రలయందు సమదృష్టి కర్తకి ఉన్నప్పుడే నాటకరచన సిద్ధిస్తుంది. ఇటువంటి లక్షణాలు ఎన్నోగలనాటకరచన రచయితకలాన్ని ఆకర్షించడంలో అక్వర్యం లేదు అని నేనిప్పుడు అనుకుంటున్నాను. నా మొదటి ఆట రచన గానాని లో. కళాకాలా విద్యార్థులు తమ సంఘసరించిన ఒక ఉత్సవవంద ర్యంలలో నన్ను ఏదేనా ఆట రాసి ఇవ్వన్నారు. అట్టేవేషాలు రాసికుండా అట్టేనేత్ర పట్టుకుండా, పద్యాలు పెట్టుకుండా, వీలైనంతవరకు అడతేనుంచాధ కలగకుండా, వాసి, మొత్తంమీద బాగున్నావరే, భయపడకద్దు, రాయుచున్నాను. అప్పుడు నేను ‘బాగు బాగు’ అనే ప్రదర్శనం రాశాను. అదేలోపల నటులు చేసుకునే పూర్వాభ్యాసాలకి కొందరు నటీకరులు, అనగా విమర్శకులు వచ్చి, కళనమైన నూటలూ అది లేకపోవడంవల్ల తీరామిసి ప్రదర్శనం బాగుండలేదా అని ధర్మాధ్యం తోక్కిం చెప్పి, మానేస్తే బాగుంటుందని నటులకి సలహా యిచ్చారు. నటులు మానం అని ఆడారు. ఆట పట్టిచ్చింది. నటులూ, నేను ప్రజల్లో పడ్డాం. నా రచన అదిగా నేను చూసేటప్పుడు అటూ ఇటూకూడా నాకు అనుభవం అవుతుంటుంది. సమర్థులైన నటులు రచనకి కట్టుబడి ఉండి ప్రతీమాటా స్వంతం చేసుకుని, తమకి అది అప్పుడు తోచిందా అన్నంత నిబ్బరంతో వివరడం చూస్తూంటాను. అసలు రచన తిన్నగా చూచని అనుమతులు, వ్యాఖ్యానిక భాషలో స్వంతకవిత్వం తొనపడం వీలుగనక, ప్రతీక పెట్టి అనభ్యత్యం, కథావిమూతం, పాత్రవర్ణనం కలిగి న్నూండడం కూడా గమనిస్తూంటాను. నటులకి అవసరమైనంత పూర్వాభ్యాసం లేకపోవడంవల్లకూడా ప్రయోగంలో గద్యనాటకరచన తేలికై పోవచ్చు.

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

* * *

నాటకరచనకు పూనుకోటానికి కారణం ఊమిటో, నిజం చెప్పాలంటే ఏమిటో ఇప్పుడు నేనూ కొంచెం అక్కపడితే చేసుకోవలసివచ్చింది. ఇన్నాన్న నాటకాలలో కాలక్షేపం ఎందుకోసమో కేసి

పాధించినట్లే ఇవిగో, ఈ అమృతం, ఇందుకు పూనుకున్నా నని మాత్రం చెప్పకొగిరిలేదు. కాని ఒకటి నిజం. మా నటమిశ్రులు శ్రీ డి. వి. కుబ్జారావు గారి ప్రోత్సాహించేతనూ, మన నిత్యజీవనంలో సన్న హితకర్మం గలిగిన వైశిష్ట్యకర ఇది కాటించేతనూ, మన భావాలు జనసామాన్యాలికి గోచరింపజేయటానికి ఒక రసవంతమైన సాధన యాటచేతనూ నలుగురితోబాటే నన్ను ఈ కళ ఆకర్షించి ఆరికట్టుకుంది. అంతే. ఇక రచనలవ్వారా, ప్రదర్శనలవ్వారా ఈ కళతో నాకు గల సహవాసపు ఫలిత మేమిటో, కలుగుతూ వచ్చిన మనోభావాశేమిటో, ముఖ్యంగా మనవి చేసుకుంటాను. ఎప్పుడో వ్రాసిన నాటకం కళ్లముందు రంగస్థలం జరుగుతున్నప్పుడు. చూస్తే, జ్యోతిరవర్ణంగా, ఎడనూ బొడనూ లేని జీవవంగా గడుపుతున్న ఒక పరిచిత కుటుంబాన్ని ఎన్నార్లకో చూచినప్పుడు కలిగే భావం కలిగింది. ఆ కుటుంబం లోని కష్టపూర్తి శ్రాత ప్రయత్నాలి! హెచ్చరిస్తూ పరామర్శించునట్లే నా నాటకంలోని పాత్రల్ని కూడా పరామర్శించ బుద్ధిపూర్తిలే. అటువంటి సందర్భాల్లో నాలోని రసజీవాస వస్తు కొంచెం కొంచెకనాని! కన్పించేది. ఆ పాత్రలకే ప్రవర్తనల నిచ్చి వేరు వేరు కేకాలతో, వేరువేరుసన్నికేకలతో విడిచి ఒక మాటూ, నేవల విరుద్ధతలు గల పాత్రల్ని ఏక సమన్వయిత ప్రయోగించి ఒకమాటూ, నాటకం ఎలా ప్రవర్తించునో, ఎట్టి మనోజ్ఞ కీరవర్ణ మర్కాలు ద్యోతకమాత్రానా యా మనసయ్యేది. ఈ దివ్యత నా రచన నొకటికొకటి పోలికలేమనా చేసుకోవాలి! కొంతకాలానా సూచించింది దని మాత్రం చెప్పగలను. ఆసన వారచన వకసప్రచర్యలవ్వారా నా ఉద్దేశాలు తెరవేసినా, లేకపోయినా అవి మారకరచనలకి శ్రాతవారలను చూపించగలిగాయి.

వింగలి నాకేంద్రరావు.

* * *

కాన్యకద్వీపంలో నాటకం ఉత్తమాత్తమం. కవిత్వపరాకాష్ఠ నాటకంలో మాత్రం కష్టక మవు

తుంది. నాటకరచన కవికి కీర్తిని, ధనాన్ని కూడా సంపాదించి ఇచ్చుతుంది. కాని నేను నాటకరచనకు పూనుకోదానికి ఇవేవి కారణాలు కావు. నేను, నాకు జ్ఞానం వచ్చినవాడినుండి కూడా నాటకసాహిత్య వాతావరణంలోనే పెరిగాను. మా నాన్నగారు (విశ్వనాథ కవిరాజు) నాటక కర్త. ఆయన నాటకాలను దీక్షిత్ చెన్నంజం, మిశ్రులు వాన్ని గ్రంథస్థం చేస్తూ ఉండడం, మాడునాలుగేళ్ల వయస్సు మాత్రం గల నేను కూర్చుంటే అంతా వింటూ ఉండడం—ఇప్పుడు కూడా నా కట్టెదుట ఒక చిత్రం మారి గోచరిస్తూనే ఉంది. నేను ఆ వయస్సులో నీ ప్రేమవరంవారిని, యడవల్లివారిని, అంజనేయ సత్రేని గారిని, మురళింపేకవారిని కొన్ని కందల ప్రదర్శనలు చూశాను. తత్ఫలితంగా నాన్నగారి బాదిరి నాటకాలు రాయాలనే సంకల్పం కలిగింది. నాకు అప్పుడు శ్రుత పాండిత్యం వాస్తవంగా ఉండేది. నాటకం రాసే పద్ధతి కూడా వినిపిస్తూనే ఉంది. “ప్రవేశము భీమము; అందరూ నిష్క్రమింతురు; తెరవదును.” మొదలైన వాటిని ఉపయోగించవలసిన వాటిని కూడా తెలుసును. కాని నాకు రాయడానికి అక్షరాలు రవు. ఇదే నా సమస్య. “గుండె గొంతుకలోన కాట్లాడుతాడి, కూకుంపనీరురా కూసింపేస్తా” అన్నట్లు ఉన్న నా అవస్థ నాన్నగారికి చెప్పాను. ఒక నోటుబుక్కు, పెన్సిలు నాన్నగారు తెచ్చిచ్చారు. నాకు కాదు, మా అమ్మకు. నేను నాటకాలు దీక్షిత్ చెన్నంజాని కీ ఒడంబడికను నాన్నగారు వదిలారు. మొత్తానికి నాకు ఓసమాఖ అక్షరాభ్యాసం అయేనాటికి నేను రమారమి ఒక వందనాటకాలు రచించడం పూర్తి చేశాను. ‘మూడో కన్ను’ అనేది ప్రకటించబడిన నా మొదటి నాటిక. నేను నాల్గో భారము చదువుతున్న రోజుల్లో దాన్ని ‘సమదర్శిని’లో ప్రకటించేట్లు జ్ఞాపకం. తరువాత నన్ను రచయిగా గుర్తించి నేను పంపే రచనలను బరంభరంసుండి కలంపై “భారతి” అనే దినపత్రికలో ప్రకటించినవారు న్యాపతి వాగవేణి మూర్తిగారు భారతి దిన పత్రికలోనే కంట్రాక్టు వ్రామా, అంటే అసంతృప్తరూపాయంగా మొదటివారి ప్రకటించాను. నేను యస్. యచ్. యచ్. సి. చదువు

కున్న రోజుల్లో దాన్ని విజయనగరం కాలేజీవాళ్ళో
తప్పక చదివించారు. నాటకం పుత్రం నా కాలేజీ
లో ఉన్న నా కేసు ఉంది. విద్యార్థిగా కంటా ద్వంద్వం
ప్రాయం కలిగింది. "ఈ నాటకం ఆధారం రాసిందే" అని
కొందరు, "కాదు, అసంధికం, మూలం పైను చదువు
కున్న ఆధారం ఇంక విమర్శగా నాటకం. ర యటం
నమ్మటానికి వీలేదు. కవిరాజుగారే రాసి ఆధారం పేరు
పెట్టి ఉంటాడు" అని మరొక కాట అనుకోవారంటే
చారు. కాని నేను ఏ మనుకొన్నానంటే, నాది అర్థం
లేని ఆహంకారం కాదు, నేను సమర్థుడైన నాటక
కర్తనూ, విమర్శకుడనూ అని.

నాది మొదటినుంచీ తాత్వికదృష్టి. సంఘంలో
గాని, సైనికంలో గాని, కళలో గాని పైపై స్వరూపం
చూసి నే నురుకోలేదు. దాని ఆంతరంగిక తత్వాన్ని
చూచి బుంచీ మంచిని, పెద్దరు పెద్దనూ నిర్మోహం
టంగా, జంతు గొంతు లేకుండా చెప్పేది నా దృశా
నం. ఇదే నా నాటకాలన్నింటిలోను గోచరిస్తుంది.
నేను జీవితానికి, కళకు సూచక ప్రయోజన మున్నదని
నిశ్చయించుకొని చెందినాళ్ళి. నాటకరచయిత ఋషి యు
ఉపాసించా అన్నదే నా వాదం. ఆధ్యుం, సత్య
సంబద్ధిరచయిత కవనం. సంస్థలోని చెడుగును నిర్మ
యంగా నిర్మూలించడానికి యత్నించాటి. ఇదే
నాటకరచనలో - సాహిత్యకృషిలో - నా ఆశ గులు.
విదేశనాటకం రాసినా, విమేదాంతనాటకం రాసినా,
చారిత్రకనాటకం రాసినా, సాంఘికనాటకం రాసినా,
శృంగారనాటకం రాసినా, తత్వనాటకం రాసినా, ఏకాం
క రాసినా, పంచాంగ రాసినా—ఇదే నా ఆశ
యాలు. ఇదే నా ప్రయోజనం. "ఇది మాత్రం నా గొప్ప
రచన" అని నేను ఒక్కనాటకానికి ప్రాధాన్యత ఇవ్వ
లేదు. గొప్ప ఆశయం గల ప్రతి నాటకం గొప్పదే. నా
ప్రతి నాటకం లోకంపై గాని, ప్రజాశ్రేయస్సుకీ
నిలబడును. పట్టి నాటకాలు ప్రదర్శించడానికి నలుగురు
విజ్ఞానసంస్కారం అవసరం. అది నేటి కెరాయిలకు
లభ్య లేదు. కళాకాలవిద్యార్థులే ఉంది. కళ నా
నాటకాలను ప్రదర్శించే అధికారం కళాకాలవిద్య

గలకే ఇచ్చాను. దేశంలోని అన్ని కాలేజీలలోనూ
విద్యార్థులు విదేశనాటికలనూ, గంభీరనాటికలనూ
కుడా విజయవంతముగా ప్రదర్శిస్తున్నారు. తెలుగు
నాటకం ప్రపస్సుపై కళాకాలముందే జరుగుతుంది.

మల్లాది ఆవధాని.

* * * *

పిన్నతనంలో నలుగురిలాగే వ్రాసి ఆడించా
లనీ, పెద్ద గీతగీర్వాణ ఆదర్శమై, నేను వ్రాసిన నాటకా
లేని అవ్వయి రచ్చకెక్కలేదు. యానీ అనకాకయూ
కలగలేదు. కాగా మిగిలింది నేను చదువుకోవడమే.
ఎప్పుడైనా వాటిని తిరగవేస్తే, నా మనస్సుకు చిన్న
తనమూ, బులబులమూ కళ్ళపడుతూ ఉంటుంది. గొప్ప
దని ప్రాంతికలించే రచన నే నింతవరకు చేసినట్టు
నాకు లోపలేదు. కాగా పోగా, నాకు సంబంధం
ఉన్నవి ఒక్కవీటికే. నేను వీరీమాకవి నవుతా నని
ఎన్నడూ అనుకోలేదు. కాని గ్రంథాలకు కాదనడానికి
నా తరమా! వచ్చి గోదావరిలో పడ్డాను. కు ప్తీలు
పడుకున్నాను. నా విజయాన్ని నాటకకర్తరిజయంతో
పోల్చడానికి వీలులేదు. నాటకకర్తనూ, పాతాళప
తు మిద్య నటు దొక్కడే. నా కథ అట్లా కాదు.
నిర్మూల, దృశ్యమూ, నలుగురు, రాయాశ్రావణులు,
కష్టప్రశ్న, పోదాకే గోడి పిల్లలు-మొదలైనవా రెంతో
మంది ఉన్నారు. ఇంతమంది ఏకోన్ముఖంగా, సదర్శ
కంతోనే, కలిసి పనిచేస్తారు. కాని మధ్యలో ఒక్కడి
కాలు జారిలే మొత్తం పట్టిమనిగి తిరుగుంటుంది. ఆ
పులికం అందరం సమానంగానే పంచుకొంటాం. ఈ
పరిశ్రమలో పనిపెట్టిరిజయమే జయంకాని కృత్రిమజ
యం నాటికే రాదు. నా రచనలో నాటు, చిత్రం పను
ప్రకాశించరం పొందే నేను సంతోషిస్తాను. రచన
దారున్నా చిత్రానికి డబ్బు రాలకపోతే, నావాళ్ళతో
నాటు నేను కష్టంకాను. చివర, జీవితంలో నా
చిత్రం ఉంటాయి.

నాచిత్రంలో పోటీ పాడుతూ వస్తూ ఎక్కడో
విచ్చగాను నాకేసి యానీ చెయిరాస్తే, నాచేతికి వరం

ఉండను. అలాగే నన్ను గట్కండా వాక్యమునే నా చిత్రాన్ని తిట్టిపోస్తాంటే నాకు నకుంపట్టూ ఉండను.

సముద్రాల రాఘవాచార్యులు.

* * *

నా చిన్నతనంలో మా వాడకాలలోని మరీ శ్రీంధ్ర, గయోపాఖ్యానం వాటకాల్ని మా నోటి పసి పిల్లలు ఆడారు. వాటిని చూస్తే నాకు పట్టలేని సంతోషం కలిగింది. ఆ కాలవాటకమునాటికి సాంఘికాదుర్జీగా చేరాను. రాజులకు కారలపిన కిటాలు చేయడానికి మాయంట్లో పటాలచేత అట్టల్ని ఎత్తుకుపోయి మా అమ్మచేత చెప్పుకొనివ్వాను.

ఇది జరిగిన కొన్నాళ్లకు మా డూరి నడిపిథిలో తోలుబొమ్మలు ఆడారు. దాన్ని చూచినమీదట పలవటి తెల్లకొగతం పంపాయింది సీత, రాముడు, లక్ష్మణుడు, ఆంజనేయుడు, హంబనంతుడు, రావణాసురుడు మొదలైనవారై బొమ్మలు కత్తిరించి వాటికి రంగులద్ది, మాపసిలో తోలుబొమ్మల ప్రదర్శనం ఏర్పాటు చేశాను. అది కాస్త రక్తికడుకున్న పేక్ష మా పంతులు వచ్చి నాచేత తేక్కడిగారు.

ఈ బాక్ గ్రాండ్ వాటకరచనలో నా అభిరుచిని కొంతవరకు విడిచిపెట్టవచ్చు.

ఇప్పుటివరకు జీవితపరమావధి అనుకోలేని క్లితి తాగూ సాహిత్యభృష్టికి సంబంధించిన పిహావ తీర్మానానికి కొన్ని కథలు వ్రాసినావాను. కొన్ని వ్యాసాలు వ్రాసినావాను. ఒక నలును ప్రారంభించి దానిని మధ్యలోనే ఆపివేశాను. ఈ వివిధ ప్రయత్నాలలో ఒక భాగంగా ఒక వాటికను నా ఉడం జుగగానే దానిలో నేను నిమగ్న మైపోయింట్లా తిట్టించింది. ఇంత ఆత్మకృత్తి ఏ యితర ప్రయత్నమూ ఇవ్వలేదు. నేను చేయగల సాహిత్యసేవకు వాటక మీ తిరు సాధనమని అవాడే నేను నిర్ణయించుకున్నాను.

నార్ల వెంకటేశ్వరరావు.

ప్రశ్న:—ఈ సాహిత్యముపై శేషల్లో తెనుగు నాటకరచనలో ఏవైనా గొప్ప మార్పులు వచ్చాయా? మన రచయితలు ఏవైనా క్రాంతిమార్గాలను అనుసరిస్తున్నారా?

కాలప్రవాహంవల్ల కొద్దో గొప్పో మార్పులు కలుగుతూనే ఉంటాయి. పాత లంకలు కొట్టుకుపోతాయి. కొత్త ఏర్పడతాయి. ఇక్కడి చదువు అక్కడికి, అక్కడి చదువు ఇక్కడకు రవాణా అవుతూనే ఉంటుంది. క్రాంతిపరుకులపై మోదా సంఘంలో పాతగిల్లిన అధి ప్రాముఖ్యత మార్చుకుంటా ఎల్లా ఉంటుంది! ఆ మార్పులు జారి సాహిత్యంలో? కానేనవుతుంది. వాటక రచనలో కొన్ని మార్పులు వచ్చాయి. అదివరకు ప్రేక్షకులను ఆకర్షించిన కొన్ని కొన్ని సంస్కృతవాటకాలు పూర్వమై సాహిత్యములకు విరసమోగడంగా మాత్రం విసిరిపోయాయి. అలాగే వాస్తుత్వంగా ఉండే ఆ వాటక సాహిత్యాన్ని అరుగుంటు నేపు ఆనంగించే పీట, అధికారం ఇవ్వ లేదీ! పాత పురాణగాథలు వెనుక పడ్డాయి. ప్రతిక్షణం కొత్తదం కావాలి అంతోనే ఆ తిరుగుబాటు తోంది. సురభావేవారి కవ్యానుబంధం ఇప్పుడు అధునికం అవుతోంది. ఆ గొప్ప సాంఘిక వాటకా! కొన్ని కొన్ని అనుకంశాలు తక్కువగా ఉన్నా చెలికాయి గాని అవి నిలకలేవు. సంఘంలో ఉన్న మట్టనంతా తెలుసేయడానికి యిన్ని మున్నా య గాని ప్రేక్షకులలోకానికి మతం సందేశాలను ఇవ్వలేకపోతున్నాయి ఇంకా కాని వర్తమాన సాహిత్యప్రియులు గతవాటికలు కొన్ని తిని రచిస్తున్నారు. భావుకులైన నటులలో వాటిని రంగానికి ఎక్కిస్తే క్రమేణ ప్రవాహమొకాన్ని పొందగలవని భావిస్తాను.

లక్ష్మీకాంతం

* * *

తెనుగులో రూపకరచన ప్రారంభం ఆంధ్రవాక్, ఆదిమంది ఒక్కొక్క సంవత్సరం గడిచినకొద్దీ మారు

కలుగుతూనే వచ్చింది. పాఠికమువ్వయి సంవత్సరాలకు పూర్వం ఆ మా గ్న కన్యాకుల్కుండాపంగానూ, ప్రతాపాద్రీయంపంగానూ కృతంగా కనపడింది. తరువాత, అంటే యీ పాఠిక మువ్వయి సంవత్సరాల లోనూ రూపకరచనలో వచ్చిన గొప్పమార్పు ఏకాంకి అవిగ్నారం. అది సంస్కృతాల కారికలు నిర్ధారణ చేసిన ప్రవాసం, డిమం, వ్యాధులం ఇత్యాదుల లాగ కాక, సకలపాతాళ సంబంధించి వంటున్నాయి. అన్నిరకాల పాత్రలను రంగస్థలం లయిస్తున్నాయి, ఇది ముఖ్యంగా అంగ్లసాహిత్యకవితవచనం మన పాఠ స్వరంలో ప్రవేశించాయి.

ప్రథమ, ద్వితీయ సంగ్రహాలల్ల పరిగిపోయిన ప్రపంచప్రస్థితి విడిటి బాగా దోహదం చేసింది. నేటి కల్లోలపరిస్థితులే వాటిలో ప్రతిఫలిస్తున్నాయి. వాటిని సమన్వయపరచడానికి అది ఉద్దేశించబడుతున్నాయి.

ఇది మన సాహిత్యానికి, మన రంగస్థలానికి కూడా చాలా మంచివే. అనుభవం, అక్కరలేదు.

స్వబ్రహ్మ్యాకాష్మి

గతపాఠికల్లో మన నాటకాలలో ఎన్నడైనా మార్పు ఏదీ లేదు. కొత్త ఫిగరేషన్లు వుంటే, కొత్త నాటకమని చెప్పాల్సి వచ్చేది. మనకు ఈ పాఠిక మువ్వయిదేళ్లలో కొత్త ఫిగరేషన్ ఏదీ అప్పు లేదు. చివరికి కొత్త స్వరకమైనా చాలావంతు స్వల్పమే. అంతేత మన నాటకాలలో అసలే మార్పు లేదనడాకాని పెద్దమార్పు ఏదీ లేదు. రంగస్థలంపై రక్షకస్త్రే నాటకాలు మనకు అనేకం వుండవచ్చు కాని రక్షకస్థలమే నాటక ప్రావీణ్యంలో కొలబడ్డ కాదు. "వుంటి నాటకాన్ని చెడ్డగా అడి పొడుచేకారని జొచ్చుకుంటారు గాని, చచ్చునాటకాన్ని చక్కగా అడి పిప్పించడం గంటే ఏవగింతుకోపిగింది వుండవచ్చుందా!" అని ఈ నాడు ప్రపంచము తల విడచి ఎన్నికమౌగాల నాటక విమర్శకుడు వార్తి జీకే కేక అన్నాడు. స్థితివిధ రక్షకస్థలమే కాకుండా, స్థితిరంగా మార్పు చదువు

కున్నప్పుడు అంతటి ఆనందాన్ని మార్చుకొందే నిజాని ఉత్తమనాటకం. వివిధ నాటకరత్నాల ఒకాదేకాన్ని A good stage-play is as good enough to be enjoyed in the study is as worth a dying thinker's dream" మన కొత్త నాటకాలని అను మంటున్నవాటిలో చాలాభాగం స్థితివిధ ఎంత రక్షకస్థితి ఒకాదేకమంటూ "not worth a dying thinker's dream" తరగిపో చేరలే.

నాల్గవ పాఠిక స్వరకమైన

* * *

మానవులు ఏమీ లేదనడం నాకు సమంజసంగా తోచడంలేదు. ఈ పాఠికమువ్వనిర్మించారు, పెద్దపెద్ద నాటకాల రచన దొకట్టవనూ, పాతనటుల పాత పెద్ద నాటకాలు ఆడుకోవచ్చినా ఏ ఆట? ఆ ఆట ఆడి, విడిపోయే ఏకరాత్రు మాటలేగాని కలయికా, పూర్వాభ్యాసాలూ ఉండడానికి వీలంకరించే స్థిర మాటలు వీడించినవనూ, రచనలు పొట్టిఅయినా వాటిలో ప్రాపంచికత్వమూ, వాస్తవికతా, విశ్వాసా, జగీ హృదయమూ, ప్రదర్శించే నిమిత్తం సృష్ట మాచస్తు విరివిగా ఇప్పుడు నాటకరత్న నటుకి తోప్పడ దనూ, ప్రావ్యంగా ఉండి, వాటికలవంటే వాటిని నట నాగిలానులు అడుగుంచగా పోనీ తమింది ఇతరులలో చూద్దాం అనే సభ్యులు సృష్టగా బుద్ధివేరడమూ జరిగింది.

కామేశ్వర రావు.

* * *

నాకు తోచింది ఈ ఎల్ల సంవత్సరములకు పూర్వం ప్రాతవై నాటకం తురాగనంబున మొదలి చాడ నంగా ఉండేది. ఆది ప్రదర్శన మయ్యెటవ్వనూ, నటులు వాటిని వప్పజెల్లమొన్నట్లుగా వుండేది కాని అధినయమనూ, భావసృష్టిరంగమ అనుగుణంగా లేవు. ఈ ఎల్ల ఏళ్ళలోను అటువంటి చాడనైతే నాటికలు పోయి అదరగయ్యాయిమన నాటికలు వచ్చాయి.

ప్రస్తుతము, పార్వత్యనాటికలకు ఉన్నట్లు, మన నాటికలకు కొలబడ్డ లేదు.

నాగేంద్రరావు

* * *

గతపాఠికము ప్రెస్ బ్యూరోలో తెలుగు నాటకరంగంలో గొప్పమార్పులే కలిగిస్తే, నాటకరంగ పరిమితి ముఖంగా తిరిగారు. నాటకాన్ని రాజులు, రాణులు, భక్త రథామత్రమే సుత్తూపకండా మారుచు. నాటకంలో పెంపూరి, శుద్ధి మృగీకూడా రాజురాణుల కంటిని

స్థానం ఉంది చాలా. నాటకాన్ని ఆహ్వానంంచి వాస్తవికతలోకి దించారు. గ్రాంథికంనుంచి వ్యావహారికానికి లాగేరు. పరిమితిదేశాల ప్రభావం ప్రతిబింబించి రాగాన కట్టిది. మన పాటలు వడ్డవ్వాడు. పద్యాలు వడ్డవ్వాడు. స్వరాలు వడ్డ, జనాంతికాలు వడ్డ, నాటకంలో వ్యవస్థ వడ్డ, సీతావద్ధు—రిజేనాటకాల పై కేవలమంతా అప్పించి. కాని భారతీయ వ్యవస్థాపకమే పోయింది.

అవధాని.

ఆంధ్ర నాటక రచయితల సోషి

పై ప్రసంగములలోను, దర్శనంలోను పాల్గొన్న నాటక రచయితలు—శ్రీ గురులు శ్రీ పాప సుబ్రహ్మణ్యకృష్ణ; భిషణిపాటి కామేశ్వరరావు; బరిశేర్ల లక్ష్మీకాంతం; మల్లాది అవధాని; పి. వి. రాజమన్నాగ (అన్యకులు); సమాచార రాఘవాచార్యులు; కాన్డ వెంకటేశ్వరరావు; పింగళి నాగేంద్రరావుగారు.

హరిచరణుడు

[నవల]

- శ్రీ తల్లాపట్టుల కృత్తివాసతిర్థులు -

౧౩

స్నానమునకు వెళ్ళినప్పుడు తన పాత్రలలో హరిచరణుడు కొంటేగా నవ్వుతూ వాళ్ళపిన్నిగారితో మాట్లాడుతున్నాడు. వసారాలో మరీ కిక్కిరింపజేసే గులు పగలబడి నవ్వుతున్నారు. పిన్ని "ఎంత చిత్రం చేశావురా హరి! ఏళ్ళు మీదకట్టా కొంటేతనం విడిచి పెట్టలేదు" అన్నది.

"పిన్ని, నేను చచ్చిపోయాక లోకం ఎలా అనుకుంటుందో నాకు అర్థమయింది. చచ్చి బతికాను."

"భాయీ! పిగోసం తెంగతో చచ్చి పోయినామో, అబద్ధంగా ఇప్పుడు నవ్వు చనిపోయావు. నిజంగా నవ్వు చనిపోతే అప్పుడు మీమ నమ్మడం కష్టం" అన్నాడు మరీ.

"మీ కందనూ నాకోసం ఎలా విచారించాలో నాకు అర్థమయింది. నేను మీకు పనికిరాని వాణ్ణి. అవకాశంగా మీరు విచారించారు" అన్నాడు హరిచరణుడు.

అతని పిన్నికి హరిమీద కొంత ఆదరం కలిగినమాట వాస్తవము. స్త్రీలకోసం రత్నపు రికరకంబిడి. అలాగే ఆమెకోసం కూడాను.

"అబ్బాయీ, ఇక్కడ ఉండిపో. కలకత్తా పోయి ఎలా పాడైపోయావో! ఏళ్ళు ఎలా చెడిపోయిందో గదా" అని ఆలంగోనా స్వరంతో అంది.

"మీవాడి నేమీ ఫరవాలేదు. మీ మంత్రం ఉన్నాను." అని మరీ హరి ఇచ్చాడు.

హరిచరణుడు బతికే ఉన్నట్టు వార్తాపత్రంలో అచ్చయింది. విహారి పొంగిపోతూ ఉత్తరం రాశాడు—
మేఘాలమీద కలకత్తానించి సోనాపురం వస్తున్నానని. మరీ మొదలైన చిత్తూర్ విశ్రులు సోనాపురంనుంచి వెళ్ళినారు.

హరిబాబుఆరోగ్యం క్రమేణా చెడిపోతున్నది. ఆయాసం అధికమవుతున్నది. నీరసంవల్ల కోపం ఎక్కువైంది. కోపం ఎక్కువైనకొద్దీ చిన్న మాట కూడా సహించలేకపోతున్నాడు. పిన్ని మొదట నాలుగైదురోజులు పరిగానీ చూచింది. పెట్టిపోస్తున్నది కనుక అతన్ని ఒకటి ఆరా మాటలు అనడం తప్పలేదు. చిత్తూరు వరకంలో చెప్పి తిని నిరాశతో గాడియ ముఠంలో పాగు వైసప్పట్టింది. అతనిమటుంబాన్ని పోషిస్తూ వచ్చింది పిన్ని.

పాయంకాలం హరిబాబును గురించి గ్రీల జ్వరం వచ్చి మూలుగుతూ ఉంటే "మాయదారి జ్వరం! తిన్నగా తిని తిరిగితే ఎందుకు వస్తాయి రోగాలు?" అంటూ వినుక్కున్నది. పినతల్లిమాటలు అతని చెవి చేరాయి. "పిన్ని, ఇలా వస్తావా?" అని మంచంలో పడుకొని ఆయాసంగా పిలిచినాడు హరి. పినతల్లి దగ్గరికి వచ్చింది.

"నీకు వినుగుగావుంటే బండి చేయించి, కలకత్తా పంపించు. అక్కడ స్నేహితులు ఉన్నారు" అన్నాడు. ఆ మాటకు అనిచి కష్టం చేసి "భయ్యంనుకోడం చేతనవును. పాపం, మాటమాత్రం అనాయత్తిగాడు. ఎప్పుడన్నా కొంటెం వినుగు రాదురా? అంత లోకం అలా అనుకుంటావు" అన్నది.

అతని, బంధుకోటి కడకు. విశ్రులు అతనికి దగ్గరై నట్లు బంధువులు కాదు. అవసర మంటే బంధువులు దగ్గర చేరతారు.

సాయంకాలం వైద్యుణ్ణి పిలిపించింది పిన్ని. వద్దలో క్యాచుచరణ చక్రవర్తి ఇత్యుకులవాటి పాత వైద్యం చేస్తాడు. కళ్ళతోడు కనుబొమ్మలపైకి ఎగనన తోపి తీవ్రంగా ఆలోచిస్తూ వాడి పరిక్షించాడు.

“ఎలా వుందంటే అమ్మాయి?” అని ఆడుర్తగా అడిగింది, నుమ్మంలోపల కలుపు వోరవాటిని తేసి పిన్ని.

“వాడి మండంగా ఉంది. విక్రాంతి తీసుకుని, మౌనధం ఒక మండలం సేవించాలి. అప్పుడు నయ మవుతుంది. ప్రస్తుతం జ్వరం కట్టడానికి మందిస్తాను” అంటూ విక్రవర్తి తేచివాడు. జ్వరతీవ్రతలో పారిచరణుడు పోలాపన మొదలంకట్టివాడు. అవస్థారము వల్ల మనసులోంచి కనిపించిన భావాలు వైకవస్తున్నాయి.

“ఎక్కడున్నాను, నీ నక్కడున్నాను? పిలిచించవోయ్ దాన్ని...స్తా స్తా! వచ్చావా! తారా! వచ్చావా! నీకోసం అంతా సిద్ధం చేశానీ! ఎప్పుడే మహారాం? స్తా స్తా! అన్నట్లు, భద్రకాళి! నీకెలా మహాధానం చెప్పను?”

మంచందగ్గరసా మార్పుని పివతల్లి “షురుకో నాయనా! మట్లాడితే ఆయాసం ఎక్కువవుతుంది” అంటూ చన్నీళ్ళు పట్టి తడిసి కాలుకున్న అతని మడుగు తేసింది.

పారిచరణుడు “అమ్మయ్య! నుధాపానం చేసిన లేవకామూర్తిని! ఎంత హాయి! తాగినప్పుడు ఇంత హాయి అనుభవించాను! అదే నా ఆవర్ణంధపు.”

ఆ పోలాపన విని ఆమె “దిక్కుమాలిన తాగుడు నుండెల్ని పిల్చి పిచ్చుచేసింది. వొళ్లు నల్లయి పోయింది” అని వాటిగా అనుకోవచ్చునని విసుకోలేదు.

తెల్లవారిన తరువాత వివారి వచ్చాడు. వర్షి కాకపోతే “పిన్నిగాయ, ఏదీ ఏదీ, వారి!” అని

ఆడుర్తగా మంచంమీద వున్న పారిని చూచాడు. అతను పలకరిస్తే వారి పలకలేదు. తెల్లారింతరువాత జ్వరం జారింది. అతిపీడనంవల్లా, వైద్య ప్రకోపంవల్లా వొళ్లు తెలియక పారిచరణుడు మౌనమై పో ఉన్నాడు. వివారిని చూచి ఎవరైందీ పోల్చుకోలేక ఊరు వున్నాడు. జ్వరం క్రమేణా తగ్గుతున్నది కాని ఆయాసంతగ్గలేదు. త్వరగా పథ్యం తెట్టిన ద్వని చక్రవర్తి ఖచ్చితంగా ఇంట్లో వెప్పివాడు. వివారి అతనికి కావలసిన ఉపచారాలు చేస్తున్నాడు.

“నీ ఋణం ఎలా తీర్చుకుంటాను వివారి?”

“ఇంతమాత్రానికేవా?”

“నాకు రెండు కోడికలున్నాయి. అవి బతికి ఉండగా తీసుకాయ?” అని మెట్టిగా వివారిని అడిగి వాడు. కళ్ళలోకుట్లో కన్నీరు తూగాడింది.

“వారి, ఏం కావాలి?”

“తారను చూడాలని, భద్రకాళినికూడా చూడాలని అనిపిస్తున్నది.”

“వారి! నువ్వు చనిపోయా వన్న కలుగు నీ ప్రియురాలికి అందచేస్తే, ఏ మన్నదో తెలుసునా?”

పారిచరణుని ముఖంలో నవ్వు కలుగుతులా వ్యాపించింది. కొంత ఉత్కంఠ కనబరచి తడత దృష్టితో విశ్రుణ్ణి “ఏ మన్నది? ఏ మన్నది?” అని అడిగివాడు.

“చెప్పేది నెమ్మదిగా విను. ఆండోగన పడి, ఆయాసపడవ. వారి పోయాడని అంటే, ‘పాపం ఆయన మంచివాడు. నా కోసం త్యాగం చేశాడు’ అంటూ పెదవుల చివర జారిపలుకులు పడికింది.”

“నాకే కృష్ణ” అని చచ్చన చరణుని పెదవుల మీద న్ననహాసము ఉదయించింది, నుడ్డివెన్నల లాగు.

“ఈ ఆశ్రమంలో బాష్పకాట్టు పెంచించి. నీకా కోక చిలకలా వుంది. ఎత్తుకోళ్ళు తేసి తక్కువగా తారుతూ విన్-పార్లర్ లో ఉంది.”

“అయ్యో! తారప్పదయం మంచుగడ్డలా ఘనీ భరించినదా? క్రివారి!”

“ధరణీ! ఆ వస్తులన్నీ మరచిపో!”

క్షణం సేపు ఊధుకాని తెప్పరిల్లి హరిచరణుడు తన చెయ్యి మిక్రూని బుజాన వేస్తూ “చూడు, విచారీ! భద్రకాలిని ఎరుగుదువా?” అని అడిగినాడు.

“అంతా ఎరుగుదును. ఇవ్వు దానిదే మది కట్టు కొన్న పట!”

“అలా అనకు విచారీ.”

“నీ ప్రీతికపాలం ప్రమాదిస్తోంది నునూ! నిన్ను మొన్నటివాకా పహలాపచ్చిన్ గా ఉన్న చిన్నది పతివ్రత అయిఉంటావా?”

“అబ్బ...వాదించలేను. భద్రకాలికి నేను ఇక్కడే ఉన్నట్టు తెలియచేశాను. కలు రందలేదు.”

“దాన్ని ఇక్కడికి రమ్మనేనా?”

“అవును.”

“పోనీ, వస్తుంటే అనుకో, వస్తే మీ పిన్నిగారు ఎలా ఊరుకుంటారు? అసలే పల్లెటూరు. వేళ్ళను సంపారగృహంలో? ఎలా అడుగు పెట్టనిస్తారు? రెండుమూడు రోజులు విక్రాంతి తీసుకొని కలకత్తా వస్తువు గాని.”

“ఇక్కో...నేను మళ్ళీ కలకత్తా రాగలవా? అయ్యో, నాకు భద్రకాలి కనపడదు” అంటూ కళ్ళు మూసినాడు. కళ్ళకొసల కన్నీటిజడి బాలుగా వచ్చింది.

౧౪

భద్రకాలి నూరీ కిశోరులవల్ల హరిచరణుడు బతికే ఉన్నట్టు తెలిసి, యథార్థమూ, స్వత్నమూ అని ఆశ్చర్యములో ముగ్ధుడైనది. అబద్ధమైన మరణవార్త విన్నప్పటి నుంచీ ఆపరిమితంగా బాధపడ్డది. అరుణతార బహుళా అంతగా బాధపడలేదు. తనప్రియుడు జీవించే ఉన్నాడని తెలిసినప్పటికీ భద్రకాలి పాటబాట కన్నీరు కార్చి నవ్వింది. ఆ ముఖంలో సంతోషమూ, దుఃఖమూ మిలితమై విడదీయదాని సాధ్యంకాక కబలితమై పోయినది. బాధలో, వియోగ వ్యధానభవంలో భద్రకాలి గుండెరి, రక్తకాంచనమవలె వన్నీలేరింది. బాధలో హృదయము పడునులేరుతుంది. కంఠ్రులు

తగిస్తే కాని దివ్యవంగిత రుచులు పొంగవు. సంఘం అల్పంగా చూచిన ప్రాణిలో ఎంత మానవత్వమూ, ఎంత సహృదయమూ, కారుణ్యమూ ఉన్నవో గదా!

మనలికల్లి భద్రకాలితీరుచూచి “అమ్మయ్యా, మనకులంలో నుత్త్య తప్ప బుట్టివావు నునీ. అతన్ని పెళ్ళాకితే నీ భోగజీ బాగుండి పోతుంది. కులం వాళ్ళు వనసు బహిష్కరించరు గదా” అన్నది. ఆ మాటలతో భద్రకాలి “అమ్మ! కులభేదాలు గంగలో కలిసి పోవాలి. నా హృదయము అదివరకే హరిచరణుని! డక్తమైంది. వివాహము అయిపోయినట్టే.”

“అయిన సంఘభయంవల్ల నిన్ను విడిచిపెడితే!”

“అయిన నన్ను ఏకపాఠియా, భీతివల్ల నా దగ్గర ఉండకపోయినా నేను ఆయనప్రియురాలిని. ఆయన దివ్యవం ఇస్తే చాం. ఆయన జీవించా రనే సరి! తువర్తవ్వ ఎత్తినట్టున్నది!”

“పోనీ, పోనావురం చెల్లి చూసే వస్తావా అత్నీ?” అని సందేహిస్తూ మనలికల్లి కూతురిని అడిగింది.

“పల్లెటూరులో బ్రాహ్మినింగ్లో నే నడుగు పెడితే అక్కడివాళ్ళు దుమ్మెత్తి పోస్తారు! కాని పెళ్ళాంటే వుంది. ఏం చెయ్యమో ఆయనదర్శనంకోసం తపిస్తున్నాను. వాలో అణువణువు ఆయనకోసమే తపిస్తున్నది” అని ఉద్యేగంలో ఆనందాశ్రువులు కురిపించింది.

“అయినే వస్తారే పిల్లా! నుత్త్య పెడితే బ్రాహ్మణ ఊరుకోరు. అతనికే అక్కడ గంగ పట్టదు”

“మరే పాపం. ఆయనను బాధపెట్టడం ఎందుకు?”

“అమ్మయ్యా! కడీ సామ్యుతో నెలవారీ ఖర్చు పెట్టేలాగా లేదు. ఎలాగో కావరం గడవవం?”

“అమ్మ, నా గాఢాల తెగవచ్చి సామ్యు చేతు కొందాము. ఈ పట్టణంలో జీవించలేము. పాటల గ్రామం పోదాము. చిన్నపల్లె. సరళంగా జీవితం చెల్లి పోతుంది.”

“పిల్లా, దారిద్ర్యాన్ని ఎలా తరిస్తున్నావే? నిలొంటిది వేళ్ళల్లో ఆరుదుగా వుంటుంది. ఇంతిహా

పెట్టి పట్టాది, నిత్యముగా తల దువ్వుకొని, సింహ రిండుకొని ఏ పెద్దపక్షివలెనో కులాసాచేసి నాలుగు రాళ్లు సంపాదించక సిచ్చిలో పడ్డావు?

“అమ్మో, అలాంటిమాటలు మాట్లాడా నంటే ఇంట్లోనుంచి నిన్ను తరిమివేస్తాను. నేను అలంకారం నిర్వహించుకొని ఆయన దర్శనంకోసం ఎదురుచూస్తూ ఉంటాను. నాజీవితం యావత్తు ఈ నిరీక్షణలో గడిచినా ఆనందమే”

“అమ్మయ్యా, నీ మాటలు కొత్తగా ఉన్నాయి. చలంకులు మారిపోతున్నాయి. అంతా బ్రాహ్మణి చలక! అహ! ” అంటూ విస్తుపోయింది తల్లి. కుమార్తెలో కలిగిన పరివర్తన ముసలితల్లి ఊహించవలెనా లేకుండా ఉంది.

తల్లికుతుక్కు పాటలగ్రామంలో ఉండవలె నని నిశ్చయించుకొన్నారు. తను ఎక్కడ ఉన్నదీ తెలియక బాధపడతా డేమో నని, హరిచరణంనకు ఉత్తరం రావా మనుకొన్నది భద్ర. ఉత్తరం రాస్తే ఏమనుకోడుగదా ! పల్లెటూరు! ఎవరోతుల్లోనో పొరపాటున ఉత్తరం పడితే ఏమవుతుంది? అతనికి ఉత్తరం రాయా లని హృదయం తేగిరపడుతున్నది. హృదయంలో యుగయుగాల వియోగానంతరమాధుర్య ఝుండు ఉటలూరుతున్నవి! హృదయాన్ని కేక్కబట్టడం కష్టమై భద్రకారి ఉత్తరం రాసింది:

“ప్రియచరణా !

మీరు జీవించే నన్నిలా బాధ పెడతారా ? మీ వియోగానికి సమాంతరకే కీరత్యాగం చేదా మని సిద్ధమైనాను. నూ అమ్మ నా ప్రయత్నం కనిపెట్టి ఆడ్డువచ్చింది. అమ్మయ్యో! మీరు పునర్జన్మ మెత్తికట్టు నాకు తోస్తున్నది ! నేను రెక్కలు కట్టుకొని అక్కడ వాలా లని తపిస్తున్నాను. అక్కడి భాండవులు నన్ను బలకణియ రని హృదయారాటం కష్టంమీద తగ్గించు కొన్నాను. మీ దర్శనం ఎప్పుడు? ఎప్పుడు? నేను జీవించి ఉండగా మీ దర్శనం ఇప్పించరా ? నా జీవ నాడులు మీకోసమే వృంధిస్తున్నాయి ! నా గుడి నిశ్వాసంకూడా మీకు వింటాదురలు కేస్తుంది ! నేను

జీవితంలో కోరది మిమ్మల్ని ! ఒక్కమిమ్మల్నే ! మర్రి కేరాలంకరణం అరంభిస్తున్నాను. నానుట్టు మీరే గాలిలాగ ఉన్నారని తలచుకొని పులకరించిపోతున్నాను. మీకు ఇష్టమైన చీర కట్టుకొని ఎదురు చూస్తున్నాను. పెట్టుకోడానికి వగలు లేవు. అన్నీ తెగ నమ్మివేతాను. నాకు మీరే వగలు.

ఈ సగరంలో జీవించలేక గాజా లమ్మి ఆ ధనంతో పాటలగ్రామం వెళ్లిపోతున్నాను. మీ రక్కడికి రాయా ! రాయా ! నిరీక్షిస్తూ ఉంటాను.

మీ

భద్రకారి

సరిగా ఉత్తరం రాసి ముగించిందో లేదో పక్కమేడమీద రేడియో మీరాబాయి గీతం పాడుతున్నది:

‘...దినో పంథ నిహారాః సికా’

తార తార ఉరలాగిరి’

ఆ పాట విని భద్రకారి “ఎరిగ్గా నాస్థితి అలాగే వుంది. పక్షిగూ, రాత్రిగూ మార్గం చూస్తూనే ఉన్నాను. నా హృదయం బాధపడుతూ వుంది. ఈ చీకటిరాత్రి వియోగాశ్రుకకోలా వుంది. అబ్బి!” అనుకొన్నది.

౧౫

సన్యాలు బ్రాహ్మసమాజపద్ధతిలో యథావిధిగా ఆయనతారను కలత్రా మందిరంలో వివాహం చేసుకొన్నాడని పత్రికామూలంగా వెల్లడి అయింది. చిన్న తనంమంచి తారతీయ ఎరిగిన సర్కాజీవి సన్యాలు ఇంట్లో లేని సమయం చూచి వచ్చింది.

కాళ్ళకు పారాజీ, పెత్తిమీద ముకురు చూచి “ఏమమ్మో, తారా, పెళ్ళయిందని విన్నాను. చూసి పోదా మని వచ్చాను” అన్నది.

“సర్కా, వచ్చావా ?” అంటూ తార ముందుకు వెళ్లి ఆమె రెండు చేతులూ పట్టుకొని ఆహ్వాయంగా తీసుకొని వచ్చింది. పార్లర్లో తయారయిన ఐస్క్రీం,

హోద్రీంక తెచ్చి ముందున్న బల్లమీద పెట్టి, ఎర్ర
క్రికెట్ బాల్ వేసింది. సరళ క్రిం తిని, మెల్లిగా
పానీయం గుక్కెట్లు మించుకూ "ఎంత చల్లనిదానిది
తారా! ఆహు తారలో తేజము ఉంటుందంటావ్.
మత్స్య చల్లనిదానిది" అని నవ్వుకూ అన్నది.
ఆ మాటల్లో క్యంగ్యం గ్రహించలేదు తార.

"నీ ఆకీర్యచనం" అని ముక్తసరిగా అన్నది
తార.

"నీ పెల్లి! బలవలే నేమి తారా? తెలిస్తే
వచ్చేదాన్ని."

"పాదావిధిగా జరిగింది. కుమించాలి."

"పూర్వస్మేహం మరిచిపోతారు కొందరు.
అన్నట్టు, మీ ఆయనకు ఈ చల్లని పానీయాలు అమ్మద
మేనా పు?" అని కొంత చెటకారంగా, కొంత
అన్నదాన్ని కప్పిపుచ్చి పోష్యంగా అన్నది సరళ.

"పూర్వస్మేహం మరిచిపోయా నంటా నేమిటి
సరళా!"

"చిన్నతనంనుంచి ని స్మేరుగుతును. నీకు కోపం
రాకపోతే నా మాటలు విను. గొప్ప కుటుంబంలో
పుట్టినదానివి. తల్లి, తండ్రి పోయాడు. ఆస్తి చితికి
పోయినా కొంగున కట్టిన కస్తూరివలె ప్రతిష్ఠ మిగిలింది.
ఆ ప్రతిష్ఠ గంగపాలు చేశావు!"

ఆ మాటలకు ఆరుణతారలో కోపా క్రేకం
వచ్చింది.

"ఏం మాట లక్కా!"

"ప్రేమించినవాణ్ణి పెల్లాడక, న మిగ్గించి
ద్రోహం చేశావు తారా?"

"ద్రోహం చెయ్యలేదు. మరిస్తేమికం లేని
వాడు-తాగుబోతు. అతన్ని ఎలా పెల్లాడను?" అని
తార.

"వాధ ఎన్నీ విరగడచేసుకొని ఆతను పోతే
పోయాడుగదా!" అని జాలిగా అన్నది సరళ.

"లేదులేదు. బాగానే ఉన్నారని తరువాత
తెలిసింది. ఎరకో గిట్టనివాళ్లు లేనిపోని అబద్ధం
ప్రచారం చేశారు."

"ఆతను జీవించి ఉండగా మరొకరిని ఎలా
పెల్లాడావు!"

"కారణం చెప్పాను గదా"

"కారణం చెపుతావు. నీ మాటాన ఆతని
ఆరోగ్యం గంగలో కలిసింది డబు. అన్నా పోరాలు వదిలి
జబ్బు పడ్డా డబు. ఏమో కరకాలుగా చెప్ప
కొన్నాడు! బాధలు మరిచి పోయేందుకు తాగుకున్నా
డబు. అతన్ని చూస్తే ఎరరికై నా ఏడుపు రాక
మానకు. జబ్బుపడి లేచి, ఏమికోచక సోనాపురంలో
చెరువుగట్టున తలవంచుకొని కూర్చుంటా డబు. పగలు
కాలోగట్టున పట్టల్ని కొడుకూ తిరుగుతా డబు.
తన బంధుకోటిని వదిలి, ఆరోగ్యం వదిలి నీమీద
ఆకతో చచ్చి బలికా డబు."

"నీ కలా తెలిసింది?"

"మా వారి స్నేహితుడు-విహరి చెపుకూ వుంటే
నా చెవుల పడింది. అలాంటి అమాయకుణ్ణి ద్రోహం
చేశావు. నిజమేనా! నే నన్నుండుకు కోపమా? మీవారు
రాలేదు గదా!" అని గుక్క రివ్వకోపందా ప్రశ్న
పరంపర మరిపించింది సరళ.

ఆరుణతార సమాధానము చెప్పలేక, తల
వాల్చి, నిశ్శబ్దంగా బాట బాట కన్నీరు/ కార్చింది.
సరళాదేవిమాటలు కూలాలై ఆమెకు హృత్తాపము
కలిగించాయి. మానవుడికి ఇచ్చాప్యాతంక్రయం ఉన్నది
గదా అని, ధర్మాధర్మ విచారణ లేకపోతే అధోగతి.
సరళ ఆమెహృదయంలో అగ్నిని రగులుకొల్పింది.
రగులుకాలవడమే కాదు, ప్రబోధనాయత్తుతో
జ్వలించేసేసింది. "నిన్ను చాలా కష్టపెట్టాను. మత్స్య
అతన్ని మరిచిపోతే నీకు దుఃఖము తప్పదు. తొందర
పడి ఆతనిజీవితాన్ని మంట కలిపావు. మన స్త్రీలంతా
ఈ ద్రోహం పనికిరారు. చెప్పి ఆతని సమక్షంలో
హృత్తాపం చూపి, వేడి కన్నీరు జలజల మరిపించు.
ధగవంటుడు నీలో కారుణ్యం ఇంకేలాగ చెయ్యక
పోతే కరుణాద్రువులు, నేనదాద్రువులు, బాధానివారక
బాధ్యులు మరిపించు. ఆతను కొంతమీదను. అదే
నీకు క్షేమం" అని చాలా ఉత్సేహంతో సరళ అన్నది

అనుగతార చిరకొండతో ముఖం చాటు చేసుకొన్నది. తనం అని, ఈ పాఠానికి, "ఈ మునుకుతో నేను ఏముఖం పెట్టుకొని ఆతన్ని చూడను? ఆతన్ని గాయ పరిచి, అది మానక ప్రాణ్యమే దానిమీద కారం చల్లవా? ఎలా ఆతని ఎదుట పడను సరకా!"

అహోంకారమైన ప్రశ్న మనోనీత్రానికి కనపడు తున్నది. సరక అరుణతారలో హృదయగ్నిని రెచ్చ గొట్టి వెల్లిపోయింది. ఆమె మనస్తాపమరల్ల సనగా లేదు. అంతరంగజీర్ణతల్ల విసపార్శ్వంలో కూర్చోవడం చూశేసింది. నిలాసంగా తిరగడం, చక్కిని దుక్కునా, నిలువైన నగలూ మానివేసింది. సవ్యాలు భార్య అనా రోగ్యకారణం కనిపెట్టలేకపోతున్నాడు.

౧౬

భద్రకాళి పాటలగ్రామం వచ్చింది. కాలవకు గొడ్డిమారములో రెల్లుతో కొంప కొట్టుకొన్నది. తల్లికి ఒక గది, తన కొంగది. భోజనకాల కేటాయింపుగా ఏర్పాటు చేసింది. చిన్న ఆవును ఇంటిదగ్గరే ఖర్చురపు పెట్టుకుంటున్నది. గ్రామంలో అగ్రవర్ణాలవారు తన తేసి చూడకపోయినా, డిలీచీవర గొల్లలు, గైకులు ఆమె పిలిస్తే పలకుతారు. ఇంట్లో పనిపాటలకు గొల్లను వుదుర్చుకొన్నది. నిత్యం పచ్చరిచేలా, కాలవ గట్టూ, దూరాన వుండేరాలూ, రాత్రి తారామండితాకా తము వద్దిన్నా ఆమెకు కనిపిస్తూ ఉంటాయి.

హరిచరణుడు పాటలగ్రామం వస్తున్నా దని భద్రకాళి తెలిపింది. ఎప్పుడోనేక వస్తాడో మాత్రం ఆమెకు స్పష్టంగా తెలియకపోవడంవల్ల, నిత్యమూ అతనికోసం ఎదురుచూస్తూ వుండుకొన్న ఆన్నంసంగతి మరిచి, కుటీరద్యారందగ్గర కూర్చుని అడుర్దగా ఉంటున్నది. కొంతసేపు నింగీ కేలా కలిసిన దిక్కుకా భాసను చూస్తూ కలలు కంటూ తన మొకముగంగా తలంస్తూ ఉన్నది.

ఒకనాడు గొల్లవాడు "అమ్మగారూ, అయ్య గారు వస్తారనేనా మీరు నమ్మందగ్గర కూచుంటారు? అయితే ముస్తాయి చేసుకోరేం" అన్నాడు.

"వెరిగొల్లవాడికి అలంకరణంకూడా తెలిసిందే" అనుకొని, పైకి ఏమీ చెప్పక భద్రకాళి నల్లచీర కట్టు

కొన్నది. నల్లరైక తొడిగింది. నీలంకొప్పు పెట్టి, నీటుగా కాటుకపెట్టి, సాదాగాజాలు తొడుక్కుని చీకట్లో కలిసిపోయింది! ఎప్పుడు హరిచరణుడు వస్తాడో స్పష్టంగా తెలియక కాలవదాకా పోయి దీనంగా నీళ్ళకేసి చూస్తూ కూర్చున్నది. చీకటిలో ఆమెకు భయం చెయ్యలేదు. పొద్దు పోయేదాకా కాలవగట్టు పుంతకేసి చూస్తూ కూర్చున్నది. కంటి మీదికి కుసుకుతననే విసుక్కులేది. ఈ రీతిగా వారం రోజులు రకరకాలుగా అలంకారం చేసుకొని పాతాళురాలై పోతున్నది. ముసిలితల్లి కనిపెడుతూ ఏమీ అనలేక ఉిరుకొన్నది. గొల్లవాడు సరిగా ఏమీ పాలు పోక ఇల్లు కనిపెడుతున్నాడు.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం పుంతదారికే రెండెద్దుల మెట్లో మువ్వల చవ్వ లైంది. ముందు గొల్లవాడు చొర వగా కాలవగట్టుకు పరుగు తివాడు. కిక్కిలా నవ్వుతూ, అనందాశ్రుతలు కురిపిస్తూ, వీడిన కేళిపాతంతో, రైక ముడి విడివడగా వడివడిగా యమునానదీతీరా పరుగు తెల్లింది!

బండివాడు హరిచరణుని మెడ పట్టక, గొల్ల వాడు నడుము పట్టి బండిలోనుంచి దింపుతున్నారు. హరిమూఖాన తెలివికేటలు లేవు! గొల్లవాడు కాలవలో నీళ్ళు తెచ్చి మూఖాన చిలకరించివాడు. భద్రకాళి ఆతన్ని తనవేసి ఆతని శిరస్సు తన తొడమీద పెట్టుకొని కొంకుతో విసిరింది. నీరు గొంతులో పోసింది. ఆతనికి తెలివి వచ్చి, కళ్ళు తెరచి నీరసంగా "భద్రకాళి, వా కింత పరిచర్య ఇంకెవ్వరు చేస్తారు...మత్స్య తప్ప..." అన్నాడు. వాళ్లు నెమ్మదిగా హరిచరణున్ని కుటీరం లోకి చేర్చివారు.

"భద్రా!...అమ్మయ్య!...అరిసిన పక్షి... రక్క లాడిన పక్షి...అహో...చల్లని...నీడ... చేరింది."

సమాధానం ఏమీ చెప్పలేక సంతోషంతో భద్ర కళ్ళు కుడుచుకొన్నది. అయితే ఆతని ఆయాసం కని పెట్టి "ఇంత నీరసంగా ఉన్నావ్! నుండెణ్ణు కాదు గదా!" అంటూ ఆతన్ని మృదువుగా స్పృశించింది.

స్వర్గ మాధుర్యం వల్ల అతని తనవు భుజలతో విరిసింది. అరమాడ్చు కన్నుగడముగల్గి విరిసిన కన్నీటి తెరలో అస్పష్టమైన ఆమెను చూస్తూ “నీ ఉత్తరము ప్రాణప్రదంగా దాచుకున్నాను భద్రా! నవ్వు నాకవరని ఇంత సేవ చేస్తావు భద్రా!” అన్నాడు.

భద్రకాళి పెళ్లికూతురిలాగ తలనాల్చి, మాటలు రానిదానివలె అతని ముఖం రెప్పవల్చుక నిదానంగా చూస్తూ “మీరే నా సమస్తం! ఇంతవరకూ మీకు తెలియనే లేదా!” అని గర్జనతో అన్నది.

అతను కుటీరద్వారంవైపు దృష్టి పోనిచ్చి “నా ఇష్టం లేనిదే నన్నీలా కుటీరంలో ఎలా బంధించావు? అరుణతారను ఎంతో ప్రేమించాను. నన్నీలా ఎందుకు దాచుకున్నావు భద్రా? నన్ను ప్రేమించి ఏమి సుఖం నీకు? ప్రేమించి తారను నేనేమి సుఖపడుతున్నాను” అని పలికినాడు.

ఆమె ముఖం చెరుగుతో కప్పకున్నది. నిశ్వాస స్పందనాలు అతనికి విసవస్తున్నాయి.

“ఓహో, మీ ఇద్దరిలో ఎంత భేదం ఉంది! నమ్మించి ద్రోహం చేసి, పెళ్ళాడితీరా ఇప్పుడు పశ్చాత్తాపపడుతున్న తారకు, కళంకం, దుఃఖం అన్నీ భరించి విపరీతమానశ్శ్రీతో, త్యాగంతో ప్రేమించిన నీకు ఎంత లేదా ఉంది!”

భద్రకాళి సంతోషము పట్టలేక దుఃఖిద్దా మనుకొన్నది!

“ఈ గాయం చూశారా? పూర్వంలాగా నన్ను చూచి అసహ్యంతో లేమి?” అని కొంతసేపటికి ఉద్యమం తగ్గివరకువార ప్రశ్నించింది.

“ఇప్పుడు నిన్ను ప్రేమిస్తున్నాను. ప్రేమకు రూపముతో నిమిత్తం లేదు” అన్నాడు. భద్రకాళి మాట్లాడిలేకపోయింది.

“నేను పాపమే చేస్తున్నానో, తుణ్ణిమే చేస్తున్నానో తెలియదు. నిన్ను తిశ్యురను హింసిస్తే, మరో జన్మలో నయినా మన మిద్దరం విడిపోకుండా ఉండాము” అన్నాడు.

కాళి హృదయం నీలైపోయేలాగ విలపించింది.

“పువ్వువల్ల నైనా, ఎప్పుటి కయినా, ఈశ్వరా, ఈ దార్శాన్యగారి పాపం పోహరమైతే మా స్నేహం కాపాడవా!” అంటూ స్వరయాంతరాలలో మానంగా అప్రయత్నంగా ప్రార్థించింది.

కొన్నాళ్ళు హరిచరణుడు పొటలగ్రామంలోనే ఉన్నాడు. ఎంత విక్రాంతి తీసుకున్నా సుందేజబ్బు మాత్రం నిమ్మలించలేదు. చక్కసారి స్నేహితు లందరినీ చూడా లని అతనికి తపన బయలుదేరింది. అతని ఇచ్చకు అద్దురావడం ఉచితం కాదని అడగొన్న కాళి “మీ జబ్బు తగ్గలేదు. అక్కడా అక్కడా ఉండి మంచూ మాకూ ఈ ఏమి ఇబ్బంది పడతాలో. ఇక్కడే ఉండండి” అని దీనంగా వేడుకొన్నది.

కాళి అనేకవిధాల నవ్వుచెప్పి అతను బండి కట్టించుకొని బయలుదేరినాడు. పొగనంపడానికి బండి వెంకాతే పుంతవెంబడి పడి వచ్చింది. “వోళ్ళు పొగర్ర! జబ్బు నయం చేసుకోండి. నేను బలిశ్రుంపగా మళ్ళీ మీ దగ్గరం ఇప్పించండి.” అని వెళ్ళుకుపోయి ఏదో మరచిపోయి “మీరు కష్టంలో ఉన్నప్పుడు కాళిచేత కలు రంపితే మీ దగ్గికి వస్తాను. నీవాభాగ్యం ఇప్పించండి” అంటూ ఆలా నిలవబడిపోయింది. కనుమాపు మేరదాకా బండిని చూస్తూ ఉంది.

౧౭

అరుణతారకు లింగజబ్బు ప్రవేశించింది. దానికి తోడు మనోన్యాధి ప్రబలంగా ఉంది. చక్కదన మంతా తీసిపోయి నల్లకడి క్రమంగా ఎముకలంకూడా కనిపిస్తున్నాయి. కళ్ళు లోతుకు పిక్కుపోయినవి. కీరమంతా పొడలు బయలుదేరాయి. సన్యాసు పానీయము అమృతం తగ్గించి అస్తమానమూ భార్యదగ్గరే పుంటూ, ముక్కూరు ముద్దమడువవులు కొని తెస్తూ ఉన్నాడు. ఏమి చేసినా ఆమెకు ఉల్లాసం కలగడం లేదు. ఇంగ్లీషు వైద్యం చేయిస్తున్నాడు. ఎన్నాళ్ళు మందు ఇప్పించినా దాక్టరులిల్లు మాత్రం కనిపిస్తున్నది. ఆమె గర్భమంతా కాలేయమూ, ప్లీహమూ వ్యాపించాయి. కళ్ళల్లో వింతగా మెరుపు బయలుదేరింది.

తన పక్కనే కూర్చున్నప్పుడు భద్రతో ఏదో విషయం చెప్పితేదా మని ఆమె నాలుక చిరురుదాకా

వస్తున్నది. అయితే చెప్పలేక లోపల ఇనుము
కొన్నిది. పక్కలు కొన్నాళ్ళకు అది కనిపెట్టి "తారా,
నీ కేమైనా కావాలా? మందు మాన్పి మరొకటి!
తీసుకువెళ్ళున్నావా?" అని అడిగినాడు.

చెయ్యలేక కళ్ళలో "నేను ఎలాగూ తీయించను.
హృదయంలో దాడుకొన్నానన్నీ బాధగా ఉంది.
చెప్పితే మీకు క్రమంగా ఉంటుంది" అన్నది తార.
అతని మాటల కారణం తరిగింది. భర్త సంతోషించుకొని
"చెప్పు, నీ కోరిక ఎలా వుంటే అలాగే కానీ"
అన్నాడు.

"నేను జీవితంలో మహాపాపం చేశాను. చేసిన
పాపానికి పరిహారం ఉండదు. మహమ్మదీ! ఉండదు.
ఇప్పుడే అనుభవిస్తున్నాను పాపఫలం! పారిజిత్, జీవితం
ఎందుకూ పొందుకుండా నేనే చేశాను వివాహి
వ్యాధిపాపం. అతన్ని రికాని చేశాను. నాకు
మీకు నుఖంలేదు. మందూ మానూ ఇప్పించి నన్ను
బాధించక వేరం చనిపోవ్వండి. చనిపోతేమందు
నా కోరిక మీరు కల్పిస్తే కాంటిస్తుంది నా ఆత్మ అలా
చేస్తానని చేతులో చెయ్యి వెళ్ళండి" అంటూ చెయ్యి
చాచింది. రోగి మానకన్థితి గ్రహించి ఏం చేయ
దానికై నా సిద్ధపడి సన్యాలు చేతిలో చెయ్యి నేనీ
"నీ కోరిక ఏమిటో చెప్పు తారా!" అన్నాడు.

"ఒక్కసారి పారిచరణుడి! కలుగు చెయ్యండి.
నేను చనిపోయేముందు అతను క్షమాత్మాత్మక కారు
గొంగో నన్ను చూస్తే పోయిగా చనిపోతాను. ఏమీ
కనలేక... అబ్బ! ఆయాపం వస్తున్నది... ఆయనకు
అంతి పంపండి..." అని చాలా ఆయాసభారంతో
అన్నది. ఆమెతలకట్టు నిమరుకూ కయ్యవక్కనే
మాన్యని సన్యాలు మొదటిసారి అతని జీవితంలో
మర్యాదగా వేదన అనుభవించినాడు. ఆవేదన బాబుల
వలె హృదయగోళమంతా ఆవరించి అతన్ని వేగం
చింది. పెద్దవాడైనతరువాత ఎన్నడూ కన్నీరు బలబలా
కురికించి ఎరగడు. తనకు తెలియని కారణం హృద
యాంతరాళంలో ఉబల బారి ఈగ్గాభావాన్ని కడిగి
వేసింది. "పాపం, అతని! తండ్రి చెప్తాను" అన్నాడు
భర్త.

"నన్ను ఇక్కడే ఉంచేమాటయితే ఇక్కడికే
ఆయనను రమ్మంపం" అన్నది తార.

"ఇక్కడ ఈ వైద్యం కుదరదు. నిన్ను ఆసు
పత్రిలో చేర్చిస్తే వైద్యసహజం బాగుంటుంది.
నర్సులు అప్రమానం నిన్ను కనిపెడతారు. ఏ
మంటావు?"

"ఇల్లు వదిలి ఆసుపత్రిలో చనిపోవడం
మెందుకు?"

"అలా అవదు. నీకు బబ్బు కట్టిపోతుంది
తారా!"

కళ్ళవెంట భారలు కురిపిస్తూ "నా పాపపరి
హారం మృత్యువుకు లొంగడమే. తీయించి నుఖపడను"
అన్నది.

సన్యాలు "ఎందుకలా మనస్సు కష్టపెట్టుకొం
టావు? లోకంలో పాపం చెయ్యనివా డెవ్వకు?
అందుకోసం చచ్చిపోవడం మంచి దనకంటే ఎలాగ
చెప్పు. తారా! నిన్ను క్షమించే భార్యగా మొదట
ప్రీతిరించాను..." అని సమాధాన మిచ్చినాడు.

"మొదట్లోనే విశేషం ఉండదు గదా మనిషి!"
అని దీంగా కలిగింది తార.

"పని చేసేముందే విశేష మంటే బాధపడం.
ఇంతకూ మనసుకు రవ్వకొనితవ్వకొని ఎందుకలా
కుమిలిపోతావు? పుట్టెడు రోగంలో ఉండి చిత్త
క్షోభం చెప్పకొను. విక్రాంతిగా ఉండు తారా?"

"నా జన్మకు విక్రాంతి ఒక్కరేటా!"

"నా మాట విను. ఆసుపత్రిలో నిన్ను చేరి
పెస్తాను."

౧౮

భర్తకాని వదిలి పారిచరణుడు మిక్రొకోటిని
కలుసుకొని కొన్నాళ్ళు తాదా మరిచిపోయినాడు. సమా
వాస దోమంలో విశ్వంధరచావరీవల్ల సురాపారము
లిగి ఆరంభించాడు చరణుడు. తాగి విశ్వంధరుని
గదిలో తివాచీపాద దొడ్లులా "ఫ్! నేను ఎవ్వరినీ
ప్రేమించను. ప్రేమ నాటకం, బూటకం. ఓ తారా!

ఓ అరణతారా! వ్వావ్వా! నిన్ను మరిచిపోతాను. కాలి, నా హృదయం దొంగిలించావే! ఎంత శేర్మసిది? ప్రేమించటం మహావంచన అని ఎరగవుటే? ... వ్వావ్వావ్వా" అని వత్సలకూ పేలాపన సాగించినాడు. తాగుడువల్ల అతనిగుండె బుర్రవన మవుతున్నది. కడుపు పిపావలె పోగింది. తిండికూడా మని తాగుడు మీదనే ఆధారపడి చేతులారా తీవరం పొడుచేసుకొంటున్నాడు.

విహారి డాక్టరు సలహామీద చరణుని తీసుకొని ప్రయాగ వెళ్ళినాడు. గాలిమార్పవల్ల రోగం కొంచెం మల్లింది. ఆలవాటును నిగ్రహించే ప్రక్రియ, సుర దొరకక చరణుడు రాధపడ్డాడు. ప్రయాగంలో ఆడదిక్కు కూడా ఉంటే మంచి దని విహారికి తోచింది. తన భార్య గిచ్చికిగాఉండవడంవల్ల ఆమెను పుట్టింటికివంపించినాడు. అది దక్షత ఎవరూ లేరు. దిగిన ఊళ్ళో చూటకుమంచి ప్రశ్నోకంగా భోజనం తెప్పించేవాడు. ఎప్పుడైనా కొంచెం వరాలు వదులుకున్నట్టు బాధగా వుంటే చరణుడు "విహారి! భగ్రకారిని పిలిపిస్తే ఎలా వుంటుంది? పాపం, దానికి మాట ఇచ్చాను. నా రాధలో నేనాభాగ్యం కోరింది దీమరాలు" అన్నాడు.

విహారి అండకు అంగీకరించలేదు. కొంతసేపటికి చరణుడికి తోచింది "కాలిని కూడా ఉంచుకొని ఊయారా తిరగడం బాగుండదు"అని, అతః హృదయంలో కాలిమీద ముమకారం ఉన్న పూర్ణగౌరవం ఇక్కడేక పోయినాడు. తెలిస్తే కొద్దిగా వొచ్చుకోకుండా ఉండదు. తాగుడు బలవంతాన బీజలేక కట్టిపెట్టడం వల్ల కాలి అతని చిత్తచిథిలో తారాక్షణికంగా ఉండి, గెలరోజులు సంచారం పూర్తిచేసి కలకత్తా వచ్చారు మిశ్రు లిద్దరూ.

చరణుడు కలకత్తా వచ్చినప్పుణ్ణించి మన సంతా అరణతారమీదనే లగ్నమవుతూ వచ్చింది. మనోనిగ్రహం లేకపోయి "నేను తీవించి ఉండగా బిక్కుపారి అరణుడు చూడారి! ఎవరు ఏ మనుకున్నా పో" అని నిశ్చయము చేసుకొన్నాడు హరి. సవ్యాలు ఇచ్చిన రేతికల్ల స్రవణురాలిని చూడకలేవ్వు దని, విహారికి గాని, చాడకిగాని చెప్పకుండా రెండెద్దుల

బండి కట్టించుకొని హరిచరణుడు అశ్వశ్రృంగం బయలు దేర బలచినాడు. అరణతార కలకత్తాలో ఉండడానికి ఇష్టపడక అన్నగారింటికి అశ్వశ్రృంగం వెళ్ళింది రోగం తొప్పతో. సవ్యాలుకూడా ఆమెదగ్గరే ఉన్నాడు.

రాత్రి కర్షం ముగిసి వెలిసింది. రాత్రి గడియలు లెక్కపెడుతూ, ఆయాసంతో మూలుగుతూ హరిచరణుడు ఎప్పుడు లెల్ల వారుతుందా, ఎప్పుడు అశ్వశ్రృంగం వెళ్ళుతానా అని తాపత్రయంతో ఉన్నాడు. కలకత్తాలో గై లెక్క సమీపంలో ఉన్న చిన్నపట్టణంలో దిగి బండి చూట్టాడుకొన్నాడు.

"ఎన్నాళ్ళు పడుకుంది ప్రయాగం? అని అడుగ్గా అడిగినాడు.

"రోజుల్లా పడేవా దంపి. రెండురోజులుకనీసం"

"రన్నాళ్ళు నేను బరికి, అరణుడు చూస్తానా? ఎలా గయనా ఆఖరిపాకే ఆమెను చూడకలేవ్వు."

బండి ఎక్కుకూవుంటే చచ్చిపోయిన తిల్లి, పాడువుల్లా కలిసిపోయిన తల్లిద్రీ, మహాత్యాగంచే ప్రేమించిన కాలి అతని! భ్రాతం వచ్చారు. బుగ్గల మీద ఆగ్రవులు వెల్లువలెనవి. పక్కాతాపపడి తీవర సంగ్యలో ఉన్న అరణతారను చూస్తేగాని అతని హృదయానికి కాంతి లేదు.

తోవ తిన్నగా లేదు. వాననీరు నిలిచింది అక్కడక్కడ నుట్టల్లా. రచ్చ బాడిగా ఉంది. బాడిలో బండి చక్రాలు కూగుకుపోతున్నాయి. తరుచుగా బండి వాడు దిగి చక్రాన్ని పూనికతో కట్టలకివదున్నది! ఎద్దుల పీపులమీద వాతం కేటకున్నాయి. నిద్లాడి గయంగా వాడిని కొడిలేగోని బండి లాగలేవు. పది క్రోశముల దూరం ఎప్పటికీ దాటడం! ఉదయమే చరిగాలి చూడరువ పిడున్నది. సాయంకాల మైనది. గాలి తగలకంట్ల, బంకిమరుపుకు చరణు! జ్వరము వచ్చింది. "ఎంత దూర మోయి బండి?" అని మూలుగుతూ అడిగినాడు హరి.

అతనికి ఉత్సాహము కలిగించాలని "ఎంతో లేదు దూరము" అని సమాధానము ఇచ్చినాడు బండి వాడు.

మరికొంతవరకీ ఆతను అగ్రహస్థ. "ఆరు కోసులు ధూరం బాబూ!" అన్నాడు బండివాడు.

"వాయవా, నన్ను త్వరగా అశ్వశ్రేణులం చేర్చు వోయి! గడువు దగ్గరికి వచ్చింది. నీకు ఎంత సామ్య యినా దశలు చేసుకుంటాను." అని కడుపు తరుక్కు పోయేలాగ దీనంగా అశ్రిగాడు. బండివాడు ఉత్సాహంగా ఎద్దులను తోలుకున్నాడు. హరిచరణునికి ఒకటే మనోర్యాకులత. "అశ్వశ్రేణులం చేరగలవా? చని పోవడానికి సిద్ధంగా వున్న అరుణను చూచి ప్రాణాలు కాంతంగా విడవగలవా?"

జ్వరంవల్ల రాత్రెల్లా బండిలో ఆతను లంకగాం. హోరుగాలి పక్కడి, బండి చప్పుడు, పొలాల పక్కన కీచురాళ్ళొడ మాత్రమే అతనికి వినరస్తున్నాయి. మనసంతా అశ్వశ్రేణులంలో ముగ్గుమై పోవడంవల్ల, అతనికి ప్రయాణం చేస్తున్న ధ్యానమాదా లేదు. రాత్రెల్లా బండిలో మూలగురూ హరిబాబు నిద్రపోయాడు. తెల్లారేసరికి కళ్ళు విచ్చాయి. మళ్ళీ ప్రవంచం, ప్రయాణం అతనికి ప్రత్యక్షమైనాయి! ముఘ్నిలో రాధ మరచిపోయి ముఖపద్మ ప్రాణం బాగ్యుతిలోకి వచ్చేసరికి యాతన తప్పుదు. బండివాడు ఉదయాన్నే బండి ఆపి, ఎద్దులకు మేతపెట్టి, తను చలిపిరిచిన్నాడు. తెల్లవారే సరికి జ్వరం తగ్గింది. కాఫీ తాగా అని హరి అనుకొన్నాడు. ఎక్కడ దొరుకుతుంది? బండివాడు యథా ప్రకారంగా బండి తోలుకున్నాడు.

"ఏమోయ్! ఎప్పటికీ చేరగలం?" అని హరి అడిగాడు. "బాబూ, సంజచేకు చేరగలం" అని వాడు జవాబు చెప్పినాడు. హరిబాబు కఠినంగా ఎగుడు దిగుడుగా ఉన్న దొంకకేసి చూస్తూ నిట్టూర్పు దిడిచి "పరమేశ్వరా! దయాసింధూ" అనుకున్నాడు. బండి వాడు అతని స్థితి అర్థం చేసుకోలేక "ఏం బాబయ్యా?" అని ప్రశ్నించాడు.

ఆయాసము ఎక్కువై ఏమీ మాట్లాడలేక పోయినాడు హరి.

"అయ్యా, పండుకొన్నారా?"

మాటేమీ లేదు. బండివాడు లోపలికి తిరిగి హరిచరణుని చూచినాడు. అతని పెదవులు కదిలినవి.

బండివాడు బండి ఆపి బుంకొడ్డి హరిబాబును లేవనెత్తి, గడ్డి పక్కమీద పడుండ పెట్టి, దుప్పటి కప్పినాడు. మట సమాధానం చెప్పలేని హరి కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా రెండు కన్నీటి చుక్కలు కార్చినాడు. మధ్యాహ్న మార్గ్యండాలు బండిరదీకలోంచి అతని ముఖమీద పడుతున్నవి. కపోలాలమీద కన్నీరు మిలమిలా మెరిసింది.

మార్గ్యడు అస్తమించేసరికి బండి గమ్యస్థానం చేరింది. "రాబయ్యా, దిగండి" అన్నాడు. హరి దిగలేక పోయినాడు. బండివాడు పూనికతో అతన్ని ఎత్తుకొని చెరువుగట్టన రావి చెట్టు పక్కన అరుగుమీద దింపినాడు. చీకటి వాలుగువైపులా ఆవరిస్తున్నది. ఆ చీకట్లో నీరూ నేలా తెలియదు. బండివాడు తన దీపం తీసి వెలిగించి అరుగుమీద పెట్టి చరణుడు ఇచ్చిన డబ్బు డెక్కచూచుకుంటున్నాడు. రావిచెట్టు దగ్గర దీపం చూసి, పాలు తీసి ఇంటికి పోతున్న గొల్ల వాడు వచ్చి, చరణుని చూచినాడు.

"ఎవరికోసం మీరు వచ్చారు?" అని అడిగినాడు ఒక గొల్ల.

హరి చెప్పలేకపోయినాడు. అతని నోరు చతువారం వల్ల పడిపోయింది. బలవంతాన చె యొడ్డి ఏడో నైగ చేశాడు. గొల్లకు ఏమీ అర్థం కాలేదు. బండివాడు తోవలో జరిగిం దంతా వాడికి కొంతవరకు అర్థమయ్యేలాగ చెప్పినాడు. వాడికి ఏమీ పాలుపోక కరణంగారితో చెప్పాడు. మార్గ్యుర దీపాలు పుచ్చుకొని వచ్చారు. అత పెకలో వాళ్ళకు తెలియలేదు. ఎవరికోసం ఆ గ్రామం వచ్చాడో? హరిచరణుడు సమాధానం చెప్పలేక కంట తడి పెట్టాడు.

అరుణతార అన్న గారింట్లో కూడా ఈ సంగతి తెలిసింది. నీరసంగా వున్నతార లేచి గుమ్మంలోకి వెళుతున్నది.

"పడిపోతావు, వెళ్లలేవు. ఎక్కడికి?" అని అదుద్దాగా సవాలుల ప్రశ్నించివాడు.

"మనింటికి ఎవరైనా వచ్చారేమో?"

“అమ్మయ్యా, లేస్తే పడిపోతావు. పడుకో” అన్నాడు అన్న. ఆమె వృద్ధులలో కల్లోలం బయలుదేరింది. ఎవరిమాటా తెక్క చేయక చలిగాలిలో గుమ్మం దిగింది. తోవన పోతున్న కరణంగారిని పిలిచి “ఎవరండీ చెరువుగట్టున? ఎవరా వచ్చినవారు?” అని అడిగింది.

“ఏమో, ఎవరో సరే. మాట పడిపోయింది. గుండెదడ ఎక్కువైంది. ఇప్పుడే వైద్యుడు వెళ్లాడు.”

అరుణతార వృద్ధులను అణచుకోలేక భర్తని బలిమాలకూ “ఏమండీ, ఎవరో చూచి రండి” అన్నది.

సవ్యాలు విసుక్కుంటూ “వెళ్లి పడుకో. నేను కడుక్కుంటాను. మనకోసం వచ్చేవాళ్లు చెరువు దగ్గర ఆగి ఉండకుంటారా, వెళ్లి కాకపోతే!” అని చెప్పి

రించి చెరువుదగ్గరికి వెళ్లి నాడు. వైద్యుడు తిరిగి వస్తూ “ఎవరో నండీ, బస్తీవాడు. గుండె బబ్బుతో, పక్షవాతంతో ఇప్పుడే చనిపోయాడు” అన్నాడు.

సవ్యాలు వెళ్లి చూచేసరికి, శవం ముఖం మీద దుప్పటి కప్పి ఉన్నది. వణుకుతున్న చేతులతో దుప్పటి తొలగించి, ధూళిధూసరిత మైన హరివరణుని ముఖము సుత్తించినాడు సవ్యార్. బుగ్గ మీద కన్నీటిచారలు అలాగే ఉన్నాయి. సవ్యాలు భార్యతో చెప్పితే ఉక్రేకంలా చనిపోతుం దని భయపడుతూ శవం దగ్గరే స్థానికులలాగ నిలకబడినాడు.

ఎంతసేపటికీ భర్త రాకపోవడం వల్ల ముసుగు పెట్టుకొని అరుణతార పూనికతో వచ్చింది. సవ్యాలు ఆ దృశ్యం చూడలేక పక్కకు తిరిగి నాడు. అరుణతార “వివాహ భూతాని!” అంటూ పడిపోయింది.

‘నవయామిని’

[పరామర్శము]

శ్లో

= శ్రీబులుసు వేంకటేశ్వరు =

శ్రీకృష్ణమంచి రామలింగారెడ్డిగారు ౧౯౩౩ వ సంవత్సరమునఁ జత్తూరులోఁ గని, తీర్చి దిద్ది ౧౯౪౭ అక్టోబరు భారతీ ముఖమునఁ జమ ‘నవయామిని’ కృతికన్యను ‘బాతకుల యన్యుగహమనకు (కుమారిక గాఁగ) దత్తము’ చేసియున్నారు. పాశ్చాత్య విద్యావిప్లాకులై ఖండాంతరముల ప్రైవేటు కీర్తిన్న శ్రీరెడ్డిగారాంధ్రము నభిమానించు చుండుటయు, నందుఁ గృతికన్యలఁగూడఁ గని పెంచుచుండుటయు మిక్కిలి శుభ ప్రదము. కావుననే, వీరి నవయామినీకృతి కన్య నన్య కన్యలవలె ననావరింపక పలు మాటలఁ బరికింపవలసి యున్నది.

జాగ్రత్తగా నాలోచించినచో ‘బిప్లి ణీయ’ మనాదరణీయ మైన కావ్యము కాదు నరికదా, మఱి సీచాతీసీచ మెన్నటికిఁ గాదు. వీలన, నిది యహల్యాసంక్రందనము, శకాంక విజయములవంటిది కాదు. అందలి నాయికలు గృహిణులై యన్యపురుషులఁ గూడినవారు. అది ధర్మవిరద్ధము. యామిని బిప్లి ణుల పవిత్ర దాంపత్యము ధర్మవిరద్ధము కాదు. యామిని రాజకన్య; సకలకలాపూర్ణ. బిప్లి ణుడు కవిరాజశిఖామణి; విప్రుడు. విప్రుడు త్పత్రియకన్యనుద్వాహ మగుట ధర్మవిరద్ధము. ప్రేగా నీ దాంపత్యము పవిత్ర ప్రణయ సూత్రమువలననే కలిగినది కాని కుర్చు కామజనితము కాదు. ఇంక, గురువు శిష్యు కానిని బెండ్లడుటయు ధర్మవిరుద్ధము కాదు.

అందుచేతనే విరాటరాజ పుత్రయగు నుత్తర నర్మనుని కిచ్చెనని పలికినాడు. కాని, యన్యుడు ముఖ్యముగాఁ దన వర్తన మితరులు శంకింతు రనియే తా నామెను గోడలిఁగాఁ నైకొనెను; కాని, భార్యగా గ్రహింపలేదు. తా నది ధర్మవిరద్ధమే యని యెంచిననాడు తన కుమారునకు మూలము భార్యగా నాతఁ డుత్తర నట్లంగీకరింపఁ గలఁడు? ఆమె పుత్రి; ఈతఁడు పుత్రుఁడు. మఱి యన్న చెల్లెల్ల వరుసగాదా? ఉత్తమరన ప్రవిష్టులు, నుత్తమసాందర్యవిధానములు నగు యామినీబిప్లి ణుల దాంపత్యము నీచము కాదనుట నా భావము. శ్రీరెడ్డిగారి సంకేహ ములకు, సంగ్రహములకుఁ గ్రమముగా నిట సమాధానించెదను.

“బిప్లిణీయమందలి విషయము మంచిది కాదు. కల్పన సత్యమునకు, నైజ మునకు విరద్ధము. కథానిర్మాణమునందుఁ బ్రాయోభావము మృగ్యము. కావున మిథ్య, శూన్యము.” ఇది శ్రీరెడ్డిగారి యుద్దేశము. కాని, బిప్లిణీయకర్త భూమి శాస్త్ర వేత్తయే కాక, “కావ్యనాటకలసదాంకార సాహితీసు సంపన్న రసలసద్ధీర హృదయుఁడు”. మఱియు, నొక్కపురాతన కథను రామాంకితముగ నాంధ్ర ప్రబంధముఁ జేసి, యాచంద్రార్కమగు సత్కీర్తినిగాంచఁ ప్రజేతుఁడు. అట్టియూతఁడు ‘సీచాతీసీచ మగు’ కావ్యమును వ్రాసె ననుట సాహస

మే యగునేమో! ఐన, నిందలి ప్రాయోభావ విహీనతా కారణము లేనో చూతము. బిష్ణుణుడు సుందరుఁ డని యెఱిగియు మదనాభిరాముఁ డాతనిని యామినికి గరువుగా నేర్పఱచుటకుఁ గారణములు గలవు. కొలువుకూటమున కేగుచెంచిన పండితులెల్లరు నేకకంఠముగఁ “గవులలో నెల్ల బిష్ణుణకవియ మే” లని పలుకుట యొకటి. యామిని సామన్యవిద్యార్థిని గాదు. అప్పటి కప్పడే సంగీతజాధికీ బ్రాహ్మణమై యెల్లర మెష్టఁ గాంచినది. మానవాతితమైన బుద్ధికుశలత కలది. ఆమెకు మహాన్నత కవిశేఖరునే నియమించి చదువు చెప్పింప వలె ననియే యుడును గాని యే ముసలి వానినో బేరమాడి యుపాధ్యాయునిగా నియమింప వలె నని ప్రాజ్ఞుఁ డగు రాజున కూడదుగదా! మఱి యామిని, బిష్ణుణుకు నిర్భయముగ నేకాంతసంకుటనము కలిగించు పల్లఁ బుక్కిటిపురాణము లాశ్రయించినాఁడు రాజు శ్రీ రెడ్డిగా. రాక్షసిండిరి. మఱియు, వైరోపాలోని చాపిరాన్సుఁధతి మైన రాజునసరించియుండవలసిన దని వారు సూచించిరి. కాని, మదనాభిరాముఁ డైరోపాచూచి యుండని కారణమున నందలి ఁధతులు తెలిసియుండకపోవచ్చును. మఱి యామినికి సహపాతికుల నేర్పఱచక పోవుటకుఁ గారణము తెల్లమే. మదనాభిరాముఁడు మహారాజు. తన కూతు రన్యథా ప్రవర్తించు నని కాని, తనకు వెఱవక బిష్ణుణుఁ డామెను గామించునని కాని మదనాభిరాముఁడు దృఢ నిశ్చయుఁడు కాకపోవుట లోపమే కావచ్చును. కాని, దాని కారణం పన్నిన యుక్తియే యాతనికి సంశయముఁ బోగొట్టిరది. ఆతని దృష్టిలో నీ యుక్తి గొప్పది. శ్రీ రెడ్డిగా రది

పుక్కిటిపురాణముల నాశ్రయించుట నిరసిండినారు. ఇందు ముఖ్యము కార్యమగు విషయ మొకటి గలదు. ఆదినములలో వైన నీదినములలో వైనను, గాముకు తైవచారికి సహపాతికులయు, సహపాతకులయు భీతి మ్మగ్యము. వారన్యమార్గముల నరయుచునే యుందురు. అంతకు మించి యాస్తికులు మతధర్మము, శ్రుతివిధులు వ్యతిరేకించుటకు భయపడుదురు. యామిని బిష్ణుణు లట్టివారు. కావుననే, కుశ్మరోగిని జూడఁగూడ దను వ్రతము బిష్ణుణునకు, సంధుని జూడ నను వ్రతము యామినికి నిదివఱకే కలదు. తమ వ్రతభంగమునకుఁ బ్రాణము పోవుతఱివైన వారి దృఢింపరను విశ్వాసమే రాజునకుఁ గలిగినది. అందుచే నాతఁ డాయుక్తిఁ బన్ని, మఱియు వారిరువురకు మధ్య తెర గట్టించినాఁడు. ఈతెర శ్రీ రెడ్డిగా రెండిఁజట్లు గాలికఁ జేకిఁ జలనము చెంచునది కాదు; గట్టిదే. ఐనను, తుది పరిణామమును బట్టి యిది వ్యర్థమైనదే కాని కొంతకాల మీ మిష పనిచేసినది కదా! కొంతకాలమే కాదు. ఆమె కావ్యతనము, నర్థనిచారము, శబ్దసంగతి యెఱిగి “నకల విద్యలు గ్రహించి ప్రాధ” యగువఱకుఁ బనిచేసిన యీ తెర రాజుగారి వివేకహీనతకు నిదర్శనము కాదుకదా!

వైరె తెప్పినట్లు బిష్ణుణుఁ డధర్మవరుఁడు కాఁడు. నిగ్రహశక్తి లేని ‘పశువు’ కాఁడు. యామినియు నట్టిదే. కాని, వారి దృష్టు లుపాసమునఁ బ్రసరింపలేదు. రూపగుణవిద్యా వివేకరస గ్రహణదులలో నుభయులు నొకరిని మించినవారొకరైరి. ఇరువురు నిరుపమానులు. బిష్ణుణునికంటె నే విధమునను నే రాజకుమారుఁడు మిన్న గాకపోవుట

చేతఁ దన రూపగుణవిద్యాదుల కారణఁ
తగిన వరుఁడని యామె యాతనిఁ గోరుకొను
టలో వారి మ్రొక్కతలో దోషము లేదు నరి
కదా, బుగారునకుఁ దావి యల్పినట్టైనది;
శుక్తిరత్ననమ్మేళన మైనది. తన్ముక్తా ఫల
ముచే మదనాభిరాముఁడు వారసునిగాఁ
గైకొని తనరాజ్యము నొనఁగి నాఁడు. బిష్ణుణ
కవిసార్వభౌముని జెట్టపట్టఁ గలిగిన మహా
యోగము యామినికిఁ గలిగినది. ఉత్తమ
కన్య నుత్తమ వరున కిచ్చిన దానఫల మా
రాజునకుఁ గల్గినది.

ఇది యిట్లుండఁగా శ్రీ రెడ్డి గారి
భావాంబరవీధి విహరించు యామిని బిష్ణు
ణుల ప్రకృతులగుఱించిన పలుకులు వారికి
“యధికప్రసంగము” లని తోచి పెంటనే
పెరమించినారు. కాన, వారి కథా నిర్మాణ
మునఁగల లోపములు సరయవలసియున్నది.

ముక్త్యముగా శ్రీ రెడ్డిగారి ‘సవ
యామిని’లో ధర్మభంగము, ననౌచిత్యము,
రసాభావము నను దోషములు కలఁపు. దిక్షా
త్రముగ నవి యిట సూచితములు. బిష్ణుణుఁడు
మహాకవిరాజు. “మృగములలో సింహము,
రాజులలో రాముఁడు” నట్లే కవి పండితు
లలో నీతఁ డట్లు. అతఁ “హాకచెంత వేదాం
తము, నొకవంక మణిసారము, నొకవంక
నాటకకలాపము, మఱియొకచో శృంగార
కావ్యములు, నొంహొకచో సామము, నొక
దండఁ గలగానము” నిట్లే మీమాంస, వ్యా
కరణము, భాష్యము, నలంకారము - నొక
తేల, సమస్తము చెప్పఁగల మహాకవి. అతనికి
ముక్కుపచ్చలారని యామిని బుద్ధి చెప్పట
గ్రుడ్డు వచ్చి పిల్లను వెక్కిరించుట కదా!
అస్థానమున దృష్టి పాఱించి నిగ్రహవిహీనుఁ
డయి యెదుటి యామిని మనోవర్తన మెఱుఁ

గక నోరుజారి కాలుజారిన బుద్ధిహీనునిగాఁ
గవిని జ్ఞుఁడైనాడు శ్రీ రెడ్డిగారు. యశావ
నము కలిగి, రూపగుణ వైదగ్ధ్యములలో
నుత్తమోత్తముఁ డగు పుణ్యపురుషుని వరిం
చిన యామినియు, నామె హృదయఃపరిశుద్ధ
ప్రణయమును గుర్తించి సరమప్రయోజన
మానించి నిజఃప్రేమప్రేమై జీవితముఁ
బ్రాణము నీయ సిద్ధమై దిగ్విజయమందిన
బిష్ణుణకవిశేఖరుఁడును శ్రీ రెడ్డిగారి నవ
యామిని పవీనబిష్ణుణుఁడు సాటి కారని
యెంచుట చిత్రము! శ్రీ రెడ్డిగారి బిష్ణుణుని
రసావేశమునకు ఫలితము మృగ్యమైనది.
ఆతని ప్రేమ మంధ మని రుజువైనది. నవ
యామిని నిరాకరించినది. జీనివలన ‘సవ
యామిని’ కావ్యమున రసభంగమైనది.

ఇందుచే బ్రస్తుత ‘సవయామిని’లో
శిష్యురాలు గురువునకు బుద్ధి చెప్పటయు,
“గొంతవఱకు వయసుముడిరిన బిష్ణుణ
పండితుఁడు వయస్సునను, పర్తనమునను
సార్వమైన సవయామినిని” గోరుటయు
ధర్మభంగ మగుటకు నిదర్శనములు.
ముక్కు పచ్చలారక మాతనమగు యావనో
ద్రేకమునఁ దప్పారని పట్టిన దని యామిని
నిన్న ననవచ్చునుగాని పండితప్రభువు, కవి
సార్వభౌముఁడు, వేదవేదాంతవేత్త యగు
బిష్ణుణుఁడు నీచముగఁ బ్రవర్తించె ననుట
యనౌచితి యనక తప్పదు. నాయకునిలో
నుత్పన్నమైన శృంగార రసమునకు
ఫలితము వ్యతిరేకించుటయు, నాయక
యరసికతతోఁ బ్రవర్తించుటయుఁ గారణ
ములుగా నిందు రసాభావ మైనది. మొత్తము
మీఁద ‘బిష్ణుణీయము’ కన్న శ్రీ రెడ్డిగారి
‘సవయామిని’ యేఁ ధముగ ను రసవత్తము
కా దని మనవిచేసికొనుచున్నాను.

మనసుందరి

(రేఖాచిత్రం)

- శ్రీ హనుమచ్ఛాస్త్రీ -

గారి పేరుతోంది.

చుక్కలు నక్కలగుఱుగాద మనకదీపాన్ని
ఉన్నాయి. చంద్రుడు పొందుకోగియుఖంలా ప్రకా
శిస్తున్నాడు.

ఆరేం—

పాతాళుగా తన ముఖాని కింక చీకటి పుండు
మని మాత్రమైనా ఇంక పురిమింది.

కండ్ల కలిమేమూలు...

మబ్బు పొరుగున్నాడు... నీరసంగా వచ్చే
తన్నెల మునుగున్నట్లు దిగి నీక నవ్విన నవ్వులా ఉంది.

గుండెల్లో రాధ అణచుకుంటూ... బాజీపందిరి
దగ్గరికి వచ్చాడు.

అదృష్టం... కారవిదయ్యంటా... ఎంత చాలదు
మూలలాడినా... నన్ను బాజీపూవాని ర గలగానే
ప్రేమం చుగ్రువవడం ఇంకా మానలేదు.

బాజీ గాన ఒక ప్రియురాలిని వృక్షి తెస్తుంది!
ఆ గోటిక చెప్పవనకో బ్రదుకంతా... పడ
వంగా నిండుగా గడుపుదా మునున్నాను.

మృదు—

ప్రదుకులో నీ పోతున్నదేమో అని తోచి
మవచ్చు పీడింది.

బాజీపూలు దక్కించాయి.

పువ్వుల అందం తెగపొందుతారు కదిగాళ్లు...

బాజీ గాన ఆప్తురి కట్టించడం మంచిది.

నీ తెలుసుకున్నాను విను.

బాజీపూలన్న మన్నంగా కత్తిరించిన కా
తం ముక్కలు దొడ్డవి.

వానపారమీకం కావడం గొప్పకీర్తి అంటారు
నేత్రం...

తలరంచుకు నడుస్తున్నాడు.

నీరుమందులాంటి అరమానంలో...

నిలువునా మంచి పైకెత్తివచ్చింది.

ఒక్కొక్కవాడు ఒక్కొక్క ముచ్చిమిద లోకం
పగవడుతుంది కాబోలు—

ఈ చేక నావంతు...

కావంకలం నావం మీదా..... కరద్రాక్షు
మీదా, ఆ అమ్మాయిముఖమీదా ఇమడ్చుకోలేనంత
లోతగా ఉంది.

ప్రేమ అనే మాట దేవతావస్త్రంలాంటిది
గాబోలు, ప్రతివాడూ మహామహావాధ్యాయుడూ
మాటలాడుతాడు.

స్వరూపం చూచినవాడు ఒక్కడూ కాదు.
...అంతకంటే బట్టేత్రాగలేదు.

మానవుడు ముగ్ధుడైన తలకేపానికీ... మెద
డులో కన్నించుకున్న బాధ్యంగాబోలు ఈ ప్రేమ!

ఇంద్రియ ఉన్మాదానికి ఎంత చక్కని సేగు!
సేరురావడానికి ప్రజ్ఞ ఉంచడం తరణం... అనుకో
వడం, మాటకు అర్థం ఉంచాలనేటంత చాదస్తమోయ్
అన్నాడు నేనైతే.

మృదు కురిసిందిగాబోలు... రోడ్డునకి తల
బాజీపూ తెలియలేదు... కానీ నడుస్తున్నామని

నిగ్గయించారు. కాదా అహించడంలో కాలం ఏమీ కృత్యమెట్లని బుద్ధిమంతురాలు ఈ లోకం. కలలోతులలో కుఘాను... అని. యాభిగా రేడియో లాంటిది... అరిచింది. తూరి...

ఎదురుగా వచ్చే ఒక పెద్దకునిపిదూరం... వచ్చాను.

పెద్దకునిపి ఒక్కటి లాగి చెంపను కొలచాడ దాని! బరులుగా...

"అన్నా... ఇంటి! పెడదాం గా!" అన్నాడు పెంకటేశ్వర్లు !!

* * *

పెంకటేశ్వర్లు ఎందుకు వాకు కమ్మతో అర్థం కాలేదు.

వాంటే మంచి అత్తి, ఆలోగ్గం, అంతకంటే మంచి కలలుకుచీ గలవాడు.

అతడు నన్ను చూస్తే ఇష్టపడడంకంటే ద్వేషం చదానికే ఎక్కువ కారణం అన్నాయి.

ఒకసారి అతడు స్నేహితుడితో... గలలు నిజమనీ, భగవద్భక్తి అత్యవసరమనీ అనేకంతో ఉపన్యసిస్తూంటే దుబ్బవ్వంకాస్తూ నీ నక్కడ కట్టవ్వక... నా ఆశునికపరిష్కారంలో అతన్ని తిలకించులుచేశాను.

దేవుడి మూర్తు పూజారిబుద్ధికిమందిర ఆధారపడి ఉండండి అని నీ వనగా... నన్ను ప్రాచుర్యమంత క్రూరంగా చూచి చచ్చిన అక్కడి మంచి వెల్లివోయాను పెంకటేశ్వర్లు.

కర్వక ఎన్నోలోట్ల కలలుకున్నాం. కాని పెంకటేశ్వర్లు వాతో నుటాం గదు.

నామాటలు శ్రద్ధగా విన్నవాడు.

మాకు తెలియదానే నా మరకువనమిద అతని, అతని నివాసిమిద నాకు ఒక చిత్రమైన అర్థం ప్రట్టిందేమో చెప్పేశాను.

నాటికే నేను కలవనికలంభగా ఎదుట... పెంకటేశ్వర్లు!

"వికారంగా ఉందా? కార్తీకేత్ర మాయంటి కర్మ విక్రమించి వెళ్ళుతువు గాని..."

ఆ ఏకదశకం అతణ్ణి కాకు మరీ నన్నిహేతుణ్ణి చేసి మనమ్ముకు శుభంగా కనిపింది.

బుజంమీద చెయ్యివేసి నడిచి నువ్వాడు.

ఎంత దమగా... జాలిగా... ఇష్టంగా...

పెంకటేశ్వర్లు మనిషికాదు... దేవుడేమో అని పించింది.

మల్లా ఇతన్ని చూడగానే తగాదాదేవుడు భావ కంఠచ్చావా!

అభావలోనే దుర్బలంగా నవ్వాడు.

పెంకటేశ్వర్లు పుర్వతో ఈదేవుడుగూడా వాకు సంగ్రహించాడా?

అతని కొదారాల్లోకి ఏదో గొప్పపేరు పెట్టాలని భవ్యవ ఏదో దొంక్క దేవుడిన్నాడు. అంతే గాని ఆశునికతర్కవిద్యలో ఆరితేరిన నేను చూస్తో దేవుణ్ణి ఎట్లా అవ్వగోను?

"చెల్లని నీళ్లతో పాదాలు, ముఖం కడుక్కుంటే బాధ కొంత తగ్గుతుంది."

అన్న పెంకటేశ్వర్లు మాటతో నా ఆలోచన అగి... కలయేత్తి చూశాను.

చక్కని పేద... మంచు పూలతోట. వాళ్లలో మెత్తని సోఫామీద చదివలబడ్డాను.

మనమ్మ కొంచెం లేరుకుంటుంది.

ఒక్క నిమిషం నీమిషి... పెంకటేశ్వర్లుకు నా కృతజ్ఞత వెల్లిపించి వెల్లివోవలె వనుమని కన్ను మూకుమన్నాడు.

రెండునిమిషాలు నిశ్చలం...

చక్కని ఉన్న తిపాచుదగ్గర బంగారుగాకల చచ్చుకు నిని ఉలికిపడి కన్ను తెరిచాడు.

ఉదాగాజాగ్లానులో పల్లరనం తెచ్చిపెట్టి ఆమె అంది:

"ఈ రసం త్రుమ్యకొండి అన్నయ్యగారూ! నేను వరాయివాళ్లం కాదు. మోహితులమేకండి. ఆమన కోలా చెబుతాంటాను మిమ్ముల్ని సరించి..."

ఆమెముఖంలోంచి ఎవరో యుక్తికన్నులు తొంగి చూస్తున్నాడు.

అమె వర్షాశుభ్రస్నాత పోలిత తువ్వల
ఉంది. తెల్లచీర కట్టుకుని.

నలిగిపోయిన భరమర్మి పిదార్పదానికీ, నీద
దేర్పదానికీ ఎన్ని యుగాలనుంచి భగవంతుడు ప్రే
మావహం అనుగ్రహించాడోగదా—

నాకర్లు లేరా? ఈ శ్రమ ఈమెకు కర్పించా
దెందుకో వెంకటేశ్వర్లు!

భరమర్మి విశ్వాపాదవం, అహంకారం,
తెచ్చిపెట్టుకున్న కరుమతనం—అన్న ప్రేమనిధా
వంలా మంచులా కరిగి ద్రవించిపోతాయి గావోలు.

ఏదో అనబోయినానుగాని మాట పెలిరారేడు.
మంత్రి దండం దగ్గర నానులా తల ఒంచుకుని పండ్ల
రసం తాగాను.

అమె వెళ్లిపోయింది.

చెడిన యంత్రాలను బాగుచేసి యంత్రక్షాదు
వెళ్లిపోయినట్లుంది.

నాలో చెడిన యంత్రాలు లేరుకుని తిరగడం
ప్రారంభించాయి.

లేచి నించున్నాను.

వెంకటేశ్వర్లు వచ్చాడు.

వెళ్ళుకున్నానని వెళ్ళుకోతూ కృతజ్ఞతగా
చేతులు వోడించాను. వెంకటేశ్వర్లు తప్పు బట్టి కాగ
లించుకొని మల్లా కూర్చోపెట్టాడు.

మేడమీద వరువు పరచి పక్క సిద్ధం చేశానని
నాకరు చెప్పాడు.

వెంకటేశ్వర్లు వెళ్ళువ్వలేడు.

* * *

నాలో మేడమీదకు వచ్చి దక్షిణం వైపు ఒక
గది చూచి అక్కడ విశ్రమించుకుని చెప్పి వెళుతూ...
వీయి కావలసినా ఆడగమని స్నేహమయంగా అని దిగి
వెళ్ళాడు ఆ నిమ్మారణబంధపు.

“దాను. నీ కం కానారీ?”

అన్న ప్రశ్న కొన్ని కిత్తాలనంచి కొండ
కిక్కిరాలకు మధ్య బోయలో ప్రతిధ్వనిలాగ నా

మనస్సు ఏయాలలోనో కంకుమని మారుమోసి చల్ల
చల్లగా కరిగిపోయింది.

గదిలోకి వెళ్ళాను. విశాలంగా నిగనిగలాడే
తెల్లని గోడలతో పరిసరంగా ఉంది. ఉత్తమ స్నేహి
తుడి వ్యవహారాల తెలిచిన పెట్టెటినుంచి చల్లని
గాలి ఒసూస్తుంది.

మధ్యగా ఒక చిన్న బల్లమీద గానాకూబాలో
రెండు పంచెలి పూల సుత్తులూ, నులారీలూ పరిమళిస్తూ
న్నాయి.

దక్షిణోక్తంగా ఒక వట్టెయంచం మీద పూల
మొగడకంటి వరువు, రెండు తెల్లని దిండ్లూ అమర్చి
ఉన్నాయి.

మంచానికి దగ్గరగా ఒక బల్లమీద వట్టెలో
రెండు ద్రాక్ష సుత్తులూ, నారింజలూ, కస్తూరిమైన
గాజాగింజిగలో గంగాజలమూ ఉన్నాయి.

ఒక్కొక్క అవ్యాజరణ, నిమ్మారణ అమరా
గం మనిషిని ద్వేషంకన్న ఎక్కువ చిక్కు పెడతా
యేమో అనుకున్నాను.

ఒక ద్రాక్ష తుంచి నోట్లో వేసుకుని...మంచం
మీద కూచుని...టిటిలోనుంచి దూరంగా కదవడే
ఊదారం అతాం, ఎత్తుగా పెరిగి గాలికి కదిలే
ఏలేవో చెట్లూ...ఇంటి పప్పులూ, నుడిగోపురాలూ
...చర్చిలరాలూ...కూర్చుంటూ చూస్తున్నాను.

ఊరంత అలసి ఎవరి ఒడిలోనో ఒడలుమరచి
నిద్రపోతున్నట్లుంది.

బాహ్యప్రపంచంలో కదవడే విధిన్న నిర్వా
ణాలూ...విచిత్రదృశ్యాలూ...లేరువేన రంకులూ...
జాతులూ...మతాలూ...ఇంటింతగా మానవుణ్ణి కిరిచి
ప్రశ్నిచూడంటే...

లోపలి మనః ప్రపంచంలో...ఎన్నెన్ని ఇంద్ర
ధనుస్సులూ, ఇంద్రజాలాలూ, అగాధపాతాలూ,
అనంతస్వగ్గాలూ క్కిరిసి ఈ మహా విశ్వరథాన్ని
వదులుకున్నాయో ఎవరెరుగును!

అవలింతలు ఒస్తున్నాయి.

మెత్తని దిండ్రమీద తల వాల్చి కంబు మూడు
కున్నాను. నిద్రమాత్రం రాదు.

కొరిసంతనీవు కునివి! ఏది కరిసివచ్చింది? నిద్ర రావడానికీ—

కుమ్మర్ పాదయలకు రంధ్రమా... పూర్వములా, రమయశీవులకు శీత్రావా... ఉద్భవమేమిటా...

వా... ఏమి లోకయాత్ర ఇది!

ఈ ప్రపంచం ఒక్కడు సలక్షణంగా నడిచి వడిచి కర్మాకర అతికేసంలో ఎక్కడో వట్టుకన్నీ తల కిందుగా తిరుగుతున్నదేమో అనిపిస్తుంది నాకు.

లేకపోకే—ఇందక నువ్వేమిట, ప్రవక్తలు, కవులు, ఋషులు కిన్ని కరిగి తిప్పడానికి ఇంతప్రయత్నం చెయ్యడం ఎందుకు?

ఎదారిలో ఇవకకుండా నువ్వేమిట చేసిన కొటి అలోచనాన్నలు...

...తలపోటు మరచిపోదాని! ఇటు అటు తిరగ వలెనని లేచి ఏంతోచక ఉరికి గది వాలరుమూలలా చూస్తూ కూర్చున్నాను.

పాతాళుగా గదిలో ఒక మూల ఏదో ఉన్నట్టు తోచింది.

కుమారాలం కొద్ది రైటుకేసి చూశాను. కన్ను అక్కణ్ణంలో...నిశ్చిష్టమయిపోయాయి. గదిగోడల మీద ఏదైనా బొమ్మలు, చిత్రతటాలూ లేవు గాని—గది! తూర్పునైపున మూలగా చక్కని నగిషీ తనిలేసిన ఇరుగుడు చేపల్లమీద ఒక లోకాశీత గుండరకల్పం ఉంది.

స్వచ్ఛమైన చలరథాతితో దక్షిణదేశ కల్పవృక్ష తిలో మలచిన స్వర్ణయగుండరస్త్రిమూర్తి అది. ఒక అభిషేకముద్రలో ఎత్తివచ్చిన చేతులు... వేళ్ళు పోగగా కర్మకర్తలాకలనరే మెరుస్తున్నాయి.

తీర్చిదిద్దిన మన నికపోలూ, చిరుగమూ, నాసికలమీద పడి దీపకాంతి కారిపోతున్నది.

కుమారోన్నతంగా కనపడే వక్ష! స్థలం నుంచి పయలుదేరి, నెమ్మదిగా నడుంమీదకు పోసి, నానానగా అక్కడ కన్నగిరి, క్రమంగా బహున భాగంమీద బరిగి, సౌందర్యవర్తకాన్ని అక్కడ నడులుతీర్చి, తురువులమీదుగా పాతాలకు, దిగబారిన

అమెకరకలావగ్యరేఖ దీపకలూ పెరిగిపెరిగి నాన్నక యాన్ని అంటించింది.

పొరపాటున ఎగిసిన నిప్పురవ్వతో కానవలూ బండి ఒక్కపారిగా భగ్గుతుని అంటుకుంది.

జన్మజన్మాంతరాలూగా మనస్సు అట్టుకునక దాకి ఉన్న రంధ్రల వ్యాలూ... భయంకర కల్పాలూ... దుర్మార్గస్థమంటలూ ఉవ్వెత్తుగా పై కారి కేరి దహించడం ప్రారంభించాయి.

స్త్రీ సౌందర్యం మధురమూ, అపారదృష్టమూ కాక ఇంత దారుణమైన దని అంతవరకూ అనుకోలేదు.

ఒక వాలజడ, రంగుచీర కనపడగానే పయలు దేరే చాలా దిగ్గులకు, దురహోపాలకు, దానభర్తాలకు, అధికప్రపంగాలకు, గొంతుకులో గాలంబుచ్చుకున్న చేపల్లా గిలగిలలాడే చాలా చూపులూ పెనక్కొల ఇంటిటి జీవో జరుగుతున్నదికావోల పాపం!

ఇంతటి సౌందర్యమూర్తి లోకంలో సంభవమా? నిద్రిస్తున్న ఆ అవయవసౌందర్యం తీవర యాత్రలో ఎక్కడ చూచిన క్షణికం లేదు.

కాలిదాన ఉత్సాహ, భవభూతిమాలి, అలంకారీ అమరకళాకల్పలా... అన్నీ ఎక్కడో కరిగి ఈ విగ్రహంలో! ప్రవహించినవేమో—

పాపం, ఆ కల్పిత సౌందర్యకాంతికు పేర మావధిగా... బ్రతుకంతా ఈ బొమ్మను పుష్టించి పూరికాగానే పెళ్లి వాయడేమో—

వెంకటేశ్వర్లు ఇంతటి సౌందర్యాభిరుచి కలవాడని అంత వరకూ అనుకోలేదు. ఎక్కడ సందేహించాడో ఈ విగ్రహం!

మంచంమీద ఒరిగి అలోచిస్తున్నాను. చిన్న తననుంచి ఖండఖండాలుగా తెగి అకుమ్మంటూన్న చిత్రమైన క్షణికాలలో మనస్సు నిండిపోయింది.

కలవగల్లు... సంపంగి కల్లూ... కెడ్లు మరచి పోయిన కడలిల్లల ముఖాలూ, క్షణికక్షణంగా అవ్వకు కరిగిన పెచ్చునికోరికలూ...

ఎందుకో... అనిన్నీ ఇవ్వరు.....

నిద్రకన్నులు. కోరినవ్యధు కాలేదు.

నా రంభ ఆలోచనల్ని పేకమొక్కల్లా కలిపి
వేస్తూ... నిద్ర కనురెప్పలపొద.....

* * *

ఉరికిపడి లేచాను. మెత్తని మువ్వరవాస్తం
ఏదో నాకోరిరాన్ని నిమరుమొన్నది.

ఎంత ఒత్తిించినా, కనురెప్ప తెగయడంలేదు.
కన్నుపకి తెరిచాను.

ఒక ఆవృతాసుందరి నానుంచంపక్కని
నిందునిశించి.

తల అంటుకున్న మెత్తని జుట్టు పొడిపాడిగా
కొంత మడుగుమీదకు చెదరి చెవులను కప్పకూ,
వెనక్కి జడగా సాగింది. అక్కడ బరువుగా పక్కకు
బిగి బాటివులబంద.

ముఖం... మెడతంపు... చేతులూ ..... మంచి
గంపపు రంగుతో మెగుస్తున్నాయి.

నే నింతమ ముందు మాచిన శిల్పశ్రీమూర్తి
మువ్వరవాస్తంలో జల్లున వెక్కుకు పొడిచినట్టుయింది.
అదే పెదవులూ... అదే చిముకమూ సజీవంగా చిరు
నవ్వుతో కదులుకున్నాయి.

చెట్టున బొమ్మ ఉన్న దైవు చూచాను.

బల్ల కాలిగా ఉంది.

నా కోరికం నిలుపునా మృణ్మునుంది.

కళ్ళల్లోలాగ ఏమిటి విచిత్ర సంఘటన!

నమృతక రెండుపాదలు కళ్ళు కుదురుకున్నాను.

ఆమె మరీ 'నెలవివార' నవ్వించి. కరుణాధిని

కాదు గదా—

నాలో కనిక భుక్తుకున్నదిగానో—

ఎంత చచ్చుపురుషుడైనా మందరశ్రీ సమీ
పిస్తే చాలు కవల్యం తీస్తాను.

ఇక కలం స్వస్య గలవాడు మాడ్చులు తెందు
కుంటాడు.

"నువ్వు కరుణాధినివా?"

మాట్లాడకుండా మల్లా విరగబడి నవ్వుకూ
మంచంమీద తగులకూ మోర్చించి.

"అమ్మయ్యా, సిగ్నావ నవ్వా?"

ఇవ్వకు నవ్వలేదు.

"నీ సంభాషణ మాననూ!"

మళ్ళీ నవ్వించి.

ఈ లోకంపిల్ల కాదేమో—

రాత్రి వెన్నెలబిగుళ్లలో చారితర్చి ముప్పు పెట్టు
మీద కలంవారి భూమిమీద పడ్డదా?

ఆమె కొంచెం ఈవంచి నై రెప్పలమీద మంచి
కనుజామ్మలు చూసుకు పోయేలా నావైపు చూచింది.

దాన్ని నాభావలో! మార్చుకుంటే—

"ఏమిటి కృతకాలతేవం... నీకు ఏచ్చా!"

అని రద్దుమా ఆయి నవ్వాను.

ఆమె అది చదివినట్టు కిలకిల నవ్వించి.

వర్షంలో కూర్చునారీ! అవలంబలాడిన పొరి
కాతం భువ్వలు మరీనీనట్టు గదిఅంతా నవ్వులతో పరి
మళించింది.

నా కోరికలో ప్రతికక్షణం ఒక కాంక్ష
గ్నితో మేలుకున్నట్టుయింది.

అవ్వకు తీసిన మధువులా ఆమె నాలో మహా
ప్రేమాన్ని రగిల్చింది.

ఆమెను ఒత్తుకునేటంత దగ్గరగా జరిగి బుజం
మీద చెయ్యి వేసి మృదువుగా జడలోని బాటివులను
మార్చొన్నాను.

ఆమె బరువుగా ముందుకు ఒరిగింది. చక్కెర
బొమ్మ ఒకటి ఆకొన్నవాడి ఎదుట అవతరించినట్టు.

అతడు పెల్లాగొన్నకనాన, తిబ్బని పెదవులను,
కళ్ళను, ముఖాన్ని యంత్రంలా ఆపారించడం ప్రారం
భించాడు.

ఎక్కడో ఒక ముఖప్రకాయం. పరిమళ విగ్ధరం.
తీవ్రంగా పట్టికట్టు గూదాయగా కృత్యాకృత చైత
న్యాని! తెలియనవచ్చింది.

* * *

ఉపన్యాస పరిగత తన జరిపినచెరనులు పరరించే
కొని చరచర అకాశయ్య విడిచి వల్లి పోయింది

గావోలు—మూర్ఖులనాట ఎర్రగా పెచ్చగా గదిలో
వచ్చాయి.

శివమూడ్ర జలపాతంలా మేడమెట్లు మీద పరి
గెత్తాడు.

వరువుమీద కళ్లు తెరిచాడు.

మెత్తని ఆ ముఖకాయ నిడవాలని లేడు.

ఇంకా జాతితూల వాసవతో వట్టుడిండ్లు పరి
మరిగొన్నట్టే ఉంది.

చుట్టవ జ్ఞాపకంవచ్చింది. బల్లవైపుచూశాడు.

ఆ అతిగా కలిపియుంది అట్లాగే అదే అభినయ
ముద్రలో ఆరమోద్యురము గవతో నిలిచి ఉంది.

సృష్టిలో ప్రతి అణువు అనందకరంగా, సొంద
ర్యభరితంగా కనిపిస్తున్నది.

అకాశం స్వచ్ఛంగా తెల్లని మేఘాలతో దీర
సమద్రంలా ఉంది.

శివ లేచి నిండున్నాడు.

దయాశువులైన ఏ కులదేవతలో మనస్సులో
కొన్ని ఏండ్లకు సుఖోదేవతల మధువు నిండి ఉంది
పెట్టివంత ఉత్సాహంగా ఉంది.

చరచర వరుగెత్తుకూడెల్ని ముక్రుల నందరినీ
వరసగా కాగరించుకుంటామనిపించింది.

నా వాక్కులో రసమయమహాకావ్యం ఒకటి
ఉప్పుతిల్లడానికి సిద్ధంగా ఉన్నట్టు తోచింది.

* * *

వెంకటేశ్వర్లు నిర్య మల్లతూపులా కుగ్రంగా
స్నానంచేసి మదతబట్టలు కట్టుకుని ప్రసన్నవదనంతో
నొండున్నాడు.

వెంకటేశ్వర్లును గట్టిగా కొత్తలంతో కాగరించు
కొని 'వెళ్ళవస్తా' నన్నాడు.

అతడు చిరునవ్వుతో సౌఖ్యకాయనివ్వడై—

"అప్పుడే వెళ్ళవచ్చేవా!" అన్నాడు.

"వరేఉంది" నవ్వులో కలిపాడు.

"ఈ తిరమధున కరుణపానీయం శుచ్యుకు
మరిని" న్నీహం తోడికేలా అన్నాడు.

విచ్చిన తెల్లువక్కా కార్తికమావతి గోదావరి
కాంతనిశ్చల వృద్ధయంలా ఉంది అతని ముఖం.

"తమ్ముడూ, నవ్వు దేవుడివయ్యా!"—వణికి
గొంతుకతో అన్నాడు.

కళకళ నవ్వి "దేవు దెవడు!" అన్నాడు వెంక
టేశ్వర్లు.

"నవ్వు"

తమ్ముడిగా రోడ్డుమీదకు వచ్చాడు.

మళ్ళా ఎప్పుడూ వెంకటేశ్వర్లు నాకు కనబడ
లేడు.

సాహిత్యము - ప్రచారప్రబోధములు

- శ్రీ విల్లలమట్టి వెంకటహనుమంతరావు -

మానవుడు మౌనస్పృష్టిలోను విలసిల్లువట్టి. ఇతర జీవులకన్న విష్ణుసృజనము కలిగినటువంటి వాడు. సృష్టిక్రమంలోని ఉత్తమస్థానాన్ని ఆక్రమిస్తున్నాడు. ఆ ఉత్తమస్థానాన్ని నిలుపుకోవడానికి, విష్ణుతన నిలువద్రొక్కుకోవడానికి మానవుడు నిరంతరం ప్రయత్నిస్తూ ఉండాలి. ఇది మానవుని ముఖ్య ప్రశ్నకాంక్షలవ్వారా ఒకసూతురుంది.

మానవునికి ఆత్మభావవ్యక్తిగతతనానికి వాక్కు ఉన్నది. ఈ వాక్కు అతణ్ణి ఉత్తమునిగా తీర్చిదిద్దగలగడంలో చక్కని సాధనమై ఉపకరించేది. సమస్త మానవలోకాన్ని వాగ్యావ్యపారం పాలిస్తున్నది. అసలు మానవుని ప్రకృతిని పరిక్షించడానికి అతని వాగ్యావ్యవహారమే మంచి సాధన మవుతుంది. మానవునిలో ఉన్న మంచినీగాని, చెడుమీదగాని విడుదలకన్న కన్న ఆ వాగ్యావ్యపారంలో ఉన్నది. మానవునిలో భేదాభిప్రాయాలు కలగడానికి కారణాన్ని ఆరా తీసే మన కన్నులూ ఒకే మాత్రం లభిస్తుంది. ఒకరన్న మాట మరొకణ్ణి కుఖి పెడుతుంది. మరొక మాట బాధ పెట్టుతుంది. దీన్ని లోటి వాక్కులన్న ప్రాధాన్యం అవగత మవుతుంది. ఆ వాక్కులకు వెనకాలఉండే అభిప్రాయం, లేక మనసు కలమరహితమైంది అయితే ఆ వాక్కు గౌరవాన్ని పొందుతుంది. అది తమపాలితమైతే బాధాకరమై గౌరవహర మవుతుంది. కాబట్టి వాక్కులను ప్రయోగించేవిగా పరిగణింపవలసింది. అభిప్రాయమును వ్యక్తికరించేది వాక్కు. కాగా తదభిప్రాయ ముచిన చేసేది కార్యము. దీన్నే కర్మ అన్నారు. మనోవాక్మర్మలకు కుద్ధిగా ఉంచుకోవడానికి మానవుడు సాధనమేమిటా ఉంటాడు. అలా చేయని మానవుడు ఉత్తమజన్మయొత్తిర్యభ్యామవుతుంది. అందుచేత తన అభిప్రాయంలో, తన వాక్కులో, తన కర్మలో ఉన్న

కల్మషాన్ని మౌనం చేసుకోవడం ప్రతిమానవునికి విధి అన్నమాట. దాన్ని విధిగా భావించకపోయినవానికి మానవత్వం క్రమంగా నశించడం రథ్యం.

ఆర లేజారి కాజారి సహజంగా తన పాప కార్యాన్ని నిలుపుకుంటుంది. మానవజాతి ప్రధానత. తన మున్న మానవత్వ మనే గుణాన్ని నిలుపుకో ప్రయత్నించడం అసందర్భంకాదు. మానవజాతినంతటిని ఉద్ధరించడమే ప్రధాన కర్తవ్యంగా పెట్టుకొన్న కవి ప్రవక్తలు ఉత్తమ పురుషులు. కారణమిట్లు. విశ్వ మానవలోకానికి సత్యమైన వాచ్యమగుట. రాజకీయ వాచ్యమలలో ఉత్తమాంశ ఉన్న వాళ్ళలో స్వార్థ కాంక్ష-అపాంకారము-పాపిగా ఉండి వారి వాచ్యకత్యాన్ని కంకింపకేస్తున్నది. తమెవలాన్ని, రజోగుణాన్ని అతిక్రమింపగలగ కత్తి వారి పరివ్రవాక్కులు ప్రసాదించగలరు. కవి ప్రవక్త రికవునూ అర్థకామాలకన్నా ధర్మమోక్షాలయందు మానవులకు రక్షకలిగించేందుకు పాటుబడుతారు. మానవజాతి సమద్భుతం కావాలంటే మహాకవిప్రవక్తలను (Poet & Prophet) వాచ్యముగా స్వీకరించాలి. ధర్మాన్ని ఆపరించడానికి బుద్ధిమత్త కన్దినవాడు-మోక్షాన్ని సాధించడానికి అనుమానస్య పొందినవాడు మానవుడు. మానవుడేకాక పశుపక్ష్యులన్నీ అర్థకామల్లో తగుల్కొన్నవే. ధర్మచింతకు ఆ జన్మలలో అవకాశంలేదు; మోక్ష సాధనము అధికారం లేదు. ఆ విధమైన అవకాశమా, అధికారమా మానవజన్మలో అనుభూహితమైనది. అపాంకారాన్ని, అసత్యగానాన్ని, దౌర్జన్యాన్ని, కపటాన్ని - ఇంకా ఇలాంటి రాక్షస ప్రకృతుల్ని అనేకం ప్రకాశింపజేసేవి రాజకీయము. అందులో మార్గదర్శకుడు ఎంతటి పరివ్రుజైనా, ఎంత ధర్మావరణాన్ని కలగజైనా రాజకీయవాచ్యమే దివ్యైకమైంది. కలగజేయకు

దాతాదు. రాజునింత హుచ్చుకుంది. భోగ్యవ
 పోరము కృత్రిమము, అధార్మికము కాకరవ్వదు. అందు
 చేత రాజకీయనాయకుడు మానవజాతి నంతటిని ఉద్ధ
 రించలేడు. అతని కత్తి పరిమితము. పైగా దృష్టి రాజక
 య్యవపోరప్రసక్తము.

నిరహంకారంగా, నిష్కమటంగా, సాజ
 న్యంతో, సచ్చింతతో, మానవవ్యక్తిని తమస్వల్ప
 మంచి బోధింపజేయడానికి తీసికొనివెళ్ళి అనే ఉత్తమా
 దారాజీయముతో కలి ప్రవక్తలు కృషి చేస్తారు. వారికి
 రాజకమంతా నిమిత్తమాత్రము; పుతరత్వపాదనము
 అశ్యయము. ఈ విధంగా రాత్మాకీకమైన, రాజకమైన
 రాధల్ని తొలగించేటందుకు పాటుపడే పుణ్యక్షే
 నాయకునిగా మానవలోకం గ్రహించి ప్రయోజనం
 లేదు. కామచింత, ఆర్థచింత, హుచ్చుచేసే నాయ
 కుడు మానవోద్ధారణాన్ని కాని, మానవకల్యాణాన్ని
 కాని చేయరలేదు. అరకామాలయందు కాంక్ష నతి
 క్రయింపగల ధర్మకాంక్ష ప్రేరేపించి, బాంధవించిన పురు
 షుడే ఉత్తమశ్రేయము. ఏనందిధనజోషే ఉలైన కవి
 ప్రవక్తల అదర్శనాయకులైతారు. ఈ విధానంలో
 ఉన్న సత్వాన్ని మానవలోకం గుర్తించాలి.

ఇక, కవిప్రవక్త రిద్దరిలోను ప్రవక్తకన్నా కవి
 శాఖ్యుడు. మానవుణ్ణి దూరంగా—ధయిగౌరవావర
 ణంలో ఉంచి, తన ప్రవచనాలతో నూటిగా, నిశితంగా
 ప్రబోధించేవాడు ప్రవక్త. మానవుల హృదయంలో
 తన హృదయ ముంచి, ఎంతో సన్నిహితంగా వర్తన
 ఉత్తమధర్మాన్ని కల్పింపగలగా, మెత్తగా బోధించేవాడు
 కవి. బోధనావిధానంలో విశిష్టతవాలధారాభిహార
 పద్ధతిమైన వాక్కుకన్న నవవీరపద్ధతివాక్కు తెక్కువ
 ప్రయోజనం ఉన్నట్లు గమనిస్తాం. మెత్తగా చెప్పి
 కలినహృదయమైన వా కరగించవచ్చుగాని, కోమల
 మనస్సునైన వా పరుషవాక్కుచేత నశించేసుకోలేదు.
 ఈ నూత్రంతప్రకారం ప్రవక్తకన్న కవి మానవులకు
 సన్నిహితుడౌతున్నాడు. ఈ విధంగా కవి మానవులకు
 ఉత్తమనాయకుడౌతున్నాడు. ఆ నాయకత్వం అమో
 చించి పాదన చేసినవాడు మానవలోకం కల్యాణ
 ధామమై అలరారుతుంది.

ఉత్తమకవిరచన విశిష్టమైంది. అతడు మానవ
 లోకాన్ని నిశితంగా పరిశీలిస్తాడు. అందులోని
 మాయావరణాన్ని చాటి దూరంగానిలుచుని, ధర్మా
 ధర్మాన్నీ, సుఖదుఃఖాన్నీ, జనమరణాన్నీ చాగా
 అవలోకనచేస్తాడు. పాధికారమైన దృష్టికలిగి లలిత
 లాలితవాక్యమత్కారంతో మానవునిలోని మంచి
 శక్తిని మోగన, చేయబూనుతాడు. లోకకల్యాణమే
 అతని పరమాశయం. కావ్యావళాం తత్పాదన
 విశేషం.

కావ్యాంబుధి ఇమిడ్చుకున్న కథానాహినుల
 సత్త్వాన్ని గ్రహించడం, భావరత్నాలను ఏరుకొని
 భద్రపరుచుకోవడం మానవుల కొక్కువృత్తిగా అల
 వడవి కావు. అది బహువిధనాభిరతాలు. ప్రవక్తప్రవ
 చనాలు వారికిరసదృశ్యములై కలినములు. కవివాక్కులు
 కదలింపనదృశ్యములై లలితములు. ఇలా అన్నంకమాత్రం
 చేత కవివాక్కులర్థము చేసికొనడానికి అధికారం
 అక్కరలే దమకోపం పారపాపే అవుతుంది.

కాబట్టి మానవులు కావ్యాప్యదవానికి అధి
 కారం సంపాదించాలని కేలుతున్నది. దీనికి మానవులు
 ముందు విద్యావంతులు కావాలి. సదసత్వీకేవలం అల
 వరుచుకోవాలి. అలోచనాశక్తిని పెంపొందించు
 కోవాలి. తమ హృదయవికాశంస్రూలకు కాలకాస
 పట్టిన తువ్వను తుడిచివేయకోవాలి. ఏ పిల్లగాలిపోకివా
 లి పిల్లనస్రవి అందులోని నాదస్వరూపాన్ని అందిం
 చాలి. ఏ చిన్నరేఖఅయినా ఆ నవవీరంమైన కుప్ప
 వ్రంగా చిహ్నింకొకవారి. ఇందుకు మానవులు సాధన
 చేయడం అతపరమే అవుతుంది.

కవిని మానవలోకానికి ఆద్యనాయకునిగా
 స్వీకరించినపుడు అతణ్ణి అనుసరించడానికి యోగ్యతను
 కూడా వారు సంపాదించాలిగానా!

లోకంలో ఉన్న నాయకులలో కొందరు తమ
 అమచరు లెంత అజ్ఞానవంతులై కీ అంక నయ మను
 వంటూఉంటారు. అమచరిల్లో అహంకారం ఉండ
 కూడదు; అహంకారమూ, అనామకయమూ ఉంటే
 ఆ నాయకత్వం వృథావారుంది. మానవలోకానికి ఉత్తమ
 నాయకుడుగా మనం ఇవ్వ దెబ్బకున్న కవి అలాంటి

అయినా మనము ఏవిధంగా తరింపజేస్తాము? అనగా మనము కొన్ని కొన్ని గొట్టములు, బావులు చేయడం కుదిరితే అది కాదు. వాళ్లకు ఆర్థిక సౌకర్యం ఉంది, వాళ్ల చేత అధికారం సంపాదించడం అతడు కాదు. మృత్యువు వచ్చిన సాహిత్యం ద్వారా ఆ భయం తగ్గించే మార్గం ఉంది. ఇది మన ప్రకారం!

సాహిత్యం రచనకర్తలది. అది ఆలోచనా మృత్యువు అందిస్తుంది. ఆలోచించినా దీని అమృత్యువు పొందినట్లుంటుంది, కాళ్లకూర్చుంటున్నట్లుంటుంది. భావాలూ, మృత్యుకాలూ గోచరమౌత. మృత్యువు వచ్చినా గాథగా మృత్యువుని ఆజ్ఞాపకమూ మరణమవుతుంది. గాథ నిలిచే చిత్రం సాహిత్యమవుతుంది.

ఒక తాత్కాలిక సూత్రాన్ని ప్రచారంచేసే నిమిత్తం, ప్రబోధించే నిమిత్తం వాడుకోవడానికి అనుచుందిగా సాహిత్య మివాదం సంభవించుచున్నది. అమృతం అనే కాదు అందించి మానవులలోని మరణాన్ని మృత్యువు చేసి ఉత్తమపాథశాస్త్రము చేసి ప్రయోజనం కల సాహిత్యం ఈనాటిలా సంభవించే కావడం కోరికగా ఉంది. సాహిత్యకారి, సాహిత్యచరిత్రను నిలిచే సాహిత్య రచనాని సమర్థతార్థం సంఘటించడం అవసరం అవుతుంది. నిజమలోగీ అలా తాత్కాలిక ప్రయోజనాన్ని ప్రచారంచేసే నిమిత్తం వ్రాసిన రచన అంతా సాహిత్యం అంటే రాదు. మానవజాతికంతకూ చెందిన మరణసూత్రం లేనట్లు ఉన్నదో (The Fundamental Principles of Humanity) చాటి చెప్పినంతవరకు, వాటిని ఉద్బంధించినంతవరకు, అది సాహిత్యకర్త కాదు. కృతికం కాదు. అదిగా చేసిన రచన సాహిత్య చరిత్రగాదు, సాహిత్యకాలంగాదు ఉండగలుగుతుంది. అంతేకాని తాత్కాలికరాజీ కర్తవ్యాలను ప్రచారం చేసే రచనవంటిది సాహిత్యమనేది పొరపాటు. ఇలాంటి పొరపాటు ఈనాడు అరుదువున్నది. వాళ్లంతా సాహిత్యరచన ఉపయోగించడం కూడనే వాదనలను వదులుకుంటే తమకు కాదు మరలించుకోవడమున్ను, ఇతరులను ప్రాంతం లో నడుపుట చేయడమున్ను కట్టబడినా!

ఏమిట? మన ప్రచారం చేసే నిమిత్తం కొంత రచనచేయడం అవసరం అవుతుంది. వ్యాపారం ముఖ్యమైన ప్రచారంచేసే నిమిత్తం కాదు. రచన అంతా సాహిత్యమవుతుందా? ఇలాంటిది 'Lose Literature' అంటే పరిగణించబడుతుంది అంటుంటారు. దీని కృతికంగా, 'Pure Literature' అని ఉన్నది. ఇదే సాహిత్యమనే సాహిత్యకాలంగా నిలిచే యోగ్యత కలిగినట్లు వంటిది. Universal Appeal అనే నామం ఉన్నదంటే, అదే అర్థం! "సాహిత్యం" అంటే Pure Literature అనే అర్థప్రాయంలోనే సంభవించే కాదు అని అంటారు.

అయితే ఈ అర్థంలో ఉన్న రచన అంతా సాహిత్యం కాదు. రచనకర్తల చేత ఏమిట? ఈనాడు కొందరు వాళ్లు పరిపాలించడం కర్తవ్యంగా భావిస్తున్నారు. ఆ ప్రచారవాదనలను సాహిత్యమని భ్రమపరుస్తున్న వాళ్లు ప్రచారం ద్వారా మానవజాతిని ఉద్ధరించే మృత్యువును పొరపాటు అవుతుంది. ప్రచారం అంటే, ప్రబోధాలవల్లా ప్రజానికాన్ని మానవులగా తీర్చిదిద్దే ము. మానవత్వాన్ని ప్రకటించేయాలంటే ప్రజలంతా విజ్ఞులవడం ప్రథమకర్తవ్యంగా భావించాలి. మానవజాతి అంతా విజ్ఞులైతే ఉత్తమమార్గంగా ముట్టి చేయడానికి ప్రచారప్రబోధాలు సాధనాలుగా స్వీకరించే నవసరం లేదుగా! మన ఆనాడు మానవుల విజ్ఞతతో కనిపించడం ప్రజల చేతి అతడందించిన భావాలను స్వయముగా గ్రహించినవారే కాదు.

ఇంతవరకు సాహిత్యం విజ్ఞతమైనదాన్నించి రక్షించే దీని, మానవజాతికి సంభంగంగా, ముగళ ప్రదంగా, కల్యాణధామంగా విరాజిల్లుతుంటే సాహిత్య రచనకర్తల ధర్మం అవుతుందని, ఇందుకు ఉత్తమకర్త ఉపగ్రహ-వాదులకు కాదు అని గ్రహించాము.

కాగా సాహిత్యాన్ని ప్రబోధించవలసిన, ప్రచారం చేయవలసిన అవసరం ఈనాడు బాగా కనిపిస్తున్నది. మనవిలేదుగాదు. సాహిత్యమనే పేర ప్రచార వాదనలు సంప్రదాయవిధమైన రచన అంతా ప్రాచుర్యం పొందుంటే ఆ భ్రమను తొలగించడం ఎంతో అవసరం. అందులో "సాహిత్యం" అనేది ఏదో తెలియ

దేవులనిన సమయంబుగా వచ్చింది. అందుకోసం సాహిత్యాన్ని ప్రచారం చేయాలి. సాహిత్యంలోని గౌరవార్థాన్ని, శిల్పాన్ని, చిత్రవాన్ని మునించే సమృద్ధిలో కాన్ని తయారుచేయాలి కవిసృష్టిప్రసక్తిని ఎలా నిష్పాక్షికంగా చేయాలి జోధించాలి. సాహిత్య ఫలాన్ని ఆస్వాదించే కుశాపాలాన్ని పెంపొందించి ప్రోత్సహించాలి. అందుకోసం ప్రచారప్రబోధాలక సరం అంటున్నాను. బాహిర మైనటువంటి, సంప్రదాయమార మైనటువంటి చిత్రవిచిత్రవిషయాల్ని ప్రచారం చేసేందుకై “సాహిత్య” పదం వాడుకోవడం తప్పదను. ఒక కథానికే పెంపొందించుట రచన మానవజాతి కంతటి! అభ్యుదయకారక మెలా అవుతుంది! కన్యవ్రతు సస్థాలను రేకెత్తించే పవుతుందిగాని!

అందుకని మానవాభ్యుదయ పోగువై న “సాహిత్య”ని ఆశ్రయించడం, అందరి చదువ్కొరార్చుకొనించి అనందించగల స్వార్థమహామార్గాన్ని సరియైనదనం, అందులో వ్యంగ్యరూపాన ప్రతిపాదితాలైన ధర్మసంక్షేపాలను గ్రహించి, అదిరించి, అనుసరించడానికి వలసిన దార్శానికని సంపాదించుకోవడం శ్రేష్టి ప్రతిమానవుని! బాధ్యత అని చెప్పినై నన్ను మన్నిస్తాను.

ఈవిధమైన వైకన్యం మానవల్లో కలగ దాని! సాహిత్యవార్ధులు ప్రాణుకుంటారని ఆశిస్తాను. శ్రేష్టి

మానవులకీ చాల మోవ్యయగా ఉన్నది. అధర్వ మెంతగా పెద్ద పెద్దవాడైనా అవకాశ మున్నదో అంతగా పెరిగిపోయింది. మానవత్వం నశించిపోయి నాడు మాత్రావశిష్టలుగా ఉన్నారు మానవులు. ధర్మగతి ముముక్షుత్వములు లేనేలేవు. అర్థకామములే ప్రధానములు. ఇటీవల ఒక ధార్మికకవి అన్నాడు-“మోసమే పురుషార్థముగ వచ్చెకక్క; వేసమే విజ్ఞానవివ్యాస మయ్యె” అని. శ్రేష్టి జోధి చూడం దెలా ఉన్నదో:

“కత్తులు కాకచే కంపంబులెత్త
రక్తదాహంబుచే అంపిల్లు జగము,
త్రుక్రులకంతాలం పూలదండలుగ
ధరియింపవలసె నీ ధాత్రిమిత్తలి.

జాతివిద్యేపాలు జ్వరియించి చెలగ
కన్నుకు తొక్తులై కలిసేరు జనులు
అంతులేని ధవాళ సంధ్యలై ప్రజలు
నీలిచి రక్తంబు నీప్పిచేసేరు
జరవంచకోపాదు పాణిబలగురు
బుద్ధిమంతులు సూత్రము లవ్యయింతు.”

ఈమహాజోధలో సాహిత్యాన్ని ఆశ్రయించి మానవత్వాన్ని నిలుపుకొని ఉండి మా క్షకంతో ఘోష పెట్టుతున్నాను. మహాకవుల వాయకత్వన కాంతిసూక్ష్మం లందు విహరింపముగావుత!

మహానటని మచనారస్యము

- శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు -

ఈ నదామహాశ్మశాన
వాసి కాశికావిభుండు
విశ్వనాథు డిపు డిదేమొ
యీ చిదంబరప్రచండ
కాలమేఘరాశి జూచి
యానందం బంతకంత
కలిశయింపగా మయూర
స్సృత్యముతో మూడలించి
నందికేశ నాట్యరీతి
దురిరాధ లాస్యఫణితి
మించి తొండనించ నేడి
దేమొ; -రండు, గణనాథులు!
రండు యక్ష, రాక్షస, గం
ధర్వ, గరుడ, కిన్నర, కిం
పురుషులు, ముఱ భూతపతులు
ప్రేతములు, పిశాచంబులు
రండి, సంహారనాట్య
సుందరతర హస్త, పాద,
శిరో, నయన, భంగిమాద్భు
తాభినయము జూడ రండు.
కాళ్లకు గజ్జలు
కటిపై పులితోర
హస్త, కంఠ, భజ,
మస్తక పూతక్కు
త్సర్పభూషణుడు
మహానటుడు
స్వత్యమాడు

నాట్యమాడు
లాస్య మాడు
తొండనించు
నోంకారశ్రుతితో నా
నారాయణ రాయరచిత
గీతమునకు నా నహృదయ
నభ్యుతెల్ల తాళగతుల
జతులతోడ మనోవిధి
తామసూడ తొండనింప
ఇదిగో స్వత్యము
భారతభూమి
వాయవ్యకా
ప్రచలితజంఝా
మారుతప్రేరితంబై
భారభారాలనంబై
క్రూరదృక్ఖోభితంబై
తిధిగిణ తళంగ
తళంగ ! తళంగ ! తళంగ !
ధిమిధిమిధిమిట
ధిమిధి మృదుదుదు
పురాణపురుషుని
నవీనస్వత్యము
క్షణ క్షణ
నిరంతర
మహాద్భుత
స్వత్య మిదిగో
స్వప్తి స్థితి-లయ-

నృప్తి-స్థితి-లయ
మహావక్ర విభ్రమ ప్ర
చార సారభూత మిదిగో
నాట్యములో నవరసములు
హావంబులు, భావంబులు
రీతులు, పాకంబులు, ధ్వని
మూర్ఛనలును విలసిల్లిగ
లాస్యవిధుల్, రమ్యాగో
పాంగోర్మి ప్రగతు లివిగో
మిది తెలిసి, క్రిందికి దిగి
ప్రక్క కొదిగి,
కీటికీటిచలనములు
భ్రూవిభ్రమ, కేతాంచల
భావావిర్భావకరణ
రీతి

నుద్ధత-మతి-
త్వితంబులు గతి
నిదిగో-ఇదిగో

ప్రచండతాండవ
మిదిగో !

పాకిస్తా - ద్రవిడస్తా -

కొట్టస్తా, చంపిస్తా

ఖణిల్ ! ఖణిల్ !

ధమా ! ధామ్ !

* * *

ఈ మహాశృణానవిధి

నేమి యీ భయానకంబు

రాద్ర మేమి యీ శవముల

తాండవవిభ్రమ మేమి !

మహానటా !

జటాఘటిత

గంగంభఃక్షుభోద్ధత

కల్లోలము నణవయ్య !

చాలునయ్య, చాలు, లయము

తాండవము ముగిసవయ్య !

ఈ యకాలతాండవంబు

లాస్య నాట్య స్వత్వ విధి

మందగింపజేయవయ్య !

పునస్సృష్టి కా ప్రహ్లాదు

నిక నాజ్ఞ వియ్యవయ్య

ఎన్నా ల్గీ సంరంధము, మహాప్రభో !

ఎన్నా ల్గీ ఖారవిష

జ్వాలవహ్ని - ఓ శంభో !

శంకరుడవు, భక్తజన వ-

శంకరుడవు, రిపుజన భ-

యంకరుడవు కావయ్య !

* * *

అంబా ! ఓ అన్నపూర్ణ

భిక్షువునకు యుధాబాధ

హెచ్చయినది - రామమ్మా !

హాలాహలము మ్రొగి

అలసియున్నా దీతడు

తాండవముచే మిగుల డస్సియున్నా దీతడు

అమ్మా ! అన్నపూర్ణా ! పిలుపు మమ్మా !

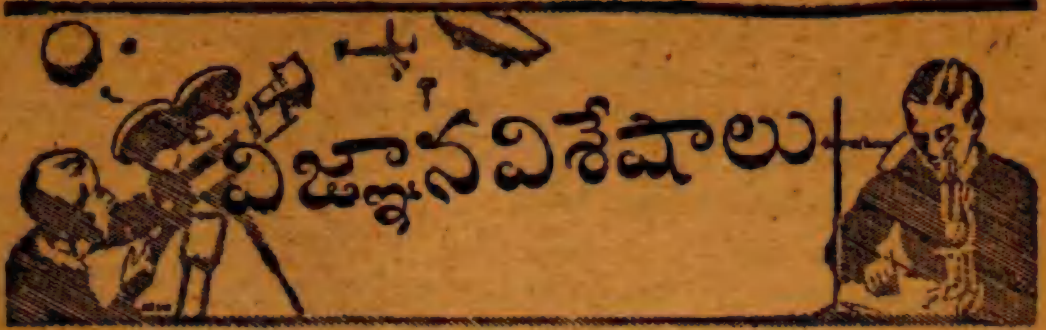
అమృతభోజన మొంగింపగ

బెట్టు మమ్మా ! మమ్ము సంక్తిని

గూరుచుండగ నీయవమ్మా

అమ్మా ! అన్నపూర్ణా !

విద్యున్నయ. నవం

మనము కంటితో చూచుచున్నాము; చెవితో వినుచున్నాము. చువము చెవితో వివలేని ధ్వనులు. కంటితో చూడలేని వెలుగురుక్మిరణములు గలవు. శక్తియు, వెలుగురు, విద్యుత్తు ఇవి నిత్యముయిన శక్తి (Energy) వివిధరూపములుగా ప్రవహింపబడుచున్నవి. ఇవన్నియు తరంగరూపములతో వ్యాపించుచున్నవి. పదార్థముయొక్క అణువులు, పరమాణువులు స్పందన పెందినపుడు శక్తియు, వెలుగురు, విద్యుత్తు ఉత్పన్నమగుచున్నవి కని సేటి కాన్రెక్టర్ అభిప్రాయము.

ఎక్కువ తరంగపరిమాణము (wave-length) గలవైత అంతోగతరణములు (Infra-red rays), పరుచ తరంగపరిమాణము గలవైన అతీంద్రియోపితరణములు (Ultra violet ray) వెలుగురుక్మిరణములే యయినను ననునాతీతములు. పిటిని చూచి గ్రహించగలవి కిరణ విద్యుద్దలములు (Photo-electric cells), లేక విద్యున్నయనములు (Electric eyes). వయిన మేదిధముగా వెలుగురు గ్రహించి మెదడుకు విద్యుత్స్పంజలద్వారా తెలియజేయుచున్నచో అవిధముగానే కిరణవిద్యుద్దలము దానిపై బడిన వెలుగురుకు విద్యుత్తుగా గ్రహించుచున్నది.

కొన్ని పదార్థములు-ముఖ్యముగా వెండిలవణములు (Silver Salts) వాటిపై వెలుగురు బడినపుడు రసాయనవికారము పొందును. ఇట్టి కిరణరచితరసాయన వికారము (Photo-chemical Changes)లపైసాధారణపడి ఛాయాపటగ్రహణవిద్య (Photography).

పదార్థములు రసాయనవికారము పొందునట్టి, కొన్ని పదార్థములపై వెలుగురు పడినపుడు అవి విద్యుత్వికారముల (Photo-electrical Changes) పొందును. అట్టి కిరణ విద్యుత్పైరవ్యము గల పదార్థములు పొటాషియం, సోనియం (selenium), కాసియం (Caesium) మున్నగు మూలధాతువులు.

కిరణవిద్యుద్దలములు చూడను రేడియోవాల్వల కలె నందును. బల్బునందు కాసియము ఋణద్రవము (Cathode) గా పొందును. దీనిపై వెలుగురు పడినపుడు అది విద్యుచ్ఛక్తిగా మారి ప్రవహించుచున్నది. వెలుగురు దీనిపై బడుట ఆసియాగానే విద్యుత్ప్రవాహముగూడ ఆసియావును. విద్యుత్ప్రవాహపుబలము వెలుగురును బట్టి మారుచుండును.

సినిమాకు పోవు ప్రతివారు ఈ కిరణవిద్యుద్దలము కలని ప్రయోజన మనభవించెదరు. ఫిల్మ్ నందు ధ్వనియొక్క 'ఫోటోగ్రాఫ్'ను కిరణవిద్యుద్దలము మరల ధ్వనిగా మార్చుచున్నది. వెలుగురు విద్యుచ్ఛక్తిగాను, విద్యుచ్ఛక్తి ధ్వనిగాను మార్చబడుచున్నది. యధములో నది నివృత్తించు కాంబులను కనిగొనటకు వాడబడెను. కాల్ కాంబుయొక్క వెలుగురు విద్యున్నయనముపైబడిన తీక్షణమే విద్యుత్ప్రవాహము పావురిక గంట కొట్టును.

విద్యున్నయనము పారిశ్రామికముగా పెక్కు ఉపయోగములు కలిగియున్నది. పిటిలో ఒక కిరణ

త్రుంబము (Light beam) విద్యుత్కంఠములో నవర్చు
బడిన విద్యుత్తు యనముపై కేంద్రీకరింపబడియుండును.
ఒక నీడగాని, వస్తువుగాని కిరణపుంబళి వారిలో అడ్డు
తగిలినచెట్టినే అనుకొనియున్న మరొక విద్యుత్కంఠ
లయనందు విద్యుత్తు ప్రవహింప మొదలెడును. అనగా
విద్యుత్తు యన మిచ్చట విద్యుద్దీప్తము వెలిగించుటకు,
అప్పుటకు ఉపయోగింపబడు మోట (Switch) వలె
ఉపయోగించుచున్నది. వస్తువులను లెక్క చేయుట,
అగ్నిగుండముల (Furnaces) కు సురభరామును
సామువు నడపు (Control) లో ఉంచుట, వస్తువుల
పరిమాణము (Size) కొల్లుట, పెద్దపెద్ద యంత్రములు
పనిచేయుపుడు కార్మికులకు అపాయము కలుగకుండ
పాచ్చరించుట—మొదలయినవి విద్యుత్తు యంత్ర
కొన్ని కార్యములు. ఉప్పు కర్మాగారములో ఎట్టి
వేడి లోహపుముక్కలు నేలపైవోలించబడుచుండును.
ఒక చిన్నముక్క చారితప్పి వడినను అపాయకరము.
చారితప్పి పుల వెలుగుగుకిరణములు విద్యుత్తు యనము
లపై బడుచుండి పుడు అట్టి లోహము కలుగకమున్న
కార్మికులకు పాచ్చిక కలిగింపబడును.

ఇదే మూత్రముతో పనిచేయు స్వయం క్రిక
(Automatic) సాధనము లెన్నో కలవు. దొంగి కాండ
నుండి పాచ్చరికను విద్యుత్తు యన మివ్వాలను. ఇసుక
పెట్టెలుట కిరణములు కిరణవిద్యుద్బలములపై బడుచుం
డును. దొంగ ఈ కిరణముల కడ్డుతగులగనే బహుశః ఒక
మెలుమూరములో నున్న పోలీసుస్టేషనులో పాచ్చరిక
గంట ప్రొగును. కిరణములు కడపడినయెడల తెలియన
దొంగ వాటి చారీనుండి తొలగవచ్చును. కాబట్టి అదృశ్య
కిరణములు వాడబడును. విద్యుత్తు యనములు అతినిల
లోహిత, లేక అవిశోణకిరణములనుగూడ విద్యుద్దీప్తిగా
మార్చగలవు. ఒక లండనుప్రవక్తకవంతు కొన్ని వెల
లేని రత్నములు చూచుటకు రక్షణ లేక యుంచబడి
యుండెను. కాని వాటిని తాకుటకు ఎక్కువ చెయి
చాచిన చెట్టినే ఒక గంట గట్టిగా మ్రోగి, దొంగ ఎక్క
డికిని తప్పించుకొనిపోకుండ ఈ పులు చెట్టినే అనం
తట అవే మూసికొని తాళము వదులుండెనట! దాని
రహస్యము మణులవద్ద నుండు కిరణవిద్యుద్బలములపై

బడుచుండిన అదృశ్యకిరణపుంబళులు అడ్డగించబడు
టయే. మోటారుకారు గారేకవద్దకు రాగానే గారే
తలుపులు అనంతట అవే తెరచుకొని లోన దీపములు
వెలుగలవు.

లోహపరిశ్రమలలో కిరణ విద్యుద్బలములు
ఉష్ణగ్రతను కొల్లుటకు పనికివచ్చును. వేడిలోహము
నుండి అవిశోణకిరణములు (ఉష్ణకిరణములు) బయటవచ్చు
చుండును. వాటి దీప్తతను విద్యుత్తు యనము కొల్పి
ఉష్ణగ్రతను నిర్ణయింపగలదు.

విద్యుత్తు యనము వెలుగురును కనిపెట్టుట చాల
అత్యుత్తరముగా నుండును. ఒక అమెరికాప్రవక్త
ములో కొట్లకొలది మైళ్ల దూరములో నున్న స్వాతీనక్ష
త్రపు వెలుగురు విద్యుత్తు యనముపై పడనట్లు చేసి,
అక్షిణి ఆవరణ మంటియు వెలిగించుటకు ఉపయోగించి
రట.

మన కన్ను వెన్నెలలోను, నక్షత్రముల వెలుగు
లోను వస్తువులను పగటిలోవలె చూడోరు. రాత్రి వెలు
గురు లేకుండా కాదు మనము చూడలేమిది. కన్ను ఎన్నో
కేతాబ్దములుగా చీకటిలో చూడే కక్షి కొల్పోయినది.
గుడ్డెనూబలు, డిల్లలు, ఎలుకలు మొదలయిన జంతువులు
చీకటిలో చూడగలవు. విద్యుత్తు యనము చీకటి లో
చూచుటకు తోడ్పడుచున్నది.

విద్యుత్తు యన మెన్నో కొత్తకొత్త పారిశ్రా
మికయోజనములకు ఉపయోగింపబడుచున్నది. చీక
టిలో చూడగలుగుట, ఉష్ణగ్రత లతీనులభిముగా నిర్ణ
యింపగలుగుట, యంత్రములు అనంతట అవే పనిచేయ
గలుగుట ఈవాడు కొంత్రొత్తల దృష్టిలో అతిసామాన్య
విషయములు. ఈవాటి నీనిహాలు త్వరలోనే అన్ని
ప్రకృతిరంగులను, అంతేగాక వానలముగూడ నిచ్చు
నవిగా అభివృద్ధి కావచ్చును. దూరదర్శినులతో ఎన్నో
కొత్త విషయములు తెలియగలవు. డిల్లన ముఖ్యధి
యగుకొలది మానవుడు కొత్తకొత్త విషయములకు విద్యు
దీపితములో ప్రవేశపెట్టుకొనగలడు. కొన్ని కేతాబ్దముల
తర్వాత మన సంతతికి మనము అజాగరకులుగా
తోరగలము.

ఎదురుగాలి

[కథానిక]

‘చతుర్వేది’

విల్లికి సుఖం అని నేడు పెట్టెటప్పుడు తల్లిదండ్రుల నుండేల్లో ఎటువంటి పరిశ్రమైన కోరికలు ధగ ధగ పడినవో ఎవరు చెప్పాలను? తను చిన్నవాడును కింకరయ్య, గణపతియ్య పితౄనూ, సాచిత్రినూ తులనగాలని ఎంత ఆశపడ్డానో ఎవరికి తెలుసు?

ఇప్పుడు మాత్రం ఆశీరు చెందిపడితే చాలు వారి నుండేలు భగ్గువ రగలుతయ్య. సుఖం అనే పేరే వారికి ఎంతో వెలుకారంగా కనిపిస్తుంది. ఎవరైనా ఆశీరు ఉచ్చరిస్తే చాలు తల్లిదండ్రులు లోపల ఉడికి పోతారు. తమ వంశగౌరవానికి చిచ్చుపెట్టిన నీరు రానివి సుఖం అని పిలవటంకంటే విద్వార మేముంటుందీ! ఇప్పుటి పిలిలో తమ వాడుకరి సుఖం అనటం కంటే వెలుకారం మరొకటి వుండవోదని తల్లిదండ్రుల ఆశీరాహం.

కన్న తల్లిదండ్రులకే ఇంత క్రమవైపోయిన సుఖం లోకానికి ఇంకెంత చులకన పోయిందో శరే చెప్పకక్కరలేదు. ఈవాడు సుఖంకిలాన్నీ, వడతనీ చీర్చి చెందాడటానికి మాలమ్మ ముసంస్కృతు కూడా మీరాకేం వస్తుంది. ఈవాడు సుఖి జీవితంమీద అందరి విమర్శనూ, మామగిల్లా వల్లేదమీద బండిలాచరచరా పాసిపోతయ్య. సుఖంను ఎంత తిట్టినా ఇంకా తగ్గట్టు తిట్టలేదని విచారించేవాడేకాని మనకమగచ్చి పొచ్చుకొనేవా రొక్కరూలేక. అంతదాకా వస్తే సుఖిలే తగవు తను చెప్పేవికొస్తుందా అనేది అనుమానాస్పదమైన విషయమే.

అందుకే సుఖం నా ఆశీరు తనయే లేనిచోటికి తల్లి తరయత్ర కొనసాగిస్తోంది. ఆక విప్రకంగా

పూర్వపరిచితు, రెగైనా కనిపించినా తంపంచుకుని మూలంనుంచే వైదొలగిపోతుంది. తనకు లోకంలో ఎటువంటి నియమ వుండో, ఎంతోగౌరవం వుండో సుఖం ఇది వరకే గ్రహించింది. కనకనే లోకంలో ముఖాముఖి ఎన్నడూ తలవడదు. తనకు నలుగురిలో! నిర్భయంగా వచ్చి నిలబడటానికి ఏదో చెప్పేది అంటు. ఎక్కడికి వెళ్లినా తన చిరిత్ర వల్లటి పీడలాగా తనవెంటనే తమ ముకువకున్నదనే అనుమానం. తన సంగనే అందరూ నునగుసలాడుకుంటున్నట్లు సంగోచం. ఎంత దూరదేశం లో వున్నా క్రమశిక్షణంపరమధ్య అనవోయడై నిలబడి దివిట్టే సుఖిలకు అనిపిస్తోంది. అంగనే తను ఎవరికీ పోదు. బకరు తన ఇంటికి కావాలని కోరుకోదు. తన పిల్లలనుకూడా గడపబాటనివ్వడు. ఎటువంటి మాటలు వార్ల చెంది పడతయ్యా, వార్ల లేతమనసులు ఏం కాథ వడతయ్యా అని సుఖం పిల్లల్ని కుటమైవా నైటిపోని చేపిక్కాడు. గాలి వెలుతురూ లేని నీకటి చెలలో కుటం కూడా పోయిలేమందా సుఖిమనస్సు ఆపపోపావడు తోంది. తను ఒక్క తోరికి పోదు. తను ఉరిపిక్కె. అయినా లోకం తనవాదినీ తనకు పోనివ్వడు. పొరుగింటావిడ గోడకేలనుంచి తనకు విసబడిట్లు కూటికూటికి ఎదిపాడమూకుంటుంది—మనంరాణివానపుస్త్రీలకూ యేమిటి! ఇగ్గులపొడిగల్లికి పోకపోతే మన కల్లా గడుస్తుందీ? అని.

ఒకరోజు పొరుగింటికి రియ్యం బడలుతెచ్చు కొంటంకోసం సుఖం వెళ్లకతప్పిందికాదు. తీ దిక్క గా చుట్టుపక్కల అమ్మలక్కలంతా కొలుపుతీర్చి కూర్చున్నారు. లోకాధిపామాయణంలో మునిగి తేలుతు

వారు. ముగిసిన చూపులతో తూట్టుపడేటట్లు
 నుచ్చారు. ముగిసిన అంతముందిలో కల ఎత్తటాని
 చచ్చినచావుగా వుంది. వెనక్కు తిరిగి వెళ్ళిపోవామను
 మంటుంటేగా పొరుగింటి భల్లభుగారు "మోక్షోపాయా
 ఏమైనా పనిమీద వచ్చావా? ఇన్నాళ్ళకు నుమీద దయ
 గలిగిందికాబోలు. పెద్దవాన్ని నేనే ముందుగా వడ్డా
 మువకున్నామనాని పిలవని కేరంటాని? పనిచేసేవాడటం
 చేసిన ఊరుకున్నాను" అంటూ అవర్ణనంగా ఏమిటే
 ఊలో మాట్లాడేస్తోంది. ముగిసిన కలమీద దబడవా రాళ్ళ
 వాన మరుద్దన్నట్లునింపింది. ఎల్లాగో పెన ల్లు కు ని
 వచ్చిన పని యేమిటో చెప్పింది. దియ్యం నిండుకున్న
 య్యరి చెప్పింది పొరుగింటానిద. ముగిల ఇంటిచారి పట్టా
 లనుమంటుండగానే పొరుగింటానిద చెయ్యిపట్టుకుని
 బలవంతప మోతోచెట్టి ప్రక్కలవర్తం మరిపించటం
 జరగింది— "నీ పేరమిటి! భట్టింటివారి దేవురూ!
 అత్తవారి దేవురూ! మీవారి కేంపని? ఎందరుపిల్లలు!"
 అని నుచ్చినచచ్చి అడగటం మొదలుచెట్టింది. ముగిల
 కొన్నిటి జవాబులుచెప్పి, కొన్నిటి చెప్పలేక తన
 బిటిపోయా వెదురుచావులు చూసింది. ఈ పద్యశ్రా
 వాలోంచి ఎల్లా వెటపడతావా అనే ఆరాటం
 ముగిలకు. ఈదొరికిన అధాన్యరారిని ఇంకా ఎన్ని విధా
 లంగా చీల్చివెండాడుదామా అనే వెలగాటం అమ్మ
 లక్కడకు. ముగిలకు వివరపడకుండా నుపదనలూ, ఒకరి
 ముఖంకీ ఒకరు చూసుకుంటూ మునిమనినవ్రయలూ,
 వెటకరపుచావులూ! అక్కడున్న పదింపిమలూ పది
 యాగాలూగా తోచిస్తే. కగళగ మండే నివ్వలగుండంలో
 నిలబడిన ట్టునింపింది. చివాలన లేచి నిలబడి, వెళ్ళిస్తా
 వని బయలుదేరింది. "అప్పుడే వెళ్ళావుటమ్మ! చూసినట్టే
 లేదు, మాట్లాడినట్టేలేదు. కాస్త ఇరుగుపొరుగున వ్రన్నం
 దుకు అప్పుడప్పుడూ కచ్చి తోంగిచూసిపోతూవుండు
 కనీ" అంది పొరుగానిద. అప్రయత్నంగా ముగిలకొట్టు
 కనీకన్న. కళ్ళు తడిసిస్తే. "వచ్చిన పామును చంపటం ఎం
 దుకు కండ్రీ!" అని దీనంగా ఒక ఆక్రొం విడిచింది.

ఇంట్లో అడుగుచెట్టినా! పిల్లలు అన్నం చెట్టుకుని
 చుట్టేతారు. ఇంట్లో దియ్యపులింజలేదు. చేతిలోచిల్లిగ
 కట్టలేదు. తన వంటిమీద బంగారమంత ఇదివరకేవారిం

చిపోయింది. పెళ్ళి మాత్రంకూడా భర్త జాబ్బునీచేసి
 టీసుకోవ్వాడు. నైగా "నీకూడా నూత్రం కావాలా" అని
 వెటకరంచేతాడు. ముగిలమాత్రం ఎదురుచెప్పకుండా తన
 మాంగళ్యాన్ని నిలచెట్టుకొట్టాని? పసుపు కొమ్మకటి
 కట్టుకుంది. కాని "నీకూడా నూత్రం కావాలా" అని
 మందరం అడిగిన ప్రక్కకు ఆమె నిలగిల తన్నుకుంది.
 అతని దృష్టిలో తమ ఇంక చులకనై పోతావని ఆమె
 కలలోకూడా అనుకోలేదు. అతనుకూడా తనను ఇంక
 నీచంగా పరిగణిస్తాడని ముగిల ఎన్నడూ కలపోయలేదు.
 పిల్లలు ఒకరికి కళ్ళలో ప్రాణాలుచెట్టుకుని ఉమారు
 మంటున్నారు. తమ అన్నంముఖం చూసి మాడుతూ
 టలు దాటింది. మంగళనూత్రం పుచ్చుకుని పోయి చూ
 డుకోవాలైతా ఇంకకరమ భర్తకాద లేదు. ఎక్కడా
 అప్పులేటమ. ఎక్కడా బదులుకొరకదు. దొరక్కపో
 గా తన మనసును చిక్రవధచేసి మాటలూ, నిందలూ ప్రతి
 వాళ్ళూ తమ అక్షయకూడేరంలోంచి ఆమెమీదకు
 విసురుతారు. ఇదివర కప్పుడూ పల్లెత్తు మాటలని ఎర
 గని మందరం ఇంక పేలవంగా, ఇంక చులకనగా మాటా
 డటాని? చెప్పదీయలేదు. ఎటుచూచినా అవమానం, పరా
 భవం. ఎక్కడికీపోయినా నీడని కారీద్ర్యం. కారలు
 తేరుచుకున్న క్రూరరాక్షసి ఎవరో తనను క్షణం
 కూడా వివరకుండా చెన్నంటి కరుముకునప్తోంది.
 లోకమంతా పడగ విప్పిన పాములాగా బురలు కొడు
 తోంది. తనూ, తన పిల్లలూ అపహేయతైలరైతై దీనంగా
 క్రువుల చేతిక్రింద పైదీలలాగా కుగముక యుగంగా
 పరిమళమై పోతున్నారు. ఈ యమయ తనమంచి
 విమోక్షలేదా?

ఇల్లా లలోచిస్తూ గోడకు కేర్లబడి కూచుంది
 ముగిల. ఆకలిమంటతో పాలు ఆరనిమంట ఏదో లోరుల
 భగభగ రగిలిపోతోంది. "ఇదంతా నాకు విధి విధించిన
 కను కాకూడదా! ఇదంతా నా కప్పిచాని? ప్రాయశ్చి
 త్రం కాకూడదా!" అనిపించింది ఒక్కక్షణంసేపు. వెం
 టానే ముగిల ఈకార్యలాభిని. పిగ్గుపడింది. ప్రవాహాని
 ఎదురిందలే అలసిపోయి తనను కాను నిందించుకుం
 డోంది. ఇదివరకు ఎవరైనా అటువంటి మాటలు తనను
 అంటే మండిపోయేది. ఇప్పుడు తనను కాని అంతకంటే

పెద్దయ్యగారు న్యాయతో నిండించుకుంటోంది. ఎంత కిక్కు
 చేటుకూ? కడవంగంలో జోరబడినతరువాత నడి
 మధ్యలో ఖగ్గం వారవిడిస్తే ఎల్లాగు? ఇన్ని కేసులను ఎదిరిం
 చాలని తమకు ముందుగా తెలియదా? ఎదుర్కోగల
 పత్రా లేవవ్వకుం తనూ అందరిలాగే విధి? కానిపెద్దయ్య
 పోయి తలవంచుకొ ఎందుకు ఎదురుతిరగాలి? బక్క
 పారిగా ముగిలలో అలాగారిపోతున్న దైర్యం కలి
 ప్పకన తెలిసింది. నేను చేసిన తప్పు ఏమింది? దాన్ని
 తప్పుగా పరిగణించి శిక్షించగల అధికారం ఎవరికుంది?
 నేను ఎవరి? లొంగవ. చది! జంకను అనే విష్ణువోత్సా
 వంతో ముగిల కంపించిపోతోంది.

ఇంకలో కలుపుకొట్టిన చప్పుడు. ఎంతో ఆశ్రం
తో గలుగగా వెళ్లి కలుపు దీసింది. ఇంట్లోకి వస్తూనే
కూలుకూపాలకూ, నోటికివచ్చిన దట్టా పేలుకూ
ధర్మ మందరం అడుగుపెట్టాడు. ముగిల ఆపాదమంత్రం
గలుగజ నగోపాయించి. తనకూ పిల్లలకూ తిరిగించుకు
వీక్షునా తెచ్చుకొనునది కొండవంత ఆశో ఎదురు
చూస్తోంది. ఒక్కపారిగా పాతకం. తొక్కి వేసి
నట్లయిపోయింది. తనూ, పిల్లలూ ఆకలిచిచ్చుతో కుమిలి
కృశించిపోతుంటే ధర్మ తప్పకాగి తండనాలాడుకూ
ఇంటినచ్చాడు. రాగి కుంభం పంపాడించలేడు. నైగా
తన కంటిమీద చిన్నంబంబారంకూడా లేకుండా నోలు
చుకుని తిశికాడు. నకనకలాడుకూ చిక్కి లోకాలై
పోయిన పిల్లలు కళ్లకు కొట్టరమ్మన్నారు. వాళ్లు తన
ప్రాణానికి ఉమాదుమంటున్నారు. వాళ్లను బతికించు
కొనలనీవ భారం తనమీద వుంది. తన నీం చేయగలనీ?
వీధిధంగా జీవయాత్ర కొనసాగించగలనీ? పోనీ, తనకు
వచ్చిన సంగీతం నలుగురుపిల్లలకు పాతాలుచెప్పకుని కరు
కుదామా అంటే అది నీలలేకుండావుంది. తన యింటికి
పాతాని! ఇల్లర్ని పంపటాని! తల్లిదండ్రు లేకకూ
పాపావించరు. పోనీ, తను మానానీమానాలను నీళ్లు
వదిలి ఇంటింటికి తిరిగి పాతాలు చెప్పకుండామంటే
పోనీ! పోయినా చుక్క ఎదురే. తన పూర్వార్థితనూ,
ప్రస్తుతకాలాన్ని లోకపరీక్ష చేసి తనను చిత్రంధచేసి
చింతకు తీతం దమ్ముడీ ముట్టచెప్పకుండా కంటి కనీవ
పుణ్యాత్ముడెంతో వున్నారు. ఇక తన ఏం చెయ్యాలి?

పింఛెనాల్లకు! ముగ్గురినీ పరాధులను, నిర్భాగ్యులను
 ఈ లోకంలో! తీసుకువచ్చినందుకు, మమ్మల్నూ
 రని పనికిమమ్ముగానే వాసి పరాధులను నురిచే
 ముందుకు తన బాధ్యురాలు కాదా! తన బాధ్యుడు
 ఏదిసంగా వెరవేస్తారీ! మువ్వరములును బాధ్యుడు
 కాదా! అవునుకాని అతడు ఏ బాధ్యుడూ గ్రహించ
 గల స్థితిలో లేడు. రోజుకొక రోజునైనానీ బాధ
 అవుతున్నాడు. నానాటి! దిగవారిలుతున్నాడు.

చిన్న కృష్ణుడు మందిరం గుడుడాలకు గనిఅని అంతా
అనుకునేవాళ్లు. మంధరంకంతలో తుంబురుపేట నూ,
వారపడిపేట నూ పోలేపేట వయ వుందని అంతా
పిప్పకునేవాళ్లు. ఇప్పటి మందరానికి, అప్పటి మంధ
రానికి పోలిక లేదు. కానిన చుగతలో ౧౦౦౦ కేరకు
మందూ... రాఘవా అని స్త్రులి అందుమరి మందిటివర
ంతలో అగిపోయాడు. ఇదివిని మేలల బంబరించింది.
అట్లేకలేకుండా వెళ్లి వెళ్లి ఏకస్తూ మందరంపొడూ
లను చుట్టవేసింది. మాటలలో ఇమడని నేదనతో
తల్లిదిల్లిపాతూ భర్తరమ్మలనూ, బెయ్యనూ నోయి మెదవ
కుండా భరిస్తూ ఎల్లాగో తెల్లవార్చింది.

మందరాది కలియకపోయి. కాగా ఎంత
క్రింది. పిల్లలు అక్కరి గీతగా పురుషులబాధలు.
మరిల వియ్యంకోసం ఎక్కువగలవలెను. ఉత్తరము
లో దిగివచ్చి మహా మూలమిదియైంది.

“వాహ్లా, లకనీ” అని పిల్లలు చిట్టచివరికి
 మందరాలికి కట్టరాని దుఃఖం వచ్చింది. ఏకమూతల
 గోడపైకి బాదుకున్నాడు. ముసలముఖం తొడిగి
 పిట్టపడిపోయాడు. మమ్మిరెలమధ్య కానీతి
 నీరెండ కాపిట్టలు మందరంబండ్లలో బాధ్యత అనే
 భారం, దాన్ని సెరవేర్చాలనే భావం తొంగిచూపిస్తే,
 చెమ్మగిల్లకున్న కళ్లతో, తడవకుతున్న మూలతో
 అన్నాడు: “శ్లోపాదాం పద. ఇక్కడి నిమిషంకూడా
 వుండేద్దు”

“అక్కడి! అక్కడి! పల్లవా ఇంత” అని
 గుర్రం కళ్ళుకుడుచుకుంది. గుండురం బయలుపెప్పుకుంటా
 : బల్లి! బల్లి! తీసుకుని నిమరుతూ మాడంగా మా
 చుక్కాడు.

౨

జూరమారిం. అదృష్టంబుగా మారినట్లు వించింది. మందరాలి సంగీతం పాఠాలు దొరికినై. ముగిలకు చేపట్టిన కొత్తలో ఎంత బుద్ధి ఉండుకుగా వుండేవాడో అంత ముకురుగా వుండటం మొదలు పెట్టాడు. నలంసరిగోమూ గారవంగా బరకటం ముగిలకు ఇదే మొదటిపాఠి. దిగి లిన కాలం బిరికంబు ఈమడిగా గడిచిపోవేవాల. ఇంతకంటే గొంతెక్కుకోరికను ముగిలకు చేత. మందరాలి చేత. ఇంతకు పన్నెండు మూడుకాని ఎక్కడా ఇంత పోయిగా, ఇంత స్వేచ్ఛగా, ఇంత నిర్భయంగా కాలం గడిచిపోలేదు. ఇక్కడ ముగిలకుమూడా చేతి నిండా వని. పెట్లకుకాని పట్లయ, కాపురానికి పెట్లని పిల్లలూ నుంపులనుంపులగా వచ్చి ముగిలకుగ సంగీతం నేర్చుకుపోతున్నాను. తనూ, పిల్లలూ, భర్తా గారంతట ముండా పాఠిగా బిరికాన్ని గడవటం ఇదే మొదలు.

ఇంతకాలమూ ముగిల ప్రవాహానికి ఎదురీది నేపా రిపోయింది. ఇప్పుడు కాలంతన్ని నిలక బడటానికీ లోకంలో గొంతె బాగా దొరికింది. ముగిల తనయుట్టూ తేరిపోయాయింది. తను ఎల్లకాలమూ లోకంలో పోరా ముమూ బరకటనిండేవా? తనకుమత్రం కాంతి అనన రం లేదా? ముఖం అక్కరలేదా? కావాలి. తనకుమూడా సమాజంలో గౌరవం కావాలి. అననం కావాలి. మన్నన కావాలి.

ఇంతకాలమూ ముగిల సమాజాన్ని నిరసించింది. సమాజం చేసిన గావాలను ధిక్కరించింది. అటువంటి ముగిల ఒక్కపారిగా సమాజంలో గౌరవాన్ని పొందాలని సంకల్పించింది. మందరం తనను ఎంతదూరంగా దులిపివానో అతన్నే అంటి పెట్టుకుని వుండాలి. అతను ఎన్ని బాధలకు సుగతేవానో అన్నిటిని సహించి, తీసుంచి అతని ఆదుగుబాడల్లానే నడిచిపోవాలి. అదృష్టవ భార్య చెయ్యలనిన విధులన్నీ కూడా తప్పకుండా నిర్వహించాలి. అగమతతో, ఓన్యతో, పాజ్యంతో ముగిల సమాజాన్ని ముప్పించి తను కాంతిశక్తిని గుర్తించేట్లు చెయ్యలని నిశ్చయించుకుంది.

ఇంటింటా ముగిలమందరాల దావకర్తల అదర్శ ప్రాజుమైనదనే అభిప్రాయం కార్తీస్తోం. అనురాగంతో, అనుకరణతో, అందనందాలతో ముగిల మదర్శకాల జంటకు దీక్షన జంట అడ్డం లేదని ఇంటింటా అనుకోటం ముగిలకుమూడా వివరచ్చింది.

ఇప్పుడు ముగిలకు బిరికంలో ఇదిరరకు లేని భీమా వచ్చింది. మును పెన్నెదూ చరితాని ఎంగని ఆనందంతో ఆమెఅంతరంగం గంగలు కేయసాగింది. తన గతచక్రమ లోకుల కళ్లు చీల్చిచూడలేని దట్టమైన ముసుగులచాటున దాచిబేసింది. తనకు ఏ భవైన పంకోచమూలేదు. భీతి లేదు. అకాంతి లేదు. సుఖ గౌరవంలో ఇంత భద్రమైన ముఖం, కాంతి దొలగని వని ముగిల ఊహించనైనా లేదు.

అప్పుడప్పుడూ తనకు తెలియకుండానే ముగిల నుండలు భయంతో గజగజ వణికినవి. తను ఒక అగ్ని పర్యకంబిద నిలబడింది. అయినప్పటికీ శైలాసఖరం ధూడ విహారమున్నంత ఆనందంతో పొంగిపోతోంది. తన కాళ్లంద అగ్ని పర్యకం ఏకులమైనా బద్దలైపోవచ్చు. అప్పుడు సమాజంలో తన గౌరవం గాలిమేలగా మివ్వన ముగిలపోవచ్చు. అవమానమనే భవ్యరాములతో తను నామసూపాలు లేకుండా మాయమైపోవచ్చు. ముగిల పైకి ఎంతనిబ్బరంగా, ఎంత పోజుగా వదిలించినా లోపల ఈభయంమత్రం ఏకోకానో నూతుట్టుకుని దాగివుంది.

ఇట్లా వుండగా ఒకనాటి ఉదయం నిగనిగూడే రాగిచెంబుతో, కొట్టనచ్చే విధూతిరళలతో, చినునకొల్లాయిగుడ్డలతో ఉపదాంబోసం “క్రొవ్వనపరబ్రహ్మనే నమః” అంటూ ఒక బీదప్రాప్త్యాబుడు ముగిలకళ్ల ఎదుట పాడుతల్లించాడు. అతాన్ను చూడగానే ముగిల పెద్ద ఫులిని చూసిన తేలికగా దెబ్బపోయింది. అయినకూడా ముగిలకి రెప్పవాలకుండా నఖిలపర్యంతంగా కిల్లి పరీక్ష చేస్తూ నిలబడిపోయాడు. ముగిల చరచరా లోపలికి వెళ్లి దొపెక రియ్యం పట్టుకున్నప్పుడు ఆపాదానం పెట్టింది. లోపలికి వెళ్లిపోకోకుంటే ఆ ప్రాప్త్యాబుడుకు “ఇదుగో, అమ్మాయ్, కృణామ్యంశల్ల మాత్రు పరిగా అవటాలేదు. మనిషిని తోలిన ముగిల వుండొచ్చు.

నేను పొరబడవచ్చు" అంటూ దీర్ఘమైన ఉబ్బిపోతుంటే "కష్టమేమిటా? పూసావారి మామయి కామా? పూసావారి కొడుకికామా? ఏ అల్లవారిది పూసాగ్రామం కామా?" అని నక్కతిప్పకోలేని ప్రశ్నలవర్షం కురిపించాడు.

సుకీల తలవంచేసుకుని అన్నీటి కలహిసింది. నోరు మెదవలేకపోయింది. అరెక్కలోంచి గజగజ నవ్వులు పూలుకొస్తోంది అనుకున్నాను నాకు వెంటనే గుర్తించింది. ఇంకా అనుమాన మెందుకు? ఈయన మేల వెంకటేశ్వర కవి పుట్టింటివారి ఊరే ఈయనది. రాగిచెంబు చేతపువ్వుకుని ఈయన తిరగని రాజ్యం లేదు. సంపాదించిన ఉపాదానపు విద్యుంతో పాటు అక్కడి కబుర్లక్కడికి, అక్కడి నుగతు అక్కడికి సువాదాపంగా కేరకేసి చిలకపంపంలల్లి ప్రచారం చెయ్యటంలో అందెవేసిన చెయ్యి. ఈయన్ను చూసి చూడటంతోనే సుకీలకు తన గతజీవితంలోంచి ఒక మెదురతం లేచివచ్చి ఈ మురిత్రాహ్వానియామంలో తనకు వెన్నంటబోతున్నట్లుపించింది. గతాన్ని కమ్మి వేసి తన ఈమధ్య నుండి గోలతున్న సుఖానికి స్వస్తి వాచకం చెప్పటానికే ఈ ప్రాహ్లాదోత్తముడు అక్కడికి వేంచేసిట్లుపించింది. తన గతచరిత్ర తనవీధి కనితీర్చుకోవటంతోనూ ఈ రీతప్రాహ్లాదేవంతో కత్తికట్టుకు వచ్చినట్లుపించింది. ఉపాదానంతో చెంబు నింపుకుని మేలవెంకయ్య ఇల్లిపోయి చాలా సేపయ్యింది. కాని సుకీలమనసులో ఆయన మానంభయం కరంగా నాశనమైపోయింది. లోపలలోపల చెదిరిపోతోంది.

అనుకున్నంతా జరిగింది. అగ్గిపుల్లబాటి ముసలి బాపడు సుకీలసుఖానికి చిచ్చుపెట్టి మరీ వెళ్లాడు. ఇంత భయంకరమైన అగ్నిహ్వయంలాద నిలబడ్డట్లు సుకీల గ్రహించలేకపోయింది. సమాజంలో తన సంపాదించిన మన్నన, గౌరవం, ఆదరం అన్నీ నీటిబుడగల్లాగా పుల్లుమ్మ మున్నయ్య. ఏ గూలనిన్నా పడగరిస్తూ తామరగా లోకంబులునకి. ఏ గూల చూసినా ముడికి దుమగ్గికును నిద్రంగా పున్న భీకరరాక్షసిలాగా తాము చాపి కొరిలు తెలుపెట్టి ఉరిమిచూసి లోకము

కనిపిస్తోంది. తన అగ్నిపాక్షిగా పెల్లాడిన భర్త నిశూలం యావత్తరగూ ఇతని పాదాల దగ్గరే పడివుండు అని సంధించి కురూపిని-క్షయకోగిని విడిచివేసింది. తనకు సంగీతం చెబుతున్న అందగాడు మందరంతో మనసుకలిసింది. ఆతనితోకలిసి ఎవరికి చెప్పకుండా ఎవరికీ తెలియని ఆర్థరాత్రివేళ పుట్టిన ఇంటికి పెట్టిన ఇంటికి దూరంగా తిరలిపోయింది. ఇది ఇరవైయేళ్లకిందటి మాట. అప్పటికి సుకీల పదహారేళ్లవయసు.

నిమిషంలో ఊరంతా పొక్కిపోయింది. అందరి వోళ్లలోనూ సుకీల నలిగిపోయింది. అందరూ ఆమెను "లేచిపోయివచ్చిన మిడి" అని చీకరించుకున్నారు. అందరి కళ్లకు సుకీల ముటగా కనిపించింది. అంతకు మించినగౌరవం ఇరవైలం అందరికీ అనకనరమనిపించింది. సుకీలమందరాల బతుకు మేలంలో నడిబొడ్డులో వత్తుల పొడైపోయింది. వాళ్లజీవితం పొద్దుపోనివార్లందరికీ అటవర్షమైపోయింది.

మర్నాటినుంచి ఓళ్ల ఇంటికి రాకపోకలు బందయిపోయివున్నాయి. సంగీతంపాతాలన్నీ ఒక్క పాడిగా చెయ్యి గరిపోయివున్నాయి. ఊళ్లో పిరిక్త పరితేజస్వినీ కరుణించింది.

ప్రతుక్రమంగా మనుషటి చారిత్రకమైన మర్రి వన్నంగా తొండవించటం ఆరంభించింది. అకలిచిచ్చుకు తాళలేక పిల్లల ఏడ్పులు, ఇంట్లోంచి లేచిపోమ్ము, ఇంటివాళ్ల ఒత్తిడి, బ్రాటలతరబడి అన్నంమళం చూడకుండా పమ్మటా! ఈ చారిత్రకమంతా చాలనట్లు సుకీలకు నిండు నెలలు... ఎటు చూసినా దరి లేన్నా కనబడటంలేదు.

సరిగా ఇకనమయానికి మందరం మర్రి మామూలు చారితే తొక్కి తాచాలలోనూ, తాగుబోతులలోనూ తిరగటం మొదలుపెట్టి కోణాలతరబడి ఇంటికాదు అనురావటమే మానేశాడు. చివరపుడు- తెలివిగా పున్న పడుతంలో ఇంట్లో బాంబులూ చూసి జడివానలాగా కన్నీరు కురిపిస్తాడు. ఇదుగో ఏదైనా బతుకుతెగుపు దొంగుకుంటేదేమో వెతుక్కువస్తానని లేచి బయలుదేరి ఆడేపోత పోతాడు. ఎల్ల రెండుమాడుకోజులుదాకా బాదా జవాబూ వుంటుంది.

ఇక సంసారాన్ని ఈమట మెల్లగా అనేది
 లతో నుల మంగి కృతిని పోవోంది. ఈ అవధలో
 అదుమని అదరించే ఆత్మ రెవరున్నా గు కళుపాడుచు
 కన్నా వారి కనబడని చీకటిలో కొమ్మమ్మిడుమో
 క్షమిలిపోవోంది. దివమొకయగంగంగడుపోంది.

౩

కళుపాడున ఇల్లు భారీ చేసి వెళ్లిపోతానని నుల
 మాట ఇచ్చింది. వెళ్లకపోతే కాదీమట తీసుకువచ్చి
 తెలికి గంటిపా నని ఇంటి మజనుని అల్లి మేట మే
 ఇచ్చి మనీ వెళ్లాడు. తెల్లవారలోపుగా నుందరం
 ఇంటికి వస్తాడేమో నని ఎంతో ఆశపడింది. అప్పటికి
 మనిసి కంటికి కనబడి రెండుకోలాటయింది.

నుందరం కాకపోతే తనం చెయ్యాలి! నీ బా
 దలో వెట్టుకింద దిక్కు లేని పక్షిలాగా అల్లాడిపోనాటి.
 చింపిరినెట్లతో, చిక్కిపోయిన అకారాలతో కనం
 పిల్లలూ దిరిగడవేతల్లాగా ఆకలికి అల్లాడుతూ ఎక్కడో
 తలచాచుకోవారి. తనను దయతలచి పట్టెడన్నం పెట్టే
 నాల్గుమాదా లేని ఆ ఉల్లో ఎల్లా కాలం వెళ్లడిచూరి!
 ఈ ఊరు విడిచి ఇంకెక్కడికైనా వెళ్లిపోగో! ఏం
 బాధో! ఎన్ని ఉల్లు మారినా అదృష్టంకాత్రంమారదు. తను
 ఊడవిరింతలో కష్టాలకోసమే జన్మించినట్లున్నది. నుఖం
 ఎంతమాలిలాగా దుఃఖంగా పారిపోవోంది. నుఖం, దారి
 ద్రవ్యం, దైవ్యం ఇవే తనను పీడని పరికరాలు. కన్నీరే
 తనకు పీరితే పరికి బంధువు... తలచుకున్న కొద్దీ నుల
 తట్టుకోలేక తల్లడిల్లి పోవోంది. ఇంకా మీగుండుదా నేను
 కాలెత్తిని నిలబడలేదు. ఇంకా గెప్పుపాలుమాదా లోకా
 నికి ఎదురిదగల సక్తున లేదు. ఇక్కడితో నాడలితాన్ని
 సూక్ష్మచెయ్యో! అని విధిని తేడుకోపొగింది. ఈదినమైన
 ఆక్రందంతో నుల కన్నీరు కట్టుతేన ప్రవాహంలాగా
 అగమండా పొంగి పచ్చింది. దీపంగా నానాటికి దిగనా
 పిల్లిపోతున్న పిల్లలకి సీ చూపేసిరి! కడుపు తగుక్కు
 పోయింది. నుండె ధర్మం రగిలిపోయింది. ఇంత విశాల
 మైన ప్రపంచంలో తనను కనిగొనిచేసా కొక్కనూ
 లేరాలి ఈ కష్టడలో తనను అదుమనే బా రి నుం డె
 ఒక్కటి లేదా! తనకు బలం లేక్కనా! తల్లిదండ్రు
 లున్నారు. అన్నదమ్మ బున్నారు. చెల్లెళ్లున్నారు.
 అంతా వున్నారు. కాని తనకు ఎవరూ లేరు. తను ఎక

రికి లేడు. ఈ లోకంలో ఒంటిపిడి. నుందరంకోసమే
 అందనినీ పదవి వచ్చేసింది. అతనికోసమే ఇన్ని నుడి
 గాలులనూ, ఇర్పి గుహలనూ ఒంటరిగా ఎదుర్కుంటు
 న్నది. ఇప్పుడుమాత్రం ఇక నిలబడలేక భూకటివేళ్లతో
 మాదా పెళ్లగిల్లి కేలమారిపోయేట్లుంది. విధికో అలసట
 లేని పోరాటంలో బతుకంతా గడవకల కై ఎవరి మం
 టుంది! ఈ కాధలో, ఈ దుఃఖంలో నులలో దాగిన
 పిరికి తనం తలపెత్తింది. పిల్లల్ని తీసుకుని పుట్టింటికి పోగో!
 వారి కాళ్లమీద పడి కుదించమని కోరికే! వారు వారి
 తలచి, కనకూ తన పిల్లల్ని దగ్గరికి తీసి అదరించరా! ఓ...
 అల్లాపిన్నిటి! జరగను. నేను చెప్పిన కచ్చేముంది! కుదించ
 మని తేడుకునేటంత అవరాధం నీ నేం చేశాను! నీనూ
 నాపిల్లలూ ఆకలికి అల్లాడి ఏ చెట్టుకిందనైనా ప్రాణాలు
 విడుస్తాం. అంతే కాని నుందరాన్ని విడిచి, ఈస్థితిలో
 పుట్టింటికి పోకుండా ప్రారబ్ధమైన, భూరబ్ధమైన పని
 మనోకటి వుంటోడు. తను జీవితాని! లొంగిపోడు.
 పరిస్థితులతో రాదీ చేసుకోడు. తను పోరాటాని!
 పుట్టింది. కడవరంగంలాగే కేలమారి కట్టు మాకు
 కంటుంది. కాని, తనతోపాటు ఏ పాపమూ ఎరగని పని
 భావలను అగచాల్లరాలు చెయ్యటాని! చచ్చిన చావుగా
 వుంది తను కష్టాలుపడుతున్న ఎదుగు చింతలేదు. తనతో
 పాటు ఈ నిర్భాగ్యులమాదా అల్లాడిపోతున్నందుకే
 నుల తల్లడిల్లి పోవోంది.

పలకంతా నులెరంగంకెళ్లా ఎడతెగని కళ్లం.
 చీకటిపడింది. పిల్లలు మూలల నక్కి కాలే పొట్టులతో
 బారిగా ముడుచుకుని పడుకున్నారు. నుల తల తిరిగి
 పోవోంది. ఆకలి, ఎడనా, ఆక్రోశం. ఈరాత్రియినా
 నుందరం ఇంటికి వస్తాడేమో ననే ఆశ మిగులుకుని యెక్కు
 మంటోంది. తన బతుకు మం లేదు కానున్నదో అగా
 ధంగా వుం. తనను నుందరం సజీవముద్రంలో
 ముంచివాసలే అతన్నే నమ్ముకుంది. అతని పేరు
 చెక్కమనే నుదుట కుంకుమ దిద్దుకంటోంది. అతని జీవి
 తంతో తనకు తెలిపాని బంధం. అతను పాతకాని!
 ఈద్యుమపోయినాసలే, తను మెడలకుండా అనుభవిస్తుంది.
 తనతోపాటు పిల్లల్నిమాదా తీసుకుపోతుంది. లోకం

ఒప్పుకోక గర్జించినప్పటికీ తను సుందరం వాళ్లర్న అని గర్వంగా చాటుకుంటుంది...తలుపుకట్టిన భవ్యము.

సుఖిల గజగజా లేచివెళ్లి కలుపుతీసింది. ఒక్క సారిగా సుంద అగినట్లు ముప్పోయింది. బురదకొట్టుకున్న నడకతో, తలలోంచి చిమ్ముతున్న నెత్తుగుభారంతో వికృతంగా, భీకరంగా సుందరం తూలుతూ పోలుతూ లోపటికి అడుగుపెట్టాడు. అడుగుపెనుతూనే నేలమీద వారిపోయాడు. సుఖిల కళ్లనీళ్లు కుమ్మకుంటూ ఎన్నో ఉపచారాలు చేసింది. సుందరంనోట్లోంచి మాట వెగలటం లేదు. ఏం జరిగిందో తెలియదు. సుఖిల దిక్కులేని పక్షి. ఆ రాత్రివేళ ఎవరిని వెళ్లి బతిమాలుకున్నా ఒక్క పిట్టకూడా ఇంటికి రాలేదు. ఈ గండరగోళం దిని, పిల్లలు నిద్రలేచి తండ్రిచక్కారాన్ని చూసి కత్తైన ఏదవటం మొదలుపెట్టారు. ఎల్లా తెల్లవ రిందో ఈళ్ళ దుడిచి తెలియాలి.

మూర్ఖోదయ మయోసరి! సుందరం మూలలు అగిపోయినయ. కొనకొపిరి కాస్తా కళ్లలోంచి ఏగిరి పోయింది. ఈ భయంకరదృశ్యాన్ని చూసేసరికి సుఖిల ఏదటానికీకూడా నోరురాలేదు. సుంద బండవారిపోయింది. లోకమంతా కూన్యం గా, అగాధంగా తోచసాగింది.

రాత్రి రానివాళ్లంతా తెల్లవారేసరికి కమ్మ కున్నార. ఎవరికి తోచిన మాట వారంటున్నారు. కూదంలో ఎవరితోనో కలియబడిన ఎవరో చావకొట్టారని కొందరూ, తాగి ఎవరిల్లోనో తొరబడితే తల బద్దలుకొట్టారని కొందరూ, తేనుకున్నది అనుభవించక తప్పుదని కొందరూ, నోటికి కచ్చిపట్టు వాగుటం సాగించారు. అనాడు దహనసంస్కారానికికూడా ఎర్రని ఏనాటి ఇంట్లో లేదు. ఏడా, మదెలా, హోస్సోనియం, ఫీటిలా వున్నయ. ఒక్క ఫీటిలుమాత్రం అట్టేపెట్టుకుని మిగిలినన్నీ అమ్మివేసి ఆంధ్రప్రదేశ్ మలు జరిపించింది. బతికివుండగా సుందరాన్ని అవమానించినవాళ్లందరూ అతని ఆంధ్రప్రదేశ్ మలు జయప్రదంగా నడించడానికి సాయపడ్డారు.

లోకం మాత్రం ఎంతో గర్భంతో "ఏడు పోలే మరొకడు" అనితేసింది. "లేచిపోయి కచ్చిన మంషి! నీతి ఏమిటి?" అని లేరికగా కొట్టిపారేసింది.

సుఖిలమాత్రం వీటిని వినిపించుకోలేదు. ఎవరికి చెప్పకుండా పిల్లల్ని పెంటపెంటుకుని, సుందరంపుగ్గరి చివ్వా మైన ఫీటిలును తీసుకుని తెల్లవారేటప్పటికి అదృష్టమైపోయింది. ఎవరికి తోచినట్లు వాళ్లు తీర్చానిచాడు.

సెలకోజులుదాటివాక సుఖిల రామేశ్వరంమంచి తిరిగివచ్చింది. ఆమెను చూసి లోకం ముక్కుమీద కలుచేసుకుంది. చూసి నిశ్చిప్తులు కానివారు లేరు. ఆమె ఆకారంలో మాంగళ్యం మూచించే చివ్వు లన్నీ మటుమాయమైనయ. ఆమె అందానికి వన్నెలు దిద్దిన కుప్పెదగక్కలలాంటి నొక్కులకట్టుకకూడా సుందరానికి అర్పించి వచ్చింది.

అనుకోకుండా సుఖిల పిల్లలతో ఆ ఊల్లో దిగింది. కంటలుచేసుకుని ఆయనా పిల్లల్ని బలికించుకోవా లని నిశ్చయించుకుంది. ఆమెదిగిన పాటలోనే ఒక నడివయసు మనిషి భార్యతోనూ, పిల్లలతోనూ ఎక్కాడు. ఆ మనిషిని సుఖిల పోల్చుకుని గజగజ కడికిపోయింది. ఎన్నో ఏళ్లకిందట తన మెడలో వున్న కట్టిన భర్త అకినే. మర్రి చెల్లి చేసుకున్నాడు. సరిగా ఈసమయంలోనే ఎందుకు తారపిల్లారి! ఎవరో కూలంతో వెన్నులో పొడిచినట్లు సుఖిల గిలగిల తన్నుకుంది. ఇన్ని ఊళ్లంటే తను ఆ ఊరికి ఎందుకు రావారి! ఇన్ని ఏళ్లనుంచి జరగని సంఘటన ఇవాళే ఎంకకు జరగారి! ఈ కష్టదలోకూడా విధి తనను ఈ విధంగా వెక్కిరించాలా! అయోమయంలో తడి సుఖిల ఉక్కిరి డక్కిరయింది. "అమ్మా, ఇంటికి వెళ్ళామా?" అని పిల్లలు. అప్రయత్నంగా "పోదాం" అనేసింది. ఎక్కడిఇల్లు? ఎక్కడికి పోవటం? ఏమిటి చెయ్యటం?

- శ్రీ మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య -

ప్రకృతి ప్రకృత మభివృద్ధి గాంచుటచేతను, దాని సహాయమున మనుష్యసౌఖ్యమునకు కావలసిన ఆహారాదిపదార్థములను అనంతముగ ఉత్పత్తిచేయుటకు అవకాశములు ఏర్పడుటచేతను కష్టమన్నది లేక ప్రతిమనుష్యుడును విహితమితియును సుఖముగ గడపగలవాడగు నను ఆశ ఇరవై యేడ కర్మాప్రారంభమునాటికి అనేకులలో కలిగెను. కాని సుఖ ముపభవించుటకు బదులు మనుష్యుడు ఇటీవలి కాలములో ఎక్కువ కష్టపరంపరలకు పాలు మ్రోగెను. దీని కంతకు ప్రధానకారణము దేశములకు దేశములకు మధ్య జరుగు యుద్ధము లని చెప్పవచ్చును. సౌఖ్యమును అభివృద్ధిచేయు వస్తుపరికరములను తయారుచేయుటకు బదులు అనేక దేశములలో యుద్ధసాధనములను తయారు చేయుటకై కర్మాగారములు వివిధమొగింపబడుచున్నవి. ఇట్లు తయారైన సాధనముల సమదాయము పూర్తి అయిననప్పుడు యుద్ధములు ప్రారంభమగుటయు, వాటి ఫలితముగ కొట్టకొంది క్రమం పాటుగుటయు, గాయ పడుటయు, పనిచేయుటకు అవస్థ సుబయు, కర్మాగారములు నాశమగుటయు, వ్యర్థసాయయోగ్యములగు భూములు రీక్షుప్రదేశములగుటయు, వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయుటకు కావలసిన కార్మికులుగాని, యంత్రములుగాని, ఇతర పనిముట్లుగాని విరివిగ లభించకపోవుటయు జరుగుచున్నది. ప్రస్తుతము ప్రపంచములోని ప్రజలు ఆహారము, బట్టులు, ఇండ్లు మొదలైన ఆవసరపదార్థములకూడ లేక నానారాధలు పడుచుండుటకు గొంత మొదలు గొంత వరకు జరిగిన రెండవ ప్రపంచ యుద్ధము ప్రధానకారణ మన్నమాట అందరిని తెలిసి

నదే. కనుక సర్వనాశకరములగు యుద్ధములు రాకుండ చేసినగాని మనుష్యుడు సుఖముగ జీవించజాల దని తెలుగు చెప్పవచ్చురలేదు.

దేశములకు మధ్య వివాదములు

మనుష్యునికి మనుష్యునికి మధ్య వివాదములు సంభవించునట్లు రాజ్యములకు రాజ్యములకు మధ్య వివాదములు తప్పవు. కాని ఈ వివాదములను పరిష్కరించుటకై మానవజాతి ఏర్పరచుకొనిన సాధనములలో గొప్ప భేద మొకటి కలదు. ఇట్లు మధ్య వివాదము లేర్పడినపుడు వాటిని కోర్టులద్వారా చట్టముల ననుసరించి పరిష్కారముచేసుకొనట మామూలు. రాజ్యములు, రాజ్యాంగములు, ప్రభుత్వములు—ఇవన్నియు ప్రధానముగ ఇందుకై ఏర్పడియున్నవి. కోర్టులమాల ముసగాక, శరీరబలమును ఉపయోగించి ఎవరైన వివాదమును పరిష్కరించదలచినయెడల అట్టివాడు శిరగుడని పోలీసులు అతనిని పట్టుకొని, న్యాయాధీశుని ఎదుట విచారణ చేయించి, శిక్షించుట సర్వసాధారణము. కాని రాజ్యములకు రాజ్యములకు మధ్య సంభవించు వివాదములను పరిష్కరించుటలో యుద్ధము ధర్మసాధన మనియు, దానిని ఉపయోగించుటలో అన్యాయ మేదియు లేదనియు అనాదిగ అందరి అభిప్రాయము. ఇట్టి వివాదములనుకూడ కోర్టులమాల మున పరిష్కారముచేయు పద్ధతి అచరణలోనికి వచ్చినగాని యుద్ధములు అంతరించజాలవు. రాజ్యములకు రాజ్యములకు మధ్య వివాదములే రాకుండచేయుట సాధ్యము కాదు. కాని, అట్టి వివాదములను యుద్ధ

సాధనమునగాక కోర్టులమాలమునగాని, మధ్యరస్తుల మాలమునగాని పరిష్కరించుట అసాధ్యము కాదు.

విక్రయరాజ్య సమితి

ఈ ఉద్దేశముతోనే విక్రయరాజ్యసమితి గొర్రెగోసాపింపబడెను. కాంతి ధంగకర మైనట్టియు, యుద్ధము వచ్చునట్లు చేయునట్టియు వివాదము లేదైన రాజ్యములనుగొని సంధించినయెడల, అట్టి వివాదములను నురించి విచారణచేయుటకును, వివాదమును ఏవిధముగ పరిష్కరించవలెనో నిర్ణయించుటకును, ఆ నిర్ణయమును అమలుపరచుటకును సమితియొక్క ప్రధానాంగము లగు మహాసభకును, భద్రతాసంఘమునకును అధికారమున్నది. ఇట్టి అధికారమును ఈ అంగములు వహించుట యుక్తమని సమితిలోని సభ్యులందరు అంగీకరించిన విషయమే. దీనిని అంగీకరించినవారే అందులోని సభ్యులు. వీటి అధికారమును ధిక్కరించి ఏ రాజ్యమైన యుద్ధములోకి దిగినయెడల, అట్టి రాజ్యమును తీసింపుటకు, దానిపై సైనికబలప్రయోగము చేయుటకును భద్రతాసంఘమునకు అధికారము కలదు. ఈ కారణముచేత సమితి మాలమున యుద్ధము లంత రించునని గొర్రెగోస రివ్యత్ అనేకులు అభిప్రాయపడిరి.

ఆకాశాంగము

కాని, భద్రతా సంఘము యొక్కయు, సమితి మహాసభ యొక్కయు చరిత్రను గమనించినవారి కందరికి ఈ విషయమై ఇవ్వడు ఆకాశాంగము కలుగుచున్నది. దీనికి మూడు ప్రధాన కారణములు భద్రతా సంఘముందరి కోర్కె సభ్యులకు వీలైన అధికార (గత సంవత్సరము దీనియొక్క స్వభావము వివరింప బడి యున్నది)ముందుటచేత అనేక విషయములలో ఆ సంఘము ఎట్టి నిర్ణయమునకు రాజక పోవుట, అగ్ర రాజ్యముల మధ్య విపరీతమగు వైమనస్య మేర్పడి యున్నది. అందుచేత వారందరు కలిసి ఎట్టి తీర్మానమును చేయలేకున్నారు. ఇట్టి సందర్భములో వివాదములకు పరిష్కార మునునది ఎట్లుండగలదు? కోర్టువారు దీక్షి ఇచ్చుటయే, తీర్పు చెప్పటయే జరిగినప్పుడుగా దానిని అమలులో పెట్టు ప్రయోగము వచ్చుట. తీర్పు లేనపుడు పరిష్కార ప్రయోగము ఉండదు. ఒకవేళ భద్రతాసంఘమువారు ఏదైన తీర్మానము చేసినను, దానికి విరుద్ధముగ ప్రకరించు రాజ్యములను తీసింపుటకు కావలసిన సైనిక బలము సంఘమువారికి

ఇవ్వబడకలేదు. అట్టి బలమును సమకూర్చుకొను విషయములో అగ్రరాజ్యముల మధ్య అభిప్రాయ భేదములు ఎక్కువై ఉన్నవి. పోలీసులు, సైనికులు, కారాగారములు ఉన్నందుననే కోర్టువారి తీర్పులకు అమలులో నుంచుటకు ప్రభుత్వమున గతకాలే చేర్చుచుచున్నది. దండసాధనములు లేని ప్రభుత్వము ప్రభుత్వమును చేరునకు తగియుండదే. ప్రభుత్వమువారు దండించు రస ధయముందుటచేతనే కోర్టు దీక్షిల ప్రకారము గొట్టులు నడుచుకొనుటకు నిర్ణయించినారు. కాని భద్రతాసంఘము విషయమై ఏ రాజ్యమునకుగాని అట్టి ధయము లేదు. ఇందుచేతనే ఆ సంఘముగాని, సమితిమహాసభగాని గావించిన తీర్మానములకు అనేక రాజ్యములు తీక్షణపెట్టుటలేదు. సమితినిర్ణయములకు బద్ధులై యుండుట కంగీకరించిన అందులో రాజ్యములు సభ్యత్వము వహించినను, అట్టి నిర్ణయములు తమకు లాభకరము లైనప్పుడే వాటికి బద్ధులగుటయు, నష్టకరములైనప్పుడు వాటిని ఎదుర్కొనుటయు అనేక రాజ్యములకు అలవాటునున్నది. గత పరివారములలో సమితిమహాసభయందు జరిగిన చర్చలే దీనికి తార్కాణము. వీటిమాలమున సమితియొక్క పేరుప్రతిష్ఠలకు ధంగము కలుగుటయేగాక, సమితికలన ప్రపంచమునకు లాభము కలదా, యుద్ధములను అంత రింపజేయుటకును, కాంతిని ప్లాపించుటకును దానికి కలదా—అన్న విషయమై అనేకులకు సందేహము కూడి కలుగుచున్నది.

సమితియొక్క ప్రతిష్ఠ తగ్గుట

గత సంవత్సరమున దక్షిణఆఫ్రికాలోని భారతీయుల విషయమై అచ్చటి స్వేచ్ఛప్రభుత్వమువారు చేసిన చట్టములను ఖండించుచు, అట్టి చట్టములమూలమున దక్షిణఆఫ్రికా ఇండియా ప్రభుత్వములమధ్య ఏర్పడిన వివాదములను రాజనీయమున పరిష్కరించు కొనవలసినదనియు, ఎంతవరకు అట్టి పరిష్కారము జరిగినో ఉభయప్రభుత్వములవారు సమితి మహాసభకు ఈ సంవత్సరమునాగే సమావేశములో నివేదించవలసినదియు ఒక తీర్మానము చేయబడినది. కాని దక్షిణఆఫ్రికా ప్రభుత్వమువారు ఈ తీర్మానమును ఎంతమాత్రము గౌరవించకపోవుటయేగాక, అట్టి తీర్మానమును చేయుటకు సమితి మహాసభకు అర్హత లేదని వాదించిరి. ఈ విషయమై ఈ సంవత్సరపు సమావేశములో భారతీయ ప్రతినిధులు ఒక తీర్మానమును ప్రతిపాదించిరి. కాని ఆ తీర్మానము సభలో వీలవలెను

సమితియొక్క ప్రతిష్ఠకు ఇది ఎంతో భంగకర మన్న మాట వరుగ చెప్పవలసినది లేదు. సంవత్సరముక్రిందిట కాము చేసిన తీర్మానమును కొంచెముకూడ లక్ష్య పెట్టిరి దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వపు ప్రరవ్రనను ఖండించుటకు కూడ సమితి మహాసభకు ధైర్యము లేకపోయెను. సమితి ప్రతిష్ఠకు భంగకరములను మరికొన్ని చర్యలకూడ గమనింపదగియున్నవి. సమితి మహాసభయొక్క సాంవత్సరికసమావేశములకు పుణ్య ఆలోచించవలసిన విషయములను ఆలోచించుటకు ఉపసంఘమొకటి ఉండవలెనని యునైటెడ్ స్టేట్సువా లొక తీర్మానమును ప్రతిపాదించిరి. దీనికి అధిక సంఖ్యాకులు ఆమోదించిరి. కాని ఈ ఉపసంఘముతో కను కట్టి సంబంధము లేదగయు, దాని చర్యలలో కాము పాల్గొనుట కంగీకరించుట లేదనియు రషియావారును, వారి అనుచరవర్తములో చేసిన రాజ్యములవారును వెంటనే ప్రకటించిరి. అనగా సమితివారు చేసిన తీర్మానమునకు కాము బక్షలు కావాలమని చెప్పుటయేకదా దీని అర్థము! ఇట్టి సందర్భములో తీర్మానమువలన ఎట్టి ప్రయోజనము కలదు? మరికొన్ని తీర్మానముల విషయమైకూడ ఇట్టి ఐహేయని రాకరణవిధానమునే రషియావారు అవలంబించిరి.

పార్లెస్టయిక్

పార్లెస్టయిక్ విషయమై సమితిమహాసభవారు గానించిన తీర్మానమువిషయమై అరబ్బీరాజ్యముల వారి వైఖరికూడ ఇట్టిదే. పార్లెస్టయిక్ ఒక కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు లోబడియుండవలెనా, లేక రెండు ప్రత్యేకరాజ్యములుగ విభజింపబడవలెనా అన్న విషయమై సమితిమహాసభలో తీవ్రచర్యలు జరిగిన పిమ్మట, అది రెండురాజ్యములుగ (ఒక అరబ్బీరాజ్యము, ఒక యూదుల రాజ్యము) విభజింపబడవలెనని సభవారు తీర్మానించిరి. దీని ఫలితముగ బ్రిటిషువారు గత ౨౫ సంవత్సరములనుండి ఆ దేశముపై వహించి యుండిన పరిపాలనాధికారమును వదిలుకొని, ౧౮౮౮ అగస్టుకు వారి నైస్యములనున్న టిని ఉపసంహరించుకొనెదరు. అటుతర్వాత, సమితిమహాసభ తీర్మానానుసారము ఆఫ్ఘట రెండు రాజ్యములు ఏర్పడవలసి యున్నది. బ్రిటిష్ వారి అధికారము తొలగటయు, రెండు రాజ్యములు ఏర్పడుటయు—ఈ రెంటికీ మధ్య—సమితి వారిచే నిర్ణయింపబడిన ఆయిదుగురు పుణ్యము గల ఒక సంఘము దేశమును పాలించును. కాని దేశవిభజన కూడదని మొదటినుండి వాదించుచుండిన అరబ్బీలు

ఈ తీర్మానమును యుద్ధ పూర్వముగ నెదుర్కొనుటకు సిద్ధుడీ యున్నాడు. ఈ అరబ్బీ సమితిలో ఈజిప్టు, బ్రాక్సా బార్దా, పాదీ అరబియా, సిరియా, లెబనా, ఇరాక్ రాజ్యములు ఆరు ఉన్నవి. ఈ రాజ్యములవారు సమితిసభ్యులే. కాని సమితి చేసిన తీర్మానము తమకు ప్రతిపాటుగా నున్నదను కారణమున దానిని ధిక్కరించుటమను, యుద్ధముచేసి తమ ఉద్దేశమును నెరవేర్చుకొనుటమను అరబ్బీ రాజ్యములు కిద్దరహుట వికర్మిరాజ్య సమితియొక్క ప్రతిష్ఠకు ఎంతో భంగకరము.

యుద్ధ రంగములు

రెండవ ప్రపంచయుద్ధము ముగిసినను ప్రపంచములో అనేక భాగములందు యుద్ధములు జరుగుచునే ఉన్నవి. వీటిని ఆరాచుటకు వికర్మిరాజ్య సమితి ఎట్టి ప్రయత్నము చేయలేని నీతిలో నున్నది. ౪౫ కొట్ల జనముగల చైనాదేశములో జాతీయ ప్రభుత్వమునకును, కమ్యూనిస్టు పక్షమునకును జరుగుచుండు అంతర్యద్ధము; ఇండో-సిటీయాలో డెచ్చివారికిని రిపబ్లికన్ పక్షము వారికిని జరుగుచుండు యుద్ధము; ఇండో చైనాలో ఫ్రెంచి పాత్రాజ్యాధికారులకును స్వరాజ్య సంపాదకులకు వీటి వాంఛి రిపబ్లిక్ ప్రభుత్వము వారికిని జరుగుచుండు యుద్ధము; గ్రీసులోని అంతర్యద్ధము— ఇవన్నియు ఇప్పుడు జరుగుచుండు యుద్ధములు. ఇవి గాక మధ్యప్రాంత మంతయు ఒక గొప్ప యుద్ధరంగమును సూచనలు పొడిగిట్టుచున్నవి. పార్లెస్టయిక్ విభజన నెదుర్కొనుటకు అరబ్బీ సమితిలోని ఆరు రాజ్యములవారు వారి రెండులక్షల నైస్యములతో యూదుల నెదుర్కొనెదరు. వికర్మిరాజ్య సమితియొక్క ప్రతిష్ఠను నిలబెట్ట దలచిన మొదల అమెరికావారు, రషియావారు వారి నైస్యములను పార్లెస్టయినుకు పంపవలసి యుండును. ఇదిగాక పర్షియాలోని చతురు గనుల విషయమై రషియావారికిని, పర్షియా ప్రభుత్వము వారికిని విపరీత ద్వేషము ఏర్పడినది. ఉత్తరపర్షియా సరిహద్దులో రషియావారు తమ నైస్యములను సమకూర్చుచు ట్టును, అందుచేపర్షియాకు ప్రమాదము కలుగునట్లుచేయుట తెలియుచున్నది. ఇట్టి ప్రమాదమునుండి ఆ దేశమును రక్షించుటకు అమెరికావారు తలపెట్టి యున్నాడు. ఈ చిన్న చిన్న యుద్ధరంగములన్నియు క్రమక్రమముగ వృద్ధి గాంచి ప్రపంచమునంతట ఒక

గొప్ప యుద్ధరంగముగ మార్చుకొని అను భరిత కారము లేకపోలేదు.

అగ్రరాజ్యముల పరస్పరవైషమ్యము

ఈ భరిత రక్షియ అమెరికాల మధ్య ఏర్పడిన వైషమ్యము దినదినప్రవర్ధమాన మగుచుండుటయు కారణము. ఈ ద్వైషము పెరుగుచున్నదని అమెరికాను బతుకు మరీమాధు నిదర్శనములు గతవారములో కనుపించినవి. వాటిలో ముఖ్యమైనవి జర్మనీతో సంధి చేసుకొను విషయమును చర్చించుటకై వారముక్రిందట లండనులో సమావేశమైన ఇంగ్లండు ఫ్రాన్సు రషియా అమెరికా విదేశాంగముల సభలోని చర్చలు. ఈ చర్చలలోని ప్రతిఅంగమును గురించియు రషియా వారి ప్రతిపాదనలకును, తక్కిన ముగ్గురి ప్రతిపాదనలకును ఏలాటి పామర్యము కుదురుటలేదు. జర్మనీ యొక్క సరిహద్దులు, జర్మనీకంఠకు ఒక కేంద్రప్రభుత్వము ఏర్పడినారా, ఏఅంగములను మొదట చర్చించుట, వేటిని తర్వాత చర్చించుట—అనున వన్నియు వివాదాంశములుగ నున్నవి. ఈ నలువరిమధ్య రాజీ కుదురుదనియు, మొదటి ఒక్కొక్క రాజ్యము తనకు తోచినట్లు జర్మనీతో సంధిచేసుకొనవలసివచ్చుననియు విషయము అనుకొనుచున్నారు. అదే జరిగినయెడల కూర్చుజర్మనీ రషియా అధీనములోనిగిని, పశ్చిమ జర్మనీ అమెరికా ఇంగ్లండు ఫ్రాన్సుల ధీనములోని గిని వచ్చులయు, ఈ కారణముచేత యూరపుఖండము రెండుముక్కలై, యుద్ధరంగ మగుటయు తప్పదు. రెండవ నిదర్శనము బాల్కన్ ప్రాంతముం దుండు యూగోస్లావియా, బల్గేరియా, అల్బేనియా, రుమేనియా మొదలగు రాజ్యముల నన్నిటిని కలిపి, ఒక ఫెడరల్ రాజ్యముగ ఏర్పరచుటకు రషియావారు చేయుచుండు ప్రయత్నములు. ఈ రాజ్యములన్నియు రషియా అనుచరవర్తనలోనివి. వీటివ్యాపకకమ్యాగినిష్టు విధానము ఈ దేశములందీగాక గ్రీసుదేశమునందుకూడ వ్యాపింపజేయుటకు రషియాను పట్టుబట్టియున్నారు. దీనిని ప్రతిఘటించు ఉద్దేశముతో అమెరికావారు గ్రీసుకు ఆర్థిక సైనిక సహాయము చేయుచున్నారు. బాల్కన్ రాజ్యము లన్నిటిని ఒక ప్రభుత్వముక్రింది తెచ్చివయెడల గ్రీసులోని అమెరికావారిని ఎదిరించుట ముఖ్యమగునని రషియావా రట్టి ప్రయత్నమును ఇప్పుడు చేయుచున్నారు. మాడక నిదర్శనము వైనాలో రషియాఅమెరికావారి చర్చలు. గత రెండుమాస వారములందు వైనాలో కమ్యాగినిష్టు

పక్షమువారికి యుద్ధము అవకాశముగ పరిగణించినది. జాతీయప్రభుత్వవ్యవహారా నుండిన పట్టుము లకేకము లను కమ్యాగినిష్టులు వశపరచుకొనిరి. వారి ప్రాంత్యమును మరింత వృద్ధిచేయుటకై అంతర్జాతీయ కమ్యాగినిష్టు సమితివారు మంచూరియాలో ఒక కమ్యాగినిష్టు సభను సమావేశపరచి, వైనా, మంచూరియా, మంగోలియా, కొరియాదేశములలోని కమ్యాగినిష్టులందరు కలిసి పనిచేయువలసినట్లు తీర్మానించిరి. అంతర్జాతీయ సమితికి రషియా ఆధార మన్నమాట గత సంచికలోని నివరణము స్పష్టము చేయుచున్నది. దీనికి జవాబుగ అమెరికావారు వైనాలోని జాతీయ ప్రభుత్వమునకు గొప్ప ఆర్థిక సహాయము చేయుటకు నిశ్చయించి యున్నారు.

యూరపులో కుడి ఎడమ పక్షములు

రషియా అమెరికాల మధ్య వృద్ధిగాంచుచుండు ద్వైషమునకు ప్రతిబింబముగ పశ్చిమ యూరపుదేశము లలో కుడిఎడమ రాజీయపక్షములమధ్య ద్వైషము వృద్ధిగాంచుచున్నది. ఎడమపక్షము లనగా కమ్యాగినిష్టు పక్షములు. కుడిపక్షము లనగా కర్మస్టాత్తం త్రైయము నాధారముగ కేసుకొనిన ప్రజాప్రభుత్వ పక్షములు. ప్రాశ్చ ఇటలీదేశములందు గత మాసములో ఈ రెండు పక్షములకు గొప్పసంఘర్షణ సంభవించెను. ఫ్రాన్సులో ఇది వివరీతరూపము ధరించినది. కమ్యాగినిష్టు ప్రోద్బలముచేత నుమారు ఇరవైలక్షల కార్మికులు సమ్మెచేసియున్నారు. కొన్ని పట్టణములలో అంత ర్యుద్ధ మాచనలు కనబడుచున్నవి. పాత మంత్రి వర్గము తొలగిపోయెను. కుడిపక్షమునకు సంబంధించిన కొత్త మంత్రివర్గ మేర్పడెను. కాని సమ్మె మాత్రము ఇంకను జరుగుచున్నది. రైళ్ళు నడుచుటలేదు. ఎల్బర్గ్ దీపములు వెలుగుటలేదు. దుకాణముల మాత్రంలన ఆచారపద్ధతులు కొరుకుట లేదు. కార్మికులు చేయ వలసిన సమ్మెకాలమున వైనికులచే చేయుచుటకై ప్రత్యేక చట్టమును పార్లమెంటువారు చేసిరి. కాని దీని ఫలితముగ కమ్యాగినిష్టుల ననుసరించు కార్మికులకును, ప్రభుత్వమునకును సంఘర్షణ మరింత వృద్ధికాగదు. ఇటలీలోకూడ ఇట్టి పరిస్థితులే ఏర్పడియున్నవి. కమ్యాగినిష్టులకు రషియావారు ఆధారము. వా రెల్లు చెప్పిన అట్లే వీరు నడుచుకొనుచుందురు. ఇటలీ ఫ్రాన్సులలో కమ్యాగినిష్టులకు విజయము కలిగినయెడల రషియాకు విజయము

కలిగినట్టి. అందుచేత అట్టిది సంభవించ వుండటమే
అమెరికావారు ప్రయత్నించుచున్నారు. కాశ్మీరుల
అపవృత్తి! వారు వదులుచుండు ఆర్థిక బాధలే కార
ణము. వస్తువుల ఖరీదులు పెరుగుట; చీకటి వ్యాపా
రము వృద్ధిగాంచుట—చీటి మూలమున కూలిజనము
కష్టములపాలై, కమ్యూనిస్టుల క్రూరములకు లొంగి
పడ్డారు చేయుచున్నారు. ప్రాప్త్య ఇటలీ దేశములకు
పెంట్ పెంటనే ఆర్థిక సహాయము చేయుటయే కాశ్మీ
రులకు సంకృప్తి పరచుటకు పాధనమని అమెరికావారు
గ్రహించి యున్నారు. ఇందుకై రెండు వారముల
క్రిందట అమెరికాకానస పరియోక్త ప్రత్యేక సమా
వేశము ఏర్పరచబడింది. బహుళికి ఈ నెలలో సహా
యమునకు సంబంధించిన వివరములు పరిష్కార మగు
టయు, ఆర్థికసహాయము యూరపు దేశముల వారికి
లభించుటయు జరగును.

ఈ వివరములనుబట్టి తేలిక సారముడి? యుద్ధ
ములు సంభవించకుండ చేయుటకై ఏర్పడిన విద్య
రాజ్య సమితి ప్రతిష్ఠకు గత రెండు మాసములలో
ఎంతో భంగము కలిగెను. రష్యా అమెరికాం మధ్య
విరోధము మరింత వృద్ధిగాంచెను. పశ్చిమయూరపు
ఖండ దేశములలో వుండి ఏడవ పక్షముల మధ్య ఏర్ప
డిన ద్వైతము విపరీత రూపము ధరించుచున్నది. ఇవ
న్నియు మరిక ప్రపంచ యుద్ధమునకును, మహా విప్లవ
మునకును నూతనరేపా అని తోచుచున్నది.

ధరతఖండము : బ్రజ్జలు

కేంద్రప్రభుత్వపు రావనపథలో స్వకంత్రికారత
త్రుప్తమబ్రజ్జలు (అదాయవ్యయపట్టిక)ను ఖజానా
కాఖమంత్రి మణ్సుఖంకెట్టిగారు ప్రతిపాదించిరి.
దీనిని గమనించదగిన విశేషము లనేకము లున్నవి.
మొదటిది దేశరక్షణకై ఆగస్టు ౧౫ లేదీనుండి మార్చి
ఆఖరుకు గుమారు ౧౩ కోట్ల రూపాయల ఖర్చు.
అనగా మొత్తపు అదాయములో—౧౭౩ కోట్లలో—
సగముకంటె ఎక్కువ సైన్యమునకును, నాకాదళము
నకును, విమానశిమనకును ఖర్చుకాలసియున్నది.
బ్రిటిష్పాలనలో సైనికవ్యయము అత్యధికముగ నుండిన
దని మనము ఆశ్చర్యించుచుంటిమి. కాని ప్రస్తుతము
అంతకంటె రెండింత లెక్కువగ మనము ఖర్చుపెట్ట
సంసిద్ధులుగ మన్నాము. బహుళి! రానురాను ఈ
వ్యయము మరింత వృద్ధికొనవచ్చును. రష్యావ్యయము
వృద్ధియగుట మంచిదా అన్న అనుమానము అగోకులకు

కలగవచ్చును. కాని ప్రస్తుతపు పరిస్థితులలో ఈ వ్యయ
మును తగ్గించుట భావ్యము కాదనియు, అవసరమైన
యెడల ఇంతకంటె హెచ్చుగ ఖర్చుపెట్టటకు మనము
వెనుదీయరాదనియు చెప్పవలసియున్నది. పోషానము
మనయెడల క్రూరభావమును వహించి, గొప్ప సైన్య
ములను సమకూర్చుకొనవచ్చును. గజనీ మహమ్మదు
మొదలైన దోపిడిగాండ్రు పోషాకా ప్రభుత్వమునకు
అదర్శపురుషులుగ మన్నారు. ముగ్ధప్రాచ్యమందలి
మహమ్మదీయదేశములకు రాయబారములు పంపి,
అచ్చటి ప్రభుత్వముల సహాయమును సంపాదించుకొను
టకు ప్రయత్నించుచున్నది. కాశ్మీరు, హైదరా
బాదు మొదలగు సంపానముల వ్యవహారములందు
కొక్కిరియ కలిగించుకొని, భరతఖండపు అంతరంగిక
ధరతకు, కాంతికి భంగము కలిగించుచున్నది. ఇదిగాక
లీనువర్ణమునకు చెందిన మహమ్మదీయులు ఇండియా
ప్రభుత్వముపట్లను, హిందూపాదులపట్లను ద్వైత
భావము వింకను వదులుట లేదు. ఇట్టి సందర్భములో
మనకు గొప్ప సైనికులము, దానికి తగిన సైనికపరికర
ములు అత్యవసరము. ఇదిగాక మనకు పేదనకు
మాత్రమే నాకాదళ మున్నది. విమానదళముకూడ
మిక్కిలి స్వల్పము. మమరు నెలరోజులుగ యుద్ధము
జరుగుచుండినను కాశ్మీరమును ప్రతేరించిన దొపిడి
గాండ్రును ఇంతవరకు మన సైన్యములు పూర్తిగ తరిమి
వేయలేదు. సమగ్రమైన సైనికబలము మనకు లేకపోవు
టయే దీనికి కారణము. హైదరాబాదు సంప్రతింపు
లలో తీవ్రమైన చర్యను తీసుకొనటకు మన ప్రభు
త్వమువారు వెనుదీయుటకుకూడ ఈ దార్శల్యమే కార
ణము. కనుక ఖర్చుకు వెనుదీయక సైనికబలమును వృద్ధి
చేసుకొనటయే వాంఛనీయమని మనము అంగీకరింప
వలసియున్నది.

హింస, అహింస

ఈ సందర్భములో మరియొక విషయమకూడ
గమనించవలెను. మహాత్మాగాంధీగారు అనేకసంవత్సర
ములనుండి అహింసావిధానమును ప్రచారము చేయ
చుండినను ఆధికారములో నుండు సైన్యా, బట్టేపు
సింగు, పకీల్ మొదలగు కేంద్రములోని మంత్రులు
గాని, రాష్ట్రములను పాలించు మంత్రివర్గములవారుగాని
అహింసాచిత్తవంతు విస్తారము నమ్మకము కలవారుగ
కనుపడలేదు. అదృష్టవంతులందు అహింసాచిత్తము
ఆచరణయొగ్గమైనను వాస్తవప్రపంచమున పరిపాల

వాధికారమును వహించినవారు సైన్యముల నుపయోగించుట తప్పదు. కేంద్రకానననధలో దావారు పట్టాభిషిక్తరామముగిగాను విచ్చిగైకవరకు సంస్థాపనమును గురించి ప్రతిపాదించిన తీర్మానమునును, దానిని గురించి ఆచ్చల చేయబడిన ఉపన్యాసములనును ఈ విషయము పుష్టికరింపబడినది. కేంద్రముందును, రాష్ట్రములందును కేరళసంరక్షణార్థమై గొప్పపైక బలమును సమకూర్చుకొనుట తప్పదను విషయమునుగురించి అభిప్రాయభేదము లేదు.

కాండికీకులు

ఈ సంవత్సరపు బడ్జెటులో ఆదాయముకంటె ఖర్చు మూడు ౫౫ కోట్లు ఎక్కువగుటకు ప్రధాన కారణములు రెండు. లక్షలకొలది హిందువులు, కిక్కులు పోకిసానును వదలి ఇండియాకు వచ్చుటయు, వారి రక్షణార్థ ౨౨ కోట్లు ఖర్చుకావలసి యుండుటయు మొదటి కారణము. విదేశీయులనుండి మనము తెచ్చించు కొనుచుండు ఆహార పదార్థములకై ప్రభుత్వము వారు సులూరు ౨౩ కోట్లు రూపాయలు ఖర్చుపెట్టుట రెండవ కారణము. ఈ రెండు విషయ పరిస్థితులు లేని యెడల మన బడ్జెటులో లోటు లేకపోవుటయేగాక ఆదాయమే ఎక్కువగ ఉండెడిది. కాండికీకులను రక్షించు భారము ప్రభుత్వము వహించుట తప్పదు. దీనిని కేంద్ర ప్రభుత్వమువారే వహించరలెనుగాని, తూర్పుసంబంధ రాష్ట్రములై వదలేయుట వ్యాయము కాదు. ఈ సంవత్సరములో ఒక విషయము గమనించవలసి ఉన్నది. అఖిలభారత కాంగ్రెసు ప్రతినిధులు ఇటీవల సమావేశమైనపుడు సాధ్యమైనయెడల కాండికీకులను పోకిసానుకు తిరిగి పంపించి వేయుట మంచిదని నూచించిరి. మహాత్మాగాంధీగారి అభిప్రాయము మాడ ఇట్టిదే. కాని దీనికి తగిన పరిస్థితులు పోకిసానుములో ఏర్పడునని అనుకొనుట ఆకాశములో భేదములను కల్పనటికే. ఎన్ని కాధలో పడి, ఎన్ని కష్టములలో భరించి, తలదాచుకొనుటకై ఇండియాకు వచ్చిన కాండికీకులను ఎన్నటికైన నను పోకిసానునువకు పంపు చర్యలను ఎవరికిమాడ ఉండరాదు.

ఆహారపదార్థములు: కంప్లైటు

ఆహారపదార్థములను విదేశీయులనుండి దిగుమతి చేయుట మూలమున రెండు విధములగు నష్టములు ఇప్పట్లే కలుగుచున్నవి. దీనికి ధరలు చాల ఎక్కువగ

వచ్చువి. అందుకై మనము చేయవలసిన ఖర్చు అత్యధికము. ఇదిగాక ఏటికై మనము చాలర్లను సంపాదించవలసియున్నది. చాలర్ల కాలకపు రోజులలో ఈ వ్యవహారములో ప్రశంసించుట ఉచితముకాదు. మన పరిశ్రమలను వృద్ధి చేసుకొనుటకును, వ్యవసాయాభివృద్ధికిని ఎక్స్పోయెంట్లములను విదేశీయులనుండి కొనుగోలుచేయుట ఇంతకంటె అవసరము. మనము 'సంపాదించుకొనిన చాలర్లను దీక్షిత వినియోగించవలసినగాని ఆహారపదార్థములకై వినియోగించుట తెలివిలేకరినము. గనుక విదేశీయుల నుండి ఆహారపదార్థములను తెచ్చించి ప్రజలకు పంచి పెట్టు విధానమును గూర్చి నుండి ప్రభుత్వమువారు రద్దుచేయుట అవసరము. దీనితోపాటు కంప్లైటు విధానమునుమాడ రద్దుచేయుటకు ప్రభుత్వమువారు పూనుకొని ఉన్నారు. కంప్లైటును రద్దుచేయుట మంచిదా, కాదో అన్న విషయమై అతిశీత్రమగు అభిప్రాయభేదము లున్నవి. రద్దుచేయుటయే మంచిదని మహాత్మాగాంధీగారు ఉద్ఘాటించుచున్నారు. అఖిల ఇండియా కాంగ్రెసుకమిటీవారి అభిప్రాయముమాడ ఇట్టిదే. కంప్లైటుమూలమున అధికారులను, క్లాకు మార్కెట్టుదారులనుమాత్రమే లాభము సంపాదించుచున్నారనియు, అధికారులలో లంచకొనినవరము వృద్ధి జగుట కిదియే కారణమనియు, చట్టభిక్తారము గావించి లక్షలాదిద్రవ్యమును సంపాదించుటకు వర్తకుల కిది ఎక్కడలేని అవకాశము కల్పించినదనియు అనేకుల అభిప్రాయము. దీనితో ప్రభుత్వమువారుమాడ అంగీకరించుచున్నారు. కంప్లైటును రద్దుచేసినయెడల ధరలు విపరీతముగ పెరుగుననియు, కాన్సిమలు, సన్న జనము కష్టములపొ లగుదురనియు ఒక వాదము కలదు. ఇట్టి సందర్భములో కంప్లైటును వూర్తిగ రద్దుచేయుటకు బదులు కాలక్రమమున పదార్థముల స్వభావమును బట్టి రద్దుచేయుట మంచిది. ధాన్యము, సాధ్యతరగతి వారు కొనుగోలుచేయువానిపై కంప్లైటును పెంచుట రద్దుచేయవచ్చును. తర్వాత దీక్షింప పదార్థములను గురించి ఆలోచించవచ్చును. ఏకిగాని, కొంత అనుభవమువిదమూత్రమే లాభకరమే, కాదో చెప్పదగియున్నది. గనుక ప్రభుత్వమువారు కంప్లైటును రద్దుచేయు ప్రయత్నములో నుండుట ప్రశంసనీయుము.

కేంద్రకానననధ

రాజ్యాంగపరిమిత కేంద్రకానననధగా పనిచేయుచున్నది. ఈ విధానము అంత మంచిది కాదను

అన్న సంకేతము కలుగకలేవదు. పరివర్తనః పుష్కలంబు రాష్ట్రకాననసభలచే ఎన్నుకొన బడినవారు. వారిని అశేఖలు రాష్ట్రకాననసభలలో పథ్యులు; కొందరు రాష్ట్రములను పాలించు మంత్రులుకూడాను. ఇట్టి సందర్భములో వారు కేంద్రకాననసభలో హజరు, అక్కడి చర్యలలో పాల్గొనుట కులభసాధ్యముకాదు. ఒక పక్షి రాష్ట్రకాననసభయందును, కేంద్రకానన సభయందును సత్యముగా నుండకూడ దను పూర్వకా లభి కానములోని అంతర్భాగ వివిధము. ఇందుచేతనే ఈలాటి కాంగ్రసుపాథ్యులు కేంద్రసభకు రావలసినది లేదని కాంగ్రసుపాథ్యులందుగా రొక తాళిలను వుపిరి. అందుచేత కేంద్రసభలో పథ్యులైనప్పటికి, అక్కడి చర్యలలో పాల్గొనుటకు అశేఖులకు అవకాశము లేకపోయెను. రాష్ట్రకాననసభ్యులనుమాత్రమే గాక ఇతరులనుకూడ. రాష్ట్రాంగపరివర్తనసభ్యులంగ రిగ్రూల్ లో ఎన్నుకొనియుండినయెడల ఇట్టి విపరీతము సంభవించియుండదు. కాని అప్పు డట్లు చేయుటకు కాంగ్రసుపాథ్యులువారు ఇష్టపడలేదు. పదవీ వ్యాపా పాముచేత వారప్పు డట్లు చేయారి. దాని ఫలిత ములు ఇప్పుడు అనుభవములోనికి వచ్చినవి.

కాంగ్రసుకార్యవర్గము : ప్రభుత్వము

కాంగ్రసు అధ్యక్షునికిని, కేంద్రప్రభుత్వములో కాంగ్రసుపాథ్యులనుకూడ చెందిన సెనెటూ, హైకోర్టు, రాకేంద్రసభా మొదలగు మంత్రులకును అభిప్రాయ భేదములు ఏర్పడుటచేతను, అధ్యక్షునియొక్కగాని, కాంగ్రసుయొక్కగాని అభిప్రాయములను గుర్తించకయే మంత్రులు దేశపరిపాలనమును గావించుచున్నారనియు త్రియంక కృపలానీగారు అభిప్రాయ పడి, అట్లు జరుగుట అనుచితమని భావించి అధ్యక్ష పదవికి రాజీనామా ఇచ్చిరి. వారి స్థానమున త్రియంక రాకేంద్రసభాగారు అధ్యక్షులుగి ఎన్నుకొనబడిరి. కాంగ్రసు కార్యవర్గమునకును, కాంగ్రసు ప్రభుత్వములకును ఎట్టి సంబంధ ముండదలెనో నిర్ణయించుట కులభసాధ్యముకాదు. కాని మంత్రులు ప్రతివిషయములోకూడ కాంగ్రసుయతో సంప్రతించదలెననుట సాధ్యముకాని పని. ఈ విషయమై రాజోత్తు సంచిక యందు మరికొంత విపులముగ వ్రాసెదను.

సంస్థానములు

జానగి, కాశ్మీరము, హైదరాబాదు—ఈ మూడు సంస్థానముల మూలమున ఇండియా ప్రభుత్వము

నకు అనేకచిక్కులు కలిగిన విషయము అందః! తెలిసినదే కాని వనంబరులో జరిగిన వ్యవహారముల మూలమున చాలవరకు ఈ చిక్కులు తొలగినవని చెప్పకచుండు. జానగిలో నవాబుగొంకయు, అతని ప్రధానియొక్కయు కౌరిక ననుసరించి ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ఆ సంస్థానమును పాలించు భారమును వహించిరి. సంస్థానము అధిపతికి పాకిస్తానుములో చేరి యుండవలయు, దానిని పాలించు అధికారమును ఇండియా ప్రభుత్వమువారు వహించుట చట్టవిరుద్ధ మనియు పాకిస్తాన్ ప్రభుత్వమువారు వారి నింపనను తెలిపిరి. కాని ఈ నిరసనలో ఆగ్రము లేదనియు, నవాబుకు లేని అధికారము పాకిస్తానునకుకూడ ఉండవలయు, సంస్థానము పాకిస్తానుములో చేరడమా, ఇండియాలో చేరడమా అన్న విషయమును నిర్ణయింప గలవారు ప్రజలేగాని మరొకరు కారనియు ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిరి. ఈ సందర్భములో సర్దార్ హైదర్ జానగిలో చేసిన ఉపవాగము చదువదగియున్నది. కాశ్మీరవిషయములో వివరింపదగిన విశేషము లోకములు లేవు. దోపిడిగాండ్రపై యుద్ధము సాగుచున్నది. వారిని పూర్తిగ తమిషేయుటకు కొంతకాలము పట్టును. కాంతిభద్రతలు ఏర్పడిన కర్మాకగాని ప్రజల అభిప్రాయమును కనుగొనుటకు వీలుండదని మేకు అబ్దుల్లా ప్రకటించెను. ఇట్టి సందర్భములో కాశ్మీరమునునుగించి పాకిస్తాన్ మంత్రులకును, ఇండియామంత్రులకును కొన్నిరోజులక్రిందట జరిగిన సంప్రతింపులు ఫలవంతములు కాకపోవుటగా ఆశ్చర్యము లేదు. దోపిడిగాండ్రపై వెంటనే కాశ్మీరమునుండి తొలగించెదమఁ యు, వారితోపాటు ఇండియా సైన్యము గూడ వెంటనే తొలగిపోవలె ననియు పాకిస్తాన్ మంత్రులు కోరిరి. కాని ఇది అంగీకరింపదగిన కోరిక కాదు.

హైదరాబాదు

ఇండియా ప్రభుత్వమునకును, హైదరాబాదు నవాబుకును మధ్య మూడుమాసములగ జరుగుచుండిన సంప్రతింపులు కొంతవరకు అనుకూలముగ ముగిసిన వనియు, రెండుపక్షములవారు ఇప్పుడు అంగీకరించిన ఒకసంకల్ప మూలమున సంస్థానములో కొంత పరిస్థితులు ఏర్పడుననియు చెప్పిరిచున్నది. ఈ ఒడంబడిక ఒకసంకల్పరముమాత్రమే అనులలో నుండు రాత్కారికపు ఒడంబడిక. గనుక సంకల్పరాంతమున పరిస్థితులు మరియొకపర్యాయము క్లిష్టము లగునీయొ అన్న

భూము లేకపోలేదు. కాని కార్యక్రమక బడంబడిక చేసి కొనకపోవరిస్తినలు ఇప్పుటికి వీర్పడలేదు. ఇండియా ప్రభుత్వమువారిని అనుసరించుగాని తనకు తేమము లేదను అభిప్రాయము నవాబుకు కలిగినప్పుడే కార్యక్రమ బడంబడిక నిలబడు. అట్టి అభిప్రాయము ప్రస్తుతము నవాబుకుగాని, సంస్థానములోని అల్లరుల కింకరకు కారణభూతులైన మహమ్మదీయ రాజకీయపక్షమునకు గాని లేదు. కాశ్మీరమునే పూర్తిగ వశపరచుకొనలేని ఇండియా ప్రభుత్వము అధీనమున కలిగినంత పెరికబులము లేదని వారి ఊహ. అట్టి స్థాయిము కలుగనై, దానిని ఎదిరించుటకు తమకు కత్తి లేదని నవాబు, మహమ్మదీయ రాజకీయపక్షము ఎప్పుడు నమ్మెదలో, అప్పుడు వారు సర్దుకొనలేక కింకరు మంత్రిలను విధిలేక అంగీకరింతురు. ఈ సంకర్షణములో అట్టి కమ్యూనికేషన్ వారికి కుదురుటకు కావలసిన పన్నాహము వంటకు ఇండియా ప్రభుత్వము చేయవలసి ఉన్నది. బెడంబడికలోని మరతులు కొన్ని ఇండియాకు నష్టకరములని కొందరి అభిప్రాయము. ముఖ్యముగ హైదరాబాదు సంస్థానముం దిర్మనుండు ఇండియా సైన్యములను గొర్రు ఫిబ్రవరి ఆఖరుకు ఉపసంహరించుకొనుటకు ఇండియా ప్రభుత్వము వారంగీకరించి యుండుట దని కొందరు ఆశ్చర్యించుచున్నారు. కాని ఇది అంత సమంజసముకాదు. కేంద్ర భావముతో ప్రవర్తించు హైదరాబాదు నవాబును అగమ్యుటకు హైదరాబాదు లోనే మన సైన్యము లంపెవలసిన జూరు లేదు. పరిపాక్ష ప్రాంతములో ఉండిన చాలాను. ఈ బడంబడికకు సంబంధించిన ఉత్తర ప్రభుత్వ క్షరములలో తాను పాకిస్తాన్ లులో చేరవని నవాబు చెప్పట గమనింప దగిన విషయము.

మొత్తముగానై సంస్థానముల మూలమున ప్రభుత్వమునకు కలిగిన చిక్కులు తగ్గిపోవు చున్నవని చెప్పటం కరకాళి మేర్పడుచున్నది.

మద్రాసు రాష్ట్రము - పన్నులు

మద్రాసు రాష్ట్ర పరిపాలన విషయములో రెండు విషయములు గమనింప దగియున్నవి. మొదటిది ప్రభుత్వమువారు కలపెట్టిన కొత్త పన్నులు; వచ్చు పొననిషేధము మూలమున పడవారుకోట్ల ఆదాయము ప్రభుత్వమువారికి తగ్గిపోయెను. ఈ లోటును పూర్తి చేసినగాని ప్రజాభివృద్ధికై జరగవలసిన ఏర్పాటులన్నియు జరుగుట సాధ్యముకానివని. విద్య, ఆరో

గ్యము, వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు, రోడ్లు అన్నియు వృద్ధికొనలే యున్నవి. రోట్లకొలది ద్రవ్యమున్నగాని వీటిని వృద్ధిచేయుటకు నీలులేదు. ఇట్టి సందర్భములో మద్యపానమును నిషేధించి, గుడ్ల కొట్ల ఆదాయమును రోల్స్ తుల ఉచితము అన్న సంతకము కొందరి కలుగక కూడు. కాని దానినినిరించి ఉద్వీచించుట అప్రమత్తము. ఆలోటును భర్తీ చేయుటకు కొత్తపన్నులను విధించవలసిన పరిస్థితులు ఏర్పడినవనుట యే ప్రస్తుతాంశము.

ఇందుకై విన్డమలపై—నీనిహ, నాటకాలు, నాట్యాలు మొదలగు—ఇవివరకు విధించబడియుండిన పన్నులు ఎక్కువచేయబడినవి. నూటికి మూడవవంతువరకు కొన్నిటికొట్టటమై పన్నులు ఇకమీదట విధించబడును. దీనివూలమున ప్రభుత్వమునకు వచ్చు ఆదాయము అంత ఎక్కువక నుండదు. వచ్చిన ఆదాయములో పదియవవంతునుమాత్రము ప్రభుత్వమువారు ఉంచుకొని, తక్కిన మొత్తమును మునిసిపాలిటీలు మొదలగు స్థానిక సంస్థలకు ఇచ్చెరు. మద్యపాననిషేధము వలన ఏర్పడిన లోటును భర్తీ చేయుటకు ప్రభుత్వము వారు అమృతపువన్నునుకూడా వృద్ధిచేయుటకు కలపెట్టియున్నారు. దీనినిరించి ఆసక్తి ఆశ్చర్యములు బహులు దీరియున్నవి. ముఖ్యముగ గమనించదగిన ఆశ్చర్యం ఒకటి ఉన్నది. విన్డమలపై పన్ను, అమృతపువన్ను—ఈ రెంటినికూడ ప్రజాపాహువ్యయం ఎక్కువక చెరింపవలసియున్నది. క్రిందరకతి టిక్కెట్లను కొనువారి సంఖ్యయే ఎక్కువ. వస్తువులను కొనువారిలో ఆధిక భాగము పాహువ్యయే. పన్నులను ఎక్కువగా భనిమలే భరించుట న్యాయము. ఆ న్యాయమునకు ఈ రెండు పన్నులు విరద్ధములగ నున్నవి. వీటికిబదులు భామలే భరించలేక పన్నులను విధించియుండిన వాగుండెడిది. వ్యవసాయ ఆదాయపుపన్ను, ఆస్తిపన్ను మొదలైన పన్ను లెన్నియో ఈలాటివి కలవు. వాటిని పెనుక పెట్టి పాహువ్యయ వాడలను వృద్ధిచేయు పన్నులను విధించుట నిషేధింపదగియున్నది.

కానవములు

జమీందారీలను రద్దుచేయుటకై ప్రతీకపెట్టుడిన విల్లులు ఈ సందర్భమున గమనింపదగియున్నవి. జమీందారీభూములనున్నిటిని రైతు వారి భూములగ మార్చుటయు, నాటిని వ్యవసాయముచేయు రైతులు చెల్లించవలసిన కిక్కులను రైతువారికిక్కులతో సమానమున

నట్లు తగ్గించుటయు, జహించారీధూమలను జహించా
రులకు ఇదివరకున్న పాపములను తొలగించు
టయు, దానివలన జహించారులకు కలుగనున్న
నష్టమును పరిహరించుటకు వారికి పహాద్రస్యము
నిచ్చుటయు ఈవిధములయొక్క ప్రధానోద్దేశములు ఈ
మాధ్యమ జగదుల నుండి కాదని నవ్వనా నవ్వరు
ఉండరు. కాని గంభీరమయములలోను ప్రభు అభి
ప్రాయభేదమున కరతాళమున్నది. ఇనాములకుడ
జహించారీలంటి కే అను వాడును అధారముచేసికొని
ఇనాములను కట్టచేయుటకుడ ప్రభుత్వమువారు తల
పెట్టియున్నారు. కాని ఇది వ్యాధులుకాదు. ఈరెం
టికి ఎట్టి సామరస్యము, పాతక క్షమించవు. ఇదిగాక
ఇనాములను అనుభవించువారిలో అనేకముల కనుపేదలు.
అందులో నుండి నవ్వు కట్టి వారికి తీరవాహనము.
అట్టికామగ ధనధాన్యములు గల జహించారుల లభ
మును తగ్గించుటలో అగ్రమున్నది. కాని, దోష్టలను
జహించారుల ధూమలను గ్రులుకు ఇచ్చివేయుట
కానికాట్టి గ్రద్దకు చేయుటయు. ఇంకాలో పోషకం
వీదియుకనుపించును. ఇట్టి అవ్యాధులు జరుగకుండ
విలు పురగకాలపియున్నది. జహించారులకు ఇచ్చు
నష్టపహారమువిషయముగా కూడ కొంత అభిప్రాయ
భేదమున్నది. మొత్తముమీద వాండోకి గం బొట్ట
ద్రస్యమును ఇచ్చుటకు ప్రభుత్వము ఉద్దేశించినను, ఇంత
కంటే ఎక్కువ ఇచ్చుట ఎమంజుమని కాం గను హై
కనాంతువారు చెప్పినట్లు తెలియుచున్నది. ప్రభు
త్వము వారు ఉద్దేశించినట్లు చేయుటయు ధర్మము.

ఆక్షేపణలు

కాని ఈవిధముల విమర్శించువారు గమనించవల
సిన విషయములు ఇంగ్రాజులు కావు. కష్టపడి పని
చేయక కేలకాడ్తి లక్షలకాడ్తి ద్రవ్యమును సంపాదించు
చున్నారని కారణముచేరి జహించారులను తొలగిం

చుట జగదునున్నది. కాని కష్టపడి పనిచేయక, పని
చేరలులేని అదామమును గడించువారు ఒక జహిం
చారులుమాత్రమే కాదు. ఇట్టివాగు సాహకా గ్రంథగో
ఉన్నాగు. దోష్టలకు అధివృద్ధిలగుద అవ్వరిచ్చు
వాగు; వ్యాంకిలలో ధనమును దిపాబిట్టగా దాచు
కొనివారు; కంపెనీలో వాటాలు కొని ఏకేట
లాభమును సంపాదించువారు; కట్టగాములలో ఎన్నో
ఇండ్లను కట్టి, ఇంటిఅద్దలు నిర్మించి చేయువారు
ఎందరో ఉన్నాగు. జహించారులు ధనము వార్జించుట
ఎంత అధర్మమో ఇట్టి సాహకాగ్రు ఆర్జించుటకూడ
అట్టిదే. గమక వ్యాధులు సారముగను, నిచ్చు
మీపాతముగను, పోషకముగను, నిష్కారముల ప్రకార
మును రాష్ట్రమును పాలించగోరు కాంగ్రెసు మంత్రి
వర్గమువారు ఇట్టి సాహకారీవద్ధరి సంతకు నిర్మాణము
చేయవలసియున్నది. అట్టి పనికి వారు తూనుకొనక
రని తోచుటకేదు.

ఆంధ్ర రాష్ట్రము

కాత రాజ్యాంగవట్టును నిర్మాణమునకవును
ఆంధ్రరాష్ట్రముకూడ నిర్మాణముకావచ్చునని కొన్ని
కొలలలెండు పండితులమో కేంద్రకావనసభలో
మూచించెను. దీనినిబట్టి గంగ గోగని, గంగ
లోగని ప్రశ్నికరాష్ట్రము లభించవచ్చును. రాయల
మీనులోని ఆంధ్రులు దీనికి ఎదురుతిరిగిరని నమ్ము
చున్నాను. ఈ రెండు సంకల్పరములనుకొని కావనసభ
లంచును, మంత్రివర్గమునందును ఉండు ఆంధ్రులు
బహుభాగరూపకతో సెలకవలసియున్నది. ఇదే సమయ
మని తమిళసోదరులు ఎక్కువదబ్బును తమిళకల్లాల
ఉపయోగార్థమే ఖర్చుపెట్ట ప్రయత్నించురు. అట్టి
ప్రయత్నములు జరుగకుండ చూడవలెను.

(1-12-47)

హాస్య రసము

జె

= శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి -

రసస్వరూపమును నిర్వచించటానికి అతిప్రాచీన కాలమునుంచి కేవలము, ఆలంకారికులు చాలా యత్నించివారు. ఈ వాదాలలో రసస్వరూపమే విష్ణువిభవజీ, ఆచమంగియులైన అంజులు విరచించబడినవి. వక్తృజీ 'రస' మొక్కటే. అది కాంతము ఈ మూల 'రసము' నకు స్థాయిభావము లక్కరలేదు. ప్రపన్నమైన కాంతమే ఇతర రసాలకు వైకల్యము లింటిది. అనగా నిది అష్టమూర్త్యాశ్రయము. శృంగారాది ఎనిమిది రసాలు కాంతముయొక్క భావ్యాకృతులు. అందువలననే భరతుడు—

“స్వంస్వం నిమిత్త మాపాద్య
కాంతా దుత్పద్య కే రసః,
తేన ర్విమిత్రాపాయే ను
కాంత ఏవ ప్రతీయతే”

అనివాడు. ఆ యా సన్నివేశాల నుపాధికాగ్రహించి ఇతర రసములు కాంతమునుంచి ఉద్భవించుచున్నవి. ఆ ఉపాధులు నశించినవే అవి కాంతములో లీనమాయున్నవి. అనగా కాంతమే సర్వరససామాన్యమైన వైకల్యము. కాంతమునుంచి అష్టరసాలు జన్మించి, కాంతముచే బాహించబడి, వురల కాంతములో లీనమాయున్నవి. క్షోరసామధూతిలో మన కనుభవసాక్షికి మైనది కాంత మొక్కటే. అందువలననే కరుణ, రాద్ర, వీర, భయానకాలకును శృంగారవిహంగులకును అనందజనకము లగుచున్నవి. ఈతుల్యసమధూతికి అద్భుతమైన కుత్యము, సామధూతికావలెను. దీనినే భవధూతి 'కరుణ' అని నాడు. అంగ్లములో నిది Sympathetic insight అనబడుచున్నది. కావ్యానుకూలభాగ్యసకలచేత మృదమని మనస్సునే ముకురము నిర్మలమై, తన్మయభావనయొగ్గమై, అనుభవించు నిర్వరానంద సంవిదూకమే రసము. ఇదే కాంతము. సర్వరసాలకు ఈ కాంత

ముతో సమస్యను మదిలికేసే, రసస్వరూపము వికేదము కాగలదు.

ఇట్టిసమస్యను మేరూ లేకుండా ఉన్నది హాస్య రసము. అతి ప్రాచీనకాలమునుంచి అనేక విమర్శకులు హాస్యరసము నరలోచన చేయ మొదలుకెట్టిపుట్టిరి, శృంగారమువలె నీ రసము వాచికలభ్యము కాకపోయినది. హాస్యమును హాసముతో కలిపి భాష్యులు క్లితవారింది నట్లే, ఎవమైనైతె బెర్గ్సన్ (Bergeron) కూడా విమర్శించినాడు. మన ప్రాచీన ఆలంకారికల దృష్టికి విశృంభితార వాగ్యమై లేప్తాదులనుంచి హాస్యము జన్మించును. సర్వసాధారణమునకు విలక్షణముగా నుండుటయే హాస్య మున్నగు. నిద్రా, ఆలస్య, అనపాక్షాదులే సంచారి భావములు. అనగా అనుమయోగికాలు. సాంకర్షికసాకలు హాస్యానికి కేవలకాలు. కావున సర్వసాధారణవైకల్యము (Contrast), అనుమయోగిత్యది హాసములు హాస్యజనకము లని సంప్రదాయవేత్తలన్నారు.

మనకు సర్వసామాన్యంగా సంస్కృత కాలకాలలో విమానములు కన్పించుతారు. వీరి వాగ్విశాములో వైచిత్ర్య మున్నది. వీరికి మృత్యున అన్ని నేలకంటున్నది. వీరిని గమనించి ఇదే హాస్యరసమని చాలాకుండియించుట భారతాటు. కామంతలాది కాలకాలలోని విమానములలో అత్యున్నత, అత్యుపమర్శన చాలా ఉన్నది. 'మృత్వింశబుద్ధి'నని విమానమకు డింగిరిస్తాడు. ఈ అత్యుపమర్శనలన, కనలోపాలు తనకే తెలియుట చేత, లనంటే లనకే అనపాక్షన ఎక్కువకుంది. ఇదే ప్లాక్, వివిధ హాస్యాలలోని విశిష్టములు.

ఈ విమానములతో కంటే మృచ్చకటికలోని కారని భావము. కారము రాజహాస్యము. తన తనది తనకే తెలియదు. మత్య, కామము ఇతనిలో విశిష్ట గుణాలు. కాని తనకే తెలియక తనకే తెలియనిదిలో ఉంటాడు. శృంగారవిమయకమైన కోరికలు బలవత్తర

మూలై, పృథ్వీయభూమిలో బాగుగా అగడబడి ఉంటున్నది. ఇది ఉన్నట్లుకూడా కేకాదునీ తెలియదు. కాని వసంతసేనను వెంటాడినాడు. రదిగతు వసంతసేనకు గల భేదము తెలిసికొనలేకపోయినాడు. చివరకు వసంతసేనను పాత్ర్యచేయుటకగుడా నిర్ణయించినాడు. నత్త్రు పుట్టించే సంభాషణాదికమును గాదించినా కేకాదుని జీవితము విషాదపూరితముగానే కన్పడుతున్నది.

మూలై వ్రాసిన Misanthrope అను నాటకము కేకాదునిజీవితమును స్ఫురింపజేసింది. దీనిని గెటే (Goethe) అను జర్మన్ కవిషత్రుజ్ఞు విషాద నాటకమనినాడు. 'మేస్సయర్ వ్రాసిన Measure for Measure, Much Ado about Nothing అను నాటకములు విషాద నాటకములూ, హాస్యరసపూరితాలూ అని మనము నిశ్చయముగా చెప్పలేము. ఫాలస్తాఫ్ (Falstaff) హాస్యరసపాత్రలలో వర్ణితముడు. కాని ఇతనిలో కృంగార మంతర్లీనమై, అవ్యక్తగీతాల నాలించినది. చివరకు రాజాశ్రయముకూడా గలిగిందని. ఇతని చరిత్ర విషాదమయము. డాక్విజోట్ (Don Quixote) మన తెనుగులో బారిష్టర్ పార్వతీకం కూడా ఇలాంటివారే. ఏ రంధరిలోను హాస్యరసము కృంగారము నాశ్రయించుకొని, విషాదమయ జీవితము లోనీ పరిణమించుచున్నది.

అందుకొననే భరతుడు "కృంగారముకృతి ద్వాన్యం" అన్నాడు. హాస్యము కృంగారమునకు అనుకరణ (Mimesis). అనుకరణ అనగానే సాదృశ్యమునిగాని. తుల్యమునిగాని భరతు డెన్నడూ అంగీకరించలేదు. లోకభక్తి, నాట్యభక్తి అని విభజించిన భరతునికీ అనుకరణ అనగా నిలకడదానిదిగాక. అనగా సాదృశ్యము నాశ్రయించుకొని బయటపడిన కైయాత్మము. దీనినే ఆదర్శముయైన వ్యాఖ్య అన్నాడు లాక్షణికులు. పైగా భరతుడు "కృంగారాం భవే ద్వాన్యం" అనికూడా వదించుటచేక, కృంగార రసాశ్రయమైంది హాస్య మనరలను. హాస్యరసములో కృంగార మంతర్లీనమై ఉండుటచే, బాగ్రదర్శిలో ఆ యా పాత్రలకు అది కుళ్ళక్రమ కాదు.

బారిష్టర్ పార్వతీకం హాస్యరసపాత్రలలో మర్రము ఎని నిర్వహణముగా చెప్పవచ్చును. పార్వతీకములో కాదు ముగిసింది, ప్రబలముగా వతనిని వధించ మొదలు పెట్టినది. ఇంటిలో ఉంటే అది జగనిర్బంధమే. అనాప్యాదితము, అనిష్టాతమునైన కృంగారము స్వేచ్ఛను కొరుకుంది. ఈ స్వేచ్ఛవలననే ప్రాయశః చెప్పన

Oedipus Complex, Electra Complex, Transference, Auto-Erotism మొదలైనవి బుద్ధిమంతుని. అనగా అవధ్యము, అధినిత్యమునైన మచ్చ కామముగాని, పురుషుడు పురుషుని, స్త్రీ స్త్రీని మాత్రమే ప్రేమించుటగాని, లేక క్షియజేహమునే ప్రేమించుటగాని బయలుపడేదయన్నది.

పార్వతీకం టిక్కెట్టుకూడా కొనలేదు. కాని కామవాంఛ బలవంతమైతే ఏదోవిధముగా గైలలో ప్రవేశించగలిగినాడు. కాని అక్కడకూడా తను పోయే సకే మెనరికీ తెలియరాదు. ఇతే టిక్ హీత (Suppressed) కృంగారలక్షణము. కృంగారమునకు సంబంధమే లేనట్లు ప్రాప్తించుటచే నీ హాస్య హామక సన్నివేశమైనది. కాని ఇది విషాదసన్నివేశము. తర్వాత కచ్చికలను పోన చేసికొని పోవట మున్నది. ఈ అవ్యక్త, అనిష్టాత ఆశయముల నమనించి పోయే పార్వతీకం పురుషులలో అభిసారికవంటివాడు. కాని ఈ అభిసారిక తన ప్రేయసి ఎక్కడ ఉంటుందో తెలియదు. అందుచే నాశకపక్షికగా మెలగడలది క్రాంతిచేయుచుకొని, చివరకు అడవార్య లాగిని Lady's Hat కొన్నాడు. ఇంతకు పూర్వము జరిగిన సన్నివేశా ది ఘట్టమునకు పూర్వరంగమువంటిది. ఇంతేగాక ప్రాప్త్యలో గైలు ఎక్కువగా అడవార్య పెట్టెలో (Les dames) చేరినాడు. ఇవన్నీ ఆతడు తెలిసే చేసినవికావు. అందుకనే హాస్యచిత్రణ లైనవి. అనగా కృంగారాశ్రయమైన సన్నివేశము ఆ కృంగార మునకు సంబంధములేకుండా ప్రదర్శించబడినచో, అది హాస్యరసహామక మగును.

అనేకవస్తువులకు, విషయములకు సమన్వయము (Synthesis) కూర్చునది కృంగారము. ఈ భిన్న వస్తుజాతమును భిన్నముగా, ప్రకరణరహితముగా గమనించునది హాస్యము. అనగా, వ్యభక్త్యముతో హాస్యము ప్రారంభమయినది. తేజోదూపుడైన భగవంతుడు 'హ్యోతిర్గతు' (Fiat lux) అనుటతో సృష్టి ప్రారంభ మైనదనే యూదులవాగ్ధియుక్త హాస్య తమమైనదిలేదు. అందుకనే రాధరాయణులు "లోకంత్తు రీలాకైవల్యం" అని మాత్రించి, సృష్టింతా హాస్య రససన్నివేశమునకు దివిసారు. ఇట్టి వ్యభక్త్యమే పార్వతీకంలో కలసినది. ఇట్లు పదజీవితమొకలు ప్రాప్త్యలో Les dames లో చేరినంతరహా గల సన్నివేశ సమకాయము, కృంగార దీప్తగా సమన్వయము చెందుతున్నది.

ఈ పుష్కర్త్యలోకమువలన హాస్యరసములో రత్నానిధారణ బయలుదేరుతున్నది. నిర్గుణుడైన బ్రహ్మ, అపరిమిత, నిర్విభుడై, సర్వివాంధ్రుడగుచు ఉన్నాడని వేదాంతులంటారు. పుష్కర్త్యము (Analysis)గా ఈ చిదంకయే విమర్శింపబడుతున్నది. ప్రకరణ సంబంధము లేకుండా ఈ చైతన్యము ప్రదర్శింపబడుచున్నది. అందుచే నీ సత్యమును సత్యముగా గుర్తించలేక పోతున్నాడు. ఇదే సత్యము కారణ మవుతున్నది. సత్యము కృత్రికభకన్నా విచిత్రముగాను, అవిశ్వసనీయుముగాను ఉంటుందని, పెద్దలందుకనే అన్నారు. 'Truth is stranger than fiction'. గతే అందువలననే తన స్వీకరణకు "సత్య వృతము" (Dichtung und Wahrheit) అని పేరిడినాడు.

హాస్యరసపోషకపాత్రలు సామాన్యముగా తీరికములో ఆకాభంగమును పొందినవని చెప్పాలి. Falstaff అనించిన దరనికి లభించలేదు. Don Quixote విఫలమనోరథుడైనాడు. కేకారుడు మృత్యువుముఖమునంచి ఆతికష్టంబున బయటపడినాడు. పావనశీలం బావిష్టచేకాకేమానని సంకేతము కల్గుతుంది. ఏమైనా తీరికములో తనపెట్టుకొనిన అకర్మాలను సాధించలేకపోయినాడు. తన చేయవలసినది ప్రతిదీ తన భావాలకు, ఆకాయాలకు కర్మకారముగానే జరిగిపోయినది. తాను తలచుచు జరిగినది. ఈ విధమైన ఆకాభంగాలు పూర్తిగా వ్యక్తిత్వము నణచివేసినవి. దానితో సువికృతమైన ఆత్మనిమగ్న బయలుదేరినది. దీనినే Cynicism అంటారు. ఇది మనకందరహా తెలిసిన చక్కణే. కాని మనమైన మనము ఈవిధమైన చేసికొనటానికి ఉత్సాహింపము. అందుచే పశ్చాత్తాపములే దీనిని ఆనందించ గలుగుచున్నాము.

పావనశీలమునకు కలిగిన ఆకాభంగాలు చాలా ఉన్నవని అనుమేయము. దానిలో కృంగార విషయకమైంది మహాత్మరమైన దని కూడా ఊహించవలసివున్నది. ఈ మానసిక దురవస్థనుంచి తప్పించుకొనుటకై నిశ్చయమైనను, ఉపాసనను అలవరిచాడు. కాని మనోబలము అంత తేలికగా పోవునదికాదు. అది యెల్ల తెలికా మనము నెట్లాడే వస్తుంది. ఈ కారణమంచి తప్పించుకొనలేనని హాస్యరసపోషకముగా దీనినాడు. కావుననే—

"ప్రాంవో ఆగామ నృతయే హాసాయ
ద్రాఘీయ ఆయుఃప్రతరం ధిమానాః"

అన్నాడు చైదికబువూలు. మరణముమొదలైన దుర్భర సన్నివేశాలు భౌతికముగాను, మానసికముగాను కూడా మానవుని బంగడినవి. అందుచేత దీర్ఘాయువు ననుభవించవలసిన సృత్యము, హాస్యము కావాలి. ఈ సూత్రమునే పావనశీల మనురించిచాడు. కాని అనుభవమునకు దుర్భరమైన అవేదన, మనఃకషమ ధ్వనించుకూనే ఉన్నది. అందువలననే పావనశీలం ద్రాగిన శ్రీమొక్కపాటి వరిసింహాశాస్త్రిగారు హాస్యరసములో నూతరా, రాచెతే, సెర్వాంటిజ్ లతో తుల్యమైన శ్రేణిని ఆలంకరించుకున్నారు, ఆలంకరించగలరు మాదాడు. పావనశీలం, ఫోల్ స్టాఫ్, దాకాక్విక్స్, కేకారులు సమాన శ్రేణ్యంబువూలు. వీరిలో అననుభూతశృంగారముది, మాదము తుల్యకర్థలు. ఇదే హాస్యరసలక్షణము.

కావున హాస్యముగా పుష్కర్త్యము తత్వవిమర్శన చేసి, ఆత్మపరీక్షింపనతో వ్యక్తమవుతున్నది. కృంగారాశ్రయమైన సన్నివేశము కృంగారముతో సంబంధము లేనట్లే ప్రదర్శింపబడుతున్నది. అధికమయ్యెనుకాని కృంగారము, అవ్యక్తముగా, అవిజ్ఞాతముగా నుంటున్నది. దీనిచే హాస్యము శేలము విహయమునే ధ్వనింపగలిగిన దా తున్నది. ఈ ధ్వనిలో జీవి తము పై వ్యాఖ్య కలదు.

"Life is a tale told by an Idiot",
"Our little life is round ed with a sleep"
అమ్మమ్మమ్మర్ వాక్యాలు, అజ్ఞులొపయిను, రదివిలాపమును వాడించిన కావిదానికాలు ఉత్తమ హాస్యరసమునకు పదాహుతాలు.

"Poor mortals, Hal, Poor mortals"

అని చెంకుల మడ్డేంచి పట్టిన ఫోల్ స్టాఫ్ "అల్లో హి కన్యా పరలేయ వీం" అని కూడా అనగలదు.

"చలాపాంగం దృష్ట", "అనామ్రూతం త్తమ్మం", "యావత్కర్మకర్మ" అనే శ్లోకాలు ఉత్తమ హాస్యరసపోషకాలు. ధనధూరిని "సకృత్కృష్ణం వహతి విభులం" కూడా ఇట్టిదే. అనగా హాస్యరసములో సత్యము విమర్శింపబడి ప్రదర్శింపబడుతుంది. పుష్కర్త్యోష్ణముగా తత్వము నిర్విభుతో నిర్విభుమైప్పుడే హాస్యరసము వ్యక్తింపబడుచున్నది.

నూతన వధూవరులు - ఫిలిప్ హాంట్ బాబ్, ఎలిజబెత్ రాకుమారి

కలగలగంప

నీటి మహిమ

చివరిదిక్రమేవ పరమేశ్వరశుభ్ర! కావలసిన ముడి పదార్థాలలో నీరున్న ముఖ్యమైనది. శుభ్ర ప్రారంభం దేవిధంగా జరుగుతుందని యోచిస్తే, మొదట ప్రళయం కలుగుతుంది. అంటే సర్వం జలమయమై పోతుంది. తర్వాత అందులోనుంచి భూమి, కక్షిస జీవరాసులు మొదలగునవి కలుగుతున్నవి.

భూభాగం ఒకపార్శ్వ గోళం మూడుపార్శ్వ మట్టిలో యిది పండుతుంది, అది చిక్కుచున్నది అంటాము. ఆ పంటలకు కారణం నీరేకదా! నీటిలోనే యున్నది ప్రపంచశ్శరవహారముకా. వానలు లేకుంటే జీవము. ఏ యే కార్తాలో ఎంతో వానలు, ఎప్పుడెప్పుడు పడునో గైరుకు గెలుగు. ఖర్చు చాలక వానలు లేక కరువు రావడం తటస్థిస్తే, యే జుట్టయోగాదులో చేసి తంటాలుపడేవారే ఆ రోజుల్లో. ఋష్యశ్శ్య:గుని ఉదాహరణ మనకు తెలిసేవుంది. ఋష్య శ్శ్యంకుల వారు వస్తే వానలు కురుస్తవని, ఆయనను లేవడానికి వారవ:తలను పంపవలసివచ్చింది. కేటికి పల్లెల్లో నకాలంలో వర్షం పడకుంటే విరాటపర్వం వదిలే ఆచారం కద్దు.

భగీరథుడు గంగను లేవడానికి పడిన పాట్లుత్రురా కాలను చూస్తే బయలుపడును. "నీరే ప్రాణాధారము" అంటాడు గుమతికితకర్త. "ఉదకం నారాయణస్వరూపం" అన్నారు అధ్యాత్మికసంపన్నులు. ప్రాణధారణకు, దాహకాంతికి నీరులేక నిమమంహూదా పాగదు. "దప్పిన్నట్టివారి కా దప్పితీర ఫలితూరంబు హితవో యాశ్శంబుహితవో!" అన్న శ్రివాణుని వాక్యము మనకు చిరపరిచితమైనది. "ఉప్పులేని మార యూనంబు రుచులకు" అన్నారు. ఆ ఉప్పు లేనిమంచి యెక్కువగా చక్కడం నమోద్రపు నీటినుండే.

మనం వంటి రిశగ్రతరీక్షుత్రుకా నీరుగ్రహ సంగా కావలసియున్నది. నీళ్లనోనే కడగవలె. నీళ్లనోనే త్రుకించవలె. నీళ్లనోనే పాకకంతా గండి విడి కృతమైయున్నది. పానమున కంత యావశ్యకమో, ప్నానమునకున్నా నీ రంత యావశ్యకమే. దావాల చేసేటప్పుడున్నా వుదకంతోనే వర్తించేవారు.

మానవుల కర్తవ్యంకూడా వారు నిజమే ప్రాంతాలలోని నీటిమీదనే ఆధారపడివుంది. "గోదావరినీరు కవిత్వానికి, కావేరినీరు గణితానికి, నంగితానికి ప్రసిద్ధి" అని చెప్పకొనడం తరచుగా వింటూవుంటాము. ఏతూరైనా వదిలిపోవడం తటస్థిస్తే ఆ యూరి "నీళ్ల ఋణం" తీసిం దంటారు. అదేవిధంగా క్రొత్త వోట్లకు ఔల్లివా అక్కడి నీరు తత్వానికి సరిపడిందా, లేదా గమనిస్తాము. క్రొత్తతూర్లకు కాపురం పొందేటప్పుడు యే విషయాలు గమనించుకొన్నారే తెలుసా! "అప్పిచ్చువాడు, బైర్లుడు, ఎప్పుడు పెడతెగక పోరు" అన్నారు.

కామలు మాన్వకోవడానికీనూడా వరుడు చాలావరకునీటిమీదనే ఆధారపడియున్నాడు. కపాయాలు, అసవారిష్టాలు నీటితోనే చేస్తారు. ఇంగ్లీషుడాక్టర్ల విశ్శుద్ధు, బానిక్కులకు నీళ్లఅసపానంతోనే వాడవలెను. "లెవడం నాన్నానీతోమం" అన్నారు అవిధజ్జాలు.

ఈ విధంగా వరులు జ్ఞించింది మొదలు జగత్తను నీడేవరకు జీవితచాలకంలో నీరు ప్రముఖపాత్ర వహిస్తుంది. మన జీవితసాధకములకు వాంది, భరతవాక్యమూ నీటితోనే జరుగుతుంది. "నీర్లాదిం" అంటారు "ప్రపదిం-చింది" అనడానికి కొన్ని ప్రాంతాలవారు. జీవితం ముగిసిపోవడంతో తిలోదకాలు వదిలేస్తారు.

మానవుని మాట అటుంచి, జగత్తే ప్రళయనం
తరం నీటిమండి భట్టుతున్నది. ప్రళయంతో జగ
త్పాటకం పూర్తియై, సర్వం జలమయంగా
మారిపోతుంది.

మొన్న నిలిచిన ద్వితీయమహాసంగ్రామం
భూమిమీది అధికారాలకేగాక, నీటిమీది అధికారాలు
సంపాదించేటందుకుమాత్రా అన్న విషయం జగద్విదితం.
“అట్లాంటిక్ చార్లరు” అని నీటిపేరు పెట్టి, అట్లాం
టిక్ సముద్రమీదనే ఆ ప్రధానాధిపతి తయారుచేసినం
దుకు కారణ మేమి? మనం నీటిమీదివ్రాతరికు నిలుకడ
లేదని నిర్లక్ష్యంచేస్తాము. కాబట్టి అది మనపట్ల అక్ష
రాలా నీటిమీది వ్రాతగానే చేస్తా మన్నది అందులోని
అంతరార్థం. అన్ని దేశాలకూ అనుమతించిన ఆవాటి
అట్లాంటిక్ చార్లరు మన దేశానికి వర్తించకపోయింది.
ఇక అయిన పెండ్లికి మేక మెండుకులెండి.

అధునిక యుగవిజ్ఞానమునకు వింతపాటగు నిచ్చు
విద్యుచ్ఛక్తి నీటిమండియే కలుగుతున్నది.

భూగర్భాలను మారీరాకడిమున కే మంటారు?
శీర్షయాశ్రయ చేయడం అంటారు. ఎంతటి పవిత్రస్థల
మైనా అక్కడి శిథిలమీదనే ఆరేటి మహిమ ఆధార
పడి ఉంటుంది. “గంగాస్నానఫలం లభేత్” అంటా
నాని “కాశీయాత్రాఫలం” అనరుదా? అందుకే శివుడు
గంగను పెత్తిమీద మంచుకొన్నాడు; పార్వతిని
ప్రక్కన కూర్చోబెట్టుకొన్నాడు. కాశీకి పోయి గం
గను తెచ్చి నీ గంగం. ఈవిధంగా నీ చాలాబోల్లనంకి
శీర్షం తెచ్చితిరుతారు. “అవతలాకావే, యవతలా
కొల్లడం, నిదుమనే శిర్షంగకావభ్రమ” అని స్త్రీలు
పాడిగా వింటూవుంటాము. ఎక్కడో ఆకాశంలో
గ్రహణం పడితే సమద్రస్థాయిం చెయ్యకుంటారు.
ఇదింతా దేనికి? నీటిలో గొప్ప మహత్తు కద్దరిదే.

డా. శ్రీ. వెంకటరామయ్య.

అ వా నీ ద్వీ ప ం లో...

అ వా నీ ద్వీపములో రెండు గుండకైలములున్నవి.
ఒకటి “నగాటో”, రెండవది “టగానో”. రెండవది
గారీకంకరకృంగోన్నతములు, సంతకహిమాచ్ఛాదిత శిఖ
రములు, అపూర్వసౌందర్య భావితములు.

పర్వతకేం, పర్వముతువుల, పర్వకాలముల
కాశికములు వివిధసౌందర్యములు వెలిగివచ్చును.

ప్రాతస్పంద్యాపమయమున ఉల్లేఖితప్రకృతిలో అది
సప్తరుల పవిత్రతపటప్రాంగణములవలె ప్రకాశిత
కోచియులు విదజల్లును. ఉదితభాసుని స్పృగకాంతులలో
ప్రేమప్రభమనమాగమతేజ లజ్జావిధురములైన నవ
వధూ ప్రసన్నవదనములవలె కోకిలయను. మధ్యాహ్నా
తీర్ణమార్తాండుని కిరణములలో, తిండ్రియైచ్చిన సర్వా
భరణముల రత్న దీపితులు ఉజ్జ్వలములుగా విహరింప
చున్న మేనకాదేవి దేహకాంతివలె భావించును.
సాయంసంధ్యాకాలమున కైవక్యపావునీతైన విభూతి
కొండలు కట్టినట్లు, గిరికాదేవి కృపాహంగరేఖలు
యాహంగినట్లు, పృథ్వీరాజా నందీశ్వరుడు సర్వ
కృతుని సంధ్యావాట్యుదర్శనమున ఒడ లంపొంగి
యానందవృత్తియు చేసినట్లు, గంగాదేవి దివిమండి భువి
కవతరించినట్లు, గౌరీయర్థభాగము కైవార్థభాగమున
ప్రతిబింబించిన యశ్వారీశ్వరునిరీతి, మల్లలు, మొల్లలు,
మంచారములు, గేదెలు, కాంసములు, దంపకములు
మొదలగు నానావువ్వవర్ణకోకిలియైన శేలిహసములు
మేన దాల్చి సంధ్యావృత్తియు చేయు నటరాజాను
బోలి కైవమాహాత్మ్యస్ఫూర్తములు, హృదయం
గముములు నై రాదేట్లును.

చకోరముల కాపెతలు కర్పించు చంద్రాతప
ములో వారి యందమే యందము. అమృతము పాలు
పెరువులు సంతకథారగా గ్రుమ్మరిననీరిని, ధాకారవ
నెట్లాలు కుప్పలు వోసినట్లు, దివిజలలోకినిలో నేయి
యైరావతములు జలప్రవాహినినట్లు ప్రేమకేతవుల కుద్ది
వన విభావములుగా మనోజ్ఞములై యవి రాజించును.

ఆ రెండు కృంగములు నా దేశకవుల కొంఠ
బంగారము. ఆ చిత్రకారుల భాగదేయములు పండిన
పెన్నిధులు. ఆ కళోపాంకుల సంతోహస్థ్య దైవత
ములు. ఆ భావుకుల భావసంపదలకు రూపకల్పకములు.

ఆ భావలో నీ శిఖరములకు కీర్తించు గేయ
ములు కొల్లలు. “చూచిన నగోటాను చూడుము;
పోర్చిన టగానోకు పోల్చుము” అన్నది ఆరిమధుర
ములై క్రవణపేయములైన వారి జాతీయములలో
నొకటి.

నగాటో అనగా శీతలకైలమని యర్థము;
టగానో అనగా అగ్ని పర్వత మని భావము. బాహిర
దృష్టి! ఎంత ప్రకాశసౌందర్యముగ గోచరించునో,
అంతరంగముగ టగానో అంత అపాయకరమైనది.
రక్ష్యనిగ్నితమైన అగ్ని ప్రవృత్తిరి విజృంభించువరకే.

అది విజృంభించి దిగంతముల వ్యాపించును. అట్లు మరణించును; అంతము, పృథ్వీదళవిదారకము నను విశాకేనము సంభవించును! టగానోయొక్క సమృద్ధిచాన కావీరసాంద్ర్యము సర్వమును తదంతరవిలయాన్ని కించుకము. ఎన్నడూ కాదెబ్బను బహిర్గతముననో, భయంకరమైన ప్రకృతిక్రూర్యమున చెన్నడు బరికావలసినవ్యూహం యని శక్తివిహీనుడైన అల్పమానవుడు ప్రాణము లరచేత మంచుకొని మనుకొనును.

నగానో వైశంతయో లోనంబు సమాప్తీరులు వికీర్ణము కానివృత్తి—నగానో చరింపదు; విలయము రానివృత్తి—కట్టకడను నగానో నిలిచితిరును. సృష్టి నిలచినంతవరకు నగానో ప్రకృతికి మండప్రభావము.

సృష్టి బహుచిత్రసంశోభితము.

* * * *

అవానీద్యవములో రెండు మండలములున్నవి. ఒకటి 'నగానో', రెండవది టగానో. రెండును గౌరీకంకరశృంగోక్షేతములు, సంతతసీమాచ్ఛాదిత కిరణములు, అపూర్వసౌందర్య భావితములు.

వికలావనిలో కూడ ద్వివిధప్రకృతులైన మానవులున్నారు!

మల్లంపల్లి సూర్యచైరవద్రసాదు.

మ్యాజిక స్విచ్ బోర్డు!

ఒక్కొక్కప్పుడు చూచారా, మనకు జూచున్న జాడనుంచి కదలకుంటే తలకాయ జొప్పగా వుంటుంది. మరి మనం లేవకుంటే ఆ పనులు జరిగి చావవు. ఇటువంటప్పుడు మనకు ఏదో ఒక రకమైన మంత్రశక్తి వుండి ఆ పనులను అశక్తిచేత చేసుకోగలిగిన సామర్థ్యం వుంటే ఎంత బాగుండును? భేష్టుగా వుండమా మరి?

“మంత్రాలకు మామిడికా నులు రాలవు స్వామి! మంత్రాలొద్దు గింతలొద్దు, యంత్రాల కిరణులే మనకొంది” అంటున్నా దొక ‘దాలరు మాతయ్య’.

ఈ అమెరికా విజ్ఞానవేత్త చాలా రోజుల నుంచి చేసిన కృషి ఫలితంగా ఒక శాస్త్ర పద్ధతి కనిపెట్టాడు. దీనివల్ల మనం కూచున్న తోటనుంచి కదలకుండా చాలా పనులు సద్గుణాలు చేసుకోవచ్చును.

అయితే ఈ విజ్ఞానవేత్త పేరే మంటారా!

ఇతని పేరు ‘చే ఎరిక్ ఫ్రెడ్’. యుద్ధకాలంలో యితను చాలా యుద్ధ పరికరాలు తయారు చేసేవాడు. యుద్ధం సమాప్తి అయి పుట్టుంచి శాంతిరకం స్వపాపరికరాలను కనుక్కోడానికి యితను కృషిచేస్తూ వచ్చాడు. ఇతని కృషి చాలావరకు ఫలించింది కూడా!

ఈ పెద్దమనిషి పక్కమీదనుంచి లేవకుండా అన్ని పనులూ చక్కచెట్టు కంటాడు.

ఇతను లేవ పక్కకు దగ్గరగా ఒక స్విచ్ బోర్డు అమర్చుకున్నాడు. ఆ బోర్డులో వుండి స్విచ్చుల మేపయోగించి తన కోరికలు నెరవేర్చుకుంటా దితను.

ఒక స్విచ్ వేళాంటే వడకగది తలుపు తెరుచు కుంటుంది. అది చెనక్క లాగాడంటే తలుపు మూసు కుంటుంది.

ఇంకో స్విచ్ సహాయంతో వంటగదిలోని ఎలక్ట్రిక్ సాయంతో నివ్వ అంటిస్తాడు.

మరో స్విచ్ ఉపయోగించి కాఫీ కామగోదానికి “ప్లా” సిద్ధం చేసుకుంటాడు.

మరియొక స్విచ్ వేసుకొని స్నానాల గదిలో నీళ్లు కాస్తాడు.

ప్రతి వుదయమూ లేడియో దానంతట అదే పాటలు ఆరంభించి అతణ్ణి నిద్ర లేపుతుంది.

చూచారా, ఈ పెద్దమనిషి పడకమీదనుంచి లేచి కదలకుండా, విద్యుచ్ఛక్తిని తన అదుపాజ్ఞలో పెట్టుకొని, దానిచేత అన్ని పనులూ చేయించు కుంటున్నాడు!

మానవుని ప్రతిభ దివ్యదానికి మించిపోతూండడం చూచి సృష్టికర్త ఏమనుకుంటున్నాడో గదా!

చె. రా. మూర్తి.

లేదు. నీటి యాచారములో గొట్టె మొదలయిన ద్విత్యర్థములయందుఁ దప్ప విశ్వార్థములలో కలుగ న్నవి (=చరిత్రము?) లేకుండుటంజేసి రేఖమును మాత్రమే యెల్లెడల వాడుటవలన భావకు పద్ధతి లేదు. అట్లు వ్రాయుచున్నవారును గలరు... (పు ౩౫౩.)

గ్రాంథిక భాషావాదమునకు "స్వస్తి" వాచన పయనది.

ఇంక రెడ్డిగారికిష్టమయిన, వారి నుత్సాహపూరితముఁ జేసిన "ద్రావిడ కేండా" మాట.

ద్రావిడ కేండాను సోమయాజిగారు నిండు కొయ్యమీఁద పెరురఁజెట్టివారట. కాని, ఈ కేండా ఎరురుచున్న యోడ ఒక కొయ్య ఓడ; రేపుఓడ. మీఁద కేండా ఎరుటకు మురియుచున్నాకగాని దాని యడుగున వడిన చీలిని గమనింపకున్నారెలా? ఓడ మునిగిపోవుచున్నది. దానితో కేండామాది సగాధజలభిగ్నియై పోయెను.

ద్రావిడవాదమును బయలుపెరచిసిన కాల్వ వెల్లువ సంస్కృతము రాదు; ప్రాకృతభాషాజ్ఞానము లేదు. ద్రావిడభాషాజ్ఞానము మాది నంతలోనే ఉన్నది. క్రితపించూర్ణభాషల సాక్షి యెవరి? లేదు. వాని నిర్ధారమున కెఱిగి విలప యందునో లభముగ నూహింపవచ్చును. ఆ కాల్వ వెల్లువ మాది ప్రభులాడు శ్రీ సోమయాజి ప్రభృతుల యవధి యెంతలోనే యున్నది. కాల్వ వెల్లు ద్రావిడ భాషాకేమునకు నిరూపించ వలెమాడు, పదవాలు నివసత్తులను 'ఆంధ్రభాషాచరిత్ర'యనఁ బరాక్రములై విస్తృతములైనవి. వానిని మరల నిలఁజెట్టవలె నన్న కాల్వ వెల్లు ద్రావీత వాక్యములను మరలమరల నుద్ఘాటించుటవలనమాత్రము కార్యముండదు. శ్రీ సోమయాజిగారి గ్రంథమునఁ జేసిన దంతకంటె పెద్దయెడల, (మాడుడు పుటలు ౮౦-౮౫)

'కాదన్న వాడు కరణము; వా దడఁచినవాడు రెడ్డి'. 'ఆంధ్రభాషాచరిత్ర' కారుని మతమును నిరూపించుటఁ జేసి ప్రయత్న మీ గ్రంథప్రకటనము. ఇట్టి నిరూపణమునకు యోగ్యతయు, క్రియఁ గావలె నన్న శీతద్వీంధమున చెందిన కృషికంటె పెక్కువ కృషికాకరణ. ఈ 'ఆంధ్రభాషాచరిత్ర'యలో పట్టి కృషియే కాదు, పట్టి కృషియూ గావరాదు.

'ఆంధ్రభాషాచరిత్ర' కారుని ఆంధ్రభాషా వ్యుత్పత్తిదాంత మా గ్రంథమున రిక-౨౪౫ పుట ౪లో విశిష్టగ్రహముగా నిరూపింపబడినది. దానిని చదివినవారు ఆ గ్రంథకర్తయొక్కయును చక్కగా గ్రహింపఁగలరు. దానిని కాదనుటకు ప్రాకృతభాష అను భాగగా నిర్ణయింపవలెను. శ్రీ సోమయాజిగారి కొన్ని ప్రాకృతవాగ్ధారముల పేర్లు తెలిసియుండిన నండకచ్చునుగాని ప్రాకృతభాషావ్యుత్పత్తిజ్ఞానము వలనంత లే దని ఘంటాఘోషముగా చెప్పవచ్చును. ఇట్లునట కొక్క యేదాం రణము చాలదు. హేలఁడు కూర్చిన గ్రంథము 'క్రితఁడు' (పచ్చటి కర్ణధరము) అని ప్రాకృతభాషాజ్ఞానము గల యెవ్వరికైనఁ దెలియఁ గలదు. కాని దాని పేరు 'క్రైత' 'క్రైత' అని గ్రంథములో చదివినట్లుకు దైగా వ్రాసినారు.

ఆంధ్రమునకు సంస్కృతప్రాకృతముల మధ్య త్యము నీ పర్చిద్రావిడభాషావాదు లొల్లకుండిన నొల్లకుండురుగాక. తమ వాదమునకైనను వాధారములు ర్థద్రుమాగా నందునట్లు మాచూరవలదా? ద్రావిడ భాషలు వ్యవంభవులు కావు. వాని కొక చరిత్ర మున్నది. వానిఁ జూడీయనులైన యితరభాష లున్నవి. ఇంతవఱకును ద్రావిడభాషావాదు లొప్పు కొందురు. వ్యవంభవులు కావన్న విధియెందుండి కలిగినవి అను ప్రశ్నమునకు వారు చెరియైన సమాధాన మింతవఱకుఁ జెప్పలేదు. కాల్వ వెల్లు నిభియనుభాషల నుండి యెదిరిగనకను. ఆవాద మేవాఁడో యెగిరి పోయినది. కావున నిప్పటి ద్రావిడభాషావాదు లయిన కాల్వ వెల్లు న సోమయాజి లు ఘట్టకుట్ట ప్రభాకర్నాథమున కాము తిగిన ఆ వల యములోనే మరలమరల తిరుగుచున్నాక. "ద్రావిడ భాష అని కాల్వ వెల్లు నిరూపించిన భాషన్నియు శీతకుటుంబమునకుఁ జేరినవి" అను విషయమున నెక్కరిని వివరింప ది రేచు—కాని, ఆంధ్రభాషా చరిత్రకారు లా ద్రావిడభాషలు తక్కిన యుత్తర హిందూస్తానావర్తభాషలతోఁబాలు సంస్కృతప్రాకృత భాషావర్ణము లనుచున్నారు. దీనిని కాదనువారి భాషలకు మూలరూప మొకటి యున్నదనియు, దానిఁ మూలద్రావిడమని పే రనియు, దానినుండియే ద్రావిడ భాష లన్నియు శీర్వదిన వనియు నుపపాదించు చున్నారు.

కాని, యీ మూలద్రావిడభాష యనున దేది? దాని వ్యూహ మేది? ఎవ్వ డుండెను? ఎక్కడ

నుండెను! దానిలోని ఒక్క కాక్యమునైనను పరి
శోధించి, పరిశీలించి, పరిశ్రమించియైనను నుదాహ-
రింపఁగలరా! దానిని కృతకముగా కల్పించుకొనవలసి
యొప్పు దండురా! ఆ కృతకములద్రావిడభాష
నైనను నీ ద్రావిడభాషావాద పండితులు కల్పించి
శ్రవణము చేయవలదా! తిరుక్కోట 'మూలద్రావి
డము' 'మూలద్రావిడము' అని పదే పదే యనుటవలన
శేషి లాభము! తమిళ మీ ద్రావిడభాషలలో నతి
ప్రాచీన మని కొందరు తలంతురు. సోమయాజిగారును
నటే తలంచుచున్నాడు. కాని, ద్రావిడవాదము వారం
భించిన కట్టుచెట్టుకూడ నీ ప్రతిపాదనము కంగీకరింప
లేదే! ఈ ప్రాతర్దశ్యపులక నామములు మెం
దయినవే!

తక్కిన ద్రావిడ భాషావాద్యయములతోఁబాలు
తమిళభాషావాద్యయమును ప్ర. క. ౬-వ కెట్టమునకుఁ
దగువారనే కాన్పించుచున్నది. అయిదివకెట్టము
నకుఁ బూర్వము తమిళభాషాయొనికిని నిరూపించు
కాలనిర్ణయము పరిగఁ జేయుటయైన యొక్క యాధా-
రమునైనను తమిళభాషాప్రాచీనతవాదులు చూపఁ
గలరా యని యాంధ్ర భాషాచరిత్రకారు లెన్నియెంత
క్రిందటనే చేసిన సవాలును ప్రశ్నోత్తరము వచ్చి
నట్లు లేదు. సంగము వాద్యయము ప్రాచీనమైంది
కాదని యెన్నో యుపపత్తులతో నాయన ప్రాచీన
వ్రాత నింతకంటె నెవ్వరూ గాదనలేదు పరిగదా,
తమిళవిద్యాంకులే యా యధిప్రాయముతో శీకరించు
చున్నారు. మధుర, తిరునెల్వేరి మున్నగు ప్రాంత
ములలో గనఁబడిన బ్రాహ్మీలిపిలో నున్న కాసనములు
తమిళకాసనములు కావనియు, నవి ప్రాకృతికాసనము
లనియు వాక నిరూపించిరి. దానిని భాషావిద్యాంకు
లెల్లగును సోపన్మకొనియున్నారు.

ద్రావిడభాష లనగా దక్షిణాకర్మభాషలు.
మనకుఁ దెలిసినంతవఱకు నయిదపు, వాఱపు క్రిక్షకా
ర్మములకంటెకును నవి ప్రాకృతికములుగానే యుండినట్లు
కాసనములు ఘోషించుచున్నది. ఇంక నీ మూలద్రావిడ
మన శేషి! అది కృతక మేల కావలెను! ఏభాష
యైనను కృతకముగ నెన్నార్లు మనఁగలదు? ఆ మూల
ద్రావిడ మొక ప్రాకృతికభాషగాని, కొన్ని ప్రాకృతిక
భాషలుగాని యై యేల యుండఁగూడదు? అని
ప్రశ్నించి యాంధ్రభాషాచరిత్రకారులు గొప్ప కృషి
చేసి తమకు రూపించినట్లు సిద్ధాంతముఁ జేసియు

న్నారు. దానిని కాదనుటకు 'ఆంధ్రభాషాచరిత్రము'
లోని వ్రాత చాలదు. అది వాదపద్ధతి కాదు, వాద
భండినపద్ధతియే గాదు.

'ఆంధ్రభాషాచరిత్రము' నీ గ్రంథమున
'త్రతముకలకే మక్షికాపాతం' అన్నట్లు ఉప
క్రమములోనే ఆంధ్రదేశవాస్తవి గుఱించి మచ్చ
టించుచు దాని యుత్తరపుట్ల 'బారువా' గ్రామ
మనియు, దక్షిణపుట్ల మద్రాసు కుత్తరముగానన్న
నెల్లూరజిల్లాలోని ఉత్తరపుతాలూకా లినియు,
వడరాసులో వాండ్రుల సంఖ్య తక్కువ యనియు,
నెల్లూరుదక్షిణతాలూకాలలోని కాండ్రులు నవీనముగా
ప్రవేశించివారనియు, తిరుపతి అరవల కుత్తరపు
ట్లయు, వాండ్రులకు దక్షిణపుట్లయు నై ఏందు
చేర్చవలెనో సంశయపడదుననట్లు శేర్పి విడిచి
వారు. ఈ వ్రాత చక్రమర మనటయేకాక, ముందు
నిర్మింపఁబడినపు వాండ్రాష్ట్రమును బాల-సంకుచిత
పట పఁ దోడ్పడఁగలది గుర్తింపవచ్చును. ఇట్టి
అనాలోచితపు వ్రాత అధికాస్థానములపండి నెలవది
దేశమునంతయు గలవర పెట్టఁగలవు. ఆంధ్రరాష్ట్రపు
కుత్తరపు ప్యాభాషికపుట్ల 'ముషికుల్యా' నది
యనియు, దక్షిణమున కంగల్పట్టాల్లో దక్షిణ
తాలూకా లనియు, నెన్న పట్టణము, తిరుపతు లపు
టాండ్రదేశభాగము లనియు, వాండ్రులు చోళరాజు
కాలమునుండి వరు నెనిమిదపు కెలమునకును
దక్షిణదేశము వాక్రమించి యుండిరియు, ఉత్తర
మోదరాబాదు, మధ్యవరగజాలలోను, దక్షిణము
మైసూరులోన బాలభాగ వాండ్రులయి, నీవివృటిని
నేకభండిముగాఁ జేసి విజాంధ్రాష్ట్ర విద్యు
మున జేయవలెననియు వాండ్రభాషాచరిత్రకారునియు,
తదితరమహోయులయు నభిప్రాయము. ఆంధ్రుల సంఖ్య
మూడుకోట్లు ముప్పదికోట్లయిండి భారతదేశమున
వారి భాష మాదితృప్తిసామము వాక్రమించుచుండెదరా
కా సంఖ్య ౨౯ మిలియను లని తిగ్గించి నెవ్వరుయు
'ఆంధ్రభాషాచరిత్రము' కర్తవ పరికాదు. ఇట్టి ప్రామాదికపు
వ్రాతలే తిరని యపాయములను గలిగించునది.

ఈ ఆంధ్రభాషాచరిత్రకర్త తమిళ మనిన
వాదేము పుట్టును. 'అంతా తి. క. ౧౦౦౦. జగమంతా
తమిళముయి' అని ఒక్క పేరటను గ్రంథము దంతటను
సాగించినారు.

ఈ గ్రంథములోఁ జాలభాగ మనవసరప్రపంచములలో నిండినది. ఆంధ్రులచరిత్ర మంతగా పెంచవలసిన యాంశ్యకత. లేదు. ఆంధ్రము, తెలుగు, తెనాలి, త్రిశింగము, త్రిలింగము, త్రివంగము మొదలయిన కట్టయల విచారమును గూర్చిన చర్చలు పొడిచేంకట స్వయంగా నలువదియేడ్ల క్రిందటి యాంధ్రాక్షరతత్త్వము కామనుండియు చెవల చిల్లులు వదనట్లు నింగునునుచున్నవి.

తమిళ భాషావాఙ్మయముల దీర్ఘ ప్రస్తావన యాంధ్ర భాషావికాసములో నసంగతము, నప్రస్తుతమును.

ఆంధ్రాక్షరకర్త గ్రంథముల చరిత్ర మెందుకు చేర్చబడినదో, దాని ప్రయోజన మేమియ్యో గానరాదు. ఇట్లే యశేకముయిన యితరవిషయముల ప్రస్తావన యనవసరముగా గ్రంథములో నిడినట్లొచ్చినది.

భాషావికాసవిషయమున నాంధ్ర భాషాచరిత్ర కాదు గ్రంథములో విషయములే సంగ్రహముగా జేయబడినవి. ఆ గ్రంథములోని విషయములు జేయుట, మద కట్టి కారణములను చెలవికయే నమంజనం కాదుగదా! ఇది కాదని చెప్పకంకదా! "యని యొక చెలకు చెలకి విడుచుట—

ఈ గ్రంథకర్త యవలంబించిన పద్ధతి. ప్రాత్రముకట్టియుఁ బ్రశ్నేకింపవలసిన దిందుగాదు.

“దేవదత్త భట్టాచార్య.”

గ్రంథ స్వీకారము

Song of the Emancipated Self

రచయిత : టంగుటూరి శ్రీరాములుగారు. ప్రకాశకులు : వావిళ్ల రామస్వామికృష్ణులు ఆండ్ నమ్మ, చామరాం. చెల ౮ అ.

హిందీ భాషా బోధిని

రచయిత : యం. విశ్వనాథంగారు. ప్రకాశకులు : టి. బాలనాగయ్యకెట్టిగారు, కర్నూలు. చెల ౮ అ.

భారతప్రశస్తి

స్త్రీల ఆరోగ్య భాగ్యానికి
లోహ్ర

కేసరిగుటిరం లిమిటెడ్ మద్రాస్

ఒకప్పు. నైజామ్ హిమియమ్మ. ఆంధ్రజిల్లా
తమిళనాడుకు ఏకైకము :

నీలారామ జనరల్ స్టోర్సు,
విరంపురం, ఏకింద్రాబాదు, బెజవాడ, మధుర.

రత్నం

శివ బాధించి నీ కన్నుల
మీదనుంచి కన్నులు—మీదనుంచి
మీదనుంచి కన్నులు—మీదనుంచి
మీదనుంచి కన్నులు—మీదనుంచి

అతిమృదువైనది!

మీ కన్నులనుండి కన్నులు కన్నులనుండి
కన్నులనుండి కన్నులు కన్నులనుండి
కన్నులనుండి కన్నులు కన్నులనుండి
కన్నులనుండి కన్నులు కన్నులనుండి

మహారా

కాండల్ సోప్

మహారా
కాండల్ సోప్
మహారా

లిప్టన్

అంటే అరం
మంచి
తా

ఇంటి ఇల్లాలుగా ఉండడం తమాషా కాదు

కా

కర్త కే కాలు
ముందు కన్నా రెండు
రెట్లు పెరిగినవి-కూత
గాయల ధరలు మామూలు
కన్నా మూడు నాలుగు రెట్లు
యెక్కువయినవి-పండ్లు దొర
కటంలేదనే చెప్పవచ్చు-
చాకలి సరిగా రాదు-చంట
వాండ్ల ఖర్చు ఎప్పటికప్పుడు
పెరిగిపోతున్నది-అందువల్ల,
ఇల్లాలు జీవితం లెక్క లేనన్ని
చిక్కు-లతో నిండి ఉంది.
ఇన్ని యాతనలనూ ఆమె
ఉత్సాహంతో ఎదుర్కొన

వలసి ఉంది. ఇందుకుగాను ఆమెకు అప్పుడప్పుడు ఒకకప్పు
మంచి టీ కావాలి. ఆమె సలిగిపోయిన నెరాలకు ఉప
కాంతి కలిగించటానికి, అల్లిసిపోయిన ఆమె మనస్సుకు
ఉల్లాసం యివ్వటానికి, గృహసమస్య
లను తొలగించటానికి కావలసిన
బలం యివ్వటానికి దీని
పంటిది మరొకటి లేదు

మంచి టీ
తయారుచేసే
విధం:

1. నీరు లేని కెటిల్లో కావచ్చు. కావటానికి టీపాత్రను
ఉపయోగించండి.
2. నీరు పొడి టీ వేసిటువ్వుడు టీ పాత్ర వెచ్చగాను, పొడి
గాను ఉండాలి.
3. ఒక్కొక్క కప్పు టీకి ఒక్కొక్క టీస్పూను క్రాత్త ఎండు టీ
అవ్వవలెను. పాత్రకుగాను ఒకస్పూను అధికంగా వేయండి.
4. ఎప్పుడూ అప్పుడుకానీకూ ఉప్పు నీటిని ఉపయోగించండి.
కొంతసేపటికి ముందుకాచిన నీటినిగాని, తక్కువగా కాగిన నీటిని
గాని, మరి యెక్కువగా కాగిన నీటినిగాని ఉపయోగించరాదు.
నీరు తెరికే కాగినట్లు; తెరకముందు పనికిరాదు.
5. టీ తెరు చేదీనీటిలో తొలవలసిన కాలం ఆయిదు నిమిషాలవ
రిక్కువగా ఉండరాదు.
6. టీ పాత్రలో ఉండగానే పంచదార, పాలు కలపవద్దు, కప్పు
లలో పోసిన తరువాతనే పాలు, పంచదార చేర్చండి.

టీ

ఏనమయమైనా టీ సమయమే